OSMANLI HANEDANININ
SÜRGÜN ÖYKÜSÜ

SON OSMANLILAR

MURAT BARDAKÇI

MURAT BARDAKÇI

SON OSMANLILAR

OSMANLI HANEDANININ SÜRGÜN VE MİRAS ÖYKÜSÜ

Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.

SON OSMANLILAR
Copyright © Murat Bardakçı 2006

Her hakkı mahfuzdur.
All rights reserved.

Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

Kapak ve sayfa düzeni: Sanlı Ergin
Düzeltme: Recep Coşkun

Baskı ve cilt:
Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş.
Esenyurt / İstanbul Tel: (212) 622 19 00
www.doganofset.com

Dağıtım:
Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.
Hürriyet Medya Towers, 34212
Güneşli / İstanbul Tel: (212) 677 00 00

Kapak fotoğrafı:
Son Halife Abdülmecid Efendi'nin oğlu
Şehzade Ömer Faruk Efendi (1898-1969),
1906 yılında miğfer ve kalkanla.

"... Hanedan reisi diye kime derler biliyor musunuz? En bunağına... Ben daha bunamadım..."

Mehmed Orhan OSMANOĞLU
(Sultan Abdülhamid'in torunu ve Osmanlı Hanedanı'nın reisi)

"... Söğüt'ten elde kılıçla çıkıp, Viyana'ya kadar gidenlerin torunuyduk. Türkiye'nin fenalığını nasıl düşünürdük? Ama memlekete 600 sene hizmet ettikten sonra, bir gecede kovulduk. Diş değiştirirken kovuldum, saçlarıma ak düştüğünde dönebildim...".

Emine Mukbile OSMANOĞLU
(Sultan Reşad'ın torunu)

"... Vahideddin'in hain olduğuna inanmıyorum... Ama dışarı çıkması hata... Kalsa, öldürülse bile ne olurdu? Dışarıda zaten topu topu dört sene yaşadı...".

Ahmed Kemaleddin KEREDİN
(Sultan Abdülmecid'in torunu)

"... Gurbeti, vatansızlığı anlayamazsınız...Hepimizin evinde, Türk toprağı vardı. Yıllarca, başucumda Çamlıca toprağıyla yattım. Çocuklarım Türkiye'de büyüsün, Türkiye'de evlensin, Türkiye'de yaşasın istedim. Her işi denedim...Hammallık yaptım, yağlıboya tablo sattım. İzin çıkınca koşarak geldik ama, "Niçin geldiniz?" diyenler oldu. Nasıl yaşadığımızı bilmeyerek, hâlâ altın arabalarla gezdiğimizi sandılar..."

Osman Nami OSMANOĞLU
(Sultan Abdülhamid'in torunu)

"...Şahbabam (Sultan Vahideddin), İngilizler'e inandı. Bu, onun hatası oldu. Bir saltanatın diğerini yıkacağını tahmin edemedi. Şimdi, bizim aile susmak zorunda. Türkiye bazı gerçekleri kabul etmeye hazır değil henüz..."

Suade Hümeyra ÖZBAŞ
(Sultan Vahideddin'in torunu)

"...Asalet kanunla geri alınmaz, kanla devam eder..."

Satıa TURAN
(Sultan Abdülhamid'in torunu)

Osmanoğulları'nda aile unvanları

Osmanlı İmparatorluğu'nda padişah oğulları "şehzade" unvanını alır, padişah veya şehzade kızlarına "sultan" denirdi. Sultan kızlarının unvanları "hanımsultan", oğullarının ise "sultanzade"ydi. Tahta geçemeyen şehzadelerin çocukları da "şehzade" unvanını alırdı.

Bütün şehzade ve sultan çocukları hanedandan sayılır, ancak hanımsultan ve sultanzadelerin erkek ve kız evlâtları "hanedan üyesi" değil, "aile üyesi" olurlar, hanedana dahil edilmezlerdi. Aynı şey, padişahların "kadınefendi" unvanını taşıyan eşleri için de sözkonusuydu.

Tahta geçme hakkı, imparatorluğun ilk dönemlerinde padişahın en büyük erkek oğluna aitken, sonraki dönemlerde "hanedanın erkek soyundan gelen en yaşlı erkeğine" tanınmıştı. Osmanoğulları'nın Türkiye sınırları dışına çıkartılmasını öngören 3 Mart 1924 tarihli kanun da, bu kurallara uyularak hazırlanmıştı. Kanunun yürürlükte bulunduğu sürede şehzade, sultan, hanımsultan, sultanzade ve damatların Türkiye'ye girişlerine izin verilmemiş, sadece hanımsultan ve sultanzade çocukları girebilmiş, kadınefendiler zaten Türkiye'de kalmıştı.

ÖNSÖZ

Kadın, erkek ve çocuk tam 155 kişiydiler...

Osmanlı hanedanının tamamı, bu 155 kişiydi...

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 3 Mart 1924'te kabul ettiği 431 sayılı kanun uyarınca Türkiye dışına çıkartıldılar.

Şehzadelere 24 ile 72 saat, kadınlara bir haftayla on gün arasında, önem sıralarına göre değişen süreler tanınmıştı. Sadece padişah eşleri olan kadınefendilerden ve hanımsultan-sultanzade çocuklarından, isteyenlerin Türkiye'de kalmasına izin verildi.

İkişer bin İngiliz lirasıyla sürgüne gönderilen hanedan mensuplarının Türk vatandaşlıkları ellerinden alındı, adlarına "sadece çıkışa mahsus" olan bir yıllık pasaport düzenlendi, Türkiye'ye girmeleri, Türkiye'den transit geçmeleri ve Türk topraklarında taşınmaz mal edinmeleri yasaklandı, mal varlıklarının da tasfiye edilmesi kararlaştırıldı.

Sürgün, hanedanın kadın mensupları için 28, erkekleri için 50 yıl sürdü. Kadınlara 16 Haziran 1952'de çıkartılan bir kanunla hakları iade edildi, erkekler ise bu haklara ancak 1974'teki genel af yasasıyla kavuşabildiler. Padişah torunlarının bir kısmı Türkiye'ye döndü, bir kısmı ise kurulu düzenlerini maddi nedenlerle bozamayarak, önceden yerleştikleri ülkelerde kaldılar.

Osmanlılar'ın sürgün dönemi, son derece maceralı geçti. Çoğu, hayatını çok zor şartlar altında sürdürdü. İkişer bin İngiliz lirası kısa zamanda tükenmişti, ellerinde sadece şahsi eşyaları vardı ve servet sayılabilecek gayrımenkullerini geride bırakmışlardı. Hayatlarını çalışarak kazanmaya mecburdular.

Gurbet yıllarını sıkıntı çekmeden geçiren hanedan üyelerinin sayısı oldukça azdı ve bunlar genellikle hayatlarını yabancı ülkelerin hanedan mensuplarıyla birleştiren kadınlardı. Kadın olsun, erkek olsun, Osmanlı ailesinin hemen her üyesinin sürgün anıları, ayrı bir kitap teşkil edebilecek olaylarla doludur.

★

Osmanlı hanedanı, özellikle de son padişahlar üzerine bugüne kadar yapılan yayınlar, genellikle iki amaca dayanıyordu: Ya medhederek göklere çıkarmak, yahut ağır şekilde eleştirmek.

Osmanlılar, Ortadoğu'ya ve Avrupa'nın bir bölümüne yüzlerce yıl boyunca hükmetmiş bir ailenin fertleri olmalarına rağmen, herşeyden önce, etten-kemikten bir insandılar. Onlarda da her ailede olduğu gibi geçimsizlikler, anlaşmazlıklar yaşanmış, onlar da sevmiş, âşık olmuş, nefret etmiş, mutluluğa ermiş veya hayal kırıklığıyla karşılaşmış kişilerdi ve bu yönleriyle incelenmemişlerdi. Kitabın ilk iki bölümünde, öncelikle bunu sergilemeye çalıştık. Osmanoğulları kalabalık bir aile olduğundan, hanedan üyelerinin ancak birkaçının hayatından kesitler verebildik.

Üçüncü bölümde ise, hanedanın hukuk ve miras serüveninden bazı görüntüler aktardık. Kitabın sonunda yer alan ve ilk kez yayınlanan belgeler, sürgündeki geniş bir ailenin maddi imkân bulabilmek için bugüne kadar hiç kesintisiz sürdürdüğü mücadeleyi yansıtırken, bir yerde de Osmanlılar'ın tarih sahnesinden çekilmelerinden sonraki tarihini gözler önüne sermektedir sanıyoruz.

★

Bu kitabın hazırlanmasında, Osmanlı ailesi üyelerinin bazılarından büyük anlayış ve yardım gördük. Bugüne kadar genelde suskun kalan hanedan mensupları -birkaçı dışında- hayatlarını anlattılar, sorularımızı cevapladılar, fotoğraflarının çekilmesine ve aile arşivlerinden yararlanmamıza izin verdiler.

Yardımı dokunan tüm şehzade, sultan, hanımsultan ve sultanzadelere teşekkür etmek, zevkli bir görevdir.

Murat Bardakçı

Birinci Bölüm

SÜRGÜN MANZARALARI

"...Biz, sürgün Osmanlılar, her baharda bir kere daha ölür, diriliriz... Bütün gençliğimiz, en güzel hatıralarımız, Istanbul'un baharı ile süslenmiştir"
Ali Vâsıb (1903-1984)
(Beşinci Murad'ın torunu)

1.
Vatansız bir hanedan reisi

Uzun ve karanlık koridorun sonundaki kapının ardından, ancak üçüncü çalışımdan sonra "Oui" ve "Eveeet, ne istooorsunuz?" sözleri duyuldu.

- "Türküm" dedim, "Istanbul'dan geliyorum".

- "Yaaa, bir dakika bekleyin lutfen. Gözlerim görmooor. Ağır hareket edooorum, kusura bakmayın..."

Biraz sonra kapıyı açtı. Çok zayıftı. Kalın camlı gözlükleri vardı. "İçeri buyurun" dedi. Demek Istanbul'dan gelooorsunuz. Bitişikte Araplar oturooor, bazan benim zilimi çalooorlar. Çok kızooorum. Sizi de onlardan biri sandım, hemen cevap vermedim. Girin, girin. Türkiye'den gelmişsiniz, sizi kapıda bırakacak değilim ya".

İkinci Abdülhamid'in torunu, Şehzade Abdülkadir Efendi'nin oğlu ve Osmanlı hanedanının şimdiki "reisi", yani "en yaşlı erkeği" olan, Paris'teki Amerikan askeri mezarlığının "bekçiliğinden" emekli Mehmed Orhan Efendi ile, Fransa'nın Nice kentindeki 30 metrekarelik evinin kapısında, böyle tanıştım.

Osmanlı Hanedanı bugün Türkiye'de iktidarda olsa, "padişah", Mehmed Orhan Efendi'ydi.

Orhan Efendi'yi bulabilmek için çok uğraşmıştım. Osmanlılar'ın bugünkü durumunu inceleyenler için, ailenin diğer üyelerine nazaran çok daha önemli bir yeri vardı, zira "hanedan reisi" idi. Fakat eksik bir adresini bile güçlükle temin edebilmemden sonra, Fransa'da yaşayan bazı Osmanoğulla-

rı aracılığıyla yaptığım bütün görüşme isteklerini geri çevirmiş, "Alakalarından mahzuz oldum. Ama çok yaşlı ve yorgunum. Son günlerimi herkesten uzakta geçirmek istiyorum, konuşamayacağım" demişti.

Geriye, tek bir yol kalıyordu: Nice'e giderek, randevu falan istemeden kapısını çalmak. Osmanlı tahtının birinci vârisi, herhalde evine gelen bir Türk'ü kovmazdı.

Ve, tahmin ettiğim gibi oldu...

Dar bir sokakta

Şehzadeyi bulabilirsek, fotoğraflarını çekecek olan İlhami'yle (Sipapress'ten İlhami Uncuoğlu) beraber Nice'e gitmek üzere Paris'ten uçağa bindiğimde, elimde Orhan Efendi'nin adresi olarak sadece "Paulliani sokağı"nın adı vardı. Aileden hiç kimse bizi ona götürmeye yanaşmamış, "Orhan amca sinirlidir. Gidin, kendiniz bulun" demişlerdi.

Sokak, Nice'in zengin muhitindeydi. İki gün boyunca, saatlerce, kapı kapı dolaştık. Mehmed Orhan adını hiç kimse duymamıştı. Umudumuzu kaybetmiştik, Paris'e dönecektik.

Havaalanına gitmeden önce, birkaç dakikalığına, sahildeki cafelerden birine oturduk, iki Pernod söyledik. Hep aynı insanların geldiği bir cafe idi burası. Müşterilerin, istisnasız hepsi sarhoştu.

"Bunlar da nereden çıktı?" dercesine merakla ve biraz da kızgınca baktılar bize. Fotoğraf çantalarımızı farkettiler, "Gazeteci bunlar" fısıltısı dolaştı.

İlhami, "Son çaremiz burası" dedi. "Bizim şehzadeyi bunlar da tanımazsa, başka kimseler bilmez". Yerinden yarım dönüp, barın çevresindekilere seslendi:

- "Biz bir prens arıyoruz. Adı, Orhan. Osmanlı Prensi. Ottoman, Ottoman. Rue de Paulliani'de oturduğunu öğrendik ama bulamadık. Bileniniz var mı?"

Bir kahkaha koptu... "Ooo, Prens" diye şakalaşmalar başladı. Sonra herkes birbirini gösterdi. "Majesteleri buradalar" diyerek. Artık, karşılıklı gülüşüyorduk.

Derken, barın üzerine yığılmış duran bereli, şişman bir adam sallanarak doğruldu, bize yaklaştı. "O prensi biliyorum" dedi. "Gözleri görmeyen, zayıf bir adamdır. Siz, yanlış yerde arıyorsunuz. Paulliani Sokağı'nda değil, Paulliani pasajında oturuyor. Daracık bir sokaktır orası. Girince, solunuza gelen ilk binada".

Pernod'larımızı yarım bırakıp sokağa fırladık. Birkaç dakika sonra Paulliani çıkmazındaydık. Lüks ana caddenin bitimindeki fıskiyeli bir havuzun karşısında, Nice'le alakasız, bambaşka bir dünyaydı burası. Kahire'nin eski

mahallelerini andıran, kirli taş binalarla dolu, daracık bir yol.

Bardaki Fransız'ın tarif ettiği bina, tam önümüzdeydi.

İlhami'ye, "Sen sokak kapısının önünde bekle" dedim. "Ben daire kapılarını tek tek çalacağım. Karşısında iki kişi görünce ürkebilir. Bulup ikna etmeyi başarırsam, dışarıya çıkartırım. Bizi gördüğün an, deklanşöre basmaya başlarsın. İşi garantiye alalım. Eğer reddederse, birkaç gün parkta sabahlarız. Nasıl olsa sokağa çıkacak".

Paslanmış demir sokak kapısından içeri girdim, birinci kata çıktım. Elektrik yanmıyordu. Çakmağımın ışığıyla, birinci kattaki kapılara eğildim.

Sonuncu kapının üzerinde, gözetleme deliğinin hemen altına yapıştırılmış küçük bir kâğıda, tükenmez kalemle "M.Orhan" yazılmıştı.

Birkaç saniye sonra, içeriden "Oui" ve "Eveeet, ne istooorsunuz?" sözleri duyuldu.

Osmanlı tahtının birinci vârisini, 1985 Kasım'ında işte böyle buldum ve yıllar sürecek dostluğumuz da böyle başladı...

"Aç değilim, açıkta değilim"

Sokak kapısı, tek ampulle aydınlatılan bir odaya açılıyordu. Burası, "salon"du. Kapının tam arkasına gelen yerde, mutfak niyetine kullanılan fayans kaplı bir tezgâhla bir musluk, bir köşede de ufak bir masayla yine ufak bir camlı dolap vardı. Sol tarafta, ancak üç adım uzunluğundaki yatak odasında, düzeltilmiş bir yatak görünüyordu.

Aslında ev değil, iki bölmeli bir odaydı burası. Sadece yatağın olduğu tarafta bir pencere vardı. İçeride tuvalet yoktu. Aynı kattakiler, koridorun en dibindeki ortak tuvaleti kullanıyorlardı.

Orhan Efendi, "Size oturacak birşey vereyim" dedi ve yatak odasından, üzeri mavi çadır beziyle kaplı portatif bir tabure getirdi. Kendisi de, masanın yanındaki sandalyeye oturdu (Bu taburenin hikayesini, daha sonra öğrenecektim: Mitterrand, 1981'de iktidara gelmesinden sonra, Fransa'da uzun müddet yaşayan yabancıların her yıl yenilemek zorunda oldukları oturma izinlerinin artık onar yıllık yapılacağını açıklamıştı. Yabancılar polisi önünde uzun kuyruklar meydana gelmiş, Orhan Efendi Faslılarla, Cezayirlilerle, Frankofon Afrika'dan gelme zencilerle beraber kuyrukta beklerken ayakta kalmamak için, gidip bir tabure satın almıştı. Birkaç hafta sonra, on yıllık oturma izni gelmiş, tabure de yıllardan buyana, evine aldığı en son eşya olarak kalmıştı).

Konuşması, saray Türkçesiyleydi. "Geliyorum", "gidiyorum" gibisinden kelimeleri "gelooorum", "gidooorum" diye telaffuz ediyor, "bilmooorum", "tanımooorum" diyordu. Türkçe'yi yıllardan buyana çok az konuştuğun-

dan, bazı kelimeleri unutmuştu. Bunların yerine, Fransızcalarını kullanıyordu.

Belki "başka türlü" bir evde yaşadığını tahmin ettiğimi düşündüğünden olacak, ben birşey söylemeden, "Önce size burada nasıl yaşadığımı anlatayım" dedi. "Evim çok küçük ama, tam bana göre. Çünki gözlerim çok az görüyor. Paris'teki dişçiler dişlerimi mahvetti, Nice'deki gözcüler de gözlerimin canına okudu. Katarakt vardı, derken retinit çıktı, birkaç ameliyat geçirdim, şimdi işte bu haldeyim. Sadece renkleri ve ışığı seçebiliyorum".

Masanın üzerindeki bir kutuya elini uzattı ve "Kalemim burada" dedi. Biraz ileriden bir çatal aldı, "Yemek takımlarım da burada. İşte, banka cüzdanlarım çekmecede duruyor. Aradığımı, elimi attığım anda buluyorum. Herşeyin yeri belli. Akrabalarım bazan Istanbul'dan çağırıyorlar ama, sıkıntı çekeceğimi biliyorum, gitmiyorum. Alıştığım bir yer olması lazım".

Yine masanın üzerindeki küçük radyo-teybini işaret etti ve geceleri tek eğlencesinin, radyo dinlemek olduğunu söyledi. "Sekiz lisan bilirim. İngilizce, Fransızca, Almanya, İtalyanca, İspanyolca, Macarca, Arapça. Bunları ana dilim gibi konuşurum. Biraz da Portekizce. Radyoda bulduğum her istasyonu anlıyorum".

Üzerinde temiz ve ütülü bir elbise vardı. "Bakın, herşeyim gıcır gıcır" dedi. "Bütün işlerimi kendim yaparım. Çamaşırlarımı bile kendim yıkıyorum. Aç değilim, açıkta değilim. Karnım tok. Her ay Amerika'dan tekaüd maaşım geliyor. 190 dolar. On senedir bu evdeyim. Sabahları erkenden dışarı çıkarım. Gözlerim pek iyi görmüyor ama Allahtan şehri çok iyi biliyorum, istediğim her yere de gidiyorum. Tek sıkıntım, köpekler. Burada herkes köpekle geziyor. Onlara basmamak için, hep yerde birşeyler arıyormuş gibi, başım eğik yürürüm".

- "Yemeğinizi de kendiniz mi pişiriyorsunuz?"

- "Evet. Zaten sadece öğlenleri yemek yerim. Akşamları ağzıma lokma koymam. Haftada üç kere, aynı lokantaya giderim. Kimsenin yemek davetini kabul etmem. Sadece salı günleri, Kadriye Sultan'ın kızı Melike gelir, beni evine götürür. Bir Fransızla izdivaç yaptı. Mösyö Giroudy diye bir adam. Çok efendi. Yemeği beraber yeriz. İkindiye doğru, havaalanına gideriz. Eskiden pilottum, yüzlerce saat uçmuştum. İçimde hâlâ heves var. Giroudy orada traş olurken, ben de gözümün seçebildiği kadarıyla, tayyareleri seyretmeye çalışırım. Akşama, beni eve bırakırlar. İşte, hayatım böyle geçiyor".

Hemen ilâve etti:

- "Hayatım boyunca, hep alnımın teriyle kazandığım parayla yaşadım. Öteki şehzadeler gibi ne bir kuruş miras yedim, ne de ihsan-ı şahane alarak büyüdüm. Sadece bir kere, Vahideddin'den 45 lira ihsan aldım. Annemle bazan Yıldız Sarayı'na gider, gece orada kalırdık. Ben, büyük amcam Vahideddin'in elini öperdim. Bizi, kızı Sabiha Sultan ağırlardı. Bir gidişimizde,

Ulviye Sultan'ın annesi "Velinimetimizin ihsanıdır" deyip elime bir zarf tutuşturdu. Kalın bir zarf. İçinde 18 adet kâğıt 2,5'luk vardı. Yani, tam 45 lira. Tesadüf, o günlerde köpeğim Lion hastaydı, parayı baytara verir, hayvanı tedavi ettiririm dedim. Ama dayım zarfı elimden aldı, yok baytardı, yok masraflardı deyip kumarda bir güzel yedi. Para da bitti, köpek de öldü. Lion'u, konağın bahçesine gömdük.

Ailede sevdiklerim var, sevmediklerim var. Meselâ Nelüfer'i çok severim. Trablusşam'da Satıa genç bir kız iken, orada geçirdiğimiz günleri unutamam. Enver Paşa'nın kızı Türkân'ı da öyle. Çok güzel, çok neşeli bir kızdı. Ama yıllardır kimseleri gördüğüm yok. Zaten burayı aileden bir tek Melike bilir, içeriye sadece o girmiştir. Siz, ikinci kişi oluyorsunuz".

Peter Stuyvesant paketinden bir sigara aldı ve "Sakın yakmaya kalkmayın" dedi. "Kendim yakarım. İtiyadımı kaybetmek istemiyorum. Eee, hep ben konuştum. Sorun bakalım, benden ne istiyorsunuz?"

"Hayatınızı öğrenmek" dedim ve anlatmaya başladı...

Serencebey yokuşunda

"Üsküdar'da doğdum. 10 Kasım 1909 Çarşamba günü, sabah saat ona çeyrek kala. Konağın yerini tam bilmiyorum. Babamın dayısınınmış. Yani Sultan Hamid'in ikinci kadınefendisi Bidar kadının erkek kardeşinin. Babam, annemden ayrı yaşıyordu. Başka bir kadın alınca, annem beni de alıp başka eve çıkmıştı. Zaten ben beş yaşındayken boşandılar.

Annem, Abazaydı. Adapazarı'nın Kayalar Memduhiye Mahallesi'nden. Sapsarı saçlı, incecik, çok güzel bir kadındı.

Doğduğum günü, 30 yaşına geldiğimde öğrenebildim. Mısır'daydık. Anneme 'Doğduğumda hava sıcak mıydı, soğuk muydu?' diye sordum, 'Buz gibi bir soğuk vardı' dedi. '10 Kasım Çarşamba'ydı. Takvimi koparttılar, arkasına doğduğun tarihi yazdılar'.

Serencebey'deki Kabasakal Mehmed Paşa Konağı'nda büyüdüm. Konak devletindi ama bana tahsis edilmişti. Çocukluğum, bu konakta geçti. Bilmem, şimdi hâlâ duruyor mu?

Beşiktaş'tan Yıldız Sarayı'na çıkan yolun solunda, küçük bir köy vardı. Her gün Serencebey'den inip bu köye giderdim. Küçük kızlar, yol üzerindeki bir çeşmeden kovalarla su alırlardı. Onlarla beraber evlerine su taşırdım. Benim kim olduğumu bilmezler, 'Ağabey, hadi şu kovayı da sen al' derlerdi. Yüklenir, evlerine götürürdüm.

Kuzenlerimle birbirimizin konaklarına gidip gelirdik. En iyi arkadaşım, Sultan Reşad'ın torunu Nazım'la Selim Efendi amcamın oğlu Abdülkerim'di. Nazım'ın geçenlerde, öldüğünü duydum. Onunla bazan Dolmabah-

çe Sarayı'na, Sultan Reşad'a giderdik. Bizi okşar, sonra kaldırıp cumbalardan birine oturtur, namaza dururdu. Namaz bir türlü bitmez, biz cumbanın içerisinde sıkıntıdan ölürdük. Boyumuz zaten bir karıştı, aşağıya da atlayamazdık. Sultan Reşad sonra selâm verir, kalkar, 'Hadi bakalım, bahçede oynayın' deyip bizi cumbadan indirir, bahçeye yollardı. Nazım'la beraber koşar, bisiklete binerdik. Bazan kadınefendilerle yemek yerdik. En sevdiğimiz şey, ekmek kadayıfıydı. Saraylılar 'sükker' derlerdi.

Sık sık, amcam Selim Efendi'nin Paşalimanı'ndaki yalısında kalırdım. Orası, benim ikinci evim gibiydi. Zaten amcam, bana babamdan daha yakındı. Oğlu Abdülkerim'le oynayıp vakit geçirirdik. Bir gün bana havale gelmiş, ateşim yükselmiş. Kalfa kadınların, beni sirke dolu bir tekneye soktuklarını hatırlarım. Ateşim o saniyede düştü ama, neredeyse 80 senedir, ağzıma sirke koymadım.

Büyükbabam Sultan Hamid'i, üç defa ziyarete gittiğimizi hatırlarım. Tahttan indirildikten sonra Beylerbeyi Sarayı'nda tutuluyordu. Bayramlarda sultanlar, şehzadeler, torunlar, hep beraber ziyaretine giderdik. Büyükbabam sağ dizine Abdülkerim'i, sol dizine beni oturturdu. Uzun bir ağızlığı vardı. Sigaranın dumanını çeker, yüzüme üfler, ben suratımı ekşitince de gülerdi. Sultanlar duvarın dibinde elpençe beklerlerdi. En küçük amcam Abid Efendi, benden birkaç yaş büyüktü. Biz büyükbabamın huzurundayken dışarıdan yavaşça kapıyı açar, 'Hadi, gelin de oynayalım' diye işaret ederdi. Büyükbabam Abdülkerim'le beni bırakınca da, hemen bahçeye koşar kovalamaca oynardık.

Bizim zamanımızda şehzadeler, devletten maaş alırlardı. Benim maaşım, 100 liraydı. Evden de harçlık verirlerdi. Bir dayım vardı; Ali. Hınzırın biriydi. Bizimle beraber oturur, harçlıklarımı, bütün paramı elimden alırdı.

Hükümet, evi bana tahsis etmişti. Etrafında müştemilatı vardı. Dayım, maaşımı yediği yetmezmiş gibi, müştemilatı da kiraya vermişti. Bütün parayı pokerde yerdi. Kürklü ceketle, altın bastonla dolaşırdı. Ben ise, altı delik ayakkabılarla gezerdim. Ayakkabımın içine gazete koyar, öyle çıkardım. Bir tek paltom vardı, o da incecik pardösü gibi birşeydi. Kışları okula gidip gelirken, içinde tir tir titrerdim.

Beni Mekteb-i Sultani'ye verdiler. Zaten bütün şehzadeler oraya giderdi. Üç yıl Mekteb-i Sultani'ye, bir yıl da Robert Kolej'e gittim. Ama dayım okulun taksidini bile vermemişti. İdareciler ezilir, büzülür, 'Şehzade hazretleri, lutfen efendim, taksit zamanı' filân derler, ben evde dayıma söylerdim ama aldırmazdı.

Galatasaray'dayken okula gidecek param yoktu. Dayım, bana bir tramvay pasosu çıkartmıştı. O da, ikinci mevki idi. Serencebey'den yürüyerek iner, Beşiktaş'ta tramvaya binerdim. Gerçi yaverim de vardı ama, yalnız gidip gelmeyi severdim. İkinci mevkiye biner, okula işte böyle giderdim.

Robert Kolej'e de tramvayla gidiyordum. Bebek tramvayı, benim için büyük eğlenceydi. Beşiktaş'tan sabah 6,5'ta geçen tramvayın vatmanıyla ahbap olmuştuk. Frenin volanını bana çektirirdi. Evden 7,5'ta çıksam okula yetişirdim ama sırf o vatmanı yakalayıp freni çekebilmek için 6,5'tan önce konaktan fırlardım.

Bir ara, has ahırdan şehzadelere araba verdiler. Bütün arabaların tekerlekleri lastik, sadece benimkisi demirdi. Serencebey'e geldiğimizde, tekerlekler yüzünden atlar yokuşu çıkamazdı. Selim bey amcama söyledim, tekerleri değiştirtti. Sonradan arabaları geri aldılar.

Evde bir de dayak faslı vardı. Hiç unutmam, bir gün sofrada et yemeğiyle pilav yiyorduk. Yemeğin suyunu, pilâvın üzerine koydum. Pat!, kafama dayımdan bir tokat. Neymiş efendim, yemeğin suyu pilava dökülmezmiş.

Bana yaptıklarını gidip sarayda anlatsam veya Enver Paşa'ya söylesem, iş o dakikada hallolurdu. Dayımı ya asarlardı veya Fizan'a, Yemen'e filân gönderirlerdi, ben de rahat ederdim. Ama ne de olsa, annemin kardeşiydi. Annemi üzmek istemedim, yaptıklarına katlandım. Kadıncağızın hiçbirşeyden haberi olmadı.

Biz kovulurken dayım babama gitmiş, 30 bin lira da ondan almış. Aradan seneler geçti. Ben, Mısır'daydım. Paralar bitmiş, annemi vapura koymuş, bana gönderdi. Bir gün annem bana bir ferman uzattı. "Bu, senin hanedan nişanının fermanı" dedi. 'Peki, nişan nerede?' diye sordum, meğer dayım onu da satıp yemiş, bana fermanı kalmış. Yırtıp, attım.

Adamdan öyle ikrah etmişim ki, Türkiye'den kovulduğumuz gün, çocukluk işte, 'Çok yaşa Mustafa Kemal! Dayımdan kurtardın' diyordum. Sonraları, dayım olacak o musibet herifin geberdiğini duydum.

Kılıcını kuşanamadan

Derken, Enver Paşa bütün şehzadeleri asker yaptı. Ihlamur kasrını, şehzadeler için Harbiye Mektebi yaptılar. Oraya gidip geliyordum.

Sınıfta, dört kişiydik. Sultan Murad'ın torunu Ali Vâsıb Efendi, en küçük amcam Abid Efendi, amcam Selim Efendi'nin oğlu Abdülkerim ve ben. Sadece ben çavuştum, ötekiler zabitti. Şerefeddin Efendi de bizim yaşlardaydı. Herhalde Enver Paşa'nın kayınbiraderi olduğu için, onu askere almamışlardı.

Mektepteki ulum-u diniyye derslerini hiç unutmam. Kocca sarıklı bir hocamız vardı. Her nedense, o ders sırasında bahçeye atlar gelir, bütün şehzadeler dışarı bakıp atları seyrederdik. Hoca efendi derse devam etmeye çalışır, gene hiç unutmam, 'misâl-i utinâ' diye birşeyler söyler, biz atları seyretmeye devam edince de, 'Kabahat sizlerde değil efendi hazretleri. Bu atları

buraya getirende kabahat' der, bizi dersi dinlemeye davet ederdi, ama dinleyen kim? Teneffüse çıkar çıkmaz, atların yanına koşardık. Ders bitince de birer at alır, Bebek'teki Nafi Baba Tekkesi'ne, Maslak'a kadar giderdik.

Sipahi Ocağı, Harbiye'nin karşısındaydı. Bahçesinde, büyük bir manej vardı. Orada, bize binicilik dersi verirlerdi. En sevdiğim ders de oydu zaten. Atı koşturur, dururdum. Bizim rahmetli Nazım Efendi, o zaman 6-7 yaşlarındaydı. Beyaz bir atı vardı. Çocukcağız atın üzerinde uyuyakalır birden pat diye yere düşerdi.

Ihlamur'daki mektepte onbaşılıktan başladım, çavuş oldum, sonra mülazım-ı sani yaptılar. Zabit çıkınca bir hayli rahat ettim, zira çavuş elbisesi berbattı, her tarafıma batardı. Kaşınır dururdum. Mülazım üniformasını giyince 'Amaaan, dünya varmış' dedim ama aradan üç gün geçti, kılıcımı bile takamadan dışarıya çıkartıldık.

Simplon Ekspresi'yle

Bir akşam üzeri, mektepten yeni dönmüştüm. Konağa iki polisle bir komiser geldi. Komiser, ağlıyordu. Bana bir kâğıt imzalattılar. 14 yaşındaydım. Ne olduğuna bile bakmadan imzaladım. Acelem vardı, bisiklete binecektim. Meğer, 24 saat içerisinde Türkiye topraklarını terkedeceğime dair garanti vermişim".

Sultan İkinci Abdülhamid'in torunu, "şehzade-i civan-baht, asaletlu, necabetlu Mehmed Orhan Efendi"nin 67 yıllık sürgünü, bu kağıdı imzalamasıyla başlamış.

"Ertesi gün babamı, beni ve kardeşlerimi Sirkeci istasyonuna götürdüler. Simplon Ekspresi'ne binecektik. Babam, annemi boşamıştı, kadıncağız Istanbul'da kaldı. Ailenin çoğu, istasyondaydı. Daha evvel, tren yerine vapurla gitmeyi düşünmüştük. Ama 'hanedanı Gülcemal vapuruna koyup Çanakkale'yi geçtikten sonra vapuru batıracaklar' diye bir şayia çıkmıştı. Şehzadelerin çoğu, bu yüzden fikrini değiştirip trenle gitmeye karar verdi.

Büyükbabam Abdülhamid'in en küçük kızı Refia Sultan'a, trende de vapurda da yer bulamadılar. Ertesi gün bir başka vapur varmış. Onunla göndeririz dediler ama evine dönmesine de izin vermediler. Kadıncağız, biz gittikten sonra o geceyi Sirkeci'deki polis müdiriyetinde geçirmiş, sabah vapura koyup Türkiye'den çıkartmışlar.

Tren, 5 Mart Çarşamba akşamı saat dokuza çeyrek kala hareket etti. Ben, olup bitenin tam farkında değildim. Yeni yerler göreceğim için, seviniyordum. Tabii, bir de dayımdan kurtulmanın memnuniyeti vardı. Ama bir çarşamba günü doğmuş olmama rağmen, o zamandan beri çarşambaların uğursuzluğuna inanırım, çarşamba günleri hiçbir mühim iş yapmam.

Istanbul'dan Peşte'ye gittik. Ben, annemi çok özlemiştim. Babamın verdiği bütün harçlıklar, telgrafa gitti. Anneme her allahın günü, 'Anne gel, anne gel' diye telgraf çekerdim. Ama babamla bir türlü anlaşamıyordum. Bir gün, 'Seni istersen Beyrut'a, Selim Bey amcanın yanına yollayayım' dedi, çok sevindim, 'memnun olurum' dedim. Ama benim ayrı pasaportum yoktu. Babamı, karılarını, kardeşlerimi ve beni aynı pasaporta yazmışlardı. Peşte'deki Türk konsolosunu eskiden tanırdım. Gittim, rica ettim, fotoğrafımı babamın pasaportundan söküp, resmi ayrı bir vesikaya yapıştırdı. Sonra hemen bir bilet aldık ve Peşte'den ayrıldım. O konsolosu, seneler sonra bir başka memlekette çalışırken, konsoloshanedeki halıları sattı diye işten attılar.

Seyahatler başlıyor

Amcam, beni kuzenim Abdülkerim'le beraber, bir frerler mektebine leyli kaydettirdi. Bir müddet sonra Abdülkerim mektepten ayrıldı. Niçin ayrıldığını, ne olduğunu, bir türlü öğrenemedim.

Artık ben de mektebi bırakabilmek için bahane arıyordum. Sonunda, buldum: Arkadaşlarımla her sabah birlikte kahvaltı ederdik. İçlerinde Ermeniler de vardı. Masalarda dörder kişi otururduk. Kahvaltı esnasında, konuşmak yasaktı. Konuşan olursa çocuklardan biri ona bir makara verir, daha sonra makara kimde çıkarsa, o ceza alırdı. Bir sabah, her zamanki gibi sütlü kahvelerimiz geldi. Ermeni arkadaşlardan Artin, benim kahvemi de getirdi. Hani şehzadeyim ya, böyle küçük işlerimi yaparlardı. Baktım, fincanın yarısı boş. Artin'e gösterdim, çocuk 'Yeniden doldurayım' dedi, kalktı.

Konuştuğumuzu gören bir arkadaş, bana bir makara uzattı, ben de geri verdim. Tekrar verdi, ben tekrar iade ettim. O sırada Artin fincanımı doldurup getirmişti. Birden, kafamın arkasına birşey yedim. Bizi yukarıdan gözetleyen papaz, makaranın gidip geldiğini görmüş, aşağıya inerek bana bir tokat patlatmıştı.

O zamanlar, çok kuvvetliydim. Ne de olsa, Yavuz Selim'in torunuydum. Kalk, papaza bir yumruk. Papaz yerde, bir saat sonra da ben sokakta...

Eve gittim, kadınlarda bir telaş. 'Cuma değil, pazar değil, ne oldu, niçin geldin?' diye sordular, sonra da olanları öğrendiler. Selim Bey amcam, çok kızmış. Kalfa kadınlar, beni amcamla konuşturmadılar. Onu görebilsem, olup biteni anlatacaktım ama bir türlü yanına çıkartmadılar. Ben de 'Babamın yanına döneyim' dedim ve Peşte'ye döndüm.

Babamla yine anlaşamadık. Naime Sultan halam, Nice'teydi. Peşte'den Nice'e geçtim.

Ve, teneke fabrikasında

Halamın yanında da sıkıldım, Buenos Aires'e giden bir vapura, ikinci mevkiye bilet aldım. 21 gün sonra Buenos Aires'e indiğimde, cebimde 8 frank vardı.

Orada, Kayserililerle karşılaştım. Beni, kollarını açarak kabul ettiler. Paulista diye bir teneke fabrikasında çalışıyorlardı. Fabrikada ambalaj yapılırdı. Ustabaşı, Kayserili Yusuf Efendi'ydi. Ustabaşına 'kapatas' diyorlardı. Yusuf Efendi, bana iş verdi. Günde 8 peso alıyordum. İlk ay, hammallık ettim. O zamanlar gücüm, kuvvetim yerinde. Kamyonla mal gelir, kocca çuvalları sırtlar kaldırırdım. Kürt Bayram Ağa diye bir hammal vardı. Benim çuvalı yüklenip götürdüğümü görünce, 'Sen 50 kilo, çuval 70 kilo. Ben buna çok şaşti' derdi.

Kayserililer, dört kişiydi. Her akşam biri, beni 'puçero' yemeye davet ederdi. Bizim türlüye benzer, yedi çeşit sebzeden yapılan bir yemek. Ama benim davetimi kabul etmiyorlardı. 'Sen misafirsin' diyorlardı.

Çok iyi insanlardı. Brezilya'ya vapurla gelmişlerdi. Haftalarca denizde kalmışlar, hepsini deniz tutmuştu. Gelişlerini anlatırken, 'Vapur bizi hasta etti. Buraya uçkurla geldik' derlerdi. Trenle döneceklerini söylerlerdi. Ama kalpleri o kadar temizdi ki, adamcağızlara 'Brezilya neresi, Istanbul neresi. Tren ne gezer?' demeye bir türlü dilim varmadı...

Fabrikada altı ay işçilik ettim. Hem çalıştım, hem de başka türlü bir Türkçe öğrendim. Kediye 'püsük', apdesthaneye gitmeye 'çövdürmek' diyorlardı. Sarayda, hiç böyle şeyler işitmemiştim... Bana bu lafları öğretirler, ben söyleyince de kahkahalarla gülerlerdi.

Ben fabrikada hammallık ettiğim günlerde, Brezilya'ya nasıl olduysa operetçi Muhlis Sabahaddin geldi. Orkestrası da yanındaydı. Birkaç gün, kendimi yeniden Istanbul'da hissettim. Buenos Aires'te verdikleri her konsere gittim. Dönecekleri sırada ne olduysa oldu, Muhlis Sabahaddin kemancısını yanına almadı, orada bıraktı. Adamcağız, hiç bilmediği bir dünyada yapayalnız kalıverdi. Partilerde, düğünlerde keman çalıp üç beş kuruş kazanmaya çalışıyordu.

Artık bir yerde devamlı kalamaz olmuştum. Yine sıkıldım, fabrikayı bıraktım, bir garajda iş buldum. Otomobillerle uğraştım, otomobil kullanmayı öğrendim, bir sene şoförlük yaptım.

O sırada, bir kızla münasebetim oldu. Gazzavi diye, Lübnanlı bir aileden. Çok zengindiler. 'Haydi evlenelim' dedik. Ben oralarda prensim ya, kız da asil olmak istiyor. Babası, 'Söylediklerine tabii inanıyorum ama, sen de kabul edersin ki, evlilik ciddi iştir. Aileni, prens olduğunu ispat etmen lazım. Sizin hanedandan birisinin ismini ver, mektup yazıp sorayım. Cevap gelin-

ce de hemen evlenirsiniz' dedi. O zaman Halife hayattaydı. Nice'de oturuyordu. Ailenin en yaşlısı, oydu. Müstakbel kayınpedere, Halife'ye mektup yazıp sormasını söyledim.

Gazzavi oturdu, bir mektup gönderdi. İade parasını da zarfın içine koydu. 'Buralarda Orhan diye bir genç var, Hanedanınızdan olduğunu söylüyor. Kızımla evlenecek. Tanıyor musunuz, hakikaten sizin aileden mi?' diye sordu. Bu arada ben evlilik hazırlıklarıyla meşgulüm. Ama Halife'nin cevabı bir türlü gelmedi. Sakalına bilmem ne ettiğimin Halifesi. Adam aslında 'Sa Majeste de Caliphe' değil, 'Sa Majeste de Carnaval'. Tabii bizim evlilik yattı, kız da bir daha yüzüme bakmadı.

Birkaç sene sonra, Nice'deyken Halife'nin evine gittim. Bir villada oturuyordu. Hususi kâtibi Hüseyin Nakib Bey'in yanına çıktım. 'Niçin cevap vermedi?' diye sordum. Adam kem-küm etmeye başladı, ben avazım çıktığı kadar 'Karnaval halifesi' diye başladım, ağzıma geleni söyledim. Halife yandaki odada oturuyor, zaten orası Dolmabahçe Sarayı gibi büyük bir yer değil, söylediklerimin hepsini duydu, ne ortaya çıktı, ne de tek söz etti.

Halife'yle daha sonra karşılaştık. Mektuba niçin cevap vermediğini yeniden bizzat sordum, 'Borcun vardı sandım, o yüzden' demez mi?

Bir Gestapo öyküsü

Aslında bana yaptığı, Fevzi Efendi'ye yaptığının yanında hiç kalır. Harp sırasıydı. Paris'i, Almanlar işgal etmişti. Sultan Reşad'ın torunu Fevzi Efendi o zaman 30-32 yaşlarında, gayet neşeli, hiçbir şeye ehemmiyet vermeyen bir delikanlıydı. Bir gün Montparnasse'daki bir kahvede arkadaşlarıyla çene çalarken aklına esmiş, İngiliz taklidi yapıp bağıra çağıra 'Yes, yes' demeye başlamış. Aslında 'Yes'ten başka bir kelime İngilizce bilmezdi. Maksat, komiklik yapmak. Kahvede Gestapo da varmış, hemen alıp götürmüşler. Sarı saçlı, mavi gözlü bir gençti Fevzi. İngiliz casusu sanmışlar.

Gestapo karargâhında 'İngiliz filân değil, Türk'üm. İmparatorluk ailesindenim' demiş. Halife, o sırada Paris'te. Almanlarla münasebeti vardı. Benzinini filân Almanlar verirdi. Gestapo, Halife'ye bir mektup yazıp sormuş, 'Ailenizde böyle birisi var mı?' diye. Üç gün içinde cevap vermesini istemişler. Ama Halife'den yine ses yok. Üç gün bitince, Gestapo, Fevzi'yi Bordeaux'daki hapishaneye nakletti. Kurşuna ha dizildi, ha dizilecek. Zavallı, Türkçe'den başka bir lisanı doğru dürüst konuşamazdı. Almanlar da, çok iyi yetiştirilmiş bir İngiliz casusu yakaladıklarını zannediyorlar. Odasına mikrofon yerleştirmişler. Ruyasında belki konuşur da, işin aslını anlarız diye. Fevzi, orada altı ay kaldı. Bir gece uykusunda Türkçe konuşmuş, 'Doğru söylüyormuş' deyip bıraktılar. Tevkif edildiğinde 76 kiloydu, Paris'e geldi-

ğinde 38 kilo. Ama kendisini çabuk toparladı. O sırada Mısır'dan parası gelmişti, bir lokantadan çıkıp ötekine girdi, bir ayda eski kilosuna yaklaştı.

Halife'ye Gestapo'nun mektubuna niçin cevap vermediğini sormuşlar, 'Efendim, ben onun biraz ders almasını istiyordum' demez mi? Çocuk neredeyse idam edilecek, adam dersten bahsediyor.

Buenos Aires'te 2,5 sene geçirdim. Bir ara Amerika'ya da gittim. Derken, kafam gene döndü. 'Julio Sezari' vapuruna atlayıp, bu sefer 14 günde Nice'e, Villefranche'a geldim. Fransızcam tamamiyle gitmişti, ama mükemmel İspanyolca konuşuyordum.

Nice'de, Sultan Murad'ın torunu Ali Vâsıb Efendi'yi buldum, beni yeniden halam Naime Sultan'ın yanına götürdü. Orada epeyi kaldım.

O sırada İran'da ihtilal olmuş, Rıza Han, Kaçar Şahı'nı devirmişti. Eski Şah, Nice'de bir otelde kalıyordu. Bizim de orada olduğumuzu duymuş, Vâsıb'la beni çaya çağırdı. Gittik. Geniş bir salonda, üzeri lebaleb pasta dolu bir sehpanın arkasında oturuyordu. Şokolalısından meyvelisine kadar, binbir çeşit pasta var. Bizim gözümüz onlarda. Çaylar geldi, sohbete başladık, adam birden 'Sizleeer, şahzaaade' deyiverdi. 'Ama meeen, şahenşaaah'.

Yani 'Sizler şehzadesiniz, ama ben şahların şahıyım. Hükümdarım. Bana hürmet göstermeniz lazım' diyor. Vâsıb Efendi ile birbirimize baktık. Bakışla anlaştık. 'Efendi, tacın, tahtın mı kaldı?' desek, çıkıp gitmemiz gerekecek. Pastaların hatırına, dediğini tasdik etmemiz şart. 'Doğru, siz şahenşaaah' dedik, birer gatoyu ağzımıza attık. Biraz sonra adam yine başladı. 'Sizleeer, şahzaaade... Ama meeen, şahenşaaah'. Bizde cevap hazır: 'Doğru, siz şahenşaaah' diyoruz, birkaç gato daha götürüyoruz. Derken pastalar bitti, biz de çıktık.

Nice'de gene sıkıldım. Mısır'a, Şevket Efendi'ye gittim, bir ay onlarla beraber oldum.

Mısır da beni sıktı. Zaten beğenmemiştim. Kahire, bir şeye benzemiyordu. Tekrar Nice'e döndüm. Bu sefer Fransa da hoşuma gitmedi, yeniden Mısır'a geçtim. Naga Hammadi'de, Prens Yusuf Kemal'i buldum".

Prens Yusuf Kemal, eski Istanbul ailelerinin yakından tanıdığı bir kişidir. Güzel sanatlara meraklıdır, sanatçıları destekler. Özellikle, Istanbullu müzisyenleri Kahire'nin banliyölerinden Naga Hammadi'deki malikanesine davet etmekte, hususi konserler verdirmektedir.

"Prense, bir otomobil alıp Beyrut'ta şoförlük yapmak istediğimi söyledim. 'Bana 100 lira borç verin, size öderim' dedim. Hiç unutmam, 'İşte bunu reddedemem şehzade hazretleri' dedi. 'Eğer müsaade buyurursanız, size her ay 10 lira da maaş göndereyim. Belki arabanın parasını ödeyemezsiniz, yardımcı olur'.

Bu 10 lira, 1940 senesine kadar, nerede olursam olayım, hiç kesilmeden devamlı geldi.

Şoförlük yılları

Güzel bir Plymouth aldım ve Beyrut'a geçtim. Burada, 2,5 sene şoförlük yaptım. Şam'la Beyrut arasında gidip geliyordum. Beyrut'tan yolcu alır, Şam'a götürür, geri dönerdim. Kışları, Trablus'ta kalırdım.

Hayatım boyunca, üç otomobilim oldu. Plymouth, Chrysler ve Buick. Buick'le iki defa Beyrut'tan Bağdat'a kadar gidip döndüm.

Gazeteciler kim olduğumu öğrenmişler, Lübnan gazetelerinin hepsinde 'Abdülhamid'in torunu şoförlük yapıyor' diye haberler çıktı. Trafik polisleri, sıkıntı çektirmezlerdi. Hiç ceza yazmadılar.

Yorulduğum zaman, otomobili şoföre verirdim. Bir gün yasak yola girmiş, polis ehliyetini de, otomobilin kâğıtlarını da almış. Sonra, şoförle beraber polis müdüriyetine gittik. Beyrut polis şefi Halim Gurgur'du. Onun yanına çıktık. Otomobilin benim olduğunu öğrenince, şoförün lisansını iade etti.

Plakamda Arapça 'Prens Mehemmed Orhan' yazılıydı. Bir gün Bekaa Vadisi'nde müşteri taşıyordum. Yanlış yola mı girmişim, yasak yerde mi durmuşum, tam hatırlamıyorum. Polis görmüş, plakamı yazıp mahkemeye vermiş. Birkaç gün sonra Şutura-Zahle mahkemesinden celp geldi. Üzerinde 'El Burnus Mehemmed Adarhan' yazılı. Polis, 'Prens Mehemmed Orhan'ı böyle okumuş. Kalkıp gittik mahkemeye. Sıra bana geldi, hakim ismi zorla okudu. 'El Burnus' diye bağırdı, yanındakilere dudak büktü, 'Bu ne biçim isim' der gibi. Ben ayağa kalktım, 'Adımın doğrusu budur' dedim. Hakim, prensliğimin nereden geldiğini sordu, 'Hafid-i Sultan Hamid' deyince, elindeki kâğıdı yırttı, mahkemeyi de tatil etti, 'Hadi yemeğe gidelim' dedi, beraber çıktık.

İlk aşkımı da Lübnan'da yaşadım. Behiye diye bir kızla. Arnavut'tu. Annesinin babası, Lübnan kadısıydı. Ama evlenemedik. Behiye, sonra Ali Rıza diye bir doktorla evlenmiş. Behiye'yle seneler sonra, Bağdat'ta karşılaştım. Kocası, Irak'ın Sıhhiye Nazırı olmuştu.

Lübnan'da, bizim aileye işte böyle iyi muamele ederlerdi. Selim bey amcam, Cünye'de oturuyordu. Halk arasında adı 'Sultan Selim'di. Ama şoförlükten sıkıldım. Otomobili sattım, Nice'e geldim. Nice'de, Yegen ailesini tanıdım, kızlarından Nafia ile evlendim. Bir yıl yedi ay evli kaldık ama bunun sadece yedi ayında beraber olduk. Bir de kız çıktı. Sene, 1933. 'Benim gibi adamın kızı olur mu?' diye sinirlendim, boşandım.

Tiran'da damat adaylığı

Artık bir yerde duramıyordum. Kalktım, Paris'e, amcam Abid Efendi'nin yanına gittim. Bu sırada Istanbul'dan tanıdığımız Kolonel Tahir Bey Paris'e geldi, amcamla beni Arnavutluk'a götürdü. Tahtta, Zogo vardı".

Kral Zogo tahsilini Istanbul'da yapmış, talebeyken, Mehmed Orhan'ın büyükbabası Abdülhamid'in bol bol ihsanını görmüştür. Osmanoğulları'na, muhabbeti vardır:

"Her zaman, 'Sultan Hamid'in verdiği ihsan-ı şahaneler olmasa, bu tahta oturamazdım' derdi. Amcamla beni, ailesine almak istedi. Beş kızkardeşi vardı. Amcama Prenses Seniye'yi, bana da Prenses Müzeyyen'i münasip görmüş. Nişanlandık. Nişan hediyesi vermek lazım ya, amcamla Paris'e gittik. O, Plais Vendom'dan 30 bin franga bir bilezik aldı, bana da 16 bin frank verdi, bir saat aldım.

Benim evlenmeye pek niyetim yoktu, gelin namzedi pek güzel değildi. Beğenmemiştim. Gittim, saati 14 bin franga sattım, parayı da bir ay kabarelerde yedim. Ama amcam Abid Efendi, Prenses Seniye'yle evlendi. Tabii, bana çok kızdı. 'Adama bak, hem benim paramla nişan hediyesi aldı, hem sonra satıp yedi, hem nişanı bozdu, hem de beni evlendirdi' derdi.

Zogo, nikahtan sonra amcama 100 bin frank ve bir tabanca verdi. Paris'e sefir tayin etmek istedi ama amcam kabul etmedi. Sebebi, utangaçlığıydı. 'Sefir olursam oranın reisicumhuruna, hariciye vekiline gidip merasimle birşeyler okumam icap edecek. Ben sıkılırım, yapamam' dedi, yine Paris'e gitti ama sefir değil, maslahatgüzar olarak.

Ben, Tiran'da kaldım. Kralın yaveri oldum. Yüzbaşı yaptılar. Bizi oraya götüren Kolonel Tahir de general oldu. Bu sıralarda, tayyare kullanmayı da öğrendim. 500 saat uçtum. Havada akrobasi falan yapardım. Enver Paşa'nın oğlu Ali Enver'e de uçmayı ben öğrettim.

Kral mükemmel Türkçe konuşuyordu. Zogo'nun en yakınlarından biriydim. Gayet süslü bir üniforma giyiyordum. Ama maiyetindekiler, muhafızlar, tamamen aptaldı.

Aptallıklarıyla alakalı bir hadise anlatayım. Kral bir gün, 'Prens' dedi, 'Daireme gelin de bir kahve içelim'. Üzerimde sivil elbiseler vardı, değiştirmeden gittim. Kapıdaki muhafızlar tanımadılar ve içeri sokmadılar. 'Yahu' dedim, 'Ben yaver Prens Orhan. Her gün burada, Kral'ın yanındayım, nasıl tanımazsınız?'

Ama, adamlara birşey anlatmak mümkün değildi. Çaresiz geri döndüm, elbiselerimi değiştirdim, üniformamı giydim, yeniden kralın dairesine gittim. Bu sefer, biraz önce beni içeriye bırakmayan aynı nöbetçiler, hemen selama durdular. Olanları Kral'a anlattım. Zogo kahkahalarla güldü ve 'Tabi-

i, onlar üniformadan başka birşeyden anlamazlar ki' dedi.

Zogo'nun yanında çalışırken, bir ara Amman'a, Mihrimah'a misafirliğe gittim. Emir Naif'in yanında, altı ay, hiç çalışmadan yaşadım. Beni, babası Kral Abdullah'ın yanına götürdü. Abdullah bana Amman'da kalmamı, pilotluk yapmamı teklif etti. Ama reddettim. Zogo'yla anlaşmam vardı".

Mehmed Orhan, Kral Zogo'nun önce Arnavutluk'tan, sonra da Paris'ten kaçmasını organize etmiş. Ayrılacakları sırada Zogo otomobil filosunu göstererek, istediği arabayı seçmesini söylemiş.

"Almanlar, Paris'i işgal etmek üzereydiler. Kralın 250 bin altınını, Paris'ten ben kaçırdım. Kendisini de 14 otomobiliyle şehirden çıkarttım. General Petain'in ayrıldığı gündü. İş bittikten sonra Kral, bana 'Bir otomobil seç' dedi. Buick, Mercedes, Cadillac, birçok arabası vardı. Küçük bir Citroen seçtim. 'Al, senin olsun' dedi. Satış muamelesini yaptırmasını istedim. Adamlarından Noçka, satış olmuş gibi bir vesika tertip etti. Ne olur, ne olmaz. Başkaları 'Arabayı çaldı' diyebilirlerdi.

Zogo'nun işlerini hallettikten sonra, otomobili alıp, Nice'e geldim. Naime Sultan halamın yanına gittim, bir ay onun evinde kaldım. Sene, 1940'tı. Temmuzun 13'ünde, kocası Mahmud Celâleddin Paşa öldü. Günlerden, salıydı. Zavallı adamcağız hem salı günlerini, hem de ayın 13'ünü hiç sevmezdi. Halamın sefaleti de artık son raddeye gelmişti. Cenaze günü evde ne yiyecek birşey vardı, ne de alacak para.

Paşayı defnetmemizden sonra, Paris'e geçtim. Harp yıllarıydı, Margareth Fournier adlı bir Fransız kadınla evlendim. Fontableau'da bir çiftliği vardı. İki sene çok rahat yaşadım. Sıkıntı çekmedim. Ama anlaşamadık, savaş biter bitmez boşanmaya karar verdik.

Bu arada ikinci çocuğum Mehmed Selim doğdu. Ama oğlumu 20 senedir görmedim. Fransız bahriyesine girmiş, şimdi bir harp gemisinin kumandanıymış. Bir de kızı varmış.

Harp sırasında, İngiltere'de de bulundum. Amerikalılar'a pilotluk yapıyordum. Üssümüz Croydon'daydı. Tayyareler Almanya'yı bombalarken biz onların daha yüksek irtifaında uçup etrafı gözetlerdik. Üç defa, bana hususi vazife verdiler, paraşütle Fransa'ya attılar. Vazifeler gizliydi, ne olduklarını söyleyemem. Her defasında, sahte kimliklerle gittim. İşi yapıp İspanya'ya, oradan Portekiz'e, oradan da İngiltere'ye, Croydon'daki üsse dönüyordum.

Sonra, yeniden evlendim. Bir İtalyan baronesiyle. Barones Françeska Franketti. Yedi sene evli kaldım. Ondan da, kızım Ayten doğdu.

Harp bitince, ülke ülke dolaştım. Ta, Hindistan'a kadar. 1956'dan önce Haydarabad'a, Nelüfer'in yanına da gittim. Muazzam Cah'la evliydi. Yanlarında bir ay kaldım. Sarayda Türkler de vardı. İki taraflı sofra kurulurdu. Hintliler baharatlı yemeklerin olduğu tarafa, biz de bizim yemeklerin oldu-

ğu tarafa geçer, yerdik. Bir ay sonra hususi bir tayyareyle Bombay'a, oradan Karaçi'ye, Gulam Mehmed'in yanına gittim. Bir İngiliz askeri tayyaresiyle, İskenderiye'ye geçtim. Bu arada İspanya'ya da gittim.

Bir ara yine Zogo'nun yanında çalıştım. Nice'e yerleşmişti. Karısı Kraliçe Geraldine'in şoförlüğünü yapıyordum. Zogo, bana ayda 25 bin frank veriyordu. Otele, ayda 18 bin veriyordum, yeme-içme kralın evindeydi, bana kalan da sadece 7 bindi. O sırada Fransa'da hususi şoförlerin aylığı 90 bindi. Krala 'Kusura bakmayın ama, bu paraya daha fazla çalışamayacağım, istifa ediyorum' dedim. Ayrılırken sadece 100 bin frank verdi.

1952'de, Zogo beni bu sefer İskenderiye'ye çağırdı. Oradaki evini satmak istiyordu. Beni Riyad'a, Kral Abdülaziz'e gönderdi. Riyad'da önce Türk konsolosu Cevdet Bey'e gittim, birkaç gün onun yanında kaldım. Konsolos, beni saraya götürdü. Sarayda küçük bir oda verdiler. Yerde, üstüste belki 50 halı vardı. Birkaç gün sonra, Kral beni kabul etti. Meseleyi anlattım, bir cevap vermedi. Yanından ayrıldım.

Sarayda bir hafta daha kaldım. Kralın 120 oğlu vardı, akşamları beraber yemek yerdik. Etler çok lezzetliydi. Meğer, deveymiş.

Saraydan sıkıldım, dönmek istedim ama adamların adetiymiş, dönüş için izin almak lazımmış. Ben bilmiyordum. Neyse, adamlara söyledim, beni havaalanına kadar götürdüler. 300 altın harçlık, bir de kılıç verdiler. Beyrut'a gittim, oradan da Mısır'a geçtim. 300 altından Zogo'ya bahsettim, gözleri açıldı, 'İyi saydın mı?' diye sordu. Kılıcı, sonra Paris'te sattım.

Evi alıp almayacakları hususunda hiçbirşey söylememişlerdi. Ben de ne karar verdiklerini soramamıştım. Bir ay sonra Kral'ın sekizinci oğlu geldi ve 100 bine aldı. Zogo bana 60 bine satmaya çalışmamı söylemişti, yüzde 10 vaadetmişti ama 100 bine sattığım halde, sadece yüzde iki verdi. Parayı da bir senede, taksitle ödedi."

Mezarlıkta mihmandarlık

Mehmed Orhan, 1960'tan sonra altı yıl, Avrupa'da otomobil dağıtıcılığı yapmış.

"Müşterilerin satın aldıkları otomobilleri, Avrupa'nın çeşitli memleketlerindeki adreslere götürürdüm. Direksiyonda bin-iki bin kilometre yapar, trenle döner, Fransa'ya, evime gelip yatağa girdiğimde uyuyamazdım. Tekerlekler üzerinde oturmaya alışmıştım. Tekerlekler hayalime girer, sabahlara kadar yatakta dönüp dururdum".

Hindistan'da bir mihraceyle evli olan Nelüfer Hanımsultan, o yıllarda kocasından ayrılarak Paris'e gelmiş, Edward Pope adındaki Amerikalı bir işadamıyla, ikinci bir evlilik yapmıştır:

"1966'da, Nelüfer'in yanına gittim. Edward, bir iş vermeleri için, beni Paris'teki Amerikan sefaretine götürdü. Önce, büroda çalışmamı istediler, 'Bir zamanlar süvariydim, sonra pilot oldum. Masa başında oturamam, bana otomobilli bir iş verin' dedim. 'American Battle Monument Commission'da (Amerikan Savaş Anıtları Komisyonu) vazifelendirdiler. Fransa'ya gelen Amerikalı subayları otomobilimle alır, Paris'teki Amerikan abidesine götürür, gezdirirdim. Dört yıl, bu işte çalıştım.

Derken, bir akşam arkadaşlarla beraber içtikten sonra, merdivenden düştüm. Kolum kırıldı. Bana 'Otomobilden inerken düştüğünü söyle, tazminat alırsın' dediler ama ben tenezzül eder miyim öyle şeye?.. 'Sarhoştum, düştüm' dedim. Amerikalı general adam gönderdi, 'Artık şoförlük yapamaz, ona başka bir iş verelim' demiş. Suresnes'teki Amerikan mezarlığında 'guide'lık (mihmandarlık) yapmaya başladım. İşim, mezarlığa gelen Amerikalılar'a mezarlığı dolaştırmaktan ibaretti. 1974'te tekaüd oldum. Şimdi her aybaşında, Amerika'dan 190 dolar tekaüd maaşım geliyor".

"Eğer tahta geçseydim"

Orhan Efendi ile, ertesi gün öğleye doğru, Nice'in Liberte Caddesi'ndeki "Lion d'Or" (Altın Arslan) lokantasında buluştuk. Altın Arslan, şehzadenin gittiği tek lokantaydı, yemek davetimi de binbir güçlükle kabul ettirebilmiştim. "Dün et yedim, artık üç gün yemem. İnceliğimi korumam lazım" dedi ve spagetti söyledi. Benim salyangoz istediğimi farkedince de, "O pis şeyi nasıl yiyorsunuz, anlamooorum" diye haşladı. İki gündür peşpeşe fotoğraflarımızı çeken İlhami'nin yemek sırasında da resim çekmesine kızıp bir hayli çıkıştı:

"Yeter artık! Gözlerim zaten kötü, flaşın daha da bozooor. Şimdi kalkıp gideceğim".

Sakinleşmesinden sonra, "Şu anda hanedan reisisiniz" diyecek oldum, daha sözümü bitirmeden güldü:

- "Yani en bunağı. 'Hanedan reisi' diye kime derler biliyor musunuz? En bunağına. Ben daha bunamadım".

- "Estağfirullah. Türkiye'de şimdi hanedan olsa, padişah sizdiniz. Onu kasdetmek istemiştim".

- "O, doğru. İkinci Orhan veya Yedinci Mehmed olurdum. Burada mektuplarımı yazan bir kızcağız var, bana hep takılır, 'Altes' der. Hatta bankaya aylığımı almaya gittiğim zaman, memurlar 'Majeste İkinci Orhan, buyurun' diye şakalaşıyorlar. Ama inanın, tahta geçmeyi bir gün bile hayal etmedim. Zaten öyle birşey olsaydı, yerimi başkası alsın diye rica ederdim. Ben, istediği gibi yaşamaya alışmış insanım. Gezmeyi, dolaşmayı severim. Hâlâ

bir ata atlayıp, doludizgin gitmeyi hayal ediyorum. Tahta geçsem, protokol işleri çıkacaktı. Onlara uymam gerekecekti. Bu hayata dayanamazdım. Yıldız'ın havuzunda bir kayığa atlayıp kürek çekmek varken tahtta ne yapacaktım ki? Mutlaka feragat ederdim. Yerime de, sırada benden sonraki geçerdi".

Orhan Efendi'ye, şu anda hangi ülkenin vatandaşı olduğunu sordum, "Hiçbirinin" dedi:

"Türkiye'den çıkartılmamızdan sonra, 'Refugee Turc' olarak yaşadım. Hiçbir teb'aya girmedim. Nansen pasaportuyla seyahat ettim. Fransızlar, savaş öncesinde bizim aileden olanlara hüviyetle pasaport vermişlerdi. Bu pasaportum da duruyor. İstersem, onunla dışarı çıkabilirim. 'Milliyeti' hanesinde, 'Ottoman' yazılı. Statüm, 'Son Altesse Imperial Prince Orhan'. 61 yıldır 'Türk siyasi mültecisi' olarak, memleket memleket geziyorum. Tekaüd aylığım tıkır tıkır geliyor, kimseye muhtaç olmadan yaşıyorum".

İkinci Abdülhamid'in torunu Mehmed Orhan'ın "tekaüd aylığım" dediği 190 Amerikan doları, o günlerde yaklaşık 1500 Fransız frangı ediyordu ve Fransa'da bir işçinin asgari ücreti, 3 bin 200 franktı.

Amerikan mezarlığında yaptığı "mihmandarlık" ise, basbayağı "mezar bekçiliği" idi. Osmanlı hanedanının reisi, Fransa'da ölen Amerikan askerlerinin sadece mezarlarını beklemekle kalmamış, üstelik yıllarca lâhitlerini temizlemiş, tabutlarını parlatmıştı...

★

Orhan Efendi ile, Nice'in Liberte Caddesi'ndeki Lion d'Or kahvesinde, yedi yıl sonra yeniden biraraya geldik.

Bu yedi sene boyunca gerçi hiç karşılaşmamıştık ama temasımız kesilmemişti. Telefonla sık sık konuşmuştuk. Nice'e gelip giden Osmanoğulları, bana ondan haber getirmişlerdi.

1992 Temmuz'unun ortalarında, Beşinci Murad'ın Paris'te yaşayan torunu Kenize Murad'la telefonda rutin "hanedan dedikodularımızdan" birini yapıyorduk.

Bir ara, "Orhan dayı, sevincinden uçuyor" dedi. "Marsilya'daki Türkiye konsolosluğuna gitmiş, Türk vatandaşlığına başvurmuş. Geçenlerde, 'Pasaportunuz ve kimliğiniz hazır. Gelip alın' diye bir yazı gelince, şaşırdı kaldı. Bir sevinç, bir sevinç. Şimdi herkese pasaportunu gösteriyor, 'Bakın, ben en yeni Türk'üm' diyor".

"En yeni Türk" Mehmed Orhan'ın Türk vatandaşlığı haberi, iki gün sonra, Hürriyet'te manşetten verildi. Gazete, aynı gün, Orhan Efendi'yi Türkiye'ye davet etmeyi kararlaştırdı.

Mehmed Orhan'la, birkaç gün sonra Nice'de, müdavimi olduğu Lion d'Or kahvesinde karşı karşıyaydık. Adı artık sadece "Mehmed Orhan" de-

ğil, "Mehmed Orhan Osmanoğlu"ydu.

Daha da yaşlanmış, küçülmüş gibiydi. 38 kiloydu. Son senelerde boyu dört santim kısalmıştı, artık 1.71'di. Sadece sol gözü, o da yandan baktığında, yüzde on görebiliyordu. Amfizemi vardı, zorlukla nefes alıyordu. Cebinde kullandığı spreyi, sık sık kullanmak zorundaydı.

1991'e kadar son üç kışı hastahanelerde geçirmişti. Hastahane ve ilâç masraflarını sigorta veriyordu ama tek kişilik bir odada kalmak için fark ödemek zorundaydı ve elindeki bütün para, bu oda farkına gidiyordu. Hastahanede, tedaviden ziyade evi, daha doğrusu odası ısınmadığı için kaldığını, sonradan öğrendim. Binanın elektrik tesisatı eskiydi, elektrikli soba sigortaları attırıyordu. Ama hastahanede hem ısınıyor, hem bakılıyordu. İlâçlara para gitmiyordu, hepsini sigorta karşılıyordu. Sultan Abdülhamid'in kızı Naime Sultan'ın Fransa'da yaşayan torunu Bülent Osman'la Abdülmecid soyundan Melike Hanımsultan'ın kocası, evinin elektrik tesisatını yenilemiş, bir de telefon taktırmışlardı, 91 kışında hastahaneye gitmesine gerek kalmadı.

Günlük hayatında, hiçbir önemli değişiklik yoktu. Sadece, emekli aylığı biraz artmıştı. Artık 3200 değil 4500 frank alıyordu ama Fransa'da asgari ücret, şimdi 5500 franktı. Gittiği yerlerde, kendisine "prens" denmesini istemiyordu. Sebebi, o zaman daha fazla bahşiş vermek zorunda kalmasıydı. Penceresi olmayan odasına 675 frank kira veriyordu ve kendi ifadesiyle "duvar seyretmemek için", sabahları erkenden yine sokağa fırlıyor, akşama doğru dönüyor, uyuyana kadar yine saatlerce radyo dinliyordu. Öğle yemeklerini, artık hemen her gün havaalanındaki lokantada yiyordu. 80 frangı aşmamaya itina göstermek zorundaydı ve bu et yiyememesi demekti. Ayda birkaç kez, sabahları, trenle İtalya'ya yahut İsviçre'ye geçiyor, bildiği ucuz lokantalarda pizza veya spagettiyle hamburger köftesi yedikten sonra yine Nice'e dönüyordu. 65 yaşını geçtiği ve emekli olduğu için, otobüs ve tren masrafı sembolik seviyedeydi.

Fransa'nın 1990'ın 17 Temmuz'unda verdiği 89CT38718 numaralı yeni seyahat belgesini kullanıyordu. Bununla 12 AET ülkesine vizesiz ve serbestçe gidebilme hakkına sahipti. Adı "Prens Mehmed Orhan" diye yazılmıştı. Dördüncü sayfada, seyahat belgesinin bütün yabancı ülkelerde geçerli olduğu söyleniyor ama bir tek istisna konuyordu: Türkiye...

"Marsilya'daki konsolos hanım, geçen sene, bu vesikaya Türkiye vizesi verebileceğini söyledi" dedi. "Ama ben istemedim. "Türkiye'den Türk olarak çıkmıştım, Türk olarak girerim' dedim. Fransız vesikasıyla girmeyi kabul etmedim".

Sonra Türk pasaportunu ve nüfus kâğıdını gösterdi. Abdülkadir'den olma, Mihriban'dan doğma Üsküdarlı Mehmed Orhan Osmanoğlu, Ankara ilinin Altındağ ilçesi Konsolosluklar mahallesinde 118/04 cilt, 667 aile ve 1

numaralı sıraya kaydedilmişti. Nüfus kâğıdının numarası 834428, veriliş sebebi "yenileme" idi. "Vesikalık fotoğraf istediler, gittim, yeni resimler çektirdim" dedi. "Yeniden Türk olurken, hasta olmadığımı gösteren rapor lâzımmış. Gidip doktordan rapor da aldım. Sonra, nüfus varakamı eskimesin diye, plastikle kaplattım".

Türkiye'ye gelme konusunda, başta kararsız kaldı. "Istanbul'u görmeyi nasıl arzuladığını bilemeyeceğini, ama sıhhatinin çok bozuk olduğunu, Fransa'dan ayrılmasına imkân bulunmadığını" söyledi. Gelmeyi, iki günlük ikna çabamdan sonra kabul etti. Doğup büyüdüğü şehire 68 yıl sonra dönmekten çok memnun olacaktı ama en fazla iki haftalığına. Devamlı kalamazdı, zira gözleri neredeyse hiç görmüyordu. Yollarını, insanlarını bilmediği bir yerde yaşaması zor olurdu. İki de şartı vardı. Birincisi, Istanbul'da kaldığı süre içerisinde yanından hiç ayrılmayacaktım, öteki dönüş günümüz salı veya çarşamba günlerinden biri olmayacaktı. Sarayda "salı sallanır" diye birşey duymuştu, o gün yola çıkmak hayırlı değildi. Çarşamba günü yolculuk etmek de istemiyordu, zira Istanbul'dan bir çarşamba akşamı sürgün edilmişti, aynı gün dönmesi pek hoş olmazdı.

İki gün sonra, Nice-Zürih-Istanbul güzergâhında uçan Swissair uçağının first class koltuklarında, Mehmed Orhan'la yanyanaydık.

Fransa'dan, Fransız seyahat belgesiyle çıktı. Sol cebinde, Türk pasaportu vardı. Türkiye'ye onunla girecekti.

Mehmed Orhan Osmanoğlu, 5 Mart 1924 günü, akşam saat dokuza çeyrek kala ayrıldığı Türkiye'ye 68 yıl, daha doğrusu 24 bin 986 gün sonra, 1 Ağustos 1992 günü, saat 17.00'de yeniden ayak bastı. Pasaport kontrolü için, diğer yolcularla birlikte sıraya girdik. Bagajımızı, yürüyen bandın üzerinden alıp sıradan yolcular gibi gümrüğü geçtik.

Havaalanında ilk sözü, "Yahu, burada herkes Türkçe konuşuyor" oldu. sobra, "Tabii, ben memleketimdeyim" dedi. "Kendimi hâlâ Fransa'da sanıyorum. Cannes'a, Menton'a gitmiş zannediyorum ama Istanbul'dayım yahu. 68 senelik muhacirlik bitti".

Durmayan gözyaşları

Mehmed Orhan, Istanbul'da sık sık ağladı. Önce, Swissair uçağının tekerlekleri Atatürk havalimanının pistine değdiği anda ağladı. Gözünden, iki damla yaş aktı ve kendi kendine "Nefsine hâkim ol" diye mırıldandı. "Hani ağlamak, hassasiyet göstermek yoktu? Hani metanetini muhafaza edecektin?"

Ama iradesi, gözyaşlarına söz geçiremedi. Yaşlar arttıkça arttı. Cebinden kâğıt bir mendil çıkarttı, gözlerini sildi, derken bana döndü ve sordu:

"Beyim, gözlerim kızarmış mı? Ağladığım belli olooor mu?".

Sonra otelde otururken, sokakta yürürken, fotoğraflarını gazetelerde görenlerin yanına gelip "Memleketinize hoş geldiniz" diyerek elini öpmek istemeleri üzerine ağladı. 20 dakika konuştuğu TV'de, kendi programını seyrederken de ağladı.

Ama en fazla gözyaşını, Çırağan Oteli'ndeki Boğaz'a nazır geniş odasından Beylerbeyi'ni, Kuzguncuk'u seyretmeye çalışıp hiçbirşey görememesi üzerine döktü.

"Istanbul'a bu kadar sene sonra kör olarak mı gelecektim" dedi. 268 sene memleketi yeniden görebileceğini hayal et, 83 yaşında pasaport alıp gel ama iki gözün de kör olsun. Bu yetmezmiş gibi, ciğerlerin hastalansın, bir türlü rahat nefes alama. Görmek istiyorum, göremiyorum. Bir zamanlar jimnastik şampiyonu ol, Boğaz'ı günün birinde yüzerek geçeceğini hayal et, sonra da burada elin kolun bağlı otur. İşte, ağırıma giden bu".

Bir sabah, Boğaz Köprüsü'ne gidip üzerinde birkaç adım atmak istedi Mehmed Orhan. "Etrafı göremesem bile, havasını içime çekerim" dedi.

Köprüde durmak yasaktı ama "artık ne olursa olsun" deyip, otomobili bir kenara parkettik. 100 metre gerimizde, gişelerin olduğu yerde polisler vardı. Durduğumuzu görünce, üç polis bize doğru yürümeye başladı. Göğüslerindeki yıldızlar, rütbeli olduklarını gösteriyordu. Birinin elinde, o gün ilk sayfasında Orhan Efendi'nin resminin bulunduğu gazete vardı. Yaklaştılar ve içlerinden biri "Niçin durdunuz?" gibisinden birşey sordu. Gazeteli olanı, okuyarak geliyordu. Birden, gözü otomobilin arka koltuğunda oturan Mehmed Orhan'a takıldı. Bir gazeteye, bir ona baktı, sonra arkadaşına gösterdi. Bana, "Bu o mu?" diye sordular. "Evet" dedim ve o anda hiç beklemediğimiz birşey oldu. Polislerden biri otomobilin açık penceresine eğildi ve "Memleketine hoşgeldin" dedi. "Gazete, Fransa'ya geri döneceğini yazıyor. Senin vatanın burası. Burada kal".

Ve, üçü birden Mehmed Orhan'a selâm durdu. O da, polisler de ağlıyordu...

Polislerle vedalaşıp köprüden ayrıldığımız sırada, "Pek garip bir tecelli" dedi. "268 sene evvel, kovulma emrimi tebliğ eden komiser de ağlıyordu, bugün bana 'Memleketinize hoşgeldiniz' diyen polis de ağlıyor. Hem ağlıyor, hem beni ağlatıyor".

Istanbul'a gelişinden sonraki -bence- en önemli sözünü, şimdiki zaman eki "yor"un saray Türkçesi versiyonu "ooor"u daha da çekerek orada etti:

"Galiba ortada bir hata var. Bu kadar sene sonra böyle karşılanacaksam niye kovulduk ki? Birileri vaktiyle bir hata etmiş ama, kim yapmış bilmooorum".

15 bin 550 liralık hesap

Büyükbabalarının payitahtında sadece hüzünle sevinci yaşamadı Mehmed Orhan. Şaşkınlığı da bol bol tattı.

Önce, 68 yıl önce bıraktığı zarif kentin bir beton yığını olduğunu farkedince şaşırdı. "Ben, Serencebey yokuşunda büyüdüm. Yokuştan aşağıya yürüyerek inmek istiyorum" demişti ama, Serencebey'in artık denize değil, karşılıklı zevksiz binalara baktığını anladı, "Bırakın, Serencebey hayâlimdeki hâliyle kalsın" deyip yürümekten vazgeçti. Istanbul'un hâlâ varolan tarihi lokantalarından birinde 70 yıl önce yediği pilavın tadının damağında olduğunu söyledi, aynı lokantaya gitti; aynı pilavı istedi ve ilk lokmadan sonra "Değişmiş. Eski lezzet yok" dedi. Eski günlerdeki gibi Çırçır suyu içip midesinin felâh bulacağını düşündü, Çırçır'ın kaynağının kuruduğunu öğrenince sadece bir "Vah vaaah... Çok yazık" çekti.

Ama en büyük şaşkınlığı, Merkez Bankası'nda yaşadı Mehmed Orhan.

Aylar önce, Nice'de, bankanın Istanbul şubesine bir mektup yazmış ve yıllardır kullanmadığı hesabının durumunu sormuştu. Gelen cevapta "Bir miktar paranız var" deniyordu. Bankaya gitti ve sözü edilen "bir miktar paranın" 15 bin 500 lira, o günün kuruyla takriben iki dolar olduğunu öğrendi. Üstelik parayı çekemezdi, zira yeniden Türk vatandaşı olduğu bankanın kayıtlarına işlenmemişti. Zaten bir mahkemenin, hesabı üzerine yıllar önce koyduğu tedbir de duruyordu.

Topkapı Sarayı'na biletle

Bir sabah, büyükbabalarının koskoca imparatorluğu yüzlerce yıl idare ettikleri Topkapı Sarayı'nı gezdi Mehmed Orhan. 68 yıl öncesinden çok farklı bir ziyaretti bu. Arkasında ne yaverler, ne harem ağaları, ne de muhafızlar vardı. Kapıdan içeriye, 20 bin liralık bileti uzatarak girdi. Geniş avluda, ağır ağır dolaştı, bir ara atası Yavuz Selim'in tahtının önünde şöyle bir durdu, camekân içerisinde korunan tahtı, hayal meyal da olsa seçmeye çalıştı.

Tahtın önünde ne hissettiğini sorduğumda, cevabı "Hiçbir şey" oldu. "Vallahi hiçbir şey. Zaten beni tanooorsunuz, protokolden nefret ettiğimi bilirsiniz. Tahtı gördünüz. Altın kaplamalı sert birşey. İnsan üzerinde bir dakika bile rahat edemez, bir tarafına batar".

Arkasından, muzipçe tebessüm etti:

"Taht değil, üzerindeki mücevherler işe yarar. Zümrütleri, yakutları farketmediniz mi?".

Sadece Türk değil, bir sabah yeniden Galatasaraylı oldu. Çırağan Oteli'ne

Galatasaray Derneği'nden gelen bir heyet, 1921-1924 arasında o zamanki adı "Mekteb-i Sultani" olan Galatasaray Lisesi'nde okuyan Mehmed Orhan'a "hoşgeldiniz" ziyareti yaptı, altın Galatasaray rozeti taktı ve derneğe üye kaydedildi.

Her gün yaşanan devridâim

Mehmed Orhan, Istanbul'da 14 gün kaldı. Gençliğini geçirdiği yerlerde dolaştı, akrabalarıyla buluştu. Bu 14 gün boyunca, yalnızca Türkçe konuştu. İçerisinde hiçbir yabancı kelimenin yer almadığı, saray telâffuzlu bir Türkçe.

Ve, 14 Ağustos günü, beraber Nice'e döndük.

Şimdi her sokağını, her köşesini artık ezbere bildiği Nice'in Paulliani Pasajı'ndaki 30 metrekarelik evinde yine sabahın beşinde uyanıyor, bir fincan Seylan çayını içtikten sonra eline beyaz bastonunu alıp kendini yine sokaklara atıyor, sabahın sekizinde Liberte Caddesi'ndeki "Lion d'Or" kahvesinde oluyor, üç franga aldığı krosanını önden ikinci masada yerken kahvesini yudumluyor, derken yine sokakları adımlıyor.

Öğleye doğru, durakta havaalanına giden otobüsü bekliyor, alanın iç hat salonundaki restoranda öğle yemeği olarak 30 frank tutan pilav ve hamburger köftesi yiyor, yine otobüsle şehre dönüyor. Öğleden sonra, bazan evinin hemen ilerisindeki tütüncü dükkânının sahibi yaşlı madamla çene çalarak vakit geçiriyor, bazan da sigortadan aldığı reçeteyi yaptırtmak için Cictor Hugo Bulvarı'ndaki eczahaneye gidiyor.

Akşam beşte, mutlaka evinde oluyor. Varsa, birikmiş çamaşırlarını yıkayıp asıyor, kapısını kilitleyip ışıkları söndürüyor ama girişin hemen üzerindeki cılız lâmba açık kalıyor. Oturulacak yerinin üzerine iki sünger parçası koyduğu madeni koltuğuna yerleşiyor, aylarca para biriktirip aldığı kısa dalga radyosunu açıyor, bildiği sekiz dilden birinde yayın yapan istasyonların haber bültenlerini dinliyor, usanmadan her gece yaptığı gibi yine Türk radyolarını bulmaya çalışıyor ama birkaç dakikalık bir TRT yayınının üzerine, yine Baden-Baden radyosu yerleşiyor. Sonra bir Viyana valsinin veya akıcı bir opera süvitinin ezgilerinde, 83 yıllık, roman gibi bir hayatın anılarına dalıyor. Belki yine büyükbabası Abdülhamid'in dizine oturuyor, belki İtalyan saraylarından küçük kaçamaklar için genç bir prenses seçiyor, belki de Arnavutluk kralını komünist darbecilerin eline düşmekten kurtarma planları yapıyor. Vakit geceyarısını bir saat geçerken, yatağına girip ertesi günkü bir başka amaçsız Nice koşuşturmasını programlarken uykuya dalıyor.

Bu devridaim çok değil, sadece birkaç yıl sürecek.

Belki iki, belki üç, hadi bilemediniz beş yıl. Zira Mehmed Orhan, "İsyan etmek istemooorum, ama artık yeter" diyor.

★

Orhan Efendi'nin hayatından kesitler veren bu satırlar, 1992'de yazıldı.

Osmanlı tahtının şanssız vârisi, tam 70 senelik sürgününü, Nice'deki tek odalı evinde 1994'ün 12 Mart akşamı noktaladı. Vefat haberini alır almaz Nice'e gittim ve çileli şehzadeyi şehrin "Doğu Yakası Mezarlığı"nda toprağa verdik.

Cemaat, sadece altı kişiydi: Sultan Abdülmecid'in soyundan gelen ve Nice'de yaşayan Melike ve Emire Hanımsultanlar, hanımsultanların Katolik olan Fransız eşleri, Gazi Osman Paşa ile Sultan Abdülhamid'in torunu Bülent Osman ve ben... Osmanlı tahtının vârisinin cenaze namazını, Melike Hanımsultan'ın şehrin Arap mahallelerinde bulduğu ve Bülent Osman'ın bahşiş vererek mezarlığa gelmeye binbir güçlükle ikna edebildiği dört Tunuslu kıldı.

Sultan Abdülhamid'in torunu, Osmanlı Hanedanı'nın sabık reisi ve saltanat yıllarındaki resmi unvanı "Şehzâde-i civan-baht devletlu necabetlu Mehmed Orhan Efendi Hazretleri" olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Mehmed Orhan Osmanoğlu, son uykusunu şimdi Nice'in "Doğu Yakası Mezarlığı"nda, haçların arasında uyuyor. Haçların mevcudiyetinin sebebi mezarın bulunduğu yerin Müslümanlar ve Hristiyanlar tarafından ortaklaşa kullanılan ama "fakirlere mahsus" bölüm olması ve şehzadenin mali imkânsızlıklar yüzünden ancak buraya defnedilebilmesi...

2.
Sultan'ın dini hanedan reisi

Açık mavi gözleri, yine nemlendi. Birkaç saattir konuşuyorduk. Eski günlerden bahsettikçe, gözleri yaşarıyordu.

"Eminönü Nüfus Memuru, gözümün içine baka baka, 'Dinin nedir?' dedi. 'Ailemi biliyorsunuz beyefendi, ne olabilirim?' dedim. Dinlemedi bile. Israr etti. "Hanım, hanım, formalite böyle. Buraya senin dinini yazmaya mecburum' dedi. Müslüman olduğumu söylerken, hüngür hüngür ağlıyordum".

Sarayda doğmuş, ama onun talihi de sürgünlerden açılmıştı. Yetmiş altı yılın verdiği yorgunluk ve acıların, saçlarını erken ağarttığını söylüyordu. Ama iradesi hâlâ güçlü ve hâlâ sertti.

"Memlekete 600 yıl hizmet ettikten sonra, bir gecede kovulduk" dedi. "Aç kaldık, ellerimizdeki hamam taslarına kadar sattık. Ama Türkiye için, bir gün bile kötü şey düşünmedik. Ailemin sonu felaket olmuştu olmasına da, Türkiye kurtulmuştu. Mustafa Kemal'in muvaffakiyetlerini işittikçe sevinirdik".

Osmanlılar'ın 35. Padişahı Mehmed Reşad'ın oğlu Şehzade Ömer Hilmi Efendi'nin kızı Mukbile Sultan, bugünkü resmi adıyla Emine Mukbile Osmanoğlu, kendi ifadesiyle, "Türkiye'den diş değiştirirken kovulmuş, saçlarına ak düştüğünde dönebilmiş". 45 yıldan beri, piramitler ülkesini mesken tutmuş. Mısır'da, İskenderiye'de yaşıyor.

Mukbile Osmanoğlu, 23 Ağustos 1911'de, Dolmabahçe Sarayı'nda dünyaya gelmiş. Üç yaşındayken, Balıkesir Ayvalık'ın Altınova köyünden olan annesi Firdevs Dürnev Hanım'ı kaybetmiş. 6 Mart 1924 gününün akşamı da, Türkiye'den sınırdışı edilmiş.

Bugün hayatta kalan birkaç şehzade kızından biri olan Mukbile Osmanoğlu'ndan, güçlükle randevu alabildim. Telefonda, "Gazetecilerden hep korkmuşumdur. Yaşlı bir kadın yerine, niçin Mısırlı genç şarkıcı kızlarla konuşmuyorsunuz? Onlar daha çok okunur" dedi. Buluşmayı, Kahire'yle İskenderiye arasında yaptığımız birkaç uzun telefon görüşmesinden sonra kabul etti. Tek şartı, Kahire'de zindanda ölen, kendisinden üç yaş küçük kardeşi Şehzade Namık Efendi ile ilgili hiçbirşey sormamamdı.

Ilık bir İskenderiye akşamıydı. Mukbile Osmanoğlu, Ramle semtinin Hürriyet Bulvarı'ndaki evinde anlatmaya başladı:

Rehine verilen hamam tası

"...Sirkeci istasyonunda, Simplon Ekspresi'ne bindirildik. Tren, bizi bekliyordu. Cebimize biner lira kondu, birer yıl müddetli pasaport verildi. Bu ne demekti biliyor musunuz? Birkaç gün içinde parasız, bir yıl sonra da vatansız kalacaktık.

Anneannem, babamın tek başına iki çocuğa bakamayacağını düşündü, o yaşta kalktı, bizimle geldi. Sofya'da tren buza saplandı, bir hafta bekledik. Bir haftada da Paris'e vardık. Babam, kardeşimle beni Saint Germaine'de bir okula verdi. Bir sene sonra anneannem ve öteki kadınlar, 'Burada yaşayamayız. Çan sesinden başka birşey duyamaz olduk' dediler. Hep beraber Beyrut'a geçtik. 1,5 sene orada kaldık. Gelen misafirin ardı-arkası kesilmiyordu. Sabahtan akşama kadar el-ayak öpülmesinden sıkıldık, yeniden

Fransa'ya döndük, Nice'e yerleştik.

Nice'de de el-etek öpme faslı başladı. Ne kadar Müslüman, Arap, yahut eski Türk ailesi varsa, her akşam bizdeydi. Karnımızı güç doyururken, gidip gelenlere de ikram mecburiyeti çıktı. Babam, sarayda bile protokolden nefret ederdi. Ama burada sesini çıkartamıyordu. Misafirlerin üstüne, bir de Fransa'da okuyan Türk talebeler eklendi. Monte Carlo'da paralarının son kuruşuna kadar kumarda yer, sonra gelip babamın elini öper, 'Şehzade hazretleri, himmetinize muhtacız' der, dönüş paralarını babamdan çıkartırlardı. Bu, sonradan yol oldu. Aralarında konuşmuş, 'Nice'de bir enayi var' demiş, Monte Carlo'ya gidip Paris'e bedava dönmenin yolunun, bizim evden geçtiğini öğrenmişler".

Mukbile Sultan, 1930 Kasım'ında, Nice'de, Beşinci Murad'ın torunlarından Ali Vâsıb Efendi ile evlenmiş. Nice'de altı yıl daha yaşadıktan sonra, Mısır'a yerleşmişler.

"Türkiye'den ayrılırken, hususi eşyalarımızı yanımıza almamıza izin vermişlerdi. Bunları satarak geçiniyorduk. Babam bir sabah, saray işi bir hamam tasını rehine vermek için rehinciye gitti. 50 franga bırakmış. Dönüşte, evin kapısında üzüntüden felç geldi. Tedaviye ayıracak paramız yoktu. Kocamla beraber bakıyorduk.

1936'da, Mısır'a yerleşmeye karar verdik. Bu memleket hem ucuzdu, hem de Mısır prensleri bizim aileye yardım ederlerdi. Kardeşimle, Nice'den kalkan bir vapura, üçüncü mevki bilet aldık. Kamara, geminin bodrumundaydı. Dört kişiyle beraber, üç günde İskenderiye'ye vardık. Prensler küçük bir ev verdiler. Bir müddet kira almadılar. Kardeşime de tramvay şirketinde iş buldular".

Mukbile Sultan, İskenderiye'deki evi düzene koyduktan sonra, babasıyla kocasını da yanına almaya çalışmış. Ama Mısır hükümeti, "Osmanlı vakıflarından hisse isteyebileceği" endişesiyle, Ali Vâsıb Efendi'ye vize vermemiş. Vize, İngiliz Büyükelçiliği'ndeki tanıdıklar araya koyularak, güçlükle çıkartılabilmiş.

"Babam, İskenderiye'de fazla yaşamadı. Cenazesini, Mısır Prensi Ömer Tosun Paşa'nın yattığı türbeye defnettik. Ama 1952 ihtilalinden sonra Cemal Abdülnasır, Tosun Paşa'nın mezarını ortadan kaldırmak için, türbeden yol geçirdi. Babamın mezarını açtık. Kemiklerini kendi ellerimle topladım, bir torbaya koydum, başka bir mezarlığa defnettik.

Vâsıb'la yalnız kalmıştık. Daha küçük bir ev aradık, burayı bulduk. Oğlum Osman, bu evde dünyaya geldi.

Menderes hükümeti, 1952'de, hanedan kadınlarına, memlekete dönebilme kanununu çıkarttı. Yıllarca 'Ha bugün, ha yarın affedileceğiz' hayaliyle yaşamıştık. Hiçbir ülkeden vatandaşlığımız yoktu. Kanun çıkınca, hemen Istanbul'a geldim, Eminönü nüfus memurluğuna vatandaşlık müracaatı yap-

tım. Ama kocam ve oğlum şehzade oldukları için, zorluk çıktı. Üç sene vilayetten nüfus idaresine, vergi dairesinden adliyeye koşuşturdum ve yeniden Türk oldum. Şimdi ismim, "Emine Mukbile Osmanoğlu".

Hacı-hocayla birleşip

Sultan Reşad'ın torunu Mukbile Sultan yeniden Türk uyruğuna geçmiştir ama, Beşinci Murad soyundan gelen kocası Ali Vâsıb Efendi ve oğlu Osman, bu iş için 22 yıl daha bekleyeceklerdir.

"Vâsıb, ancak 1974'te çıkan aftan sonra Türkiye'ye girebildi. Kocam, vatanını 50 yıllık aradan sonra görebiliyordu. Istanbul'da yaşamaya başladık. Ama birkaç ay sonra, 'Keşke gelmeseydik' demeye başladı. Nereye gitsek, kapılar yüzümüze kapanıyordu. Cihangir'de, küçük bir dairede oturuyorduk. Ev sahibi, başkasına kiralayacağını söyledi, bizi evden attı. Boğaz'da ufacık bir ev kiraladık, 'Burası askeri bölge oldu' dediler, kovdular. Yeniden İskenderiye'ye döndük".

Hayatta hiçbir şeyden pes etmediğini, sadece bir kez, kardeşi Namık Efendi'nin ölüm haberini aldığı zaman intiharı düşündüğünü anlatıyor:

"Balkona çıktım. Kendimi atacaktım. Gözümün önüne bir an oğlum Osman geldi. Benden sonra, onun için neler söyleneceğini düşündüm. 'Dedesi Sultan Murad, zaten deli. Anası da deliymiş ki, intihar etti' diyeceklerdi. Sırf oğluma da deli yaftası yapıştırılmasın diye intihardan vazgeçtim".

Mukbile Sultan, şimdi İskenderiye'nin Ramle semtindeki bir binanın beşinci katındaki kira evinde, 1984'te kaybettiği kocası Ali Vâsıb Efendi'nin hatıralarıyla yaşıyor. Evinin duvarları, baştan başa eski fotoğraflarla kaplı. Dostlarına, 48 yıllık hayat arkadaşından kalan püroları ikram ediyor, şehzadenin ölüm yıldönümlerinde de, onun sevdiği çikolatalı kekten yapıp eşedosta gönderiyor.

"Sürgün yıllarında, Cumhuriyet Türkiyesi hakkında ne düşünüyordunuz?" sorusuna, "Biran evvel dönebilmeyi" cevabını verdi:

"Yıllarca 'İzin bugün çıktı, yarın çıkıyor' diye bekledik. Bizler için 'Hacıhoca takımıyla birleşip ihtilal yapacaklar' bile dendi. Söğüt'ten elde kılıçla çıkıp Viyana'ya kadar gidenlerin torunuyduk. Türkiye'nin fenalığını nasıl düşünürdük? Ama memlekete 600 sene hizmet ettikten sonra, bir gecede kovulduk. Diş değiştirirken kovuldum, saçlarıma ak düştüğünde dönebildim. Fakat emin olun, birimizin aklından bile, bir gün kötü şey geçmedi. Mustafa Kemal'in muvaffakiyetlerini işittikçe sevinir, 'Türkiye iyiye gidiyor' derdik.

Aslında Mustafa Kemal sağ olsaydı, 1952'de, 1974'te çıkan aflar çok daha önce gelirdi. Yüzellilikleri affettikten sonra, bizleri de mutlaka memlekete

alırdı. Zaten işittiğimize göre Mustafa Kemal dönmemize müsaade edecekmiş ama İsmet Paşa mani olmuş".

3.
"Şahbaba"nın torunu

"Bu işe başladığım zaman neler neler söylediler. Vay efendim, padişah torunu otelcilik yapar mıymış? Hiçbirşey yapmayıp da aç mı kalsın padişah torunu?".

Kuşadası'nda, Ege'nin en güzel turistik tesislerinden birinde, Kısmet Oteli'nde, otelin sahibesi Hümeyra Özbaş ile beraberiz. Hümeyra Özbaş, son padişah Vahideddin'in torunu. Annesi, Vahideddin'in kızı Ulviye Sultan; babası imparatorluğun son sadrazamı Ahmed Tevfik Paşa'nın oğlu İsmail Hakkı Okday. Vahideddin'den "Şahbabam", Tevfik Paşa'dan "büyükbabam" diye bahsediyor.

"Ben, eşim ve çocuklarım, hepimiz otelcilik yaparız" diyor. "Çok çalıştık ve Kısmet Otelleri zincirini kurduk. Şimdi, aile şirketiyiz".

Hümeyra Özbaş, 1918'de, Kuruçeşme'de, yerinde birkaç yıl öncesine kadar kömür depolarının, bugün bir parkın olduğu sarayda doğmuş. Hikâyesini, şöyle anlatıyor:

"Çocukluğum, bugün kız lisesi olan Nişantaşı'ndaki sarayda geçti. Şahbabamın gidişinden sonra bir yıl Istanbul'da yaşadık. Babam İsmail Hakkı Okday, İmparatorluğun son sadrazamı Tevfik Paşa'nın oğluydu. 11 Ekim 1977'de kaybettik. 96 yaşındaydı. Şahbabam Vahideddin, annemi evlendirmek için İttihat ve Terakki'ye karışmamış temiz bir damat aramış, babamı seçmiş, annemle nikâhını gıyabında kıymışlar. Babamın hiçbir şeyden haberi yokmuş. Karaköy'de vapurdan iniyormuş, haber verip tebrik etmişler.

Babam, İstiklal Savaşı başlayınca Anadolu'ya geçmiş, Mustafa Kemal'e katılmıştı. Annemle, birbirlerini çok sevmelerine rağmen boşanmışlardı.

Hanedan dışarı çıkartılınca, annemle önce San Remo'ya gittik. Bir otele yerleştik. Büyükbabam, San Remo'daydı. Ona, 'Şahbaba' derdim. Bahçe içerisinde, iki ayrı binadan müteşekkil bir yerde yaşıyordu artık. Bazen, ziyaretine giderdik. Hemşiresi Seniha Sultan'la beraber oturuyordu. Büyükannem Emine Nazikeda kadınefendi de oradaydı.

Şahbabamın maiyeti de onunla beraberdi tabii. Hayatımın ilk korkusunu, orada geçirdim. Şahsi doktoru Reşad Paşa, binalardan birinde tabancayla intihar etti. Paşa'yı yaver Zeki Bey'in vurduğu da söylendi hep ama bir türlü ispat edemediler. Paşanın öldüğü yerde, halının üzerinde başından sızmış

kanın lekesi vardı. Bu manzarayı hayatım boyunca unutamadım.

Sonra, hep beraber Villa Manolya diye bir başka yere taşındık. Köşke benzer, çok büyük bir binaydı. Balo salonu, tenis kortu falan da vardı.

San Remo'daki hayatımızı gayet iyi hatırlıyorum. Kapıda karabineriler nöbet beklerdi. Şahbabamın çektiği para sıkıntısı, başyaver Zeki Bey'in eldeavuçta kalanları nasıl harcadığı hep aklımda. Şahbabamın öldüğü geceyi de dün gibi hatırlarım. Saraylı kadınlar, ortalığı velveleye verdiler. Çığlıkları duyunca, hemen birinci kata indik. Şahbabam başkadını ve dördüncü haremiyle beraber birinci katta otururdu. Büyüklerin arasından sıyrılıp odasına girdim. Bütün harem halkı etrafında ağlıyordu.

Tabutu, günlerce binanın girişinde bekletildi. Başyaver Zeki Bey, borçları ödemeyi ihmal etmişti. Artık Şahbabamın zaten üç beş kuruş olan parasını kumarda mı kaybetmişti, başka yerlerde mi harcamıştı, yoksa hakikaten ödemeyi ihmal mi etmişti, başka mesele. San Remo esnafı, tabuta haciz koydurdu. Borçlar Halife'den, Irak ve Hicaz krallarından gelen parayla ödenebildi de cenaze kaldırıldı. Hatta Sabiha Sultan teyzem, mücevherlerini satıp esnafa para dağıtmıştı.

Daha sonra, annemle, Monte Carlo'ya gidip üç sene kaldık. Annem, babamdan ayrılmıştı. İkimiz yalnızdık. Derken bir yangın, bütün eşyalarımızı aldı götürdü. Aile yadigârları, benim çeyizim, herşey gitti. Buradan İtalya'yla Fransa hududundaki Montrond'a gittik. Dolaşmalarımız sırasında yaşayabilmek için, elimizde ne varsa, ev eşyası, cevahir, herşeyi satarak geçindik. Annemin hanedan nişanını bile sattık. Bir tek benim nişanım kaldı. Annem, bu arada Zülüflü İsmail Paşa'nın oğlu Ali Haydar Germiyanoğlu'yla evlendi.

Montrond'dan, Mısır'a geçtik. 'Ecdadımızın Mısır'da vakıfları vardı, elimize belki birkaç kuruş geçer' diye düşündük. Ama hepsi hayrat vakfı çıktı. Birşey almamızın imkânı yoktu. Kral Fuad'ın yardımıyla yaşadık. Mısır hanedanı da arada bir yardım ediyordu.

O sırada babam, Türk hariciyesinde çalışıyordu. Moskova'daydı. San Remo'dan beri mektuplaşıyorduk. Mustafa Kemal Paşa ile, İstiklal Savaşı yıllarından tanışırlardı. 1936'da, Paşa'dan, benim Türkiye'ye girebilmem için izin vermesini istedi. Mustafa Kemal 'Kızını pasaportuna yazdır, götür. Ama kimseye birşey söyleme. Bir hadise çıkarsa, bana haber ver' demiş, Moskova sefirine de talimat vermiş. Birkaç ay sonra, babam, Moskova'dan Sofya'ya tayin edildi. Ben de Mısır'dan Bulgaristan'a gittim, oradan Türkiye'ye girdim.

Mektebim Kahire'deydi. Türkiye'de devamlı kalamazdım. Hariciye, bu sefer sadece benim adıma çıkartılmış bir diplomatik pasaport verdi. Artık müstakil pasaportum da var ya, Kahire'den Sofya'ya gidiyorum, Mısır'a dönüyorum, Türkiye'ye giriyorum. Hatta Park Otel'de Atatürk'le dans bile et-

tim. O zaman otel babamın ailesinindi, daha satmamıştık. Bir gece biz büyük salondayken Mustafa Kemal arkadaşlarıyla beraber geldi, bir masaya oturdu. Sahnede Bianco orkestrası çalıyordu. Ben, pistte dansediyordum. Paşa dansı durdurdu. Hepimiz pistin yanına dizildik. Masasından kalktı, herkesin damıyla birer tur dansetmeye başladı. Sıra bana geldi. Kalbim küt küt atıyor. 'Sen kimin nesisin?' diye birşey soracak olsa ne cevap vereceğim? Gerçi Türkiye'ye geldiğimi biliyor ama yemekte içki içilmiş, ya hatırlamazsa ne olacak? Çok şükür birşey sormadı, bir tur da benimle atıp bıraktı.

Hanedandan, dışarıya gittikten sonra Türkiye'ye girebilen ikinci kişi oluyordum. Benden önce, Sultan Reşad'ın torunu Emel, kundaktayken Istanbul'a getirilmiş, kalması sağlanmıştı. Ben de işte böyle Atatürk'ün bilgisi dahilinde ama Osmanlı ailesinden olduğumu kimseye söylemeden, Türkiye'de kaçak yaşadım. Baba tarafından olan akrabalarımı ziyaret ediyordum.

Ama diplomatik pasaportla yaptığım seyahatler Milli İstihbarat'ın dikkatini çekmiş. Istanbul'da beni alıp Emniyet'e götürdüler. Hırsızı, canisi, katili, hepsi orada. Parmak izlerim alındı, fotoğraflarım çekildi. Bir de numara verdiler. Düşünün, 19 yaşındayım. Ne kadar ağırıma gittiğini ifade edecek kelime bulamıyorum.

Suçumu sordular, 'Memleketime girmek' dedim, hepsi şaşırdı. Pasaportum, evrakım, herşeyim yeniden tetkik edildi. Mustafa Kemal, Dolmabahçe Sarayı'nda hasta yatıyor, babamın Gazi'nin tavassutunu istemesi imkansız. Yardım edecek kimsem yok. Ama nasıl olduysa, pasaportumu almadılar, 'Haydi git, bir daha da gelme' deyip sınırdışı ettiler".

Hümeyra Hanımsultan'ın önünde iki seçenek vardır. Ya diplomat olan babasıyla beraber diyar diyar dolaşacak, ya da evlenerek Amerika'ya gidecektir. İkincisini seçer. Atatürk'ün ölümünden hemen sonra Fahir Bey'le evlenir, New York'a gider. Bu evlilik üç yıl devam eder, 1942'de ayrılırlar.

"Amerika'ya gidişimden altı ay sonra, New York'ta Dünya Fuarı açıldı. Tanıdıklarımız, fuardaki Türk pavyonunda bana iş buldular. Amerikalı gazeteciler, fuarda bir padişah torununun çalıştığını haber almışlar. Her yerde beni arıyorlar, ben de 'Sultan şimdi buradaydı, az önce çıktı, sonra gelecek' diye adamları atlatıyordum. Sadece bir gün, radyoda bir konuşma yaptım.

İşte o yıllarda, Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa'yla babam, hem benim hem de Enver Paşa'nın çocuklarının Türkiye'ye girebilmesinin yollarını arıyordu. Başvekil Refik Saydam, babamın yakın arkadaşıydı. 'Hiç merak etme, halledeceğim' demiş. Bir sabah fuara, işime giderken baktım, Ahmed Emin Bey (Yalman) refikasıyla beraber istasyonda kollarını açmış, bana koşuyorlar. 'Müjde, kanun çıktı!' diyorlar. Haberi böyle aldım.

Fuar bittikten sonra, VOA'e (Amerika'nın Sesi Radyosu) girdim. Hem spikerlik, hem tercümanlık yapıyordum. O sırada harp çıktı. Radyonun adı,

savaş yıllarında 'Office of War Information'dı. Sabahtan geceyarısına kadar çalışıyorduk. Üç-dört saat uyuyor, yeniden mikrofonun başına geçiyordum. Harp devam ediyordu. Ne annemle, ne babamla haberleşemez olmuştuk. Annem sadece radyodan sesimi dinleyebiliyordu. Nöbetim olmadığı günlerde benim sesimi duyamayınca, Mısır'dan Amerika'ya telgraf çekerdi. 'Ne oldu, niçin konuşmadın, hasta mısın?' diye sorardı.

Yorgunluktan 43-44 kiloya düşmüştüm. 'Daha fazla dayanamayacağım' dedim, Princeton Üniversitesi'ne transferimi istedim. Üniversite'de, Amerikan subaylarına Türkçe dersleri veriliyordu. Beni de hoca yaptılar. Princeton'da, hocalık yapan Halil Özbaş adında Söke'li bir gençle tanıştım. 1944'te evlendik.

Kanun çıkınca Türkiye'ye hemen gelemedik. Harp yüzünden yollar kapalıydı. 1945'e kadar bekledik, bir gemi konvoyuyla yola çıktık. Tam bir maceraydı dönüşümüz. Karartmalar, denizaltı korkuları filân. Gelirken, oğlum Halim'e üç aylık hamileydim.

İki çocuğum oldu. Kısmet Otelleri'ni kurmak için çok uğraştık. Şimdi, aile şirketi halinde çalıştırıyoruz. Ailede herkes bu otellerde çalışıyor".

Hümeyra Özbaş'la konuşurken, otelin geniş bahçesine, birkaç Amerikan askeri arabası girdi. Hümeyra Hanımsultan, "Sizi biraz yalnız bıkacağım" dedi. "Öğle yemeğine Amerikalı bir generalle askeri heyet gelecekti. Sofrayı kurdurup mutfağa talimat vermem lâzım". Kalktı, heyeti karşıladı, bir müddet onlarla ilgilendikten sonra döndü, anlatmaya devam etti.

Bir marş öyküsü

"San Remo'da bulunduğumuz sırada, her akşam, yatmaya gitmeden önce Şahbabam Vahideddin'in elini öperdik. O da bize şeker verirdi. Ben, dayım Ertuğrul Efendi ile beraber büyüdüm. Gerçi benden birkaç yaş büyüktü ama, çocukluğumuz birlikte geçti.

Şahbabamın, sürgündeyken Mustafa Kemal Paşa aleyhinde çalıştığı zannedilir. Bakın, size başımdan geçen çok enteresan bir hadiseyi anlatayım:

Refet Paşa'nın ordularının Istanbul'a girmesinden sonra, her tarafta bayram yapılıyordu. Bu arada 'Yaşa Mustafa Kemal Paşa' diye bir marş söyleniyordu. Ben de dayımla birlikte bu marşı Istanbul'dayken ezberlemiştim. Dışarı gitmemize kadar hep söylerdik. Birgün Villa Manolya'da, Şahbabamın penceresi altında dayımla oynarken, yine bu marşı söylüyorduk. Kalfalardan biri geldi, 'Şahbabanızı kızdırmak mı istiyorsunuz? Hiç yaşa Mustafa Kemal Paşa olur mu, kahrolsun diye söyleyin' dedi. Çocukluk işte. İnandık, öyle söylemeye başladık. Birden, Şahbabamın üst kattaki dairesinin penceresi açıldı. Dışarıya sarkarak, 'Çabuk buraya gelin' diye bağırdı. Çok

kızgındı. Onu, ilk defa böyle görüyordum. Dayımla beraber korka korka yukarı çıktık.

Şahbabamın, ciğerlerinden biri yoktu. Ama üstüste sigara içer, birini söndürmeden diğerini yakardı. Kehribar bir ağızlığı vardı. Masasının üzerinde hep büyük bir 'Regie Turc' sigara paketi durur, içtiği sigaraların küllerini de Bergama işi, içi su dolu bir kaseye atardı. Odasına girdiğimizde, rengi kıpkırmızıydı. Hiç kimseye yüksek sesle bile söz söylemeyen Şahbabamı, ilk defa böyle hiddetli görüyordum. İzmariti su dolu kaba attı. 'Cızzz' diye çıkan sesi, aradan 60 seneden fazla geçmesine rağmen, hâlâ unutmam.

Bize, 'Bu marşın sözlerini kim değiştirdi?' diye sordu. Dayımla titreye titreye olanları anlattık. 'Cahil kalfa' dedi. Elleriyle göstererek, 'Bana bakın! Böyle bir şey söylediğinizi bir daha duyarsam, ağzınızı böyle tutar , kulaklarınıza kadar ayırırım. Mustafa Kemal bir Türk askeridir. Türk paşasıdır. Benim paşamdır. Hiçbir Türk askerine hakaret edilmesine izin vermem'.

Sultan Aziz'le Mecid soyu, başka karakterdedir. Aziz çocukları şaşaaya düşkün, daha sert kişilerdir. Mecid çocukları ise zarif ve mütevazidir, yumuşak başlıdır. Şahbabam da öyleydi. Kimseyi kırmak istemezdi, gayet yumuşak başlı bir adamdı. Dayımla bana o gün bağırmasının dışında, hiç kimseye yüksek sesle hitap ettiğini bile duymadım".

Atatürk'ün damatlığı

Sık anlatılan bir olay vardır. Mustafa Kemal, Vahideddin'in kızı Sabiha Sultan'la yani Hümeyra Özbaş'ın teyzesiyle evlenmek ister ama saraydan izin çıkmaz. Hümeyra Hanımsultan'a, bu konuda mutlaka bilgisi vardır diyerek, bu konuyu sordum. "Emin olun, işin aslını, bizim aileden de kimse öğrenemedi" dedi.

"O hadise, şimdi başka türlü de anlatılıyor. Önce Mustafa Kemal'in aileye damat olmak istediğini, Sabiha Sultan'a talip olduğunu söylerlerdi. 'Sultan Vahideddin reddetti' denirdi. Bu yakınlarda, başka bir dedikodu çıktı. Guya Şahbabam Vahideddin, Mustafa Kemal'e Sabiha teyzemi vermek istemiş. Paşa bir ara padişah yaveri ya, oradan tanışıyorlar. Şahbabam haber göndermiş, Mustafa Kemal arkadaşlarına danışıp reddetmiş, damat olmayı istememiş. Bunu, yeni duydum. Bana çok enteresan geldi. Olabilir mi, hangisi doğru, bilmiyorum. Bu mesele, aile içinde hiç konuşulmadı. En doğrusunu bilen mutlaka Sabiha teyzemin kendisiydi ama o da bundan hiç bahsetmedi. Zaten vefat etti. Büyükbabam bu derece güçsüz bir hale mi gelmişti? Ama eğer Paşa aileye damat olsaydı, bu, tarihte bir dönüm noktası olabilirdi. Paşa belki bütün idareyi kendi eline alır, padişah, hanedan, sembol olarak gene başta kalırdı. Dizginler paşanın elinde olur, başbakanlığı, başku-

mandanlığı alırdı. İtalya'da da böyle olmuştu. Ama Gazi o zaman da cumhuriyet üzerinde ısrar etseydi, her halükârda bizim dışarıya gitmemiz icap edecekti".

Aileye göre Mustafa Kemal, Sabiha Sultan'ı bir değil iki kere istetmiştir. Önce Sultan Reşad'ın, sonra da Vahideddin'in hükümdarlığı sırasında. Ancak her iki talep de, yine aile mensuplarının anlattığına göre, "Sabiha Sultan'ın, Ömer Faruk Efendi'den başka hiç kimseyi gözünün görmemesi" sebebiyle reddedilmiştir. Sultan'ın şehzadeye meyli, babasının aile içerisinde en sevmediği kişi olan Abdülmecid Efendi'ye gelin olacak kadar fazladır. Ancak bu büyük aşk zamanla sona erecek, çift boşanacak ve Ömer Faruk Efendi bir başka hanedan mensubuyla, Abdülaziz'in torunlarından Mihrişah Sultan'la evlenecek, sonra ondan da ayrılacaktır. Yakın çevresine, "Şu kadere bak. Dünyanın en güzel kadınını bırakıp en çirkiniyle evlendim" demektedir.

Torunlar ne diyor?

Vahideddin'in torunları Atatürk ve Cumhuriyet için ne düşünüyorlar? Suade Hümeyra Özbaş, şöyle diyor:

"Bizim için aile mukaddestir. Büyükbabam ve bizler için söylenenleri, bir yerde affediyoruz. Çünki böyle konuşmaya mecburlar. Türkiye'ye bir sembol gerekiyordu, Atatürk sembol yapıldı. Başka bir sembol yok.

Ailemiz, komünizm dışında, memlekete faydalı olacak her rejime saygı duyar. Büyükbabam için söylenen vatan hainliği suçlamasını, asla kabul edemeyiz. Bir başka konuda hain olanlar çıkabilir ama, vatan haini asla çıkmaz.

Şahbabam İngilizler'e inandı, bu onun hatası oldu. Bir saltanatın diğerini yıkacağını tahmin edemedi. Bizim aile, susmak zorunda. Türkiye bazı gerçekleri kabul etmeye hazır değil henüz. Şimdi Evren (Bu konuşma, Kenan Evren'in cumhurbaşkanlığı sırasındaydı) büyükbabam için 'vatan haini' diyor, çok inciniyorum. Çok kırılıyorum. Geçenlerde Kuşadası'na da geldi, oteli ziyaret etti. Beni takdim ettiklerinde 'Hanımefendi'yi tanıyorum. Daha önceki gelişimde, beni misafir etmişti' dedi. Benim kim olduğumu elbette biliyor. Askerlerin bilmedikleri şey mi var? Ama ben Evren Paşa'yı çok seviyorum. Memlekette herşeyi söyleyemezsiniz. Ticcaniler'in (Hümeyra Özbaş, irtica hareketlerine "Ticcaniler" diyordu) şimdiki hâlini görüyorsunuz. Meselâ ben Hilâfet'e inanmıyorum. Ne Araplar sadık oldu bizim hilâfetimize, ne de başka Müslümanlar. Sembolik ruhani lider gibi birşey olabilir, sadece o kadar".

Herkesin sevdiği Hümeyra Hanımsultan, ömrünün yarısından fazlasını

vakfettiği Kısmet Oteli'nde, 2000 yılının 17 Mayıs'ında vefat etti.

4.
Şeriatı dedelerim bile uygulamadı

Eski günlerde ondan bahsedileceği zaman önce "Şehzade-i civan-baht, devletlu, necâbetlu" gibi peşpeşe asalet kelimeleri gelir, derken ismi söylenir ve hemen arkasından "efendi hazretleri" denirdi: "Şehzade-i civan-baht devletlu necâbetlu Osman Ertuğrul Efendi Hazretleri"...

Osmanlı ailesindendi, yani şehzadeydi ve o zamanlarda şehzadelerden böyle söz edilirdi. Ama o, Türkiye'de bütün bu unvanları sadece 12 yaşına kadar kullanabildi. 1924'ün 3 Mart'ına, ailesinden kim varsa herkesin Türkiye'den çıkartılmasına kadar.

Türkiye'den gerçi sınırdışı edilmedi, zira zaten memleket dışında yaşıyordu. "Sultan Abdülhamid'in en sevdiği oğlu" diye bilinen babası Şehzade Burhaneddin Efendi sürgünden birkaç yıl önce Viyana'ya yerleşmiş; iki oğlunu, Şehzade Fahreddin ve Şehzade Osman Ertuğrul'u burada okula vermişti ve hep beraber Avusturya'da yaşıyorlardı. Sonra sürgün geldi, Osmanlı ailesi dünyanın dört bir tarafına dağıldı ve babasıyla beraber Amerika'yı seçti Osman Efendi... İş hayatına atıldı, iş alanı olarak madenciliği seçti, şirketler kurdu ve seneler boyunca Amerika kıtasının bir ucundan diğerine dolaşıp madenler açtı; altın, bakır, demir çıkarttı. Hâlâ Amerika'da yaşıyor, Afganistan'a yüzyıllarca hakim olan, Payendehânlar'ın soyundan gelen Prenses Zeynep Tarzi ile evli. 1924'ten 2005'e kadar "vatansız" kalan şehzade Osman Ertuğrul Efendi, 81 yıl aradan sonra, 2005'te Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın talimatıyla Türk vatandaşlığına alındı.

Osman Ertuğrul Efendi'yi en iyi şekilde anlatacak ifadeler, onunla yaptığım ve Hürriyet'te 21 Eylül 1997 günü "Şeriatı dedem bile uygulamadı" başlığıyla yayınladığım mülâkatta yeralıyor ve bu mülâkatın tam metnini aşağıda veriyorum:

"Osmanlı tahtının vârisi ve "Hanedan Reisi" Şehzade Osman Efendi ile, hafta içinde saatler süren uzun bir mülâkat yaptım. Osmanlı Tarihi'nden, büyükbabası Sultan Abdülhamid'in politikalarından bahsettik. Hattâ, Amerika'da başarılı olmuş kıdemli bir "işadamı" kimliğiyle Türkiye ekonomisini de yorumladı.

İşte, bu mülâkatın çok kısa bir bölümü ve Osmanlı Hanedanı'nın reisinden "Şeriatla donanmış Osmanlı ruyaları" gören bazı çevrelerin "ayaklarını

yere basmaları" için "çağdaş" yaklaşımlar:

HER İMPARATORLUK GİBİ OSMANLI DEVLETİ DE YIKILACAKTI...

Devletlerin bir hayat müddeti vardır, hiçbir medeniyet sonsuza kadar devam edip gitmez. Tarihe bakarsanız, bunu açık şekilde görürsünüz. Meselâ, eski Mısır medeniyeti binlerce sene devam etti ve ortadan kalktı. Onun yerini eski Yunan, Roma devletleri aldı ama onlar da silindiler. Zaman geçti, biz geldik, 600 sene devam ettik, ama miadımız dolmuştu ve biz de yıkıldık. İngiltere ise, imparatorluk olarak, sadece 200 seneye yakın devam edebildi. Bugünün en kuvvetli devleti Amerika ama, günün birinde o da nihayete erecek. Reform çabalarının muvaffak olması halinde Osmanlı Devleti'nin yıkılmayacağını, devam edeceğini söyleyenler çıkmıştır ama ben buna inanmıyorum. Yıkılışımız en fazla 50 sene gecikirdi, o kadar.

OSMANLI, DİN DEVLETİ DEĞİLDİ...

Büyükbabalarımın devleti, hiçbir zaman din devleti olmadı. Gerçi hilâfet bizdeydi ama, şeriatla idare edilmedik. Çıkartılan kanunların dini kurallara uygun olmasına bakılmazdı, böyle bir mecburiyet de yoktu. Yani, Osmanlı'da bir çeşit lâiklik hakimdi... Ama bu lâiklik ulemaya (din adamlarına) fazla görünüyordu ve bu yüzden birçok ayaklanmalar oldu, hükümdarlar tahtlarından indirildiler. Ulemanın yaptıklarından padişahlar bile çektiler, hatta çok çektiler.

HİLÂFET GERİ GELMEZ...

Ben, hilâfetin günün birinde yeniden kurulacağına inanmıyorum. Bugün birisi çıkıp da halifeliğini ilân etse, hiç kimse tarafından kabul görmez, tanınmaz. Bizde, padişahlar tahta geçtikleri zaman otomatik olarak halife sayılırlardı ama şu anda zaten hilâfet diye birşey yok; kaldırıldı, bitti.

ABDÜLHAMİD'İN POLİTİKASI...

Büyükbabamın politikası "olabildiğince az kaybetmek" temeline dayalıydı, memlekette birşeylerin değişeceğini biliyordu ve her zaman "Benden sonra berbad şeyler yaşanacak" derdi. Ama diplomat olarak gayet iyiydi. Diplomasisinin gerçi "alaturka" bir tarafı vardı, Avrupa ayarında değildi, "Türk" unsuru her zaman mevcuttu fakat çok iyi bir diplomattı. Hep dengeleri kullandı. İngiliz'e karşı Rus'u, Rus'a karşı İngiliz'i. Peki, hiç hatası yok muydu? Hatasız insan olmaz. Tabii ki büyükbabamın da hataları vardı. Meselâ herkesi kolaylıkla sefir, vali yahut yüksek bürokrat olarak sürgüne yollaması hataydı. Sürgün edilenler maaşsız gitmez, ceplerine para konduktan sonra gönderilirlerdi. İnsanın düşmanını kendisini temsille görevli sefir yapması pek iyi bir şey değildir. Büyükbabamın hatalarından biri buydu.

Sürmek yerine hapsedebilir, hatta lüzum görürse idam bile edebilirdi. Ama idama karşıydı ve 33 senelik saltanatında sadece iki kişiyi idam ettirdi: Katil bir haremağasını ve bir de annesini öldüren bir eşkiyayı. Kendisine suikast yapmak isteyen Ermeni teroristleri bile affetti.

TÜRKİYE'DE DİN DEVLETİ KURULMAZ...

Türkiye hiçbir zaman İran veya Suudi Arabistan gibi olmaz. Ben, Türkiye'de bir şeriat devleti kurulacağına inanmıyorum. Bizde şeriat geçmişte hiç uygulanmadı ve idarede Türk âdetleri hakimdi. Şeriata dayalı bir idareyi halk da kabul etmez.

İkinci Bölüm

DAĞILMIŞ BİR AİLE

"Ailemizin üzerine şeamet çökmüş...
Nedendir bilmem... Bir talihsizlik,
bir uğursuzluktur gidiyor..."
Neslişah Saffet OSMANOĞLU
(Abdülhamid'in torunu)

"...Memleketi, sevgili vatanı terketmeye mecbur olmuştuk. Hangi diyarlara gidecektik? Türkiye'nin taşından, toprağından yaratılmıştık. Cesetlerimiz, kemiklerimiz, o toprağın mahsulü idi.

...Biz Avrupa prensesleri gibi yetiştirilmiş, hayatın ne olduğunu gören, bilen insanlar değildik. Üstelik servetimiz de yoktu.

...Yol hazırlığı yapmak için evimizin kapısını açıyor, mevcut eşyamızı haraç-mezat satıyorduk. İşte bu halde, gözyaşları içinde vatanı terkettik. Büyük oğlum Ömer Nami 12, ikinci oğlum Osman Nami altı, en küçük oğlum Abdülhamid Rauf da iki yaşında idiler. Bu çocukları büyütmek, yetiştirmek kolay mıydı? Bu güçlükleri idrak eden bir ananın kalbi kan ağlamaz mıydı?

...Paris'te elde avuçta kırıntı, döküntü ne buldumsa, ne kalmışsa, bir müddet onları satmakla geçindik. Bir zaman el yazısıyla yazılmış bir levhayı kopya ederek, tuğralar yaparak satmakla vakit geçirdim. Gündüzleri bunları hazırlıyordum, akşam Osman eve gelince, satmak için alıp sokağa çıkıyordu. Bir müddet de böyle gitti.

İşte, bu acıklı hayatın içinde kavrulup giderken, günün birinde gazetelerde, bugünkü cumhuriyet hükümetimizin bizleri memleketimize kavuşturacağını nihayetsiz bir sevinçle okudum. 29 yıldan beri ihtiyar anacığımı göremediğimden, hasretiyle yanıyordum. Şimdi yollar bize açılmıştı. Bütün güçlüklerime rağmen, kendimi derhal uçağa atarak vatana kavuştum. Uçaktan inip de kendimi burada gördüğüm dakikanın saadet ve şaşkınlığını, hiçbir vakit unutmayacağım.

...Annemin kucağına atılıp döktüğümüz hasret gözyaşları birbirine kavuşurken ilk sözümüz, 'Allah vatana millete zeval vermesin' duası olduğu gibi, hayatımız sona ererken son sözümüz de yine bu olacaktır".

Sürgün duygularını en saf şekilde anlatan yukarıdaki satırlar, Abdülhamid'in kızlarından Ayşe Osmanoğlu'nun anılarından alındı.

★

Türkiye dışına çıkartılan Osmanoğulları, bulundukları ülkelerde artık birer siyasi mülteciydiler. Sadece tahtları değil, vatandaşlıkları da yoktu. Sı-

kıntısız bir hayat için başka hanedanların varlıklı mensuplarıyla evlenerek yeni asalet unvanlarına sahip olan birkaç kadın dışında, sıradan ama geniş bir aile olarak yaşamaya başladılar. Her ailede olduğu gibi onlarda da geçimsizlikler, anlaşmazlıklar oldu. Onlar da sevdi, aşık oldu, nefret etti, mutluluğa erdi veya hayal kırıklığıyla karşılaştı. Bazıları, sarayda başlayıp sürgünde noktalanan bir hayatı kabullenemeyerek intiharı seçti. Birkaç şehzade, başka ülkelerin tahtlarına aday gösterildi.

Bu bölümde, Osmanoğulları'nın bazılarının hayatından kesitler vereceğiz.

1.
Başka hanedanlardan Müslüman damatlar

"Haydarabad Nizamı'nın oğlu Şecaat, bana bir yarış atına bakar gibi baktı. Tepeden tırnağa süzdü, 'Bu at büyüyünce iyi koşar, yarışı kazanır' diye düşündü. Annemle, sıkıntı içerisinde yaşıyorduk. Geçinemiyorduk. Yokluktan kurtulmak için, 15,5 yaşımda, mihracenin oğluyla evlendim. Bir ortaçağ atmosferinde, 15 yıl geçirdim".

Beşinci Murad'ın 1973'te ölen torunu Adile Sultan'ın kızı Nelüfer Pope, Paris'in seçkin muhitlerinden Lamartin Meydanı'ndaki evinin geniş salonunda hayatını anlatmayı bitirdiğinde, sabah olmak üzereydi. Duvarlarını yağlıboya tabloların ve büyük boy iki Yesari hattının süslediği salonda, üç kişiydik. Nelüfer Hanımsultan, ikinci eşi Amerikalı işadamı Edward Pope ve ben. Hanımsultan, "İşte, böyle" dedi. "Aralarında 400 yıl fark olan iki ayrı dünyayı tattım".

Nelüfer Hanımsultan, başka Müslüman hanedanlara gelin giden Osmanlı prenseslerinden biriydi ve bu prenseslerin beklentileri Nelüfer Pope'un da söylediği gibi, aynıydı: Sıkıntısız bir hayat.

Evliliklerdeki çıkarlar da aslında tek taraflı değil, karşılıklıydı. Evlenen sultan veya hanımsultan kendisinin ve ailesinin geleceğini garanti altına almaya çalışıyor; Osmanlı ailesine damat olan kişi ise, İslam dünyasının en saygın hanedanından gelen güzel bir eşe sahip olurken, bunu siyasal amaçla kullanabilecek bir konuma da geliyordu.

Siyasal amaç, en çok Hint mihraceleri için sözkonusuydu. Evliliklerin yapıldığı 1930'lu yıllar, Hindistan'da İngiliz yönetimine karşı başkaldırı dönemiydi. Müslüman mihrace ailelerine "halife torunu" bir gelin gelmesi, öncelikle İngiliz sömürgeciliğine karşı sürdürülen mücadelede önemli bir moral

destekti, üstelik halkın aileye karşı saygısını arttırıyor, sempati de yaratıyordu. Meselâ o dönem Hindistan'ının yarı bağımsız devletlerinden Haydarabad'a, Nizam'ın iki oğlu için halife soyundan iki Osmanlı sultanının gelin gelmesi hem Nizam'ın İngilizler ve yerel halk karşısındaki prestijini çoğaltıyor, hem de mihraceye dünür olan sürgündeki Osmanlı halifesi Abdülmecid'e hayat boyu aylık gelir kapısını açıyordu.

Birkaç sultan ve hanımsultan, bu şekilde evlendi.

Halife Abdülmecid'in kızı Dürrüşehvar, Haydarabad Nizamı'nın büyük oğlu Hidayet'le; Beşinci Murad'ın torunu Nelüfer Hanımsultan, aynı Nizam'ın küçük oğlu Şecaat'le; yine Beşinci Murad'ın torunu Selma Hanımsultan, Hindistan'ın Kotwara Mihracesi Hüseyin'le; Vahideddin'in kızı Sabiha Sultanla Halife'nin oğlu Ömer Faruk Efendi'nin üç kızı da, Mısır hanedanından erkeklerle evlendi. Bunlardan Neslişah, Prens Muhammed Abdülmünim'le; Hanzade, Prens Muhammed Ali İbrahim'le; Necla da Prens Amr'la hayatını birleştirdi. Sultan Reşad'ın torunu Mihrimah, Ürdün prenslerinden Naif'le; Abdülhamid'in torunu ve hanedanın şimdiki reisi Mehmed Orhan'ın kızı Necla Sultan, Mısır prenslerinden Said Bey'le bir yıl evli kaldı. Yine Abdülhamid'in oğullarından Abdürrahim Efendi'nin kızı Mihrişah Selçuk Sultan, Mısır prenseslerinden Mehveş'in oğlu Cezuli Ratib'le evlenip ayrıldı. Abdülaziz'in torunu Şükriye Sultan, Kuveyt emiri Şeyh Ahmed el Sabah'la evlendi, sonra boşandı.

Hanedan erkeklerinden de başka hanedanlara damat olanlar çıktı. Meselâ Abdülhamid'in en küçük oğlu Abid Efendi, Arnavutluk kralı Zogo'nun kızkardeşi Prenses Seniye ile evlendi. 12 sene evli kaldı, 1948'de ayrıldı. Abdülhamid'in bir başka oğlu, Abdürrahim Hayri Efendi, 1919'da Mısır hanedanından Prenses Nebile Emine Hanım'la evlendi, 1923'te Paris'te boşandı.

Bu evlilikler içerisinde en ilginç hatıralar, Haydarabad'a gelin giden sultanlara ait olanlardır.

Ağa Han mı daha zengin, Nizam mı?

Haydarabad Devleti'ni, 18. yüzyılın ilk yarısında, aslen bir Türk olan Çinkılıç Han kurdu. Devlet, 1858'e kadar, Timuroğulları'nın hakimiyetinde kaldı, sonra İngiltere'ye bağlandı. Diğer mihracelikler arasında en bağımsızı ama en fazla İngiliz yanlısı olan devlet, Haydarabad'dı.

Hükümdarlar Çinkılıç Han'ın soyundan gelirlerdi. Unvanları "Nizam"dı ve zenginlikleriyle meşhurdular. Öyle ki, dünyanın en zengin kişisi sayılan ve her sene altınla tartılan İsmaili tarikatının lideri Ağa Han bile, kendisiyle yapılan bir mülâkatta, "Altınla tartılmanın nasıl bir duygu olduğunu" soran bir gazeteciye, "Bu da bir şey mi. Siz, Haydarabad Nizamı'nı görün. İsterse

havuzları bile pırlantalarla doldurabilir" demişti.

İngiltere'nin 1948'de Hindistan'a bağımsızlık vermesinden sonra, Nizam Osman Han, Haydarabad'ın müstakil bir devlet olmasını istedi. Hindistan, bunu kabul etmedi. Bütün diğer mihracelikler gibi, Haydarabad'ı da ayrılmaz bir parçası olarak kabul ettiğini duyurdu. Uzun görüşmeler sonunda, Haydarabad'ın savunma ve dışişlerinde Hindistan'a bağlı, diğer alanlarda bağımsız olması kabul edildi. Bu sırada Haydarabad'da ortaya çıkan "Rizakârlar" örgütü, Hint topraklarına saldırdı, bazı yerleri yağmaladı. Nizam, Hint hükümetinin uyarılarına rağmen tedbir almadı. Bunun üzerine Hindistan, Haydarabad'ı işgal etti, askeri bir vali gönderdi ve ülkeyi eyaleti haline getirdi. Böylece öteki prenslikler gibi Haydarabad da ortadan kalkıyor, sarayların ve hazinelerin bir bölümü devlete geçiyor ama azımsanamayacak bir miktar Nizam ve ailesine bırakılıyordu.

Dürrüşehvar ve Nelüfer, Haydarabad henüz bağımsız bir ülkeyken, Nizam Osman Han'ın oğullarıyla evlenmişlerdi.

Parasızlık ve kızlık muayenesi

Nelüfer Hanımsultan, 1920 yılında, Kadıköy'deki konaklarında doğmuş. İki yaşındayken babası Damad Moralı Selâhaddin Bey'i kaybetmiş. Yurtdışına çıkartıldığında dört yaşındaymış.

"...Annemle önce Budapeşte'ye gittik, sonra güney Fransa'ya geçtik, Nice'e yerleştik. Küçük bir apartman dairesi tuttuk. Elimizdekileri satarak yaşamaya çalışıyorduk. Gün geldi, satacak hiçbirşeyimiz kalmadı. Annem hastaydı ama doktora verecek paramız yoktu. Haydarabad Nizamı'nın oğlu Şecaat, beni böyle bir vaziyette buldu. Çok zengindi ve annemle beni bulunduğumuz durumdan kurtarabilirdi. Evlenme teklifini, yokluktan kurtulabilmek için kabul ettim. Haydarabad'a sadece, koynumdaki küçük bir Kur'anla gittim".

Nelüfer Hanımsultan'ın evliliği, aslında bir tesadüf sonucudur ve başından itibaren şanssızdır.

Nice'de o günlerde, Halife Abdülmecid'in kızı Dürrüşehvar Sultan'ın, Haydarabad Nizamı Osman Han'ın büyük oğlu Hidayet'le evlilik hazırlıkları yapılmaktadır. "Azam Cah" diye de tanınan Hidayet Han, Nice'e kardeşi Şecaat'le beraber gelmiştir.

Bundan sonrasını, adının yazılmamasını isteyen, "Zira ailenin hışmından korkarım" diyen bir Osmanlı prensesinin bana anlattıklarından takip edelim:

"Hidayet, Dürrüşehvar'ı almaya gelmişti ama, kardeşi Şecaat bekârdı. Ağabeyinin alacağı kızın güzelliğini görünce, 'Ben de böyle dünya güzeli bir

kız alayım' sevdasına düştü. Hindistan'a daha önce de bir gelin göndermiştik. Selma'yı. Onun güzelliği de dillere destandı. Ali Vâsıb Efendi, Nelüfer'e açık açık Şecaat'i ayarlamasını söyledi. Nelüfer'i süsleyip giydirdiler, Şecaat'in tabii içi gitti, hemen talip oldu. Haydarabad'a, babasına telgraf çekti. "Ben de bir sultanla evlenmek istiyorum" deyip izin istedi. Nizam zaten dünden razıydı, "Evlen" diye cevap yolladı.

Ama Halife, "Bunlar benim kızım için gelmişlerken Nelüfer'i de almaları nereden çıktı?" diye tutturdu. "Rezalet çıkacak" dedi, Nizam'ın adamlarına bu işten vazgeçmelerini söyledi ama dinletemedi. Bu sefer son çareye başvurdu, Hintliler'e "Nelüfer bakire değil" deyiverdi. Adamlar kızı alıp muayeneye götürdüler, tabii kız çıktı. Aslında rezaletin âlâsı buydu. Neyse ki örtbas edildi ve bugüne kadar aile içerisinde sır olarak kaldı".

Her iki prensesin nikâh merasimi, 1931 Kasım'ında, Halife'nin Nice'deki ikametgâhında beraber yapılır. Nikâhları, Abdülaziz'in damatlarından Mehmed Şerif Paşa kıyar. Nelüfer'in izdivacını sağlayan Ali Vâsıb Efendi'ye de , Haydarabad'dan 25 İngiliz lirası aylık bağlanır. Şehzade bu parayı , Nelüfer'in Nizam'ın oğlundan boşanmasına kadar muntazaman alacaktır.

Burun halkaları

Haydarabad'daki saray, Osmanlı prensesleri için, zindan gibidir. Kayınpeder olan Nizam Osman Han gayet muhafazakâr ve serttir. Gelinlerini "Büyük" ve "Küçük" diye çağırmakta, sultanlar kayınpederlerinin yanında avuçlarını çenelerinin altında birleştirerek Hint usulü selam vaziyetinde durmakta, konuşamamakta ve sadece "Evet baba" veya "Hayır baba" diyebilmektedirler.

Nelüfer Hanımsultan, Hindistan'daki günlerini şöyle anlatıyor:

"...Nizam'ın alçak sesle konuştuğunu hiç işitmedim. Hep, avaz avaz bağırırdı.

Günün birinde aklına esti, burunlarımıza halka geçirmeye kalktı. Eski bir Hint adetiymiş. Anneme yazdım. Kadıncağız neye uğradığını şaşırmış, 'Böyle bir şeye izin verirsen, seni reddederim' diye cevap verdi. Nizam, birkaç gün sonra, Dürrüşehvar'la beni, kızlarının burunlarını deldirttiği yere götürdü. Ameliyatı yapan kara-kuru Hintli, elindeki dikiş iğnesini kızın burnuna geçirdi. İpliği çekmeye başladı. Kızcağız, tepesinde dikilen babasının korkusundan, gık bile diyemedi. Sonra Nizam bizlere döndü, 'Büyük! Küçük! Bakın, hiç acımıyor. Şimdi siz de deldireceksiniz değil mi?' diye sordu. İkimiz birden, 'Hayır baba' dedik. Her zamankinden daha fazla haykırmaya başladı. Önce tehdit etti, korkmadığımızı görünce mücevherlerle kandırmaya çalıştı. Her tarafımızı pırlantalarla donatacağını söyledi, ama bizi

ikna edemedi. Nasıl bir kıyametin koptuğunu tahmin edersiniz".

Nelüfer Pope, Haydarabad'da geçen günlerini anlatırken, "cehennem hayatı" yaşadığını, "perde içerisinde 15 yıl geçirdiğini" söylüyordu. Gittiği her yerde peşine Nizam'ın dedektiflerinin takıldığını, uşakların konuşmalarını dinleyip kayınpederine anlattıklarını hikaye ediyor ama böyle bir ortam içerisinde bile, Haydarabad'da adını yaşatacak bir eser bırakmakla övünüyordu:

"Bir sağlık komitesi kurup, başkanlığını bizzat kendim aldım. Hint hükümetiyle temas ediyordum. 250 bin sterlin sağladım. Bu parayla, Haydarabad'da modern bir hastahane ile bir kanser araştırma merkezi kurmaya muvaffak oldum. Hastahaneye, benim adımı verdiler. Yıllar sonra Şecaat'ten boşanıp Paris'e yerleştiğimde, hastahanenin adını değiştirmek istemişler. İdare heyeti, hemen reddetmiş. Bugün Haydarabad'ın merkezindeki modern tesislerin önündeki kitabede, hâlâ benim adım yazılı.

İkinci Savaş yıllarında, Haydarabad kadınları arasında zührevi salgınlar çıktı. Köy köy dolaşarak konuşmalar yapar, kadınları aydınlatmaya çalışırdım. Salgın duyulunca, Avrupa'da, Amerika'da ne kadar gazeteci, radyocu, televizyoncu varsa, kalkıp Haydarabad'a geldi. Hepsi benimle mülâkat yapmak istiyordu. Nizam olup biteni duyunca, 'Sakın ha, onlarla konuşmaya kalkma' dedi. Ama dinleyen kim?

Köy köy dolaşmaktan yatağa düştüm. Tifo olmuştum. O yılların Hindistan'ında hâlâ iptidai tedavi usulleri vardı. Hastalığa karşı, büyücülerin şifa dağıttığına inanırlardı. Nizam, beni tedavi için kendi büyücülerini gönderdi. Adamlar ilaç diye havanda dövülmüş inci yedirmeye kalktılar. Allah'a şükür, bunları ağzıma koymadığım için bugün hayattayım."

Paris yılları

"Tam 15 yıl sabrettim. Artık dayanacak halim kalmamıştı. Haydarabad'dan Paris'e geldim. O zaman Hindistan'da Nehru hükümeti vardı. Nehru'ya mektup yazdım, kayınpederimle konuşmasını ve boşanmamızı sağlamasını rica ettim. Başbakan, Nizam'a gitmiş ama kayınpederim, 'Oğlumla gelinimin arasına giremem' demiş. Kocam Şecaat, Paris'e geldi. Beni geri götürmek için tam on gün uğraştı. Kâh dil döktü, kâh tehdit etti. Bu on gün boyunca dünyada mıydım, cehennemde miydim, bilemedim. Nihayet boşanmayı kabul etti. Ama terkeden taraf ben olduğum için, evlenmemiz sırasında yaptığımız mukaveleyi feshetti, bir kuruş bile nafaka vermedi. Bütün unvanlarımı da geri aldı".

Paris'e yerleşmesinden birkaç hafta sonra, bir yıldırım aşkına tutulur Nelüfer. Namık Kemal'in Paris'te yaşayan torunlarından bir Türk hanımın ko-

casını sevmektedir. Bu hanıma, Londra'daki Türkiye Büyükelçiliği'nde 4. kâtip olan kocasını kendisine bırakması için 4 milyon frank verir. Çift boşanır. Nelüfer diplomatlıktan da ayrılan sevgilisiyle büyük bir aşk yaşar. Ancak eski diplomat, bir İtalyan kontesine aşık olup Nelüfer'in parasıyla 500 bin franga Cannes'da bir aşk gemisi kiralayınca, Paris dönüşü bavullarını hazırlanmış bulur ve Nelüfer'in evinden kovulur. Hanımsultan'ın en ağırına giden şey, sevgilisinin hasta olan annesine baktığı sırada, onun denizde bir başka kadınla dolaşmasıdır. Ama uzun süre ondan kalan borçları öder.

Artık, Avrupa jet sosyetesinin ünlü bir ismidir Nelüfer Hanımsultan. Hele 1954 yılında "baba" Ağa Han'ın gazetecilerle konuşurken, "Nelüfer'in gelinim olmasını istiyorum" demesinden sonra, Avrupa magazin basınının bir numaralı konusu haline gelir. Damat adayı Ali Han da, gayet istekli görünmektedir.

Ama bu evlilik, her nedense olmaz.

1963 yılında, bir gece, Paris'in ünlü kulüplerinden Maksim'de Edward Pope adında Amerikalı bir diplomatla tanışır hanımsultan. Birkaç hafta sonra evlenirler. Edward Pope mesleğini bırakıp iş hayatına atılır. Otel yatırımlarıyla, filim yapımcılığıyla uğraşır. Ama aileye sorarsanız birşey yapmaz, sadece Nelüfer'in parasını yemekle meşgul olur.

Çiftin arasında bir aşk ve nefret ilişkisi olduğu söylenir. Edward, sıradan bir Amerikalı zihniyetiyle, karısının prenses olmasıyla övünmekte ama Nelüfer'in kendisine bir kocadan çok hizmetkâr gibi davranmasını hazmedememektedir. Nelüfer, ikinci kocasına gerçekten de bir başka türlü davranmaktadır. Ona hitaben kullandığı sözler, genellikle "Edward, sigaramı getir lutfen!.", "Ed! Sofrayı kur" gibisinden emirlerdir.

Evlilikleri, yıllarca böyle devam eder.

Istanbul'a ilk geliş

1952'de, Osmanlı kadınlarının Türkiye'ye dönüşlerini serbest bırakan kanunun çıkmasından önce Türkiye'ye girebilen birkaç Osmanoğlu'ndan biri de, Nelüfer Pope. Sahip olduğu "Hindistan prensesi" unvanını ve diplomatik pasaportunu kullanarak 15 günlüğüne Türkiye'ye giriş izni almış ve Istanbul'a gelmiş.

"Uçakta durmadan ağlıyordum. Türkiye'den ayrıldığımda, dört yaşımdaydım. Yıllardır, vatanımın hasretiyle yanmıştım. Günün birinde Türkiye'ye ayak basabilmeyi hayal etmiştim. Havaalanına indiğimde hem ağlıyor, hem Allah'a şükrediyordum. 15 gün o kadar çabuk geçti ki.

İbrahim Moralı, o yılların meşhur tenisçisiydi. Baba tarafımdan kuzinim olurdu. Kazandığı kupalardan birini toprakla doldurmuş, havaalanında

uçağa bineceğim sırada bana verdi. Bunun benim için ne büyük hediye olduğunu tasavvur edemezsiniz. 1952'de, bizimle alâkalı kanun çıkınca da hemen Türk teb'asına geçtim".

★

Kahire'de çok ilginç bir Hintli yaşar. Radyonun Hintçe yayınlarında çalışır. Akşamları da, falcılık yapar.

Avucunuza bir büyüteçle dakikalarca bakar, sonra geçmişinizi, geleceğinizi, anlatır, anlatır. Söylediklerinin hemen hepsi de çıkar.

Ama çok nazlıdır, öyle herkesin davetini kabul etmez.

Kahire'nin fal modasına ben de uydum, birkaç aracı koydum, rica minnet bana da gelmeye başladı. Haydarabadlı olduğunu, sonraları öğrendim. Birgün "Nelüfer, Dürrüşehvar diye birilerini tanır mısın?" dedim. "Prensesleri mi" diye sordu. Sonra bu ikisinin emsalsiz güzelliklerini, Haydarabad'da yaptıkları iyi işleri, kendi ailesine bile bir zamanlar ne kadar altın bağışladıklarını anlattı. "Onlar döndükten sonra Haydarabad'ın tadının kalmadığını" söyledi. "Nelüfer'e selam söyle" dedi. "Ama bunu laf olsun diye demiyorum. Mutlaka söyle. Beni ne tanır, ne de görmüştür. Sadece 'Haydarabad'daki kullarından biriymiş' dersin".

Selamını Nelüfer'e iletemedim. Çünki Nelüfer Pope, 1989 yazında, Paris'te bir hastahanede öldü. Mafsal romatizması çekiyordu, dayanılmaz ağrıları vardı. Hastahaneye yattı ve orada bir virüs kaptı. Birkaç ayda, her yanı eridi. Görüntüsünü farketmemesi için, odasının bulunduğu kattaki bütün aynaları kaldırdılar. Bir zamanlar cazibesi dillere destan olan, fotoğrafları Illustration dergisinin sayfalarını peşpeşe süsleyen hanımsultan öldüğünde, tanınmayacak haldeydi.

Ani gelen ecel, herkesi şaşırttı. Ama asıl şaşıranlar, Beşinci Murad'ın torunlarıydı. Nelüfer'in ölümünden çok, kocası Edward'ın davranışı onları hayrete düşürmüştü. Murad soyundan gelenler öteki padişah torunları gibi kalabalık değildi, sayıları azdı ve tabii Nelüfer'in de vârisiydiler.

Nelüfer'in kocası Edward, karısı hastahanede yatarken, evde ne var ne yok, satmaya başlamıştı. Önce Beşinci Murad'a ait olan, prensesin Paris'te kimbilir kaçıncı elden satın aldığı som gümüş sehpalar gitti. Bunu tablolarla hatlar takip etti, Haydarabad'dan getirdiği ünlü mücevherlerden geriye kalanlar da, Paris kuyumcularının vitrinlerini süslemeye başladı.

Beşinci Murad'ın, Paris'te yaşayan bir başka torunu vardı. Selma Hanımsultan'ın kızı Kenize Murad. Nelüfer'in kuzini oluyordu. Sultan Murad soyundan gelen vârislerin sayısı zaten azdı, Kenize de onlardan biriydi.

Yıllar önce hep beraber bir davete giderlerken, boynuna astığı Hint işi mücevherli bir kolyeyi Kenize'ye gösteren Nelüfer, "Ben öldükten sonra, bu senin" demiş, kocasına da tenbih etmişti: "Bunu muhakkak Kenize'ye vere-

ceksin". Ama ölümünden sonra, kolye de kuyumcuların yolunu tuttu.

Kenize Murad, Nelüfer'in eşyalarından sadece bir tek şey istiyordu: İçerisinde büyükbabası Sultan Murad'ın resminin olduğu küçük bir gümüş çerçeveyi.

Amerikalı dul koca, "Hayır!.." dedi. "Tek bir çöp bile vermem". Kenize'nin "Bu kıymetli birşey değil. Büyükbabamın resmi. Seninle bir akrabalığı yok ki" demesi de işe yaramadı ve birkaç gün önce ölmüş karısının bu en sevdiği kuzinini evden kovdu.

Edward Pope, sadece Kenize Murad'a değil, karısının hiçbir akrabasına, hiçbirşey bırakmadı. Sadece İskenderiye'de yaşayan yaşlı bir sultan, Mukbile Osmanoğlu, bir gün postadan küçük bir paket aldı. İçinden, kullanılmış bir eşarp çıktı. Edward, Paris'ten göndermişti. İliştirdiği notta, "Nelüfer seni çok severdi. Senin hissene düşen bu eşarp" diyordu.

Akrabaları, Nelüfer'in cenazesinin kalkmasından sonra gittikleri Lamartin Meydanı'ndaki evini, bomboş buldular. Üstelik, apartman dairesi kiraydı. Haydarabad'dan tenekeler dolusu mücevherle geldiği söylenen sultan, kürkler, otomobiller almış, aklına estikçe ev eşyalarını değiştirmişti ama, bir eve sahip olmamıştı.

(Bu kitabın ilk iki baskısından sonra, bir hanedan mensubu, Nelüfer Hanımsultan'ın mirası konusunun, kitapta yazdığım gibi olmadığını, bazı sultan ve şehzadelerin bana yanlış bilgi verdiklerini söyledi. Hanedan mensubu, Nelüfer'in malları konusunda, şunları anlattı:

"Nelüfer, ölümünden birkaç yıl önce, sahip olduğu herşeyi vasiyetle kocası Edward'a bıraktı. Hatta bana birçok defalar, 'Ben gözümü kapattığım an, akrabalarım bu evi yağma ederler. Burada yağma istemiyorum. Herşeyimi, Ed'e bırakacağım. O, ne isterse yapsın' demişti. Mirasında sadece kocasının değil, Sultan Murad tarafının da hissesi vardı. Daha önce, Sultan Murad'ın torunu, Fuad Efendi'ye yıllarca yardım etmişti ama Fuad Efendi herşeyini vasiyetle yeğeni Osman'a bırakınca, Murad tarafına küstü... Sadece Ed'i mirasçı yapmasının sebeplerinden biri de buydu. Yani, öbür tarafa birşey gitmemesi. Ed, bizden mal kaçırmadı. Meselâ bana birkaç defa, 'Evden istediğini alabilirsin' dedi. Gerçi ben eşyalara elimi sürmedim ama, hepimize 'Bu, sizin hissenize düştü' diyerek birşeyler gönderdi. Eşyaların müzayedeyle satılması ise, Nelüfer'in ölümünden tam bir yıl sonradır.")

Nelüfer'in ölümünden sonra kuzinlerinden biriyle, Beşinci Murad'ın bir başka torunuyla, ondan bahsediyorduk. Söz, ev konusuna geldi. Ölmüş prensesin kuzini, "Şunu unutmamalısınız beyefendi" dedi. "Bir sultan için önemli olan şey, sadece kürk ve mücevherdir. Kürkler satılır, mücevhere çevrilir, bazan son model otomobillerle değiştirilir ama ev satın almak, asla düşünülmez. Nelüfer her haliyle tam bir sultandı, dolayısıyla bir ev sahibi olmayı hiçbir zaman aklına getirmedi".

"Adına yaraşır bir inci..."

"Hiç kimse, bu ismi ondan daha fazla haketmemiştir".

1940'lı, 50'li yılların yabancı magazin dergileri, son Halife Abdülmecid'in adı "Şahlar'a mahsus inci" anlamına gelen tek kızı Dürrüşehvar Sultan'dan bahsederken, bu sözleri kullanırlar. Bugün 70 yaşını geçmiş ve Osmanlı ailesini yakından bilenler de, Dürrüşehvar'ın adı geçtiğinde, önce "ne kadar güzel olduğunu" anlatırlar. Aile üyelerine sorarsanız, içlerinde en güzeli odur ve "renkleri pek yerindedir".

Halife'nin, resmi adı bugün "Dürrüşehvar Cah" olan kızı, şimdi Londra'da yaşıyor.

4 Mart 1924'te oğlu Ömer Faruk Efendi, kızı Dürrüşehvar, kadınları ve birkaç kişiden oluşan maiyetiyle beraber Çatalca'dan Simplon Ekspresi'ne bindirilerek yurtdışına çıkartılan Abdülmecid, İsviçre'nin Territet kentinde bir otele yerleşir. Bir süre Güney Fransa'da, Nice'de kalır. 1939'da Paris'e geçer, 23 Ağustos 1944'teki ölümüne kadar burada yaşar.

Halife, 1931 Kasım'ında, o zaman 17 yaşında olan kızı Dürrüşehvar'ı, Haydarabad Nizamı'nın oğlu Azam Cah'la evlendirir. İzdivaç, bir anlaşma evliliğidir. Nizam, Halife'nin kızını gelin olarak alacak, buna karşılık Abdülmecid'e ayda 500 İngiliz lirası ödeyecektir. Halife geçim sıkıntısı içerisindedir. Sürgünün ilk yıllarında Hintli Müslümanların gönderdikleri yardımlarla idare etmiş sonra bunların arkası kesilmiştir. Evlilik ve hele ayda 500 İngiliz lirası, geçim sıkıntısı içerisindeki Abdülmecid'in maddi bakımdan rahatlaması demektir. Evliliği organize edenler, yine Hint Müslümanlarıdır ve bir söylentiye göre de, o sırada Türkiye dışında yaşayan Hamidiye Kahramanı Rauf Orbay'dır. Hatta Abdülmecid'e "Aman kız ucuza gitmesin" diye telkin yapar.

Bazı sultan ve şehzadelerin anlatığına göre, Nizam'dan gelen paranın bir bölümünün sürgündeki Osmanlı ailesine dağıtılması gerekmektedir. Ama Halife ya birşey vermez, ya da paranın çok azını dağıtır.

Sultanın, bu evlilikten iki oğlu olur. İlk çocuğu Bereket 1933'te, ikinci oğlu Keramet 1939'da doğar.

Berar Prensesi Dürrüşehvar, cenazesi Paris Camii'nin altında bir odada muhafaza edilen babası Abdülmecid'i Türkiye'ye defnettirmek için yıllarca çaba gösterir. Ama Türkiye'den defin izni alamaz. Sultan'ın bu amaçla hanedan mensuplarının giriş yasağının sürdüğü yıllarda Istanbul ve Ankara'ya gelişlerini ve temaslarını, bir sonraki bölümde göreceğiz.

Oğullarının İngiltere'de tahsile başlamalarıyla, Dürrüşehvar Sultan da Haydarabad'dan ayrılır, Londra'ya yerleşir. Prensesi olduğu ülkeye, Haydarabad'a, artık çok nadir gitmektedir. Zaten evliliğinin de yürümediği söy-

lenmektedir. Kuzini ve eltisi Nelüfer Hanımsultan gibi yapmaz, ayrı yaşamayı boşanmaya tercih eder. Resmen evlidir ama artık Londra'dadır. Yıllarca "Haydarabad House" denilen binada oturur, sonra bir apartman dairesine taşınır.

Dürrüşehvar Sultan, hayata 2006 Şubat'ında Londra'da veda etti ve sadece aile mensuplarıyla bazı önde gelen Haydarabadlılar'ın katıldığı bir cenaze mersiminden sonra yine Londra'da, annesi Mehisti Kadınefendi'nin yanında toprağa verildi.

2.
Türkiye'ye ilk gelişler

Sınırdışı edilen Osmanoğulları'nın, sürgün yıllarında Türkiye'ye değil girmeleri, Türk topraklarından transit geçmeleri bile yasaktır.

Bu yasak, Enver Paşa'nın çocukları ve Vahideddin'in torunu Hümeyra Hanımsultan için 1939'da çıkan istisnai kanun dışında, 1952 ve 1974 aflarına kadar birkaç kez delinir. Yasağı delenler, kadınlardır. Memlekete ya başka bir kimlik altında gizlice dönerler, ya gelişlerine göz yumulur, ya da evli oldukları yabancı hanedanlara mensup kocaları vasıtasıyla taşıdıkları diplomatik pasaportları kullanarak, Türkiye'ye "protokole mensup zevat" olarak girerler. Bunlar arasında, dönemin cumhurbaşkanı tarafından ağırlananları da vardır.

Kundakta gelen bir Osmanlı

Osmanlı ailesinden, Türkiye'ye tesbit edebildiğimiz ilk dönüşü, Sultan Reşad soyundan Emel Hanımsultan (Hodo) yapmış. Geldiğinde, kundaktaymış. O zamandan buyana, Istanbul'da yaşıyor.

Ortaköy'de, Emin Vafi Korusu'ndaki evinde konuştuğumuzda, "Türkiye'ye çok küçük geldim. Görüştüğüm birkaç akrabamın dışında, aileden hemen hiç kimseyi tanımıyorum. Sadece adlarını işittim" dedi.

Emel Hodo, ailenin yurtdışına çıkartılmasından bir yıl sonra, 1925'te, Beyrut'ta doğmuş. Annesi, Sultan Reşad'ın büyük oğlu Mehmed Ziyaeddin Efendi'nin kızı Rukiye Sultan; babası, Sokullu ailesinden İhsan Bey.

Türkiye'ye nasıl ve hangi yoldan geldiğini hatırlamıyor. Bildikleri, sadece, kendisine sonradan anlatılanlarla sınırlı:

"Babam İstiklal Savaşı'na katılmış, cumhuriyetin ilânından sonra Türkiye'den ayrılmış, Beyrut'a gitmiş. Annemle, Beyrut'ta tanışmışlar. Ben altı aylıkken annem hastalanmış. Tedavi için Macaristan'a gitmişiz. Annem, orada sadece birkaç ay yaşamış. Öldüğünde, 19 yaşındaymış. Mezarı, Gülbaba Türbesi'nde.

1-1,5 yaşıma geldiğimde, babam beni Türkiye'ye getirdi. Annem hayatta olmadığı için babam istediği zaman Türkiye'ye girebilirdi. Ama benim için yasak vardı. Sonradan anlattıklarına göre, üç gün bir karakolda kalmışız. İstiklal Savaşı'na katılmış olduğu için, galiba Ankara'dan özel bir izin verilmiş.

Genç kızlığıma kadar, kim olduğumu öğrenemedim. Bana 'Annenin adı, Behiye. Sen çok küçükken öldü' dediler. Başka bir şey söylemediler. Ne annem, ne de ailesi hakkında birşey bilmiyordum. Ortaokulu bitirdiğim gün, babamın ailesi beni karşısına alıp kim olduğumu anlattılar. 'Annen, bir Osmanlı sultanıydı. Sen de bir hanımsultansın' dediler. Uğradığım şaşkınlığı düşünün".

1951'de evlenen Emel Hodo'nun bir oğlu, iki kızı olmuş. Bir ara Mısır'a gitmiş, oradaki akrabalarıyla tanışmış. Mısır'da geçirdiği iki ay dışında, hep Istanbul'da yaşamış. Ailenin merkezi haline gelen Nice'e de, ancak 1985 yazında gidebilmiş.

Emel Hodo, Türkiye'de kalabilmesi için bir kanun çıkartılıp çıkartılmadığını bilmiyor. Ben de, böyle bir kanuna rastlamadım.

Bu hanımsultanı, Vahideddin'in torunu Hümeyra Özbaş'ın gelişi takip eder. Hikayesini kitabın birinci bölümünde verdiğimiz Hümeyra Özbaş, Istanbul'a önce diplomat olan babasının pasaportuna kayıtlı olarak girer, sınırdışı edilir, kendisinin ve Enver Paşa'nın çocuklarının Türkiye'ye gelişini serbest bırakan kanunun çıkartılmasından sonra, memlekete serbestçe döner.

1940'lı yıllarda, başka hanedanlara mensup prenslerle evli Osmanlı sultan ve hanımsultanlarının, Türkiye'ye artık peşpeşe geldiklerini görürüz.

Çankaya'da bir Osmanlı prensesi

İlk gelen, Halife Abdülmecid'in kızı ve Haydarabad Nizamı'nın gelini Prenses Dürrüşehvar'dır. Bir İngiliz uçağıyla 20 Kasım 1945 günü Kahire'den Ankara'ya gelir, oradan hemen Istanbul'a geçer. Artık Osmanlı değil, Hint hanedanına mensup kabul edilmektedir, unvanı da "Berar Prensesi"dir. Yanında yaveri yüzbaşı Mirza Hamid ve nedimeleri vardır.

Dürrüşehvar'ın gelişiyle ilgili haber, ertesi gün yayınlanan Istanbul gazetelerinin hepsinde vardır. Örneğin Cumhuriyet, "Haydarabad Nizamı'nın

gelini olan prensesin Istanbul'u çok özlediğini fakat ayrılalı çok zaman geçtiği için şimdi semtlerini bile unuttuğunu" yazar. Haber, prensesin o gün üzerinde bulunan elbiseleri anlatacak kadar ayrıntılıdır:

"Uzun bir boyu, çok güzel laciverd gözleri, sivri bir çenesi vardı. Kendisi mavi ipekten bir rob, alçak ökçeli ayakkabılar giymişti. Boynunda birkaç sıra çok iri inciden mürekkep bir gerdanlık, kulaklarında gene inciden küpeler bulunmaktaydı."

Aynı haberde, ilginç bir paragraf vardır. "Prenses Dürrüşehvar'ın Osmanlı hanedanına mensubiyeti itibariyle memleketimize girmemesi lazım geldiği yolunda bazı mütalaalar ileri sürülüyorsa da, Haydarabad Nizamı'nın oğlu ile evlenmesinin, onun bu nisbet ve alâkasını ortadan kaldırdığı, prensesin Osmanlı hanedanına değil, Haydarabad Nizamı ailesine mensup bir ferd olarak seyahat ettiği hatırlanmak gerekir" denmektedir. Bu ifadenin, Ankara'nın ziyaretle ilgili görüşünü yansıttığı kesindir. Yani Ankara'daki tek parti iktidarının gözünde Dürrüşehvar Sultan Osmanlı değil, Haydarabad hanedanının bir üyesidir.

Gazetelerde o hafta peşpeşe, Dürrüşehvar'la yapılmış röportajlar çıkar. Boy boy fotoğrafları yayınlanır. Bu röportajların birinde, "Çocuklarınız Türkçe biliyorlar mı?" sorusuna "Benim bir Türk kadını olduğumu nasıl unutabilirsiniz?" cevabını veren prensesin bu karşılığı kamuoyunda uzun müddet konuşulacak, hatta sonraki yıllarda, Meclis'te, Osmanlı hanedanının Türkiye'ye yeniden girebilmesi konusu görüşüldüğü sırada tekrar gündeme gelecektir.

"Berar prensesi", 22 Kasım günü, o sırada Istanbul'da bulunan Cumhurbaşkanı İnönü'nün kaldığı Dolmabahçe Sarayı'na yaverini göndererek ziyaret defterine adını yazdırır. Özel kalem müdürünü ertesi gün prensese gönderen İnönü, Dürrüşehvar'ı Savarona yatında öğle yemeğine davet eder. Yemek, 25 Kasım'dadır. 11.50'de Galata yolcu salonunun önünden Acar motoruna binerek Dolmabahçe açıklarında demirli olan Savarona'ya çıkar. Yemekten sonra, saat 14.00'te demir alınarak Boğaz'da bir gezinti yapılır, prenses akşama doğru Parkotel'e döner. Savarona daveti aslında İnönü'nün diplomatik bir jestidir. Cumhurbaşkanı, çocukluğunu Dolmabahçe Sarayı'nda geçirmiş olan prensesi saraya bir yabancı gibi davet etmek yerine, yatta ağırlamayı tercih etmiştir.

3 Aralık günü, otelden özel bir otomobille Kabataş rıhtımına giden, İngiliz konsolosluğuna ait küçük bir motorla Haydarpaşa'ya geçen Dürrüşehvar, buradan trenle Ankara'ya gider. Gazeteler, uğurlamada "kalabalık bir halk kitlesinin bulunduğunu" yazmaktadırlar. Ankara'da Çankaya Köşkü'nde İsmet İnönü'nün eşi ve annesi tarafından ağırlanır, sonra yeniden Istanbul'a döner ve 7 Aralık'ta Beyrut üzerinden Kahire'ye gitmek üzere Türkiye'den ayrılır. Yeşilköy havaalanında, Türkiye intibalarını soran gazeteci-

lere "Çok sevgili vatanımda, bahtiyar günler geçirdim. Cumhurbaşkanı hazretleriyle pek sayın refikalarından, Istanbul ve Ankara'da gördüğüm samimi kabul ve iltifattan çok mütehassis ve müteşekkirim" der.

Bir cenaze mücadelesi

Dürrüşehvar Sultan'ın Türkiye'ye gelişi miras konularıyla ilgili gibi görünürse de, ziyaretin asıl amacı, Paris'teki evinde 23 Ağustos 1944 günü ölen ve cenazesi Paris Camii'nin bir hücresinde bekletilen babası son Halife Abdülmecid'in Türkiye'ye defnedilebilmesi için Ankara'nın izin vermesini sağlamaktır.

Ama bu izin verilmez...

Berar Prensesi'nin çabalarının ayrıntılarını, daha önce Halife Abdülmecid'in özel sekreterliğini yapan, sonra da kızının Türkiye'deki vekili olan, cenaze işinin yanısıra, ailenin Türkiye'deki mal konularıyla da ilgilenen Salih Keramet Nigâr'ın yayınladığı Abdülmecid'le ilgili belgelerde buluyoruz. Salih Keramet Nigâr, Dürrüşehvar'ın isteğini İnönü'ye Savarona yatında iletme fırsatı bulamadığını, cumhurbaşkanının davetiyle gittiği Ankara'da Çankaya'ya kabulünden önce köşke bir mektup göndererek konuyu açtığını, İnönü'nün yeniden özel kalem müdürünü göndererek, prensesi Çankaya Köşkü'nde çaya davet ettiğini yazıyor.

Köşke giden prensesi cumhurbaşkanının eşi ve annesi ağırlar. İnönü, ince bir manevra yapmış ve çaya katılmamıştır. Ertesi gün Ankara'dan ayrılan Dürrüşehvar'ı havaalanında cumhurbaşkanı adına yine özel kalem müdürü uğurlar ve prensese, "isteğinin kanuni bir hükme bağlı olduğu" cevabını verir. Dürrrüşehvar'ın, Türkiye'den ayrılmasından sonra, vekili Salih Keramet Nigâr vasıtasıyla yaptığı başvuruya da, "Durumun daha olgunlaşmadığı" cevabı verilir. Prensesin, Demokrat Parti'nin işbaşına gelmesinden sonra yaptığı başvurular da sonuçsuz kalacak ve Halife'nin yıllardır Paris'te bekletilen cenazesi Suudi Arabistan'a götürülerek, 30 Mart 1954 günü Medine'de Cennetu'l-Baki mezarlığına defnedilecektir.

Dürrüşehvar Sultan babası için daha önce Haydarabad'da Halife'nin "şanına uygun" bir türbe yaptırmış, ancak baba bir anne ayrı ağabeyi Ömer Faruk Efendi ile çekişmesi ve ağabeyinin cenazenin nakline izin vermemesi, üstelik Halife'nin tabutunun muhafaza edildiği Paris Camii'ne de bir mektup göndermesi yüzünden, tabut yıllarca camide bir hücrede bekletilmiştir. Mektupta mealen,"Cenazenin nakline hiçbir şekilde muvafakat etmiyorum. Zaten bu hususta kararı, İslamiyet gereği erkek çocuk verir" denmektedir.

Suudi Arabistan'da, Vehhabi mezhebi kuralları geçerlidir. Vehhabilik, mezarlara özel bir ilgi gösterilmesini yasakladığı için, Halife Abdülmecid'in

Cennetu'l- Baki kabristanındaki mezarının yerini belirten hiçbir işaret yoktur.

Dürrüşehvar Sultan, 9 Ocak 1948'de Istanbul'a bu defa annesiyle beraber gelecek, üç gün kalacak, Londra'ya gitmek üzere ayrılacağı sırada, Ankara'dan "Türkiye'de üç gün daha kalması için" izin verilecektir.

Mısırlı misafirler

Berar prensesinin gelişini, 1,5 yıl sonra, bir "Mısır prensesi" takip eder. Prenses Neslişah Abdülmünim.

Neslişah Abdülmünim, Halife Abdülmecid'in oğlu Ömer Faruk'la Vahideddin'in kızı Sabiha Sultan'ın evliliğinden doğan üç kızın en büyüğüdür. 1940'ta, Kahire'de, Mısır'ın eski hıdivi Abbas Hilmi Paşa'nın oğlu Prens Abdülmünim'le evlenmiştir. Kocası, kendisinden 22 yaş büyüktür.

Prenses Neslişah, 30 Mayıs 1947 günü, Aksu vapuruyla İskenderiye'den İzmir'e gelir. Kocası Abdülmünim, oğlu Abbas Hilmi ve kızı İkbal'le birliktedir. Gemiden inmeden vali adına protokol tarafından karşılanırlar. Emirlerine bir otomobil tahsis edilir. Prens valiyi ziyaret eder, ailesiyle beraber Kadifekale ve Kültürpark'ı gezer, sonra yine gemiyle Istanbul'a devam ederler. Ertesi gün yayınlanan gazeteler Prenses Neslişah'ın "Mısır'ın en güzel kadını" olduğunu söylerken, Osmanlı ailesinden geldiğini de açıkça yazarlar.

Neslişah ve Prens Abdülmünim'i getiren vapur, 1 Haziran'da Karaköy'e yanaşır. Aynı vapurla Istanbul'a gelen gazeteci Metin Toker, ertesi gün, o yıllarda muhabiri olduğu Cumhuriyet gazetesinde, "Aksu Istanbul'a yaklaşırken, Prenses Neslişah, yanında zevci ve çocukları, kaptan köprüsünden, tam 23 yıl evvel, henüz 3,5 yaşında bir çocukken ayrıldığı güzel şehri seyrediyordu. Üzerinde açık fıstıki renkte bir manto, onun altında açık laciverd bir rob, boynunda iki sıra inci, başında sağ tarafında büyük bir beyaz çiçek bulunan tüllü laciverd şapka, uzun ökçeli siyah açık ayakkabılar vardı. Yolcu salonunun rıhtımında, mutaddan fazla bir kalabalık vardı. Prensesi görmek için bekleşen eski saray mensupları ve bilhassa haremağaları nazarı dikkati çekiyordu. Sol taraftaki küçük salon misafirlerimizin akrabalarına tahsis edilmişti. Prenses Atiye (Neslişah Sultan'ın görümcesi) ve diğerleri orada bulunuyorlardı. Karşılayıcılar arasında Emniyet Müdürü Ahmed Demir'le vilayet protokol şefi de göze çarpıyordu" diye yazmaktadır.

Bir hafta kadar sonra, Istanbul sosyetesi, Prenses Neslişah'la ilgili bir dedikoduyla çalkalanır. Haber, "Memleket" gazetesi tarafından ortaya atılmıştır. Gazete, bir dergi sahibinin, prensesten "reklamını yapmak için" yüklüce bir para istediğini ama Neslişah'ın ödemeye yanaşmadığını iddia eder.

Derginin ve sahibinin adından kimse bahsetmemektedir. Ama Istanbul Gazeteciler Birliği tam o günlerde bir bildiri yayınlar, söylentilerden bahseder, "Meşale ve Büyük Doğu mensuplarının birlikle alâkaları olmadığını" duyurur. Büyük Doğu'nun yayıncısı, şair Necip Fazıl Kısakürek'tir.

Prenses, bir açıklama yapmak zorunda kalır ve söylentileri yalanlar. Açıklamada "İnkılap Türkiyesi'nin yakınen gördüğüm son derece ileri ve medeni vechesi, bu topraklarda doğmuş bir kardeşiniz sıfatıyla beni ancak sevindirir ve mesud eder. Bahis mevzuu neşriyat karşısında nasıl üzüldüğümü tasavvur edemezsiniz. Ne bizzat, ne bilvasıta, böyle bir müracaat karşısında bulunmadım" der.

Prens Abdülmünim ve ailesi, 16 Haziran akşamı, Denizyolları'nın Ege vapuruyla Istanbul'dan ayrılırlar. Marsilya'ya gitmektedirler. Neslişah Sultan, vapura binerken,"kendileriyle teması olan memurların, bilhassa gümrük idaresi vazifelilerinin gösterdikleri nezaket hislerine ancak şükranla mukabele edebileceğini" söyler.

Bir soru önergesi

İki Osmanlı sultanının Türkiye'ye gelişleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin "devrimci" kesimini ayağa kaldırır. Seyhan milletvekili Ahmed Remzi Yüregir, 16 Haziran'da CHP Meclis Grubu'na bir soru önergesi vererek, 431 sayılı kanunun yani Osmanoğulları'nı Türkiye dışına çıkartan yasanın hanedan mensuplarının Türkiye'ye girmelerini "ebediyen memnu kıldığını" hatırlatır, hükümetin geliş-gidişler konusunda açıklama yapmasını ister. Yüregir, önergesinde, "İnkılap Türkiyesi'nde padişahçılık lehindeki neşriyata müsaade ve müsamaha olunmasından" şikayet etmekte, "rejim aleyhindeki propagandalara karşı ciddi ve şiddetli tedbirler alınmasını" da istemektedir.

Önergeye cevabı, 26 Kasım 1947'de, Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak verir. Bakan, hanedan mensuplarının Türkiye'ye "dost ülkelerin vatandaşları olarak" geldiklerini ve "siyasi nezaket kuralları icabı 15'er günlük transit vizesi verildiğini" söyler.

Bir başka "Hint" prensesi

22 Eylül 1947 günü, yine "Hint Prensesi" pasaportuyla, Panamerican uçağıyla Istanbul'a, bir başka Osmanlı prensesi gelir: Beşinci Murad'ın torunu, Nelüfer Hanımsultan. Yanında bir nedimesi de vardır.

Hanımsultan, Haydarabad Nizamı'nın küçük oğlu Şecaat Ali Han'la evlidir ve kuzini Dürrüşehvar sultanın aynı zamanda eltisi olmaktadır. Onun

vizesi de 15 günlüktür. Havaalanında o da hem vilayet protokolü, hem de gazeteciler tarafından karşılanır. "Senelerden beri görmediğim memleketime geldiğimden dolayı pek bahtiyarım. Burada, akrabalarımın nezdinde 15 gün kadar kalarak güzel Istanbul'u gezecek ve sonra Fransa'ya gideceğim" der.

24 Eylül 1947 günlü Cumhuriyet gazetesinde, Necdet Evliyagil'in, Nelüfer Hanımsultan ile Istanbul'da yaptığı, "Prenses Nelüfer neler anlatıyor?" başlıklı bir mülâkat yeralıyor.

"Haydarabad Nizamı'nın gelini, bilhassa Türk tiyatrosunu görmek istemektedir" altbaşlığıyla sunulan mülâkatta, hanımsultan Türk değil, "Hint Prensesi" olarak gösteriliyor ve Osmanlı ailesine mensup oluşuyla ilgili tek söz bile edilmiyor. Sadece "Istanbul'u altı yaşındayken terkettiği" yolunda bazı cümleler var. Bu şekildeki takdim de, herhalde diğer hanedan mensuplarının gelişlerinde olduğu gibi, o dönem Türkiyesi'ndeki tek parti iktidarını kızdırmamak için yapılmış olmalıdır.

Necdet Evliyagil'in röportajını, Türkiye'ye giriş yasağı sırasında gelebilen hanedan mensuplarından biriyle yapılmış ilk "masum" mülâkatlardan olması sebebiyle, buraya aynen alıyoruz:

"Evvelki gün Panamerican uçağı ile şehrimize gelen Haydarabad Nizamı'nın gelini Prenses Nelüfer'i, dün misafir olarak oturduğu babaannesinin Moda'daki köşkünde ziyaret ettim.

Bizi büyük bir nezaketle karşılayan prenses Nelüfer, halen 30 yaşındadır. Istanbul'dan altı yaşında ayrıldığını ve bu şehri hiçbir zaman unutmadığını, bilhassa evinin bahçesini en ince teferruatına kadar hatırladığını söylemiştir.

Prenses:

- 'Istanbul unutulmaz. O benim bütün ruyalarıma hakim olmuştur. 24 yıldanberi, herzaman buraya gelmeyi çok arzuladım. Memleketime ve sevgili babaanneme kavuşmak en büyük isteğimdi. Şimdi görüyorsunuz ki çok mes'udum. Istanbul çok güzel. Şimdiden nasıl ayrılacağımı düşünüyorum' dedi.

Altı yaşında memleketi terkeden genç prensesin Türkçe'yi sade ve temiz konuşması nazarı dikkati çekiyordu. Kendisine, Türk dilini bu kadar uzun zamandan beri nasıl unutmadığını sorduğumda, şu cevabı verdi:

- 'Biz Haydarabad'da Prenses Dürrüşehvar'la daima Türkçe konuşuruz. Biliyorsunuz ki, Dürrüşehvar, bana zevcim Prens Muazzam Cah tarafından da akraba oluyor.'

- 'Umumiyetle nasıl vakit geçirirsiniz?'

- 'Hayır cemiyetlerinde çalışmakla. Yaptığımız bu sosyal hizmetlerin verdiği zevkin neticelerini hiçbir şeyde bulamıyorum. Diğer taraftan işçi çocuklar için de bir cemiyet kurduk. Hükümetin ve zenginlerin daima maddi yardımlarda bulunduğu cemiyetin başkanlığını yapıyorum. Fakir ve kimsesiz

çocukları okutmak için bir mektep açtık. İşçi kadınlar, sabahleyin çalışmaya giderlerken çocuklarını bakımevlerimize bırakırlar. Bu yavrulara bakımevimizde bir taraftan azami itina gösterilirken, diğer taraftan da tahsilleri sağlanır. Ben haftanın üç-dört gününde, bu yuvalarda bilfiil vazife görürüm. Müziği, sporu ve hepsinin başında okumayı çok severim. Boş vakitlerimde ekseriyetle okurum. Türkçe eserleri pek bulamıyorum. Bu arada İngiliz ve Fransız muharrirlerin roman ve tiyatro eserlerini zevkle okuyorum'.

Tiyatroya karşı geniş alâka gösteren Prenses Nelüfer, Türk tiyatrolarından birkaçını, kalacağı 15 gün içinde çok görmek istediğini söyledi ve:

- 'Hindistan'daki tiyatro trupları umumiyetle Hind tarihine ait eserleri temsil ederler. İngilizlerin 'Ensa' ismindeki bir tiyatro kumpanyası şehirleri dolaşarak, İngiliz müelliflerin eserlerini temsil eder. Istanbul şehir tiyatrosunun önümüzdeki aydan itibaren faaliyete geçeceğini haber aldım, çok sevindim. Bu temsilleri görmek fırsatını bulacağım.'

- 'Niçin yalnız seyahat ediyorsunuz?'

- 'Zevcim Prens Muazzam Cah gözünden rahatsız olduğundan dolayı Fransa'da tedavide bulunuyor. Kendisi de doğduğum şehri görmek ve akrabalarımla tanışmayı çok istiyordu. Allah kısmet ederse, bir daha gelişimizde güzel Istanbul'u beraber görürüz'.

Şark ve Garb musikisine derin alâka gösteren Prenses Nelüfer, daima Ankara radyosunun alaturka emisyonunu takip ettiğini söyleyerek:

- 'Türk musikisinde nağmelerin en hassas ifadeleri mevcuttur. Garp üstadlarından da Beethoven, Schubert ve Bach'ın parçalarını çok severim' diyor.

Prenses Nelüfer şehrimizde iki hafta kaldıktan sonra, uçakla Londra'ya, Paris'e ve oradan da Hindistan'a dönecektir."

Erkeklere geçit yok

Osmanlıların Türkiye'ye yeniden kabulleri, aşamalı olur. Önce hanedanın dul kalan gelin ve damatlarının gelişine izin verilir, sonra kadınlar ve kadın soyundan gelenler alınır. Şehzadeler için izin, en son çıkar.

18 Nisan 1949'da kabul edilen 5370 sayılı kanunla, dul kalmış damat ve gelinlerin Türkiye'ye gelmeleri serbest bırakılır. Ancak mallar üzerinde hak iddia etmeleri, yasaktır. Aynı kanun, Osmanlı hanedanından olup yabancı devlet adamlarıyla veya başka hanedanların erkekleriyle evli olan kadınlara, Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye'den transit geçme ve üç aya kadar Türkiye'de kalma izni verilebileceğini hükme bağlamaktadır. Böylece Dürrüşehvar ve Neslişah Sultanlar ile Nelüfer Hanımsultan gibi Osmanlı hanedanından olup başka hanedanlara evlilik yoluyla girenlerin Türkiye'ye bun-

dan sonraki gelişleri meşrulaştırılmıştır.

Aynı gün kabul edilen 5371 sayılı kanunla da, Türkiye'ye dönecek olan damat ve gelinlerin yeniden Türk vatandaşlığına kabulü sağlanmaktadır. TBMM, 2 Mayıs günü hanedanı sürgüne gönderen 431 sayılı kanunun padişahların mal varlığıyla ilgili maddelerini yorumlayarak, bu malların mirasçılara intikal edemeyeceğini yeniden karara bağlar. Böylelikle hem Türkiye'ye gelecek olan kişilerin mal talep etmeleri imkânsız kılınmakta, hem de o sırada devam eden Abdülhamid'in mirasıyla ilgili bazı davalar hazine lehine çözümlenmektedir. Bu, vârislerin mirastan hak talep edememeleri demektir.

Bu ayrıntı yasalardan sonra, Osmanoğulları'nın Türkiye'ye gerçek anlamda geri dönüşlerinin ilk aşaması, 16 Haziran 1952'de çıkartılan 5958 sayılı kanunla gerçekleşir. Kanun, hanedanın erkek soyundan gelen erkekleri dışında kalan bütün mensuplarına, Türkiye'ye gelebilme ve Türk vatandaşlığına geçme hakkı tanımaktadır. Türkiye böylelikle, şehzadeler dışında kalan tüm Osmanoğulları'na kapılarını açmaktadır. Sultan ve hanımsultanlarla bunların oğulları ve kızları Türkiye'ye serbestçe gelebilecek ve Türk vatandaşı olabileceklerdir.

5958 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, kanun kapsamındaki hanedan mensupları, peşpeşe Türkiye'ye gelmeye başlarlar. Ama, hepsi dönmez. Sürgün yıllarında kurdukları düzenlerini bozamayanlar, yerleştikleri ülkelerde kalmışlardır.

Yasakların yürürlükte olduğu sırada yaşanan ilginç olaylardan biri de, Abdülhamid'in oğlu Abdürrahim Efendi'nin kızı Selçuk Sultan'ın, annesiyle otellerde buluşma öyküsüdür.

Şehzadenin ölümüyle dul kalan karısı, Türkiye'nin Berlin Büyükelçisi Kemaleddin Sami Paşa'yla evlenir. Anne Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sefiresidir ama kızı Türkiye'de yasaklıdır. Büyükelçilikler de Türkiye toprağı sayıldığından, Selçuk Sultan annesinin oturduğu rezidansa girememekte ve ana kız Berlin'de otellerde buluşabilmektedirler.

Şehzadelerin ise, dönebilmek için, önlerinde daha 22 yıl vardır. Türk topraklarına ayak basmaları hâlâ yasaktır. Bazıları, Türkiye'yi limandan da olsun görebilmek için, gemiyle Akdeniz gezisine çıkar, gemi Türk limanlarına uğradığında güverteden ülkelerini seyrederler. Onlar küpeştede; akrabaları limanda, işaretlerle, karşılıklı haykırışlarla anlaşmaya çalışırlar.

Sultan Reşad'ın torunu Emine Mukbile Osmanoğlu, Türk gemilerine binmelerinin sebeplerinden birinin de "hasret kaldıkları beyaz peynir, kuru fasulye ve karpuz yemek olduğunu" söylüyor:

"Dışarıda beyaz peynir bulamıyorduk. Türk vapurlarında olduğunu söylediler Ama önce binmeye korktuk. Acentaya gidip, bizim vapurlara binip binemeyeceğimizi sorduk 'Mahzur yok ama Beyrut'ta inmeniz şartiyle' de-

diler. Trieste'den veya İskenderiye'den üçüncü mevki bilet alırdık. Kaptanlar bizi tanır, birinci mevkide ağırlar, yemekte sofralarına davet ederlerdi. Beyaz peyniri de, kuru fasulyeyi de doya doya yerdik. Hatta 'Karnınızı sadece fasulye ile doyurmayın başka yemekler de var' derlerdi".

Bu "gemi turları"nı yapan şehzadelerden biri, Beşinci Murad'ın torunlarından Ali Vâsıb Efendi, Hürriyet gazetesinin Londra muhabiri Doğan Uluç'la 1970 Mayıs'ında konuşurken, Türk limanlarına gelişlerini şöyle anlatmaktadır:

"İskenderiye'den, Hayfa'dan Denizcilik Bankası'nın şilepleriyle Akdeniz gezilerine çıkarım. Maksadım gezmek değil. Gemiler Türk limanlarına da uğruyor. Kamarotlarla, Türk yolcularla konuşurum. Limanlara yanaştığımızda, toprağına basmamın yasaklandığı vatanımı güverteden dahi seyretmek, kor gibi yanan yüreğime ferahlık verir".

Aynı şehzade, Türkiye'ye girişinin yasak olduğu günlerde yine gemiyle İzmir'e gelmiş, rıhtımda bekleyen yeğeni Hümeyra Hanımsultan'ın ve gümrükçülerin rıhtımda çay içebileceğini söylemelerine rağmen, "Hayır" demiştir. "Geleceğim ama, pasaportumla çıkacağım. Türk olarak geleceğim. İstenmeyen adam olarak değil".

Ali Vâsıb Efendi ve diğer şehzadelerin Türkiye'ye girebilmeleri, 1974 yılında çıkartılan "Cumhuriyetin 50. Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun"a eklenen bir maddeyle serbest bırakılacaktır.

Osmanlı ailesi, 1974 affının "şeklini" hiçbir zaman kabullenememiştir. Türkiye'ye dönüşlerinin, 1952'deki gibi özel bir yasaya dayandırılmasını istemiş, genel af kapsamına alınmayı hoş karşılamamışlardır. Bazı sultan ve şehzadeler, bugün bile "Katil, cani ve esrar kaçakçıları için çıkartılan kanunda yer almamız, ailemiz için züldür" demektedir.

3.
Başka tahtlar

Osmanlı şehzadeleri içinde, sürgünde bulundukları yıllarda başka ülkelerin tahtlarına oturmaları konusunda adları geçenler, bilebildiğimiz kadarıyla beş kişi. Halife Abdülmecid'in oğlu Ömer Faruk, Abdülhamid'in iki oğlu Burhaneddin ve Mehmed Abid, torunu Abdülkerim ve Abdülaziz'in oğlu Seyfeddin Efendi'nin çocuğu Mahmud Şevket Efendiler.

Mahmud Şevket Efendi dışında kalan şehzadelerin taht maceraları, aile

içindeki yetersiz bilgilerle sınırlı kalıyor.

Anlatılanlar, şöyle:

Arnavutluk'un 29 Temmuz 1913'te bağımsızlığını ilân etmesiyle, taht Burhaneddin Efendi'ye önerilir ama şehzade reddeder. Burhaneddin Efendi 1921'de bir başka tahta, Irak Krallığına davet edilir. Bu sefer, İngilizler engel olurlar.

Arnavutluk'ta 1928'e kadar devam eden karışıklıklar sırasında Abid ve Ömer Faruk Efendilerin tahta geçmeleri sözkonusu olur. Sonradan Mısır kralı olan Faruk'un gözü de Tiran'dadır. Aynı tahtla, Ömer Faruk Efendi de yakından ilgilenmektedir. O sırada sürgünde yaşayan Halife'nin oğlunun Arnavut kralı olmaması için, Türkiye tabii bir hayli diplomatik çaba sarfetmiştir. Kral olacağı söylentileri dolaşan Abid Efendi ise, Arnavutluk'a kral değil, ama damat olur. 1928'de Arnavutluk tahtına oturan Ahmed Zogu'nun kızkardeşi Prenses Seniye'yle evlenir, sonra boşanır.

Abdülhamid'in torunu Abdülkerim Efendi'nin taht çabası ise, diğerlerinden çok daha maceralıdır. Şehzade, Türkiye'den ayrılmasından sonra Lübnan, Hindistan ve Suriye'de yaşar. Sonradan Müslüman olan Lübnanlı bir Maruni kızıyla evlendiği için, babası tarafından reddedilmiş gibidir. 1930'ların başında, Japon hükümeti tarafından Tokyo'ya davet edilir. Aracılık yapan, Çapanoğlu adında bir Türk'tür. Yanına kuzeni Mehmed Orhan'ı da alarak Tokyo, Yokohama ve Singapur'a gider. Şehzadeye, Çin'in parçalanmasından sonra kurulacak olan Moğolistan Krallığı'nın tahtı teklif edilir. Hatta küçük bir ordunun nüvesini teşkil edecek birlikler de hazırlanır.

Şehzade, bir süre Çin'le Japonya arasında mekik dokur. Ancak söylendiğine göre fikrini değiştirip Moğolistan'ın bir Japon peyki değil, müstakil bir devlet olması için çalışmaya başlayınca, Japon ordusunun takibine uğrar. Amerika'ya gider. Buradan siyasi sığınma ister.

Mehmed Orhan, maceranın ilk günlerinde Japonya'dan ayrılıp Avrupa'ya dönmüştür. Abdülkerim Efendi'nin 1935 yılında, New York'taki bir otel odasında cesedi bulunur. Tabancayla vurulmuştur ve intihar etmişe benzemektedir. Osmanoğulları ise bugün, Abdülkerim Efendi'nin o güne kadar kendisini öldürmek gibi bir niyeti olmadığını söylüyor, " Bu intihar değil, cinayetti. New York'a gelen Japon ajanları tarafından öldürüldü" diyorlar.

Suya düşen Filistin tahtı

Osmanlı şehzadelerinin taht maceraları arasında ayrıntılarıyla bildiğimiz tek olay, Abdülaziz'in torunu Mahmud Şevket Efendi'ye yapılan teklif.

Şevket Efendi, bir trafik kazasında iki kişinin ölümüne sebep olduğu için

daha önce Halife Abdülmecid tarafından Osmanlı tarihinde örneği görülmemiş bir uygulamaya tâbi tutulmuş ve hanedandan "mektupla ihraç" edilmiştir. Şehzadeye 1948'de, İsrail'in kuruluşundan önce oluşturulmasına çalışılan bir Filistin devletinin tahtının -veya devlet başkanlığının- teklif edildiğini, bizzat kendi ifadelerinden öğreniyoruz.

Şehzadenin, ölümünden bir süre önce yazar Kadir Mısıroğlu'na anlattığı olay, şöyle cereyan etmiş:

1948 yılında, Filistin'den çekilmek üzere olan İngilizler, bölgede halkının üçte ikisini Araplar'ın, üçte birini de Yahudiler'in oluşturacağı bir devlet kurmak isterler.

Arap tarafı, böyle bir devleti kabul etmez. Eski Kudüs Müftüsü Emin el Hüseyni'nin başkanlığındaki bir Arap komisyonu, Kahire ve Londra'da İngilizlerle konuyu görüşmeye başlar. "El Lecnetu'l-Ulya El Arabiyye'l-Fılistiniyye" adını taşıyan komisyonun amacı, İngilizler'in Filistin'den çekilmesine kadar görüşmeleri uzatmak, açıkçası işi yokuşa sürmektir.

Bu sırada Yahudi "Hagana" cemiyeti, Kahire'de yaşamakta olan Mahmud Şevket Efendi ile temasa geçer ve bir temsilcisi için randevu ister. Şehzade görüşme talebini kabul eder ama, temsilciyle Kahire'deki İngiliz Büyükelçiliği ve İngiliz askeri makamlarıyla temas ettikten sonra buluşur.

Mahmud Şevket Efendi'nin evine gelen Hagana temsilcisi Shivery, Yahudi tarafının, İngilizlerin kurmak istediği devlete taraftar olduğunu ancak devlet başkanının Filistinli bir Arap olmasını istemediklerini söyler ve adaylarının, Mısır hanedanından Prens Abbas Halim olduğunu anlatır. Ama bir pürüz vardır. Mısır'daki krallık yönetimi, Mısır hanedanından gelen bir kimsenin Filistin'e devlet başkanı olmasını istemediği için Abbas Halim'e baskı yaparak teklifi reddettirmiştir. Shivery, adaysız kalan Hagana cemiyetinin, devlet başkanlığı koltuğunda, şimdi Mahmud Şevket Efendi'yi görmek istediğini söyler. Açıkçası, şehzadeye Filistin devlet başkanlığını önerir.

Şehzade, yeniden İngilizler'le temas eder. İngiliz tarafı, teklifi kabul etmesinden yanadır. Mahmud Şevket Efendi, sadece Yahudiler'in ve İngilizler'in değil, Araplar'ın da desteğini almak ister, Mısırlı politikacı Aziz Mısri Paşa vasıtasıyla, Arap tarafıyla temas kurar. Şehzade, kurulacak devlet konusunda İngilizler'le temasta bulunan Arap liderleriyle, Paşa'nın evinde biraraya gelir. Arap tarafı, konuyu komisyonlarının başkanı olan müftü Emin el Hüseyni'ye iletmeleri gerektiğini söyler ve şehzadeden kendilerinden gelecek cevabı beklemesini isterler.

Ama cevap bir türlü gelmez. Yahudi tarafı, sabırsızlanmaktadır. Mahmud Şevket Efendi, konuyla ilgilenen bir Türk'ü, o sırada Lübnan'da oturan müftüye gönderir. Emin el Hüseyni, şehzadenin Filistin'e devlet başkanı olmasını uygun bulduğunu söyler, hatta teklifi kabul ettiği yolunda bir de mektup yazarak, şehzadeye gönderir.

Ancak işin olması için, sadece müftünün mektubu yetmemekte, Arap komisyonunun da bir karar alması gerekmektedir. Komisyon bir türlü karar veremez. İşin uzamasının sebebi, daha sonra ortaya çıkar: Müftü ikili oynamakta, şehzadeye devlet başkanı olmasını kabul ettiğini söylerken, komisyona da, işi önlemeleri talimatını vermiştir. Bir sonuç alınamayınca Yahudi tarafı aradan çekilir, Hagana'nın temsilcisi de Kahire'den ayrılır.

Mahmud Şevket Efendi'ye bu kez, İngilizler bir teklif yaparlar. Şehzadeden Filistin'e gitmesi, henüz oradan çekilmemiş olan İngiliz ordusunun desteğiyle bir "Filistin Hükümeti" ilan etmesi istenir.

Mahmud Şevket Efendi, "azınlıkta olan Yahudi tarafının kendisini desteklediği, çoğunluktaki Arapların ise, devlet başkanlığına karşı çıktıkları, dolayısıyla azınlığın, hele Yahudi olan bir azınlığın desteğiyle hareket edemeyeceği" gerekçesiyle, teklifi reddeder. Bir süre sonra İngiliz ordusunun bölgeden çekilmesiyle, arkasında sadece Yahudi tarafının desteği kalacaktır ve haklı olarak, Arap çoğunluğa karşı Yahudi desteğiyle hükümet etmeyi istememektedir.

Ve sonuçta tabii, Sultan Abdülaziz'in torunu Mahmud Şevket Efendi'nin taht veya devlet başkanlığı da suya düşer.

Burada, bir diğer şehzadenin çok daha ilginç iktidar öyküsünü veriyor ancak çocukları halen hayatta olduğu için, adını saklı tutuyoruz:

İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarıdır. Mısır'da yaşayan şehzadeyi Türkiye'den gelen bir grup ziyaret eder. " Hanedanı yeniden işbaşına getiriyoruz. Sizi tahta geçireceğiz. Büyük desteğimiz var" deyip oldukça yüksek miktarda İngiliz sterlini de verirler.

Şehzade kendisine bırakılan adreslerle yazışmaya başlar. Yazışmalar Fransızca olacaktır ancak Türkçe'den başka dil bilmediği için mektupları yine Mısır'da olan bir başka şehzadenin karısına yazdırır. Bu sırada müstakbel padişaha sürekli İngiliz sterlini gelmekte, artık eksik olmayan ziyaretçileri de, "Padişahımız efendimiz" diye hitap etmektedirler.

Şehzade, "Türkiye'ye avdetinden önce" Fransa'ya gider. Ancak girişim Türkiye'de duyulmuştur ve tahkikat yapılmaktadır. Adını şehzadenin verdiği iddia edilen bir kişi asılır. İdam edilenin akrabaları ihbarı şehzadenin yaptığını düşünür, Fransa'ya gider ve şehzadeyi döverek öldürürler. Mektupları yazan diğer şehzadenin eşi ise "Ben işin ciddi olduğunu bilmiyordum. Sadece eğlenmek için yazdım" der.

4.
Zindanda bir ölüm

1959 yılının son günlerinde, Bağdat'tan Kahire'ye giden askeri uçağın tek yolcusu vardır. Elleri kelepçelidir. Ayakları da, binlerce metre yüksekte uçarken kaçmaması için, zincire vurulmuştur. Yolcunun adı, Mahmud Namık'tır. 45 yaşındadır. Osmanlı hükümdarlarından Mehmed Reşad'ın torunudur. Dolmabahçe Sarayı'nda başlayan hayatı, 1965 yılında, Mısır'ın başkentindeki Tora zindanında noktalanacaktır.

Mahmud Namık, 1924'te 10 yaşındayken, babası Şehzade Ömer Hilmi Efendi ve kızkardeşi Mukbile Sultan'la Türkiye'den ayrılır. Gençliğini Fransa ve Mısır'da geçirir, sonra bazı Ortadoğu ve Uzakdoğu ülkelerinde, ticaretle uğraşır. Hindistan'daki İngiliz "Hayber" şirketinin temsilcisidir. Bir İsviçre silah şirketiyle ilişkisi vardır. Abdülhamid vârislerinin, büyükbabalarının Türkiye dışındaki mallarını alabilmek için kurdukları şirketlerde de faaliyet göstermekte, özellikle, Musul petrollerindeki Abdülhamid hissesinin kurtarılması için çalışmaktadır. Bir ara, eski sadrazam Sait Halim Paşa'nın oğlu Abbas Halim'le ortak olup, Pakistan'a makina satar. Abbas Halim 75, Mahmud Namık 30 bin Mısır lirası kazanır.

1958'in 12 Temmuz günü Bağdat'a gider. Bağdat'a daha önceleri de gitmiş, hatta son defasında Irak hükümetiyle bir silah satışı anlaşması yapmıştır. Ama bu sefer, başka bir işi daha vardır. Son Halife Abdülmecid'in torunu Hanzade Sultan'ın kızı Fazıle, Irak Kralı Faysal'la nişanlıdır. Mahmud Namık düğün hazırlıklarına nezaret edecek ve Fazıle'ye verilecek çeyiz hususunda, kral naibi Prens Abdülillah'la bir karara varacaktır. Havaalanından, doğruca oteline geçer.

Bağdat'a gelişinin ikinci günü, darbe olur. Damat adayı Kral Faysal, naip prens Abdülillah, Başbakan Nuri Said Paşa, peşpeşe öldürülür. Namık Efendi, otelde mahsur kalır.

Mahmud Namık, aslında birgün önce Bağdat'tan ayrılacaktır ve biletini de almıştır ama Kral yatında yemeğe davet edince gitmekten vazgeçer.

Askerler, Bağdat otellerini tek tek dolaşarak, buralarda kalan yabancıların listesini çıkartmaktadırlar. Mahmud Namık'ın kaldığı otele de gelirler. İsviçre'ye gitmek isteyenlerin isimlerini alırlar. Namık Efendi de listeye yazılmak ister ve pasaportunu uzatır. Pasaport, dikkatlerini çeker. Fransız hükümetinin, sürgündeki hanedan mensuplarına verdiği pasaportlardandır. Milliyeti kısmında "Osmanlı", isim yerinde de "Prens Mahmud Namık" yazmaktadır.

Irak'taki darbeden altı yıl önce, 1952'de, Mısır'da da bir darbe olmuş, krallığın yerini cumhuriyet almıştır. Mısır hanedanının bazı ileri gelen prensleri arasında, Osmanlı prensesleriyle evli olanlar vardır. Irak sarayının müstakbel gelini Fazıle'nin babası, Prens Mehmed Ali İbrahim'dir. Fazıle, Prens'in Hanzade Sultan'la evliliğinden dünyaya gelmiştir. Hanzade'nin küçük kardeşi Necla Heybetullah, Prens Amr'ın karısıdır. Daha da önemlisi, Fazıle'nin diğer teyzesi Neslişah'ın, Prens Abdülmünim'le evli olmasıdır. Abdülmünim, Kral Faruk'un sınırdışı edilmesinden sonra birkaç ay kral naipliği yapmıştır. Mısır'daki darbenin liderleri General Necip ve Albay Cemal Abdülnasır hanedana dokunmamış, sadece Kral Faruk'u oğlu Fuad lehine tahttan indirmiş, sonra ikisini birden sınırdışı etmişlerdir. Faruk, ailesi ve 240 sandık eşyasıyla, krallık yatı Mahrusa'ya biner, Mısır'dan ayrılır. Yeni yönetim, isteyen hanedan mensubunun ülkeden serbestçe çıkabileceğini ilan eder ama kimse yerinden kıpırdamaz.

Darbeciler, krallığı hemen kaldırmazlar. Prens Abdülmünim, babasıyla beraber sürgüne gönderilen yeni bebek kral Fuad'a naip tayin edilir. Birkaç ay sonra da, cumhuriyet ilan edilir.

Bağdat'ın yeni sahipleri, Mısır hanedanının Osmanlı prensesleriyle ilişkisini bilmektedirler. Kahire'deki Nasır rejimine hayrandırlar. Nasır'a bir jest olarak, otelde kalan Mahmud Namık'ın mevcudiyetinden Kahire'yi haberbar ederler. Cevap gelene kadar da, şehzadenin Irak'tan ayrılmasına izin vermezler.

Namık Efendi, bir yıl kadar, Bağdat'ta bir hapishanede kalır. 1959'da İskenderiye'de, Mısır lideri Nasır'a karşı bir suikast girişimi olur. Yüzlerce kişi tevkif edilir. Muhalefeti toptan susturmak isteyen yönetim, eski defterleri de karıştırır ve Irak'tan Mahmud Namık'ın kendilerine teslim edilmesini ister. Şehzade, birkaç gün sonra elleri ve ayakları zincire vurulmuş olarak Kahire'dedir. Maadi semtindeki Tora zindanına kapatılır.

Hakkında dava açılır. "Yeni yönetimi yıkıp, krallığı geri getirmeye çalışmakla" suçlanmaktadır ve dava ile ilgili olarak tutuklananlar Sultan Abdülmecid'in torunu Feyziye Sultan'ın kocası Prens Muhammed Hayri de vardır. Ama, Muhammed Hayri'den bir daha haber alınmaz.

Mısır kanunlarına göre, bir akrabanın tutukluya vasi olması ve avukat tutulması için vekâlet vermesi gerekmektedir. İş netamelidir, yönetimin gazabına uğramaktan herkes çekinir. Vesayeti, Sultan Reşad'ın Kahire'de sürgünde olan torunlarından Mehmed Nazım üstlenir ve Kahire'nin "solcu" olarak bilinen tanınmış avukatı Ahmed Hüseyin'e vekalet verir. Vekalet ücreti 400 Mısır lirası tutmaktadır. Bu, o zaman için çok yüksek bir miktardır. Parayı, bir başka akraba, gizlice öder.

Duruşmalar başlar ve Mahmud Namık, 15 yıl ağır hapse mahkûm olur.

Artık Kahire'deki akrabaları, aralarında para toplayıp haftanın iki günü,

kuzenlerinin sevdiği yemekleri yapıp, Tora zindanına yollamaktadırlar. Yemekler, genellikle Nazım Efendi'nin evinde pişmektedir. Mahkûmu, her ay bir kişinin ziyaret etmesine izin verilir. Kızkardeşi Mukbile Sultan, Sultan'ın Beşinci Murad'ın torunu olan kocası Ali Vâsıb ve Nazım Efendi, sırayla Tora'ya giderler.

Mahmud Namık, zindanda dört buçuk yıl yatar.

Tora'nın müdürü, bir gece saat 11 sularında, mahkûmun vasisi Nazım Efendi'ye telefon eder. "Mahmud Namık iyi değil. Hemen gelin, doktor da getirin" der. Akrabalar, Kahire'deki Saffet isimli Türk asıllı bir doktorla beraber hapishaneye giderler. Şehzade felç olmuştur. Şuuru yerinde değildir. Doktor Saffet, kurtulmasının mucize olduğunu söyler, "Hazırlıklı olun" der. Üç gün sonra, sabah saat beşte ölüm haberi gelir.

Cenazeyi almaya Şehzade Nazım Efendi ile karısı Halime Lima, Abdülhamid'in oğlu Abdülkadir Efendi'nin kızı Neslişah Saffet (Osmanoğlu) ve Kahire'de yaşayan Türkler'den Yahya Arif Mardin giderler. Cenaze namazı, hapishanede kılınır. Mısır'ın seçkin ailelerine mahsus biçimde yedi kat kefene sarılır, Ratib ailesinin hususi mezarlığına defnedilir. Cem Sultan'ın kaderini andıran bu şehzadenin mezarı 1977 Mart'ında Istanbul'a nakledilecek ve Divanyolu'ndaki Sultan Mahmud türbesine gömülecektir.

Namık Efendi'nin, Mısır'lı Ratib ailesinden olan karısı Şehrazat Ratib'den bir oğlu vardır: Ömer. Londra'da, Farnaby ve Dragon School'larda okumaktadır. İngiltere'nin en iyi kollejleri arasındadır bu okullar. İsteği Stove kollejine devam etmek, oradan da Oxford Üniversitesi'ne gitmektir. Okul masraflarını, İsviçre'deki silah şirketi ödemektedir.

Babasının ölümünden sonra, tahsiline ara verir. Önce Fransa'ya geçer, oradan Beyrut'a gider. Lübnan Hava Yolları Middle East'te iş bulur, bir ara Hindistan'a gider, bir avukatın yanında çalışır. Sonra yeniden Londra'ya döner, Politeknik'in iş idaresi bölümünden mezun olur. Şimdi, Londra'da yaşıyor, zenci bir hanımdan Mahmud adında melez bir de oğlu var.

5.
Önce idam sonra sürgün

Aile arasındaki adı, "King-Kong"muş. İri yarı, heybetli olduğundan böyle denirmiş.

Babasını, annesinin amcası idam ettirmiş. O zaman sadece beş yaşındaymış. Olup biteni, hayal-meyal hatırlıyor.

Sonra, sürgün yılları gelmiş. Önce Tunus'a, oradan Fransa'ya gitmiş.

"Abdülaziz'den sonra, şehzadeler iyi yetiştirilemedi. Yerlerini dolduramaz hale geldiler. Bu, hakikat... Enver Paşa vaziyeti farketti, şehzadeleri okullara verdi. Bir kısmı harbokuluna gitti. Ama Türkiye, böyle kalabalık bir zümreyi zaten bolluk içerisinde yaşatamazdı" diyor.

Bir padişah torunundan çok nadir duyulabilecek bu sözleri söyleyen Ahmed Kemaleddin Keredin'le, ölümünden birkaç ay önce, Kadıköy'deki evinde konuşuyoruz.

Ahmed Kemaleddin Keredin, Sultan Abdülmecid'in tahta geçemeyen oğullarından Ahmed Kemaleddin Efendi'nin torunu. 1908'de, Nişantaşı'nda, şimdi Teşvikiye Karakolu olan binanın yanındaki blokta, bugün varolmayan sarayda dünyaya gelmiş. Annesi, şehzadenin tek çocuğu Münire Sultan; babası Tunuslu Hayreddin Paşa'nın oğlu Salih Paşa.

O dönemin güçlü adamı Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa'ya, 11 Haziran 1913 günü, Bayazıt'ta bugün Istanbul Üniversitesi ana binası olarak kullanılan Harbiye Nezareti'nden yine bugün Istanbul Valiliği olan Sadaret'e giderken, Divanyolu'nda suikast yapılır. Paşa ve yaveri İbrahim Bey, hemen oracıkta can verir.

Suikastten sonra tutuklananlar arasında, Ahmed Kemaleddin Keredin'in babası Salih Paşa da vardır. İttihatçılar'ın muhalifi Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin liderlerindendir. Cinayeti organize etmekle suçlanır, Divan-ı Harbe verilir, idama mahkûm olur.

"Annem, infaza mani olması için, amcası Sultan Reşad'a gitti. Yalvardı, yakardı ama babamı affettiremedi. İttihatçıların dediklerinden başka birşey yapmayan büyük amcam, idamı tasdik etti. Babamı, sekiz kişiyle beraber astılar".

Anlatıldığına göre padişah, ölüm fermanını "gözyaşları içerisinde" imzalamıştır. Tabii bu idam, aile içinde de tepkiyle karşılanır. İttihat ve Terakki'nin her istediğini gözü kapalı yerine getirmekle suçlanan Sultan Reşad, bu defa "damat bile olsa, aileden birinin canını almakla" itham edilmektedir. Hatta, Münire Sultan'ın annesi Sezaidil Hanım, sarayda, herkesin önünde, padişaha "O beyaz sakalın kana boyanır inşaallah!" diye bağırır. Sezaidil Hanım, hayatının sonuna kadar kocasının Maçka'daki sarayından geriye kalan küçük bir müştemilatta tek başına yaşayacak ve 1943 yılında burada ölecektir.

Ahmed Kemaleddin Bey'e, soyadının ne anlama geldiğini sordum. "Anne tarafımdan değil, baba tarafımdan gelen adı kullanmak istedim" dedi. "Fransızlar, Hayreddin'i 'Keredin' diye telaffuz ediyorlardı. Keredin'i, Türkiye'ye dönüşte soyadı yaptım".

Sürgünden yıllar önce, ailesinin başına birşeylerin geleceği hususunda uyarıldığını anlatıyor:

"İstiklâl Savaşı yeni başlamıştı. Herşey kapkaranlıktı. Mustafa Kemal Paşa'nın adı, Çanakkale Savaşı'ndan sonra ilk defa duyuluyordu. Ama işin sonunun nereye varacağını kimse kestiremiyordu. Çok sevdiğim bir hocam vardı. Harbiye Nezareti Tahririye Azasından Kemal Behiç Bey. Nişantaşı'ndaki konağa, derse gelirdi. Siyasi vaziyetten de bahsederdik. Birgün dersimizi bitirdikten sonra, 'Mustafa Kemal'i 1915'ten, Şam'dan tanırım. Uzun müddet beraber oldum. Bahçelerde içer, konuşurduk. O yıllarda bile imparatorluğun tasfiyeye mahkûm olduğuna inanır, günün birinde Türkler'in hakim olduğu bir cumhuriyetin kurulacağını söylerdi. Tuttuğunu koparır, bu işin altından kalkar. Memleketi kurtarır ama bu sizin ailenin sonu olur. Anneniz sultan efendiye söyleyin, tedbirli olsun. Ailenizin aleyhindedir' dedi. Anneme anlattım, hiç aldırmadı. 'Ben zaten felakete düşmüş bir kadınım. Kocamı, amcam astırdı. Saltanattan ne hayır gördüm ki? Mustafa Kemal benim gibi dul kadınla mı uğraşacak?' dedi".

Mühürlü zarfın üzerinde "Devletlu ismetlu vâlide-i azizem Nâzikedâ hanımefendi hazretlerine takdim" yazılı. Defter şeklinde katlanmış olan mektubun iç kapağında da, "Hemşire-i azizem sultan-ı âlişan hazretlerinin ve kerime-i mükerremeleri hanımsultan hazretlerinin muhabbetle gözlerinden öperim. Eniştem beyefendi hazretlerine hâlisâne arz-ı selâm eylerim efendim" deniyor. Sözü edilen sultan ve kızı, Ulviye Sultan'la Hümeyra Hanımsultan (Özbaş) olabilir. Bu durumda mektup 1917 ile 1922 arasında yazılmış demektir, zira Ulviye Sultan, kocasından 1922'de boşanacaktır.

Bir red mektubu

İdamdan birkaç yıl sonra, o sırada tahtta olan Vahideddin'in başkadını Emine Nazikeda Kadınefendi, Münire Sultan'ı yeniden evlendirmek ister. Bunu, sultanın kadınefendiye gönderdiği ve şimdi gelini Mihriban Keredin'de bulunan mektubundan öğreniyoruz.

Mektup, kadınefendinin Münire Sultan'ın sarayına bizzat giderek bir "koca adayı" teklif ettiğini, prensesin hemen cevap vermediğini ve teklifi ertesi gün "yazılı olarak" reddettiğini gösteriyor. Ama müstakbel kocanın kim olduğu belli değil.

İdam edilen kocasının yasını tutan sultanın son derece içli ama kendisine böyle bir teklif yapılmış olmasından dolayı nezaket kuralları içerisinde kalmaya çalışarak gayet sinirli ve kırgın bir üslupla yazdığı bu tarihsiz mektubunun metnini, buraya aynen alıyoruz:

"Huzur-ı ismetânelerine

Sevgili valideciğim

Kemal-i hürmetle mübarek ellerinizi öperek bu mufassal mektubumla

tasdi'imden dolayı vaki olan kusurumu af buyurmanızı rica ederim.

Teşrifinizle mesrur ve bahtiyar olduğum dünki yevm-i sürurumda vakıf olduğum taleb mes'elesi, teşrifinizle kalbimde husule gelen meserret-i azimi bir ye's ve taaccüple mecz eyleyerek fikrimi, kalbimi keder ve endişe içinde bıraktı. Bu sebeble size şu mufassal mektubumu yazarak kalbimi teşrihe karar verdim.

Cidden emin olunuz ki kalbimin hissiyatını, fikrimin, vicdanımın kararını temamiyle tahlil edeceğim. Rica ederim bu mektubumu kalbimin bir fotoğrafyası olarak farz ediniz de ma'ruzatımı öyle dinleyiniz.

Lutfen hakkımda daima arzu ve ümidim vechile teselli ve iltifat buyurulduğunu gördüğüm ve vicdanıma, hissiyatıma temamiyle vakıf bulunduğunuza cidden kani bulunduğum içün böyle bir mes'eleden bahs buyurulması beni pek dilhun etdi. Sizi hakiki bir validem gibi sevdiğim ve böyle bilerek muhabbet ve şefkatinize cidden itimad eylediğim için eyyam-ı felâketimin bidayetinden beri bu hususa dair karar ve hissiyatımı her fırsatta size anlatmıştım ve bu sebeble sizin bana bu mes'eleden bahis buyuracağınıza hiçbir zaman ihtimal vermemiştim. Doğrusu kalbimin ve bu azm ve sebatkârlığımın anlaşılamaması beni hakikaten mahzun etdi. Fakat. Cidden emin olunuz ki bu mes'elenin bana nasıl bir hüsnüniyetle söylendiğine de vakıfım. Çünki hakkımda ızhar buyurulan muhabbet ve teveccühünüzün ciddiyetine eminim valideciğim. Anlıyorum ki, ciddiyetim temamiyle anlaşılamamış. İşte ben bu mutavvel mektubumla bütün hissiyatımı tasvire çalışıyorum. İnşaallah bu kuvvetsiz kalemimle, perişan zihnimle hissiyat-ı kalbiyyemi temamiyle ifhama muvaffak olarak istirahat-ı vicdana nail olurum. Fakat biliyorum ki şu kudretsiz kalemimle bu perişan müfekkiremle hissiyat ve teesürat-ı kalbiyyemi istediğim gibi tarif ve tasvir etmek muhaldir. Anlatmağa muktedir olamadığım bütün mânâları zekânız halle kifayet eder. Muazzez valideciğim bilirsiniz ki zevcime karşı kalbimde hissetmekde olduğum muhabbet ve sadakat ciddidir. Zevcine karşı hakiki bir hürmet ve mahabbeti olan bir kalbin mürur-ı zemanla hissiyatına halel gelmesi kabil midir? Bedbahtların en bedbahtı ve dünyada talihsizlerin içinde yegâne bir talihsiz olan kızınızın sevgili zevcini nasıl feci bir surette kayb eylediği tasavvur buyurulursa son dem-i hayatına kadar o zevc-i şehide karşı hürmet ve sadakatini muhafaza hususundaki azın ve sebatını, ahd-ü peymanını nazar-ı takdir ile karşılayacağınızı ve bu vakte kadar her hususda mümkün olduğu kadar metanet gösteren bu bedbaht kızınızın da ciddiyetine artık temamiyle kani' olacağınızı ümid ederim efendim.

Karşımda zevc nam ve sıfatıyla birini görmek beni teselli ve bahtiyar etmek değil. Emin olunuz ki kalbimdeki ceriha-i ebedinin yeniden iltihabıyla ye's-ü elemin beni bir an evvel hafre-i memata sürüklemesinden başka hiçbir netice hasıl etmez. Mütevali kederlerle, pek feci' bir elemle parçalanan

zavallı kalbim, ebedi bir hüzün ve mateme mahkûmdur. Kalbim mecruh olduğu gibi, cismim de alil ve nâtüvandır. Az zamanda tesadüf edilen pek çok kederler beni bu hale koydu. Maddi hayatdan bir şey anlamaz oldum. Ve talihimi tecrübe hususunda o kadar rüsuh ve meleke hâsıl etdim ki, bundan sonra tali'-i menhusumdan bundan sonra lutuf ve saadet namiyle hiçbir şey beklemem. Kaybettiğim kıymetli bir zevcin yad-ı hüznüyle meşgul olmaktan başka bir arzum yokdur. Bu sevgili vücuda müteallik hatıratla geçirdiğim saatler, günler, haftalar, ayların terakümünden sinin-i hayatım teşekkül ediyor. Ve böylece devam edip gidecektir. Ölüm bizi ayırdı fakat dünyada başka bir kuvvet kalbimde onun için hissettiğim hürmet, sadakat ve mahabbeti asla mahvedemez. Hayat-ı mukadderimin sonuna kadar kalbim bu hisle darâbân edecekdir.

Hissiyatımı, kararımı daha doğrusu vicdanımın bana karşı olan emrini bu derece anlattıktan sonra yaralı bir kalbi ba'demâ bu hususa dair bir sözle sızlatmağa sizin gibi sahibe-i vicdan ve şevkat-i mücesseme ıtlakına sezâ bulunan bir valide kalbi hiçbir vechile razı olamaz zannederim. Bu hususda vaki' olan bütün terbiyesizliğimi me'yusiyetime bağışlayacağınızı uluvv-u cenabınızdan ve hakkımda ibzâl buyurulan teveccüh ve muhabbetinizden beklerim mukaddes valideciğim.

Güzel ellerinizi nihayetsiz bir mahabbetle öperek taleb-i af eylerim. Baki cenab-ı hakdan velinimetimiz muhterem amucam efendimiz hazretleriyle ve sevgili hemşirelerimle birlikde sizi sıhhat ve saadet içinde ve pek uzun ömürlerle muammer buyurmasını an-samimü'l-kalb temenni ederim efendim.

Münire"

Ama işler, "Benim gibi dul kadınla mı uğraşacaklar" diyen Münire Sultan'ın beklediği gibi gitmemiş ve 1924 Mart'ında, o da, 16 yaşındaki oğlu Kemaleddin'le beraber Türkiye dışına çıkartılmış. Memleketi terketmeleri için verilen bir haftalık sürenin bitimi de beklenmemiş. Sultan ve oğlu, tebligatın yapılmasından beş gün sonra limana götürülmüş, iki gün sonra kalkacak bir gemiye bindirilmişler. Kamaradan çıkmalarına bile izin verilmemiş. Gemi demir aldığı sırada, rıhtımda, onları uğurlayan hiç kimse yokmuş.

Ana-oğul, Marsilya üzerinden Tunus'a gitmişler.

Kemaleddin Keredin, "Büyükbabam Sadrazam Hayreddin Paşa'nın ailesi, Tunus'taydı. Oraya, amcamın yanına gittik. Tabii, çok zor oldu. Babamın idam edilmesini hiç unutmamışlardı. Sık sık bahsi geçerdi. Annem, babama hâlâ büyük bir aşkla bağlıydı. Mevzu açılınca sinirleri bozulur, beni konuşmalardan uzak tutmaya çalışırdı" diyor.

Dört sene sonra, Fransa'ya, Nice'e yerleşmişler. Sultan 1939'da ölmüş. Oğlu, Nice'de tam 25 yıl yaşamış, başka hiçbir yere gitmemiş. 1939'da vefat etti, oraya defnettik. Nice'de tam 25 sene yaşadım. Başka hiçbir yere gitmedim".

Vekiller herşeyi yeyince

Fransa'da ne iş yaptığını, neyle geçindiğini sordum, "Hazır yedim, hiçbir iş yapmadım" dedi.

"Türkiye'de bir hayli malımız vardı. Ayrılırken, bazı tanıdıklara vekalet vermiştik. Malları satıp, paralarını bize göndereceklerdi. İlk yıllar birkaç kuruş geldi ama sonra bütün servetimizi yediler. Benim vekilim, Harbiye Nezareti hukuk müfettişliğinden emekli Selâhaddin Bey'di. Önce biraz para gönderdi, sonra yavaş yavaş kesildi. Elimde kalanla yaşamaya mecbur oldum. Ayağımı yorganıma göre uzattım. Çok şükür, hiç sefalete düşmedim. Sallandım ama ayakta kaldım. Çok daha kötü vekiller vardı. Mesela Sultan Mecid'in torunu İbrahim Tevfik Efendi dışarı çıkarken, karısı Şadiye hanımın annesini vekil tayin etti. Şadiye Hanım, Çürüksulu'nun kızıydı. Kadın bütün malı-mülkü satıp yedi. Dışarıya beş kuruş yollamadı. Öz kızını, torunlarını, damadını Avrupa'da aç bıraktı. Benimki yine arada bir birşeyler gönderiyordu. Türkiye'ye döndüğümde, bankada 1586 lira buldum".

İkinci Dünya Savaşı'nda, Fransa Alman işgalindeyken, diğer şehzadelerin uğradığı güçlüklerin aynını, Ahmed Kemaleddin Beyefendi de çekmiş. Taşıdığı, üzerinde "Osmanlı Milleti'nden geliyor" yazan Fransız pasaportu dert olmuş. Askere alınma tehlikesini atlatmış ama, kazma-kürekle siper kazmış.

"Bir sabah erkenden, Nice'deki bütün erkekleri, işgal kumandanlığına götürdüler. Orada kamyonlara bindirildik, şehir dışında bir yere, siper kazmaya götürüldük.

Elime küreği aldım ama bir türlü beceremiyordum. Arka tarafa atmam gereken toprakları, hep yanımdaki bir İtalyan'ın üzerine yağdırıyordum. Nöbetçi beceriksizliğimi gördü, beni bir başka yere, ağaç kesmeye götürdü. Bu iş, siper kazmaktan daha kolaydı. İkindiye doğru, kesilecek bir tek ağaç bile bırakmamıştık. Ermenilerle beraber çalışıyorduk. Bir Alman subayı geldi, 'Haydi bakalım, ağaçları sırtlanın. Karşıdaki tepenin arkasına gidecek' dedi. Mecburen taşımaya başladık. Binbir güçlükle bitirdik. Ertesi sabah, yatağımdan kalkamıyordum, ama gitmesem başıma iş açılırdı, kalkıp gittim.

Adamların hakkını yemeyeyim. Bir hafta çalıştırdılar, 500 frank verdiler".

Sansaryan'da misafirlik

1952 affından bir yıl sonra, emektar dadısı Matmazel Jeanne'la beraber gemiyle Türkiye'ye gelmiş ve Karaköy rıhtımından, hemen Sansaryan Ha-

nı'na, Emniyet Müdürlüğü'ne götürülmüş:

"Polis, benim hakkımda ihbar almış. Guya Istanbul'a, "saltanatı yeniden ihya etmeye" geliyormuşum. Aslında emniyettekiler de pek inanmamışlar ama, formalite icabı beni vapurdan inmeden evvel karşılamışlar. Neyse, birkaç sual sorduktan sonra bıraktılar. İhbarın aslı, sonradan ortaya çıktı. Istanbul'da o zamana kadar satılmamış birkaç parça mülküm kalmış. Döneceğimi haber alan vekilim, bunları ben gelmeden önce satma sevdasına düşmüş. Tabii, hasılat kendi hesabına kaydedilecek. Ama muameleler bitmemiş. O sırada, ben yoldayım. Bir müddet daha vakit kazanabilmek için, 'Saltanatı kurmaya geliyor' diye ihbar etmiş.

Derken, vatandaşlığa geçme faslı başladı. Bizimle alâkalı kanun çıkalı daha bir yıl olmuştu. Nüfus memurlukları, nasıl uygulanacağını pek bilmiyorlardı. Vatandaşlık almam bir hayli zor oldu. 'Türk teb'asından çıkartılmışsın, baban da idam edilmiş. Niçin geldin?' gibisinden laflar edildi. Neyse, neticede yeniden 'Türk' olabildim".

İlginç bir rastlantı. Kemaleddin Keredin ifadesi alınmak üzere Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldüğü sırada, Istanbul polisinin yüksek düzeydeki yöneticilerinden biri, Keredin'in vekilinin üvey oğludur. Bu kişi sonraki yıllarda politikaya da girecek, bakanlık ve başbakan yardımcılığı yapacaktır.

Birkaç ay, Tünel'de, bir başka dadısının akrabalarının evinde misafir edilmiş. Eve yerleşmesinin hemen ertesi günü, kapıda bir ayakkabı boyacısı ortaya çıkmış. Aynı boyacı bir gün dilenci, bir başka gün simitçi, bir diğer gün de çiçekçi oluyormuş. "Kim olduğunu, ne istediğini herhalde anladınız. Saltanatı ihya etmeye gelmiştim ya" deyip, gülümsüyor.

Türkiye'ye dönüşünden birkaç gün sonra, o sıralarda satışa çıkartılan mallarının olduğu semtlerdeki emlakçilerle konuşmuş, "Ooo beyim, geç kaldınız" cevabını almış. "Bir hafta kadar oluyor. Hepsi satıldı".

Artık yaşayabilmek için çalışmak zorunda olan Kemaleddin Beyefendi, İzmir'de, bir inşaat şirketinde iş bulmuş. Oradan Söke'ye geçmiş, Vahideddin'in torunu Hümeyra Hanımsultan'ın evli olduğu Özbaş ailesine ait pamuk deposunda mutemetlik yapmış.

1957'de, Topkapı Sarayı'nın müdürü olan Haluk Şehsuvaroğlu, Söke'ye giderek, Kemaleddin Beyefendi'den sarayda tercümanlık yapmasını istemiş, bir de kadro çıkarttırmış. Sultanzade, Istanbul'da Fransızca "imtihanına" girdikten sonra, işe başlamış. Dadısıyla beraber Fatih'te, Nakşıdil türbesindeki iki odalı lojmana yerleşmiş. "Ailesinin başına gelen feci durumun kendi başına gelmediğini, ayağını yorganına göre uzattığını, çok sıkıntı çektiğini ama ayakta kaldığını" tekrar tekrar söylüyor.

"Büyükbabalarının evinde" çalışırken, saray tezhipçilerinden Mihriban Hanım'la tanışmış, 1962 Haziran'ında evlenmişler. Nakşıdil Türbesi'nden, eşinin Kadıköy'deki evine taşınmış. Akrabalarına, "Aileye hanginiz benden

daha fazla hizmet etti? Geceleri dedelerimizin, büyükannelerimizin mezarlarını bile bekledim" diye şakalar yapıyor.

Vahideddin ve Maraşal Petain

Ahmed Kemaleddin Keredin'le, Vahideddin hakkında konuşuyoruz. Son padişahın "hain değil, hulya içerisinde olduğunu" söylüyor, sadrazamı Damad Ferit Paşa için ise, "deliydi" diyor:

"Ben, Maraşal Petain Fransa'sını çok yakından bilirim. Petain, Vichy hükümetini kurmayıp da Polonya gibi yapsaydı, Gestapo Fransa'nın anasını ağlatırdı. Fransa'yı bir yerde kurtardı. Tebrike gelenlere, 'Beni, kurban olarak tebrik edin' derdi. Her hükümdar, saltanatın kendisine millet tarafından değil, Allah tarafından verildiğine inanır. Devleti kendi mülkü sayar, mülküne ihanet etmez. İşte bu yüzden Vahideddin için 'hain' diyemem. Birşeyler yapmak istedi ama hulya içerisindeydi. Hezimetten kurtuluş için İngilizler'den atıfet bekliyordu. Viktorya İngilteresi'nin ruyasını görüyordu. Bir hanedanın başka bir hanedanı ortadan kaldıracağını aklına bile getirmiyordu. Belki Istanbul'u, Avrupa'daki toprakları korumak istedi. Karşı çıksaydı, bu toprakların tamamı elimizden giderdi, mani olmayı düşündü. Ama hakikaten böyle mi düşündü, bilemem. Belki de kendi menfaatlerini ön plana aldı. Ama dışarı gitmesi hata. Affedilemeyecek bir hata. Can korkusuna düşmüştü düşmesine de, kalsa, öldürülse bile ne olurdu? Dışarıda zaten kaç sene yaşadı ki? Topu topu dört sene. Istanbul'dan çıkmasa, hatta öldürülse, dışarı gitmesinden daha iyiydi.

Ferit Paşa ise okuyup yazmıştı, bilgili adamdı ama akılsızdı, deliydi. 'Cennetmekan Abdülmecid Han'la Viktorya arasındaki ilişkiler'e aklını takmıştı. Aradan çok sular aktığının farkında bile değildi".

Osmanoğullarının başına gelenlerin, başka hanedanlarla karşılaştırıldığında, hiç de felaket sayılamayacağını anlatıyor:

"Ortada, bizim aileyle mukayese etmek için, başka örnekler de var. Rusya'da Romanofların sonunu düşünün. Hanedanlarından bir kişi bile hayatta kalmadı. Hepsini kurşuna dizdiler. İhtilal Fransa'sında kralın, kraliçenin bile kafası kesildi. Bizi sadece dışarı göndermekle iktifa ettiler. Yıllar sonra da çok şükür geri gelmemize izin verildi. Dolayısıyla Atatürk'ün aleyhinde düşünmek mümkün değil. Bugün, ondan hareketle bugünlere geldik. Beter bir halde olabilirdik".

Abdülmecid ve Abdülaziz soyu arasında varolan geçimsizliği ve sürtüşmeyi, ailedeki taht hırsına bağlıyor. "Hanedanın gitmesinin şart olduğunu" söyleyen tek hanedan mensubu da, herhalde Keredin:

"Bizim ailede taht hırsı doğuştan başlar, ölene kadar devam ederdi. Ben

de erkeklerden birinin soyundan gelseydim, aynı hırs belki bende de olacaktı. Mecid'le Aziz çocukları arasında geçimsizlik, işte bu yüzdendir. Abdülmecid hanedanı babadan oğula geçirmek isteyince, Azizciler kızmış, ama tahta Aziz geçince, bu sefer aynı şeyi o yapmış. Kendi oğlunu veliahd ilan etmeye kalkmış.

Vahideddin'le Halife Abdülmecid arasında da anlaşmazlık vardı. Biri 'Halife benim, hilâfet bende', öteki 'Hayır. Beni Meclis halife yaptı, bende' diyordu. Ama bunlar miras konularında, meselâ ailenin Musul petrollerindeki hissesinde, Mısır'daki mallarda rol oynamadı. Musul'u vermeye zaten kimsenin gözü yoktu, Mısır'da da Kral Fuad, malları çoktan kendi üzerine geçirmişti.

Bizde, miras meselesi yoktu. Mallar, padişahın kontrolündeydi. Bir sultan ölünce mallarına el konur, hazineye giderdi. Çocuklarına daha küçük bir konak verilirdi. Tahsisat alırlardı. İkinci Meşrutiyetten sonra aile mensuplarına maaş bağlandı, tapulu malları mülk oldu. Hanedan Türkiye'de kalsa ne olurdu? Bir kere memleket, böyle kalabalık bir zümreyi zaten besleyemezdi. Bolluk içerisinde yaşatamazdı".

Ailenin, Abdülhamid'in efsanevi mirasının hiç olmazsa bir kısmını kurtarabilmek için yıllardır sürdürdüğü mücadeleden bir sonuç alamayacağını, başından beri bildiğini anlatıyor:

"Abdülhamid'in dışarıdaki mallarının 18 bin 880 parça olduğu söylenirdi. Ben, malların geri alınacağına hiçbir zaman inanmadım. Nice'deyken Atatürk'ün yakınlarından biriyle konuşmuştum. 'Memlekete dönmenizde bir tehlike yoktur, zira ordu cumhuriyete sadıktır. Ama miras istersiniz diye geri almıyorlar' demişti.

Dönüşümde, avukatlar Büyük Fatma Sultan'ın arazisi için dava açmamı istediler. Mahkeme masraflarını da onlar verdi. Tabii, davayı kaybettik. Temyiz de kararı tasdik etti. Avukatlar, 'Yeni bir dava açalım' dediler. 'Paranızı harcayacak yer arıyorsanız, açın' dedim ve açtırmadım. Bir kere de, ailenin ısrarı üzerine, 'Sen imzalamadın da, mallarımızı o yüzden alamadık' demesinler diye bir dava dilekçesi imzaladım. Hepsi, bu".

Ahmed Kemaleddin Keredin, bu konuşmamızdan kısa bir süre sonra, 7 Ocak 1987 günü vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

Eşi Mihriban Keredin, "1957'de sarayda çalıştığım sırada, senelerce Fransa'da yaşamış bir şehzadenin bizde işe başladığını söylediler. 'Hem şehzade, hem Fransa'dan gelmiş. Herhalde ukalânın biridir' dedim, tanışmak bile istemedim. Bir gün, Mecidiye Kasrı'nın önünde karşılaştık. Beni görünce ilk sözü, 'Biz Osmanoğulları önce zaptederiz, sonra raptederiz' oldu. Öyle hoşuma gitti ki bu söz, anlatamam. Kemaleddin Bey'den bu ilk karşılaşmamızda hoşlanacağımı nereden bilecektim ki?" diyor.

6.
Gülyağı
ve casusluk

Sofya'da gülyağı ticareti yapan Celâl Mahmud Refik, 1947 ilkbaharında tutuklanır. "Türkiye hesabına casusluk yapmak"la suçlanmaktadır.

Yargılanır ve idama mahkûm edilir.

Evlidir, iki yaşında bir oğlu vardır.

Ama ceza infaz edilmez. Bulgaristan'da işbaşına yeni gelmiş olan komünist yönetim, Celâl Mahmud Refik'e "Malını-mülkünü ve ileride sana kalması muhtemel mirasların yüzde 80'ini bize bırak, idamı müebbede çevirelim. İş unutulunca da hangi memlekete gitmek istersen, oraya göndeririz" der. Celâl Mahmud Refik, Sofya Sancak Mahkemesi'ne bağlı İkinci Noter'de, Bulgar hükümeti lehine kardeşleriyle beraber bir feragat belgesi imzalar ve idamdan kurtulur. Müebbed hapis yatacaktır. Yedi buçuk yıl sonra, Türkiye'de tutuklu bir Bulgar casusuyla takas edilir.

Beşinci Murad'ın Çırağan Sarayı'ndaki mahpusluk yıllarında dünyaya gelen kızı Fatma Sultan'ın oğlu, 1916 doğumlu Celâl Mahmud Refik, 1954'ten beri Istanbul'da yaşıyor ve ticaret yapıyor. Şimdi adı, Celâl İris.

Bulgaristan'da tutuklanmasının sebebi, Abdülhamid vârislerinin, La Haye'de, Musul Petrollerinden hisse alabilmek için açtıkları davalardan birini kazanmalarıdır. Casusluk senaryosunu hazırlayan Bulgar İstihbarat Teşkilatı'nın yöneticisi Ştefan Bogdanov, Abdülhamid soyundan gelmese bile Celâl Mahmud Refik'e de Musul petrollerinden birşeyler düşebileceğini umar, "Ne olur, ne olmaz. Biz feragat belgesini alalım da, miras gelirse gelir" der ve Fatma Sultan'ın oğlunu idama mahkûm ettirir. Abdülhamid'in Sofya'da yaşayan torunlarından Alâeddin Efendi de aynı sebepten cezaevindedir.

Celâl İris, Bulgar zindanlarında yedi buçuk yıl yatışından bahsederken, "Türkiye, beni sekiz yaşımdayken dışarı atmıştı. Onun hesabına casusluk yapmam mümkün bile değildi. Başta gülyağı kaçakçılığıyla suçladılar. Derken 'karaborsa yapıyorsun' dediler ama gülyağı karaborsası diye birşey olamayacağını sonra kendileri de anladılar. Arkasından, 'ekonomiyi sabote ettiğimi' söylediler. Sabotajın cezası, hem ruhsatımın iptal edilmesi, hem de yüklü bir paraya mahkûm olmamdı. Beni 'Türk casusu' yapıverdiler. Ama hapishanede meslek sahibi oldum. Garajda çalıştım, otomobil tamiri öğrendim" diyor.

Beşinci Murad'ın çocuğu Fatma Sultan, padişah kızları içerisinde en mutevazilerindendir. Mutfak alışverişini bile kendisi yapmaktadır. 1907'de, ayan azasından Faik Bey'in oğlu Mahmud Refik Bey'le evlenir. Çift, Orta-

köy'de, bugün Boğaz Köprüsü'nün ayağının bulunduğu yerdeki saraya yerleşir. Önce ikizleri olur. Biri erkek, öteki kızdır. Mehmed Ali ve Hatice adlarını verirler. Bir oğulları daha olur, adını Murad koyarlar ama birkaç aylıkken ölür. 1916'da da, son çocukları Celâl dünyaya gelir. Celâl İris, nerede doğduğunu soranlara, şimdi "köprü altında" cevabını veriyor.

1924'te, Peşte'ye, sonra Viyana'ya giderler. Celâl Refik, ilkokulu bir Katolik manastırında okur. Aile, buradan Bulgaristan'a geçer, Sofya'ya yerleşir. Küçük oğulları Celâl, liseyi Sofya'da bitirir. Güzel Sanatlar Akademisi'ne başlar. "Sanatçılar hayattayken sürünüyor, eserleri öldükten sonra değer kazanıyor" diye düşünür, iki ay sonra okulu bırakır, ticaret hayatına atılır.

Fatma Sultan 1930'da Sofya'da, kocası Mahmud Refik 1952'de Istanbul'da, Türkiye'ye dönüşünden 41 gün sonra ölür. Sultan'ın ölüm sebebi olarak beyin kanaması denmişse de, Celâl İris'e göre, o zamanlar henüz keşfedilmemiş olan yüksek kolesteroldür ve bu, Çırağan'da geçirdiği mahpusluk yıllarının yadigârıdır.

Çırağan sakinleri, iki şeye hasrettir: Takvim ve yumurtaya. Beşinci Murad'ın, evli olduğu için Çırağan dışında, kendi evinde yaşayan torunu Rukiye Sultan, her yıl eliyle bir takvim hazırlayıp büyükbabasına götürmektedir. Sultan, kuzinleriyle yıllar sonra bu takvim konusunu konuşurken, "Yasağı, Hamid amcanın koyduğunu sanmam. Haremağalarının işgüzarlığı olmalı" der.

Devrik padişah ve ailesi için sarayda çeşitli yemekler hazırlanmakta, ama her nedense, Çırağan'a yumurta gönderilmemektedir. Fatma Sultan'ın yumurtaya olan aşırı düşkünlüğü, böyle başlar. Çırağan'dan ayrılmasının üzerinden yıllar geçmesinden sonra bile, sadece yumurta yemektedir. Sofya'daki evlerinin alt katındaki mutfakta aşçı çeşit çeşit yemekler hazırlarken, sultan, üst kattaki odasında tereyağına 4-5 yumurta kırıp, sadece onları yer. Ölümü, oğluna sorarasanız, yumurta yüzündendir.

Fatma Sultan'ın cenazesi tahnit edilip, kurşun bir tabuta yerleştirilir ve Sofya'da bu tabutla gömülür. İkizleri, 1952 affından hemen sonra Türkiye'ye gelirler. Bulgar Kralı Ferdinand'ın sarayındaki tek Türk nâzır Hasan Bey'in kızı Telgüzar Hanım'la evli olan Celâl Refik ise, kardeşlerinden iki yıl sonra, 1954 Ekim'inde dönebilecektir.

Havlu içinde mesajlar

Türkiye'de 14 Mayıs 1950 seçimleri yapılmış, Demokrat Parti işbaşına gelmiştir. Yeni iktidarın, hanedan kadınları ve kadın soyundan gelenler için af çıkartacağı söylentileri ortada dolaşmaktadır. Sofya cezaevinde yatan Celâl Refik, sigara kağıdına yazdığı bir mektubu, havlu püsküllerinin arasına

gizleyerek karısı Telgüzar Hanım'a ulaştırır. "Burada kalma. Çocuğu al, Türkiye'ye git. Belki günün birinde ben de gelirim" demektedir.

Ama ortada henüz af yoktur ve ana-oğulun Türkiye'ye girişleri hâlâ yasaktır. Telgüzar Hanım, Sofya'daki Türkiye Büyükelçiliği'ne, babasının aile lakabıyla, "Karahocaoğlu" adıyla başvurur. Oğlunu da kendi pasaportuna kaydettirir ve Türkiye'ye "hanedan gelini" olarak değil, başka bir kimlikle, "Karahocaoğulları'ndan Telgüzar" adıyla, "Bulgar göçmeni" sıfatıyla gelir. Bebek'te, kocasının akrabalarının yalısında yaşamaya başlar.

Hanedan kadınlarının Türkiye'ye gelişlerinin serbest bırakılmasına daha iki yıl vardır.

Aile, Celâl Refik olayını hem Başbakan Menderes'e duyurur, hem de özel kanallar kullanarak Sofya'da birşeyler yapmaya çalışır.

Ankara, Sofya'daki Türk konsolosuna, Celâl Refik'i cezaevinde ziyaret etmesi talimatını gönderir. Ama Türkiye hesabına casusluktan suçlu bir mahkûmu Türk konsolosunun görmeye gelmesi, Bulgarları işkillendirir. Celâl Refik önce Şumnu, oradan da İslimne cezaevine nakledilir. Karısı, yine konsolosluk kanalıyla bir koli gönderince de, hücreye kapatılır.

Tutuklu sultanzadenin serbest bırakılmasıyla sonuçlanacak asıl girişim, garip bir rastlantıyla, Atatürk'ün boşandığı karısı Latife Hanım'ın Ayaspaşa'daki evinde verdiği bir partide yapılır.

Telgüzar İris, kocasını Türkiye'ye getirtebilme çabalarını, bugün bile yaşlı gözlerle anlatıyor:

"Hariciyeci Cevat Açıkalın'ın babası, kayınpederimle Bebek'te komşuymuş. Taaa, saltanat yıllarından beri arkadaşmışlar. Cevat Bey'in kızkardeşi Hatice Hanım, birgün Latife Hanım'ın Ayaspaşa'daki apartmanında resepsiyon vereceğini söyledi, 'Bizim Sofya sefiri Kemal Bey (Kavur) de orada olacak, sen de gel, Kemal Bey'e herşeyi teferruatıyla anlatırsın' dedi.

Davete gittim. Cevat Bey, Kemal Kavur'la beni biraraya getirdi. Olup bitenleri söyledim, "Siz merak etmeyin. Bulgarlar bu sıralarda bizimle yakınlaşmaya çalışıyorlar. Büyük ihtimalle serbest bıraktırırız" dedi.

Beklemeye başladık. Birkaç ay sonra Kemal Bey yine Istanbul'a geldi. Tekrar buluştuk. Celâl'in durumunu, Sofya'daki bir resepsiyonda Bulgar başbakanına açmış, başbakan alâkadar olmuş, "Birşeyler yapmaya çalışırız" demiş. Kemal Bey 'Kızım, az kaldı. Biraz sabret, bu iş olacak' dedi, Sofya'ya döndü.

O zaman, Bulgaristan'ın başında Vasil Kolarof vardı. Bizim büyükelçi, işi Kolarof'a kadar götürmüş. O da meseleyi çözmeyi vaadetmiş.

Bir yaz günüydü. Bebek'teki yalıdan denize giriyordum. Postacı geldi, 'Senin memleketten haber var' dedi. Bir telgraf uzattı. Okumaya korkuyordum. Sanki Celâl'e birşey olmuştu. Titreyerek açtım. Celâl'dendi. 'Serbest bırakıldım, filâncanın evindeyim' diyordu.

İki gün sonra, Celâl'den bir başka telgraf aldım. Simplon Ekspresi'yle geleceğini haber veriyordu.

Akrabalarla beraber, Sirkeci istasyonuna gittik. Tren, tam saatinde geldi. İlk vagondan itibaren Celâl'i aramaya başladım. Bir türlü göremiyordum. Bu sefer içime bir korku düştü. 'Bulgarlar Türkiye'ye göndermediler. Hapisten çıkartıp hudutta vurdular' diyordum. Geriye iki vagon kaldı. Onlarda da göremezsem, düşüp bayılacağım. Birden, son vagondan Celâl'in sesi geldi. 'Telgüzar, Telgüzar' diye bağırıyordu. Pencerede gördüm. Zor tanıdım. Saçları bembeyaz olmuştu. Üzerinde gri bir elbise vardı. İndi, sarmaş-dolaş olduk. Faik, o sırada dokuz yaşındaydı. O da benimle gelmişti. Bu sefer Celâl çocuğa bakıp 'Kim bu?' diye sormaz mı? Tabii, yedi buçuk senedir görmemiş. 'Oğlun' dedim, derken Celâl de ağlamaya başladı".

Celâl Mahmud Refik, kendisini yedi buçuk yıl zindanda yatıran Bulgar İstihbarat Teşkilatı'nın başkanı Stefan Bogdanov'la, çok sonraları, İsviçre'de karşılaşacaktır. Bogdanov, artık yönetimin gözünden düşmüş, İsviçre'ye ticaret müsteşarı unvanıyla ama sürgün olarak gönderilmiştir.

Bir ihracat şirketinde, karşısında birdenbire Celâl Mahmud Refik'i görünce, içmekte olduğu kahveyi yarım bırakacak ve binadan koşarcasına kaçacaktır.

Lugano'da kiralık katiller

Beşinci Murad'ın torunu artık Türkiye'dedir ama serüvenini daha tamamlamamıştır.

Türk vatandaşlığına geçer, İris soyadını alır. Bebek'te, babasından kalan yalıda yaşamaya başlar. 1956'da bir kızı olur. Bu ikinci çocuğuna, anneannesi Resan Hanım'ın adını koyar.

Yaş meyve ve sarımsak ihracatı yapmaktadır. Viyana'da, Dr. Angel Zlatev adında Bulgar mültecisi bir ortağı vardır. Sofya yıllarından tanışmaktadırlar.

Celâl İris, işe, ipotekle başlar. Bebek'teki mallarını karşılık göstererek bankalardan borç alır, bu paraları meyveye yatırır, Avusturya'ya gönderir, satıştan elde ettiği hisseyle de banka borçlarını öder.

İşleri, ortağının 1960'ların sonlarındaki ölümüne kadar çok iyi gider. Derken Viyana'daki şirketin başına Dr. Zlatev'in kardeşi Andrei ile oğlu Albert geçer. Ama eski kârlı işler artık yoktur. Şirket zarara gitmektedir. Amca-yeğen, vaziyeti kurtarmak için Celâl İris'e iki ayrı iş teklif ederler. İlki, kendilerinin verecekleri senetleri sultanzadenin şahsi nüfuzunu kullanarak İsviçre bankalarında bozdurması, elde edilecek parayı yine Türkiye'den mal alımına yatırarak meyveleri Viyana'ya göndermesidir. İkincisi de, Bebek'teki

yalının yıktırılarak yerine lüks bir otel inşa edilmesidir. Sultanzade çeklere ve otel inşaatına garanti olarak 1 milyon 300 bin dolarlık bir senet verecek, Zlatevler de buna karşılık, İris'e İngiliz sigorta şirketi Llyod'dan 1 milyon dolarlık hayat sigortası yapacaklar, karısı da bu sigortaya 200 bin dolarla lehdar olacaktır. Ama sigorta, inşaatın bitimine kadar kardeş Zlatev lehine düzenlenecektir.

Celâl İris, kabul eder. Viyana'dakiler primleri öderlerken, o da kendisine gönderilen senetleri İsviçre bankalarında kırdırmakta, ihracata devam etmektedir.

Sultanzade, işin bu aşamada cinayet organizasyonuna vardığını anlatıyor:

"Birgün Zlatev, Istanbul'a telefon etti. 'Hemen İsviçre'ye git, Lugano'da filân bankanın müdürünü gör. Adamdan senin için randevu aldım. Elindeki senetleri hemen kıracak' dedi. Gayet normal bir iş. Atladım uçağa, gittim. Banka müdürüyle, akşam otelde buluşacaktım. Adamın gelmesini beklerken, barda birisiyle ahbap oldum. Istanbullu bir Rum'du. Biz sohbeti koyulaştırdığımız sırada bankacı geldi. Rum'dan izin isteyip adamın yanına gittim. Senedi hiç bekletmeden kıracağını söyledi, ertesi gün için bankada randevu verip gitti.

Ben yeniden bara, Rum'un yanına döndüm. Adamcağız bir hayli şaşkındı. 'O adamı nereden tanıyorsun?' diye sordu. Hadiseyi anlattım. 'Ne bankacısı?' dedi. 'Polonyalı bir heriftir. İtalyan mafyasına çalışır. Lugano'daki en meşhur kiralık katillerden biridir. Otomobil kazalarıyla iş bitirir. Dikkat et, ortakların seni öldürtmeye çalışıyor'.

Başımdan aşağı kaynar sular döküldü. Zlatev'lerin neler planladığını bir anda anladım. Beni Lugano'da trafik kazası süsü verip öldürtecekler, hem Lloyd'dan 1 milyon 300 bin doları alacak, hem de Bebek'teki malın-mülkün üzerine oturacaklardı.

Hemen bir şişe Black and White viskisi alıp uçağa atladım, Istanbul'a inene kadar şişe bitti. Evden Zlatev'e telefon açtım. 'Istanbul'da ne arıyorsun? Niçin Lugano'da değilsin?' demez mi! Yeğeniyle neler planladığını anladığımı söyledim, 'Bundan sonra ortaklık filân yok' dedim.

Adamlar bu sefer sigorta primlerini iptal edip benim 1 milyon 300 bin dolarlık senedi tahsile kalktılar. Tabii, mahkemelik olduk. Bebek'i de elimden almaya çalışıyorlardı. Meğer karımın lehdar olduğu 200 bin dolarlık hayat sigortasını da, katile ciro etmişler.

Dava aylarca sürdü. Bana hep 'şirket zarar ediyor' demişlerdi. Ama bir tek belge bile görmemiştim. Şirketin Viyana'daki hesaplarını incelemeye aldırttım, ihraç ettiğim malların parasını bana göndermedikleri ortaya çıktı, senet hükümsüz oldu, mahkemeyi ben kazandım".

Kaderde, yalının elden gitmesi vardır. 1971'de binayı yine ipotek eden

Celâl İris, o zamanın parasıyla 2 milyonluk yaş üzüm satın alır. İsviçre'ye gönderecektir.

Aynı hafta, gazeteler, manşetten bir haber verirler:

"Istanbul'da kolera salgını çıktı!"

İsviçre alımı iptal eder, binlerce ton üzüm denize dökülür, banka ipoteği nakde çevirir ve yalıyı satar.

Bir zamanlar Celâl İris'e ait olan yalının yerinde, şimdi 36 daireli lüks bir apartman yükseliyor.

7.
"Ölmüş Bir Prenses Tarafından"

1987 yazında, Fransa'da, elden ele bir kitap dolaşıyordu:

"Ölmüş Bir Prenses Tarafından".

Yazarı, Kenize Murad'dı. Romanda annesinin, Osmanlı tahtında sadece 93 gün kalabilmiş olan Beşinci Murad'ın torunu Selma Hanımsultan'ın hayatını anlatıyordu.

Ve bu kitap, sadece Fransa'da, 1 milyon 200 bin sattı. Best-seller listesinin ilk sırasındaki yerini sekiz ay boyunca korudu. "Ölmüş Bir Prenses Tarafından", Henry Charier'nin "Kelebek"inden sonra, Fransa'da son yirmi yıl içerisinde en çok satan romandı. Bir yılda, 13 dile tercüme edildi.

Parisli yazarların Kenize Murad'ın başarısına tepkileri şaşırtıcı oldu. Birdenbire küsüverdiler. Karşılaştıklarında, çoğu başını çevirdi. Toplantılarda, ona hitaben tek kelime bile etmeyenler oldu. Fransız vatandaşıydı ama "kendilerinden saymadıkları" bir yazarın listebaşı olmasını hazmedemiyorlardı.

Ama Paris basını, Parisli yazarlar gibi davranmadı. Gazeteler, dergiler, aylarca bu kitaptan bahsetti. TV'de sık sık Kenize Murad'la yapılmış mülakatlar yayınlandı. Caddelerde, metroda Kenize Murad'a rastlayan sıradan Fransızlar hem tebrik ettiler, hem de "Anneniz için çok üzüldük" dediler.

Fransa'da böylesine gürültü kopartan, dünyanın dört kıtasında çevirileri elden ele dolaşan kitabın en son tercüme edildiği dil, Türkçe'ydi.

Üstelik 1990 sonunda yayınlanan bu Türkçe çeviriyi Türk okuyuculara duyurmak ve Kenize Murad'ı Türkiye'de tanıtmak için gerekli organizasyonları yapan, Türkiye'ye davet ederek toplantılarda konuşturan, konferanslar verdiren, Ankara'daki Fransız Büyükelçiliği'ydi.

Otel odasında, açlıktan

Kendi hayatı da bir roman Kenize Murad'ın...

Resmi adı Kenize Hussein de Kotwara ama, yazılarında Kenize Murad adını kullanıyor ve bu isimle tanınıyor.

Babası, Kuzey Hindistan'daki Kotwara ülkesinin mihracesi Seyid Sacid Hüseyin; annesi, Beşinci Murad'ın kızı Hatice Sultan'ın çocuğu Selma Hanımsultan.

1924 sürgününden sonra annesi ve kardeşi Hayri'yle beraber Beyrut'a yerleşen Selma Hanımsultan'a, Edinburgh mezunu, zengin bir Müslüman Hint prensi talip olur: Kotwara mihracesi Hüseyin. Kuruçeşme'deki sarayında uyguladığı protokolü sürgünde de yaşatmaya çalışan müstakbel kayınvalide Hatice Sultan, damat adayını beğenir. Bu evlilik, Selma'nın geleceğinin garantisi demektir. Emekdar ağası Zeynel'i kızının yanına katar, Hindistan'a gönderir. Hanımsultan ve mihrace, 1937'de, Kotwara'da evlenirler.

Beraberlikleri, iki yıldan az sürer. Selma, Hindistan'a intibak edemez. Genç kızlığı Istanbul'un kaç-göç zamanında geçmiştir ama Kotwara'da bunun daniskası vardır. Üstelik kocasına da pek ısınamamıştır. Öyle ki, hamile olduğunu bile herkesten gizler. Kotwara'da yaşayamayacağını düşündüğü sırada, annesinin ölüm haberini alır. Mihraceyi, kendisini bir süre Avrupa'ya göndermesi için ikna eder. Ağası Zeynel'le Paris'e ulaşmasından hemen sonra, İkinci Dünya Savaşı patlar.

Yollar, sınırlar kapanır. Yanında getirdiği para, ancak birkaç ay yeter. 1939 Kasımı'nda bir kızı olur. Hindistan'la bütün bağlarını koparmaya kararlıdır ve mihraceyi doğumdan bile haberdar etmez. Kaldığı otelin parasını, mücevherlerini satarak ödeyebilmektedir. Giderek daha küçük otellere taşınır. Fransa, Alman işgalindedir. Bir yanda açlık tehdidi, öbür yanda taşıdığı İngiliz pasaportu yüzünden enterne edilme tehlikesi vardır.

Selma Hanımsultan 1941'in 13 Ocak günü, bir otel odasında, kızının ifadesiyle "açlık ve sefalet içerisinde" ölür.

Zeynel, 14 aylık bebeği İsviçre'nin Paris Konsolosluğu'na bıraktıktan sonra ortadan kaybolur.

Bundan sonrasını, Kenize Murad anlatıyor:

"Beni, Başkonsolos'la karısı büyüttü. Liseye başladığım sırada Venezuela'ya tayini çıktı. Paris'teki bir Katolik okuluna kaydettirip gittiler. Babam, varlığımdan o yıllarda haberdar olmuştu. Adamlarını gönderip beni yanına almak istedi ama rahibeler vermedi. Daha sonraları bir Fransız ailenin yanında kaldım. Liseyi bitirince Sorbonne Üniversitesi'ne yazıldım. Sosyoloji ve psikoloji okudum. Üniversiteye giderken, gündüzleri caddelerde elbise

satmaya başladım. Geceleri de operada program dağıtıyordum. Cebimde bir kahve içecek paramın olmadığı günler geçirdim. Sorbonne'dan sonra tıp fakültesine de gitmek istedim ama parasızlıktan olmadı'. Tıbba gitmek yerine, Fransız Milli Kitaplığı'na arşivci olarak girdim".

İlk tanışmalar

"Üniversiteye gittiğim sırada babam, Londra'da yaşayan Dürrüşehvar Sultan'a bir mektup yazmış, 'Paris'te bir kızım var. Onu görür müsün?' demiş. Dürrüşehvar da Nelüfer'e yazmış. Nelüfer, bir gün beni evine yemeğe davet etti. Kim olduğumu, hangi aileden geldiğimi biliyordum ama, o zamana kadar ne anne, ne de baba tarafımdan hiçbir akrabamı görmemiştim. Aileden ilk tanıdığım kişi, Nelüfer oldu. O günden sonra devamlı görüşmeye başladık.

Nelüfer birkaç ay sonra beni Dürrüşehvar Sultan'ın küçük oğlu Prens Keramet'le tanıştırdı. Prensle üç-dört defa dışarıda buluştuk. Arkadaş gibiydik.

Bir gün Nelüfer, Keramet'in benimle evlenmek istediğini söyledi. Çok şaşırdım. Prens gerçi çok sempatik bir insandı ama, ben Fransız terbiyesiyle büyümüştüm. Müslüman'dım, fakat İslamiyet'in ne olduğunu dahi tam bilmiyordum. Hele Hindistan ve İngiltere hakkında hiçbir tecrübem yoktu. Nelüfer'e, Keramet'in evlenme teklifini bana niçin doğrudan kendisinin yapmadığını ve aracı kullandığını sordum. 'Bilmiyorum fakat çok iyi ve tahmin edemeyeceğin kadar zengin bir insandır. İstediğin tıp tahsilini de yaparsın' dedi.

Uzun uzun düşündüm. Beni sadece birkaç defa görmüş ve tam olarak tanımayan birinin evlenme isteğini kabul edemezdim. Keramet, hakikaten çok kibardı, çok sevimliydi ama böyle bir evlilik mutluluk getirmezdi. 'Beni satın almak istiyor' diye düşündüm ve reddettim.

Nelüfer'in evinde, bir hafta sonra yeniden çaya davetliydim. Dürrüşehvar Sultan da oradaydı. Bana elinden geldiğince soğuk davrandı. Aradan yıllar geçmesine rağmen, aramızdaki o soğukluk hâlâ devam ediyor".

Mihraceyle karşılaşma

Kenize de Kotwara, hayatının en büyük heyecanını, 21 yaşında Hindistan'a gidip babasını ilk gördüğü an yaşadığını söylüyor.

"Babam yeniden evlenmişti. Üç oğlu vardı. Kardeşlerim, beni çok samimi karşıladılar. Üvey annem de bana sıcak yaklaştı. Kadıncağız ağır hasta

olmasına rağmen benimle ilgilendi. Birbirimizi hakikaten sevdik.

Buna rağmen, Kotwara'da yaşayamayacağımı daha ilk günden anladım. Çok tutucu bir yerdi. Meselâ bir kadın hastalansa, muayeneye gelen doktorun hastaya el sürmesine izin vermiyorlardı. Doktorla hasta arasına bir battaniye geriyorlar, battaniyede küçük bir delik açıyorlar, doktorun muayeneyi bu deliğin arkasından yapmasını istiyorlardı. Kadıncağız battaniyenin öbür tarafından dilini çıkartır, kolunu uzatır, doktor da gördüğü kadarıyla hastalığı teşhis etmeye çalışır, ilaç verirdi. Üvey anneme de böyle yaptılar. Zavallıcık, birkaç gün sonra öldü.

Kadınlar, sokakta dolaşamıyorlardı. Ben bile çok mecbur kaldığımda çarşafa bürünerek çıkabiliyordum. Babamın sarayındayken bile odamın kapısı dışarıdan kilitleniyordu".

Böyle bir hayat, yaşanan büyük bir şaşkınlık, üç ay sonra yeniden Paris'e dönüş ve yeniden hayat kavgası:

"Sorbonne'da sosyoloji okumuştum. Gazeteci olmaya karar verdim. 1965'te, Hindistan'la Pakistan arasında savaş çıktı. Pakistan'a savaş muhabiri olarak gittim. Cepheleri dolaştım, Fransız gazetelerine haber göndermeye başladım.

Herşey iyi gidiyordu ama çok önemli birşeyi unutmuştum. Gerçi Fransız vatandaşıydım fakat babamın Hintli olduğu aklıma bile gelmemişti. Pakistan Hindistan'la savaşıyordu ve bir Hint mihracesinin kızı Pakistan tarafında bütün cephelere girip çıkıyordu. Derken farkına vardılar. Sınır kapılarına fotoğraflarım dağıtıldı. 'Bu kadın Hint casusudur, dikkat edin' deniyordu. Neyse ki Başbakan Butto'yla dost olmuştum. Pakistan'dan gizlice çıkmamı sağlayıp Fransa'ya gönderdi. Butto yardım etmeseydi, ikinci Mata Hari olacaktım".

1967'de, Fransa'nın en büyük dergilerinden "Nouvel Observateur"e geçer. Arşiv memurluğu yapmaktadır. Birkaç yıl sonra siyasal analizler yazmaya başlar. Çalışma alanını Ortadoğu üzerine yoğunlaştırır ve büyükbabası Beşinci Murad'ın adını yaşatabilmek için, yazılarında "Kenize Mourad" adını kullanmaya başlar.

Çuvallar dolusu tehdit mektubu

Çileli hayatına, bu defa yeni bir çile eklenir: Ermeniler!

"1917 olayları, soykırım lâfları artık her yerdeydi. Dergiye bir makale yazdım. 'Bu adamlar doğru söylemiyorlar. Böyle şeyler olmadı' dedim. Observateur, virgülüne dokunmadan yayınladı. Hatta Türk gazeteleri de tercüme edip kullandı. Ermeni lobisi anında devreye girdi. Dergiyi tehdide başladılar. 'Aboneleri keseriz, ilan vermeyiz' diyorlardı. Evime çuvallar dolusu

tehdit mektubu geldi. Telefonlarım hiç susmadı. Artık her yerde takip ediliyordum. Paris'te yaşayamayacak hale geldim. Dergiyle ilişkimi geçici olarak kestim, Monte Carlo radyosunun muhabirliğini alıp Kahire'ye yerleştim. Paris'e, Mısır'da birkaç yıl geçirdikten sonra dönebildim".

Bundan sonra sadece gazetecilik yapmamaya karar verir. Kitap da yazacaktır. İlk kitabı için de, önünde bakir bir konu vardır: Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ve annesi.

Malzeme toplaması, beş yıl sürer. Hindistan'a gider, Türkiye'ye gelir, arşivleri karıştırır, annesini tanıyanlardan hayatta olanları bulur. Birçok akrabasıyla da ilk kez bu sırada tanışır.

"Ölmüş Bir Prenses Tarafından", böyle ortaya çıkar. Kitapta herşey, açıkça yazılmıştır. Sadece Fransa'da 1 milyon 200 bin satan roman, Kenize Murad'ı Paris'in en zengin semti olan 16. bölgede, küçük ama bahçeli bir apartman dairesinin sahibi yapar.

Romana ilk tepki ne sıradan okuyucudan, ne de eleştirmenlerden gelir. Satırları herkesten önce didik didik edenler, Osmanlı ailesi mensuplarıdır. Yaşlı sultanlar "Ne yapmak istiyor bu kız?" diye sorarlar. "Zavallı Selma'nın hususi hayatını ortaya dökmenin manası ne?".

Kitabın ve yazarının bahsi geçtiğinde, hanedan mensuplarının söyledikleri hep aynıdır:

"Bırakınız efeeem şu kızı. Yazılacak şeyler mi onlar? Selma'nın mihraceyle zifafını bile anlatmış".

Kenize Murad'ın cevabı, "O benim annem" olur. "Neyi istersem, onu yazarım. Kimseyi ilgilendirmez. Ailem, şimdi bile tarihlerdeki gibi. Hâlâ didişiyor".

Bugün Türkiye'de Selma Hanımsultan'ı bilenlerin sayısı, belki bir elin parmaklarının sayısını geçmez. Ama Fransa'da en az 1 milyon 200 bin kişi, 30 yaşında ölen bu talihsiz Osmanlı prensesini, artık yakından tanıyor.

Romanın ikinci kahramanı, Kotwara Mihracesi Seyid Sacid Hüseyin, 1991 Mart'ının ilk haftasına kadar yaşar. Mihracelikler çoktan kaldırılmıştır ve Hint kanunlarının önünde sıradan bir vatandaştır. Kotwara'nın başkenti Luknow'da avukatlık yapmaktadır. Mallarının hemen tamamına el konulmuştur.

Kotwara halkı ise, eski mihracelerinden hâlâ "sahib" diye bahsetmekte, son gününe kadar önünde yerlere kapanmaktadır.

8.
Gazi Osman Paşa'nın şovalye torunu

Boyu, 1.90'ın üzerinde. Türkçesi biraz kırık, bugün artık unutulmuş, eski ama hoş bir tarzda. 'Size birşey söyleyeceğim' değil, "Bir lâkırdım var sizin için" diyor. "Bey, bay, sayın" gibi hitaplar yerine, sadece "efendi" var onun için. "Beyefendi", "hanımefendi", yahut sadece "efendi".

"Sürgün Türkçesi" konuştuğunu söylüyor. Evde annesiyle babasından öğrendiği, yüz yıl öncesinin Türkçesi ile...

Ceketinin yakasına biri kırmızı, öbürü mavi iki şerit dikili. Sahip olduğu madalyaları temsil ediyorlar. Fransa'ya yaptığı hizmetlerin karşılığını, "Legion d'Honeur" ve "Honeur de Merite" nişanlarını. Kartvizitinde de zaten, adının yanında nişanlarının sembolleri var.

Plevne'de, 1876'da, yüzbinlerce kişilik Rus ordusunu bir avuç askerle durduran Gazi Osman Paşa, torununun bir Fransız şovalyesi olacağını, Türkiye'ye yıllarca giremeyeceğini, ancak 1992 Temmuz'unda 62 yaşındayken "Türk" olabileceğini ruyasında görse, herhalde hayra yormazdı.

Paşa'nın 1930, Fransa-Nice doğumlu torunu Bülent Henry Osman, şimdi Ankara Altındağ ilçesi, Konsolosluklar Mahallesi nüfus dairesine kayıtlı bir "Genç Türk".

Sürgünler nesli

Adına marşlar bestelenen, meydanlara heykelleri dikilen, üniversitelere ismi verilen, yarattığı Plevne Destanı hemen herkesin hafızasında olan Gazi Osman Paşa'nın erkek soyundan gelen tek torunu Bülent, sürgünde büyümüştür. Türkiye'ye girişi yıllarca yasaktır, zira babaannesi hanedandandır, Abdülhamid'in kızı Naime Sultan'dır.

Plevne sonrası Istanbul'da kahramanlar gibi karşılanan Osman Paşa, İmparatorluğun en popüler, en sevilen askeridir o günlerde. Ama Abdülhamid'in, onu taht için tehlike saydığı söylenir. Az da olsa, her an bir darbeyle tahta geçirilmesi ihtimali vardır. Dolayısıyla Paşa'yla hısım olmak, hanedana akraba etmek rahatlacaktır hükümdarı. Plevne kahramanının iki oğlunu "Paşa" yapıp, kızlarıyla evlendirir Abdülhamid. Naime Sultan'ı, Kemaleddin Paşa'ya verir. Zekiye Sultan, Nureddin Paşa'nın karısı olur. Hatta en sevdiği kızı Naile Sultan'ı da, Osman Paşa'nın küçük oğlu Cemaleddin

Bey'e vermeyi düşünür ama, her nedense vazgeçer.

Ve hanedan 1924 Mart'ında sınırdışı edilir, Plevne Kahramanı'nın sultanlarla evli oğulları da sürgüne yollanır. Gerçi "Babanız memleketin en büyük askeriydi. Boşayın karılarınızı, Türkiye'de kalın" diyenler çoktur ama, Nureddin Paşa'ya göre böyle bir şeyi değil yapmak, düşünmek bile şerefsizliktir. Sultanlarıyla birlikte saraylarını terkeder, bilinmez bir yolculuğa çıkarlar. Bir zamanlar "müşir", yani maraşal unvanı taşıyan Nureddin Paşa, 1953'te, Fransa'da bir Ermeni ailesine ait küçük bir otelde, yokluk içerisinde can verecektir.

Kemaleddin Paşa'yla Naime Sultan'ın bir oğulları vardır: Cahit. Istanbul'dan ayrıldıkları sırada, 25 yaşındadır. Bir Çerkez kızıyla evlidir, Hacer Leverans'la. Istanbul'dan Nice'e giderler. Orada, bir çocukları olur. Adını Bülent koyarlar. Fransız kanunlarına göre, Fransa'da doğan herkes bir Fransız adı taşımalıdır. Bülent'in yanına bir de "Henry" eklerler.

Henry Bülent Osman, doğumundan itibaren Fransız vatandaşıdır. Fransa'da okur, askerliğini Fransız ordusunda yapar, hayata Fransa'da atılır.

Otomobil yıkayıcılığı

Gençlik yıllarından bahsederken, "Bugünlere gelmem kolay olmadı" diyor Bülent Osman. "Her işte çalıştım. Babamın Türkiye'deki mallarının çoğuna el konulmuştu, konulmayanları da yok bahasına satılmıştı. Okula devam edebilmek için otomobil yıkayıcılığı bile yaptım. Nice'de, borcumuzu ödeyemediğimiz için bakkallar bize hiçbirşey vermez olmuşlardı. Bir bakkalın oğlu arkadaşımdı, akşamları babasından gizli birşeyler getirir, karnımızı onunla doyururduk.".

Okulu bitince, Fransa'nın en büyük otomobil lastiği şirketine, Michelin'e sıradan bir memur olarak girer. Zamanla yükselir. Önce Afrika'ya, Katanga'ya gönderirler onu. Kongo ayaklanmasının içinde kalır. İsyandan canını kurtarabilen birkaç beyazdan biridir. Sonra, Nijerya'ya tayin edilir. Lastik fabrikaları kurar orada. Zamanla, Michelin'in bütün Afrika'daki en üstteki yöneticisi olur. Yıllarca kalır orada. Derken, şirketin Uzakdoğu temsilcisi olur, Tayland'a gider. Vietnam'ı, Kamboçya'yı, Burma'yı dolaşır fabrika kurmak, yahut lastik satmak için.

1990'da, emekli olur, eşi Jeannine ile Paris'e yerleşir Bülent Osman. Yıllarca, dünyanın dört bir yanında, Fransa'nın ihracatı ve sanayii için çalışmıştır. Türkiye gerçi Plevne kahramanının oğullarını gözünü kırpmadan sınırdışı etmiştir ama, Avrupa'da "kadirbilirlik" diye birşey vardır ve Fransa, çekildiği emekli köşesinde unutmaz Bülent Osman'ı. İki nişan takıp, Fransa İhracat Konseyi'ne üye yapar.

Bugün birçok Türk işadamı, Fransız ortak arayıp Fransız sermayesini Türkiye'ye davet için Paris'te görüşmeler yapıyor. Ama bu girişimcilerin hiçbiri, Paris'te Fransız İhracat Konseyi adına kendilerini dinleyen, "Teklifinizi inceleyip size cevap vereceğiz" diyen 70 yaşlarındaki uzun boylu ve sakallı Fransız şovalyesinin Gazi Osman Paşa'nın erkek soyundan gelen tek torunu olduğunu bilmiyor.

9.
Darülaceze'den istenen muz

Darülaceze'nin dahiliye servisi hemşiresi, "Şansınız var. Bugün şuuru biraz yerinde. Ziyaretine geleceğinizi haber verdim, çok sevindi" dedi.

Biraz sonra, tekerlekli sandalyeyle doktor odasına getirdiler. 84 yaşındaydı ama daha fazla gösteriyordu. Bir zamanlar pırıl pırıl parlayan iri yeşil gözlerinin feri, yıllar önce sönmüştü. Alnını boydan boya çevreleyen derin izler ve kırışıklıklar, son 60 yılda geçirdiği büyük sıkıntıları aksettiriyordu.

Adı, Fethiye Sabahaddin Kendi idi. Rumi takvimle 1317'de, yani 1901'de, Istanbul'da, adını kendisinin bile hatırlamadığı bir sarayda doğmuştu. Annesi Kafkasyalı Tabinak Hanım, babası Sultan Abdülmecid'in torunu, o dönemin ünlü politikacısı ve Türkiye'nin ilk sosyologlarından Prens Sabahaddin Bey'di.

Dayısı Abdülhamid'e muhalefet ettiği için üç kez Avrupa'ya sürgüne gitmek zorunda kalan Sabahaddin Bey, İkinci Meşrutiyet'ten sonra Istanbul'a bir kahraman gibi dönmüş, 1924'te hanedanın yurtdışına çıkartılması üzerine dördüncü ve son kez gittiği sürgün 30 Haziran 1948'de, İsviçre'deki bir köy evinde açlık ve sefalet içinde noktalanmıştı. Kemikleri, Bakanlar Kurulu kararı ile 12 Eylül 1952'de yurda getirilmişti.

Tek çocuğu Fethiye Sabahaddin, hiçbir şey hatırlamıyordu. Annesinin adını sordum, "Bilmiyorum, unuttum. Ama büyükbabam Adliye Nazırı Mahmud Paşa, babaannem Seniha Sultan, babam da Sabahaddin Bey. Pederim, memleketini çok severdi. Vatanı için yeni bir idare kurmak istedi" dedi.

Babasıyla ilgili başka birşey hatırlamıyordu. "Çocukluğunuzdan hatırınızda ne kaldı?" diye sordum, cevap verdi:

"Yetiştirilmemiz. Sorulara cevap vermemeyi öğrendik, gevezeliğe alışmadık. Hatırlasam bile konuşmam. Salâhiyetim yok. Ha, birşey daha var. Ben hiç evlenmedim.. Erkekler zaten hovarda olurlar".

Fethiye Sabahaddin'n gençlik yılları hakkında, diğer Osmanlıların da fazla bilgisi yoktu. Prens Sabahaddin'in bir "vatan haini" olduğunu ve aileden dışlandığını, dayısı Abdülhamid'i devirmek için Avrupa'da örgüt kuran bir kişinin "Osmanoğlu sayılamayacağını" söylediler. "Kızı da hanedan düşmanıydı. Tek başına kaldı, 'Kendi' diye bir soyad aldı. Yıllarca Ankara'nın en ucuz otellerinde yattı" dediler.

Fethiye Sabahaddin, babasının talebelerinden Nezahat Nureddin Ege'nin sahibi olduğu Güneş Koleji'nin Istanbul'un Anadolu yakasındaki binasında, uzun yıllar yaşamış. Ailenin anlattığına bakılırsa, bir ara binada yangın çıkmasına sebep olmuş.

Sultan Abdülmecid'in torunu Fethiye Sabahaddin Kendi, 1982 yılında Darülaceze'ye getirilip 5. bölüme yerleştirildi. Şuurunu kaybedip ağırlaşınca, 10 Mayıs 1984 günü Dahiliye Servisi'ne nakledildi. Fotoğrafı çekilirken, "Acaba saçlarım düzgün mü? Ben resimlerde pek iyi çıkmam" diyordu. Tekerlekli sandalyesiyle yatağına götürülürken de, "Hepinize medyun-u şükranım efendim. Beni arıyorsunuz, soruyorsunuz" dedi.

Onu, 1985 Ekim'inde ziyaret etmiştim. Bir daha seferki gelişimde muz getirmemi istedi. Ama tekrar gitmek kısmet olmadı. Darülaceze'de, 1986 Eylül'ünün ilk haftasında öldü. Cenaze namazı Eyüpsultan Camii'nde 7 Eylül Pazar günü, ikindi namazından sonra kılındı, Bakanlar Kurulu'nun verdiği özel izinle, babası Prens Sabahaddin'in Eyüp'teki kabrine defnedildi. Ölüm haberi, gazetelere İslam Konferansı Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi tarafından verilen küçük bir ilânla duyuruldu.

10.
Yeni nesil
"Genç Türkler"

Hemen bütün Osmanlı padişahlarında görülen ve ailenin bir çeşit alamet-i farikası sayılan kemerli "hanedan burnunu" göstererek güldü ve "Geçenlerde dolmuşa binmiştim" dedi. "Şoför bana baktı, baktı, 'Lâz mısın ağabey?' diye sordu".

İkinci Abdülhamid'in torunu Osman Nami Osmanoğlu, Kadıköy'deki evinde, hayatını anlatmaya böyle başladı:

"12 yaşından yukarı erkeklerin çıkması için 24 saat süre verildi. Kadınlarla çocuklar bir hafta daha kalabileceklerdi. 12 yaşındaki bir çocuğun ihtilal yapmasından korkuyorlardı herhalde.

Önce ağabeyim gitti.

Bir hafta sonra, annemle beraber beni, Nişantaşı'ndaki konaktan alıp istasyona götürdüler. Geçeceğimiz yollara asker dizmişlerdi. Galiba, bizlere selam durdular. Hayal-meyal hatırlıyorum. Büyük amcam Vahideddin'in kızı Sabiha Sultan da bizimle geliyordu. Dadım Adige bir kolunda beni, bir kolunda da Sabiha Sultan'ın kızı Hanzade'yi taşıyordu. Onlar Cenevre'de indiler. Biz, yanımıza teyzem Şadiye Sultan'ı alıp Paris'e gittik. Orada bir otele yerleştik.

Paris'te bir ay kaldık. Annem, ağabeyimle benim otellerde büyümemizi istemedi. Virofle'ye geçtik, bir ev tuttuk. 1937'ye kadar Virofle'de yaşadık. Oradan, Versailles'a naklettik. Ağabeyimle Versailles lisesinden mezun olduk. Sonra üniversiteye gittik. Ben, röntgen aletleri mühendisi oldum. Ağabeyim hukuku bitirdi".

Osman Nami, son Hicaz valilerinden Ahmed Ratip Paşa'nın torunu Adile Hanım'la evlenmiş. Adile Hanım'ın birkaç yıl sonra ölmesinden sonra, ikinci karısı, şimdi "Müşfika" adını taşıyan Alman asıllı Bayan Rotraud olmuş. Her iki evliliğinden beş kızı var.

1949'da, mühendis olarak Tunus'a gitmiş. 11 sene burada yaşamış. Sonra yeniden Fransa'ya dönüp Paris'e yerleşmiş. Philips, Siemens, Thompson firmalarında çalışmış. 1975'te, ailece Türkiye'ye yerleşmişler. Istanbul'da, bir Fransız fabrikasında çalışmaya başlamış. Bu sırada grevler başlayıp fabrika kapanınca, Fransa'dan emekliliğini istemiş.

İsmet Paşa'ya mektup

Fransız hükümetinin, sürgün yıllarında ailesine çok yardımcı olduğunu anlatıyor:

"Hepimiz vatansızdık. Bizlere Fransız pasaportu verdiler. Bu pasaportu alınca Fransız olmuyorduk ama, rahatça seyahat edebilirdik. Adımızın yanında, 'SA' yazılıydı. Yani 'Son Altesse' Sonra da 'Prince' unvanı geliyordu. Kuzinlerimle bu 'SA'lardan bahsederken, 'Societe Anonim' diye şaka yapardık. Hepimiz, yıllarca bu pasaportları kullandık. Hatta Fransızlar savaştan sonra da geri almadılar. Bugün bile kullananlarımız var.

Bizi hiç sıkmadılar. Hep kolaylık gösterdiler. Bilhassa, vergi hususunda gayet anlayışlı davrandılar. Zaten gelirimiz yoktu, vergi verecek halde değildik. Bazan hiç almadılar, bazan da 50 frank gibi sembolik cezalar geldi. Dadım hastalandığında, hastahanede ücretsiz baktılar.

Ama, taşıdığımız Fransız pasaportları, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla hepimiz için endişe oldu. Hatta endişeden de öte, tehlike haline geldi. Fransızlar, aynı pasaportlardan taşıyan Ermenileri askere alıverdiler. Aynı şey bizim başımıza da gelebilirdi. Annem, İsmet Paşa'ya bir mektup yazdı.

'Bu çocukların kaderinde savaşta ölmeleri yazılıysa, vatanları için ölsünler. Yabancı bir milletin üniformasıyla cepheye gönderilmelerine engel olun' dedi. Paşa'dan bir cevap gelmedi ama çok şükür askere alınmadık".

Savaş yılları, Ayşe Sultan ve çocukları için çok sıkıntılı geçmiş. Osman Nami, o günlerden bahsetmek istemedi:

"Lutfen sormayın. Evde yiyecek ekmeğimiz yoktu. Annem çocukluğundan beri pul biriktirirdi. Çok zengin bir kolleksiyonu vardı. Önce onu sattık. Bir müddet parasıyla geçindik. Sonra satacak hiçbir şeyimiz kalmadı. Ben, her türlü işte çalıştım. Hammallık yaptım, yağlıboya tablo sattım, her işi denedim. Derken, Alman işgali geldi. Sıkıntılarımız daha da arttı. Sadece bizim ev değil, bütün aile sıkıntı içerisinde kaldı. Hapise düşenlerimiz bile oldu. Meselâ Sultan Reşad'ın torunu Feyzi Efendi, sıkı bir Alman aleyhtarıydı. Direnişçilere katılmış, bildiri dağıtma işine falan girmiş. Yakalayıp zindana attılar. Altı ay yattı. Çocukcağızı zorla kurtardılar. Bu sefer de 'Yahudi' diye tevkif etmeye kalktılar. Sünnetli olduğunu görüp 'Yahudi bu adam' demişler. İnanın, o günleri artık hatırlamak bile istemiyorum".

İkinci Dünya Savaşı yıllarını, ailenin diğer üyelerine de sordum. Aldığım cevap, "İçimizde en fazla sefalet çeken Ayşe Sultan ve oğlu Osman'dı" oldu. "Osman sabah erkenden bir işte çalışır, sonra okula giderdi" dediler. "Ayşe Sultan evde ayaklı bir freze tezgâhı kurmuştu. Gündüzleri bu tezgâhın başına geçer, cam bardaklara motifler işler, Osman okuldan dönünce bardakları Seine Nehri sahilinde satarlardı. Sultan kazandığı parayla bir yandan hasta olan küçük oğlu Abdülhamid'i beslemeye çalışır, bir yandan da Osman'ı okuturdu".

"Hanedana vize yok"

Osman Nami, "Ama, annemin cenazesine katılamadım" dedi.

"Annem, yasak kalkar kalkmaz Istanbul'a dönmüştü. 1960'ta vefat etti. Ben sultan çocuğuydum ve 1952'de çıkan kanuna dayanarak Türkiye'ye serbestçe girebilirdim. Henüz Türk teb'asına geçmemiştim. Istanbul'a gidebilmem için vize almam lâzımdı. Annemin vefat haberi gelince, Paris'teki Türkiye başkonsolosluğuna koştum. Başkonsolos, sertliğiyle meşhur bir hanımdı. 'Siz hanedandansınız. Türkiye'ye girişiniz yasaktır' dedi. Artık af çıktığını, istediğim zaman girebileceğimi, o yasağın sadece şehzadeler için olduğunu söyledim ama dinletemedim. 'Osmanlılar, Türkiye'ye giremez' diye tutturmuştu. Ağabeyim Ömer, Istanbul'daydı. Telefon açıp vaziyeti anlattım. Hemen Ankara'ya gitti, Dışişleri'ni devreye soktu. Bakanlık, Paris'e talimat gönderdi, 'Bu adama derhal vize verin' dedi. Aynı konsolos hanım, bu sefer 'Bir hata olmuş' dedi. Özür dileyip vizeyi verdi. Ama annemin vefatının

üzerinden tam 10 gün geçmişti. Cenazeyi bekletememişlerdi. Mecburen defnetmişler. Annemi son dört yıl içinde, hiç görmemiştim. Sadece telefonla konuşabiliyorduk. Istanbul'da ancak mezarını ziyaret edebildim.

1977'de, ayni vize problemini yeniden yaşadım. Beni Türkiye'ye yine sokmadılar. Istanbul'a nakletmiştik. Karım, çocuklarım, Istanbul'daydı. Vatandaşlık muamelemiz devam ediyordu. Ben dışarıdaki işlerimi bitirmek için Paris'le Beyrut arasında mekik dokuyordum. Türkiye'ye dönmek için yeniden vize almam lâzımmış. Bu sefer, Beyrut'taki Türkiye Büyükelçiliği, 'Hanedandan olanlara vize yok!' diye tutturdu. Hasılı, tekrar aynı işleri yaptık. Ağabeyim Ömer Ankara'ya gitti, bakanlık Beyrut'a talimat yolladı ve vizeyi aldım".

Bir sabah birdenbire

Osman Nami'nin Paris Hukuk Fakültesi'ni bitiren ağabeyi Ömer Nami, 1940'lı yıllarda Vander şirketinin şark direktörü olur ve Beyrut'a yerleşir. Lübnan vatandaşlığına geçer. "Vatansız" olan kardeşinin de "Lübnanlı" olması için başvurular yapar.

"Paris'teydim. Bir sabah erkenden kapı çalındı. Postacı, Beyrut'tan ekspres bir zarf getirmişti. İçinden, 'Lübnan vatandaşlığına alındınız, sizi kutlarız' diyen resmi bir mektup çıktı. Lübnanlı olduğumu gösteren bazı vesikalar da vardı.

Artık Lübnanlı olmuştum ya, Paris'teki Lübnan Sefareti'nin verdiği resepsiyonlara katılıyordum. Tabii, bu yeni vatanımın milli bayramlarındaki törenlerde de hazır bulunuyordum. Elçilik mensuplarının çoğu zaten çok önceden ahbabımdı. Hangi aileden geldiğimi biliyorlardı. Bir taraftan gülüşür, bir taraftan da yeni vatanımın bayramı münasebetiyle birbirimizi kutlardık.

Yıllar sonra, Türk vatandaşlığına geçtiğimizde, kuzenlerimle aramızda yeni bir şaka mevzu çıktı. Kendimize 'Genç Türkler' adını verdik. Biraraya geldiğimizde, vatandaşlığa alınış tarihimize göre 'Sen yeni Türk olmuşsun, ben Türklükte senden eskiyim' diye karşılıklı takılırdık".

İkinci Abdülhamid'in torunu Osman Nami Osmanoğlu'na, "Türkiye'ye tekrar gelebilmeyi çok mu istediniz?" diye sordum.

"Ne diyorsunuz beyefendi, can attık" dedi.

"Gurbeti, vatansızlığı anlayamazsınız. Hepimizin evinde, Türk toprağı vardı. Ben yıllarca, başucumda Çamlıca toprağıyla yattım. Çocuklarım Türkiye'de büyüsün, Türkiye'de evlensin, Türkiye'de yaşasın istedim. Koşarak geldik ama bize 'Niçin geldiniz?' diyenler oldu. 'Bunlar Türk değil, ecnebi' dediler. Lisan sıkıntımız da oldu. Sadece evde konuşulan Türkçe'yi biliyor-

duk. Başka şeyler karşısında da şaşırdık. Belki Avrupalı gibi düşünüyorduk, ondan.

Memlekette, her kabahat büyükbabamın üzerine atılmıştı. Gazetelerde hakkımızda iyi birşey çıksa, bir başka gazete hemen ertesi günü aleyhimizde neşriyat yapardı. Ankara'ya hoş görünmek isterlerdi. Şimdi bile bazı tatsız hadiselerle karşılaşıyoruz. Aleyhimizde söz söyleyenler oluyor. Burada nasıl yaşadığımızı bilmeyerek, altın arabalar içerisinde gezdiğimizi sandılar. Hâlâ da öyle bilenler var".

Çankaya'da bir kadınefendi

Osman Nami Osmanoğlu, ayrıntılarını bilmediği ama tarihçilerimizin mutlaka incelemeleri gereken bir olaydan da bahsetti. Abdülhamid'in dördüncü kadınefendisi olan anneannesi Müşfika Kadınefendi'nin hanedanın Türkiye'den çıkartılmasından birkaç gün önce Ankara'ya giderek, Mustafa Kemal'le görüştüğünü söyledi:

"Çıkacak kanunun, kadınefendileri de sürgüne yollayacağı kesindi. Büyükannem Ankara'ya gitti. Mustafa Kemal'le konuştu. Mustafa Kemal'i zaten Selanik'ten tanıyordu. Büyükbabam tahttan indirilip Selanik'e gönderildiğinde, orada kaldığı Alatini Köşkü'nde Mustafa Kemal'i kabul etmiş, görüşmüşlerdi. Anneannem Paşa'yı ilk defa orada görmüş. Bize anlattıklarına göre, anneannemde bazı belgeler varmış. Ankara'ya bu belgeleri de götürmüş ve Mustafa Kemal'le pazarlık etmiş. Bu görüşmeden sonra, kanun tahmin edilenden daha yumuşak çıktı. Kadınefendiler Türkiye'de kaldılar. Anneanneme Serencebey'de bir ev verildi ve hiç kimse rahatsız etmedi. Bazan belediye falan müdahale etti, ama hiçbir şey yapamadılar. Ölene kadar, orada yaşadı".

Osman Nami'nin aile büyüklerinden duyduğu Mustafa Kemal-Müşfika Kadınefendi görüşmesi gerçekten oldu mu? Padişah karılarının Türkiye'de kalmalarına bu görüşmeden sonra mı izin verildi? Kadınefendide bazı belgeler var mıydı? Bunlar neyle ilgiliydi? Eğer bu belgeler gerçekten de var idiyse kadınefendi bunlar karşılığında Mustafa Kemal'le bir pazarlık mı yaptı? Serencebey'deki ev konusu da Çankaya'da mı kararlaştırıldı?

Bu sorular, tarihçilerin vereceği cevapları bekliyor.

Örtülü ödenek söylentileri

Müşfika Kadınefendi'nin, hayatının sonuna kadar cumhurbaşkanlığı örtülü ödeneğinden aylık aldığı şeklinde bir söylenti vardır. Kadınefendiye

200 lira aylık bağlandığı, daha sonra 500 liraya yükseltildiği anlatılır.

Bu konuda herhangi bir kayıt bulmak, hemen hemen imkânsız. Ancak "Son Osmanlılar" için malzeme topladığım sırada, Istanbul Şirinevler'de yaşayan emekli polis memuru Hüseyin Ormanoğlu'dan, Müşfika Kadınefendi'nin Serencebey yıllarıyla ilgili bir mektup aldım. Ormanoğlu mektubunda, kadınefendinin 1944 yılında cumhurbaşkanlığına müracaat ederek maddi yardım talep ettiğini anlatıyordu. Mektubun bu konuya ilişkin bölümünü, üslubunu değiştirmeden veriyorum:

"1944 senesinin zannedersem Mart aylarıydı. Müşfika Hanımefendi, Beşiktaş Serencebey yokuşunda ikamet ettikleri bu sırada günün cumhurbaşkanına dilekçe ile müracaat ederek kendi imkanları ile o güne kadar geçirdiğini fakat elinde ve avucunda maişetini temin edecek birşey kalmadığını beyan eylediği dilekçesi normal yollarla Beşiktaş Emniyet Amirliği'ne ve tahkiki için de, vazifeli bulunduğum bendenize havale bulunmuştur. Dilekçeyi alıp Serencebey'deki evin kapısını çaldığımda kapıyı açan nur yüzlü, yaşmaklı ve orta yaşlı bir hanım beni içeriye davet etti. Bizim malum olan Türk ikramı yerine getirilirken mevzuya girildi. Dilekçenin kendisine ait olduğunu ve yazdıklarının tamamen doğru olduğunu ve fakru zaruret içinde olduğunu ve yanındaki gördüğüm kendisinden daha genç olan bir bayanın da kendisine yıllardır hizmet ve arkadaşlık ettiğini bildirmesi üzerine bu hususta haricen de yapılan tahkikatta bu beyanların doğruluğu anlaşılarak merciine iade olundu".

Ormanoğlu "merciine iade olundu" ifadesiyle, kadınefendinin dilekçesiyle ilgili tahkikatın Çankaya'ya ulaştırıldığını kastediyor. Mektubunda, aylık bağlanması söylentilerine de temas ediyor ve böyle birşey varsa, bunun ancak dilekçeden sonra yapılmış olabileceğini anlatarak, şöyle diyor:

"Örtülü ödenekten 200 lira maaş aldığından hiç bahsetmedi. Ve böyle bir yardım yapılmış olsaydı zaten bu dilekçeyi veremezdi. Örtülü ödenekten bağlanan bu 200 liralık aylığın sayın İnönü zamanında ve 500 lira aylığın da Demokrat Parti yani sayın Celal Bayar zamanında bağlanmış olması ihtimalinin daha uygun olacağı kanısındayım".

Bu "ihtimaller" de, tarihçiler tarafından gün ışığına çıkartılacakları zamanı beklemede.

"Ağabey" anlatıyor

"...Önce, Türkçe'den imtihan edildik. Ben imtihanı kazandım ama hanım sınıfta kaldı. Derken, sağlık muayenesine gittim. Evvelâ ruh doktoru muayene edecekti. Kapıyı vurup odasına girdim, doktor beni şöyle bir süzdü, 'Ne istiyorsunuz beyefendi?' diye sordu. 'Türk olmak doktor bey, sadece

Türk olmak' dedim. Neyse, muayenede 'aklı başında' raporu aldım".

Sultan İkinci Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan'ın büyük oğlu Ömer Nami, İsviçre'nin Lozan şehrinde, Leman gölüne bakan evinde yaptığımız sohbet sırasında, böyle diyordu. Biz konuşurken, Lübnanlı karısı Yolanda Nami, Lozan'da açacağı hat sergisinde yeralacak levhaları çerçevelerine yerleştirmekle meşguldü.

Osman Nami Osmanoğlu'nun ağabeyi Ömer Nami'nin ilk karısı, sadrazam Kâmil Paşa'nın torunu Saadet Hanım. Kızı Ayşe Rebia, 1945'te doğmuş. Karısının ölümünden sonra, eski arkadaşı Yolanda Hanım'la evlenmiş. Yolanda o sırada bir taşımacılık şirketi işletiyormuş. Uzun yıllar Lübnan'da yaşadıktan sonra, 1977'de, Istanbul'a yerleşmiş. Kızı Birleşmiş Milletler'de bir burs kazanınca, ailece bu sefer İsviçre'ye gitmişler. 1992 yazında, bazı miras meselelerinin halli için Istanbul'da bulunuyorlardı.

"Allah, size gurbetin ne demek olduğunu göstermesin" diyor. Nasıl birşey olduğunu bilemezsiniz. Biz onu yıllarca tattık. Ama başucumuzdan Türk toprağını, Türk bayrağını bir an bile ayırmadık. Hep vatanın iyiliği, Mustafa Kemal'in başlattığı yolun muvaffak olması için dua ettik. Ben, Mustafa Kemal'e her zaman saygı duydum. Harpten yenik çıkan devleti kurtarabilecek tek kişi, Mustafa Kemal'di. Bulunduğum yerlerde, onun aleyhinde bir söz söylenmesine hiçbir zaman izin vermedim. Gerçi Osmanlı ailesindendim, uzun yıllarım vatandan uzakta, sürgünde geçmişti, ama herşeyden önce bir Türk'tüm ve Mustafa Kemal, Türkiye'yi kurtaran kişiydi. Milletin sinesinden çıkan hanedan, izzetle o sineye geri döndü. Şimdi Allah'a şükür Türk vatandaşıyım. Üzerinde 'Türkiye Cumhuriyeti' yazılı kimliğimle dolaşıyorum".

Ömer Nami, iki şeyle iftihar ettiğini söylüyor: Türklüğüyle ve "40 yıllık roteryenliğiyle".

11.
Ve, diğerleri

Sığınakta duran kalp

1944 Ocağında bir gün, Alman uçakları Sofya'yı bombaladıkları sırada, sığınaklarda bekleyen sivillerin bir kısmı bombalarla, bir kısmı da çıkan izdiham sırasında ezilerek hayatını kaybeder. Ölenler arasında Mehmed Abdülkadir adında, 60 yaşında bir Türk de vardır.

İkinci Abdülhamid'in, ikinci oğludur. Bir ara profesyonel asker olmuş, Almanya'da eğitim görmüş, Kayzer Wilhelm'den madalya ve berat almıştır. Gençliğinde batı müziği çalışır, Vondra Bey'den keman öğrenir. Tanıyanlar, virtüozite derecesinde çaldığını söylerler.

Genç yaşta evlendiği ilk iki karısını boşar. Üç evlilik daha yapar, Mihriban, Macide ve Meziyet adlı hanımlarla evlenir. Mihriban Hanım'dan daha sonra hanedan reisi olan oğlu Mehmed Orhan doğar. 1923'te boşanırlar. Dördüncü karısı Macide Hanım'dan, oğulları Ertuğrul ve Alâeddin dünyaya gelir. Son karısı Meziyet Hanım, Bidar ve Neslişah Saffet Sultanları doğurur.

Şehzade, 1924 sürgünüyle Macaristan'a, Budapeşte'ye gider. Altı aylık kızı Bidar, burada ölür. Sürgünde ölen ilk Osmanoğlu, bu bebek sultandır.

Abdülkadir Efendi, birkaç yıl sonra, Peşte'den Sofya'ya geçer.

1944 Ocağında bir sabah alarm çalmış, şehzade de sığınağa inmiştir. Sığınak, bir binanın bodrumudur. İçeride 50-60 kişi vardır. Alman uçakları, Sofya'ya ateş yağdırmaktadırlar. Bir bomba, kapısının hemen ilerisine düşer. Öndekiler can havliyle geriye kaçınca, arkada kalanlar ezilir. 8-10 kişi, işte bu sırada hayatını kaybeder. Abdülkadir Efendi de ezilenler arasındadır. Panik sırasında kalp krizi geçirdiği, hemen o sırada can verdiği anlaşılır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iktidara gelen komünist yönetim, Abdülkadir Efendi'nin ortanca oğlu olan Şehzade Alâeddin Efendi'yi "Türkiye hesabına çalışmak ve Bulgaristan'daki Türkleri teşkilâtlandırmakla" suçlamış, Beşinci Murad'ın torunlarından Celal Refik'le beraber tutuklanıp birkaç yıl cezaevinde kalmış. Sofya'da vefat eden şehzadenin, bir Bulgar hanımdan Iskra adında bir kızı var.

Abdülkadir Efendi'nin hayattaki tek kızı Neslişah Saffet, Istanbul'da, Göztepe'de oturuyor. 1925'te Peşte'de doğan bu sultan, sürgünde dünyaya gelen ilk Osmanoğlu'dur.

Budapeşte'deki Elizabet lisesini bitirir, iki yıl Cenevre'de siyasal bilimler okuluna devam eder. Sonra annesiyle beraber, halası Ayşe Sultan'ın yaşadığı Paris'e gider.

Burada, başından bir "kraliçe adaylığı" macerası geçer. Fas Kraliçesi olmasına, ramak kalmıştır.

1950'de, o zaman veliahd prens olan Fas'ın şimdiki kralı Hasan'a eş olarak, asil aileden gelen Müslüman bir kız aranmaktadır. Fas'ın Paris büyükelçisi, bir resepsiyonda, Neslişah Saffet'le karşılaşır ve genç prensesi, Rabat'a gelin adayı olarak teklif eder. Veliahd Hasan'la sultan, Paris'te tanıştırılırlar. Ama evlilik gerçekleşmez. Neslişah Saffet Osmanoğlu, "Fas Kralı, oğluna başka bir hanedandan kız almak istedi. Evlilik bu yüzden olmadı" diyor.

Sonra Mısır'a gider, 27 yaşındayken, Memluk asıllı bir toprak sahibi olan Avni Rada'yla evlenir. Ömer ve Salih adında iki oğlu olur. Çift, 1969'da ayrılır. Sultan, çocuklarını alıp Istanbul'a yerleşir. Burada, Abdülaziz'in

1972'de ölen torunlarından Şükriye Sultan'ın kocası Dr. Şefik Ziya'yla ikinci bir evlilik yapar. Şefik Ziya, 1980'de ölür. Neslişah Saffet Osmanoğlu, Göztepe'deki evinde, şimdi iki oğluyla beraber yaşıyor. Oğullarından Boğaziçi Üniversitesi'nin İşletme bölümünü bitiren Salih ticaret yapıyor, Istanbul Üniversitesi'nin Arap-Fars filolojisinden mezun olduktan sonra İngiltere'de otelcilik tahsil eden diğer oğlu Ömer de iş hayatında.

Neslişah Saffet Osmanoğlu, genç nesil Osmanoğullarının eskilere göre çok daha iyi tahsil yaptıklarını söylüyor:

"Ailenin gençlerinin en tahsilsizi bile, lise mezunu. Çoğu üniversite bitirdi. Gayet medeni yetiştiler. Dışarıda okudular. En az iki lisan biliyorlar. Buranın standardının çok üzerindeler. Nazım Efendi'nin çocuklarına bakın. Hepsi gayet kültürlü, medeni gençler. Kendi oğullarım diye söylemiyorum ama, benimkiler de öyle. Bizim ailenin büyüklerinde Sultan Murad tarafıydı, Reşad tarafıydı, Hamid çocuklarıydı diye düşmanlıklar vardı. Bu düşmanlık yeni jenerasyonda yok. Zaten herşey tarih olmuş, gitmiş. Geçmişte olup bitenleri yazmak artık tarihçilere düşüyor".

Bir aşk ve sonrası

Sürgün, özellikle hanedan kadınlarını etkiledi. Bir anda, saray dışındaki gerçek hayatla karşılaştılar.

"Annem, hayatında soyulmamış bir patates görmemişti. Saraylı kadınlar, karnıbaharı çiçek zannederdi. Dış dünyadan uzakta yetişmişlerdi".

Vahideddin'le Halife Abdülmecid'in torunu Neslişah Osmanoğlu, annesi Sabiha Sultan'dan bahsederken, böyle diyor.

Vahideddin'in bir ara Mustafa Kemal'le evleneceği söylentileri çıkan güzelliğiyle meşhur kızı Sabiha Sultan, 1920'de, o zaman veliahd, sonra halife olan Abdülmecid'in oğlu Ömer Faruk Efendi ile izdivaç yapar. Ailenin bugün hayatta olan yaşlıları, "Sabiha'yla Faruk Efendi birbirlerine âşıktı. Sabiha, başkasıyla zaten evlenmezdi" diyorlar.

Ama bu aşk devam etmez. 28 yıl evli kaldıktan sonra, Mısır'da ayrılırlar. Yine ailenin büyüklerine göre ayrılık Faruk Efendi yüzündendir. İçki tutkusu ve karısına özellikle son zamanlarda iyi davranmaması evliliği noktalamıştır.

Şehzade, boşanmasından altı ay sonra, İskenderiye'de bir başka kuziniyle, Abdülaziz torunlarından Mihrişah Sultan'la evlenir. Dostlarına, "Dünyanın en güzel kadınını boşayıp, en çirkin kadınını aldım. Kader işte" dediği söylenmektedir. Bu evlilik de yürümez ve çift ayrılır.

Mısır'da 1969'da ölen Ömer Faruk Efendi'nin cenazesi, Sultan Reşad'ın Kahire'de zindanda ölen torunlarından Namık Efendi'nin cenazesiyle bera-

ber, 1977'de Istanbul'a getirilir, Cağaloğlu'ndaki Sultan Mahmud Türbesi'ne defnedilir. Kızlarından Neslişah Osmanoğlu, "Defin işleriyle Şeyh Nazmi Efendi meşgul oldu. Babamın cenazesinin geçen yıllara rağmen bozulmamış olduğunu söyledi" diyor.

Sultan'dan Afrikalılar'a

Neslişah Osmanoğlu, 1940'ta Mısır hanedanından Prens Muhammed Abdülmünim'le evlenir. Sürgünün ne demek olduğunu henüz üç yaşındayken öğrenmiş olan sultan, benzer duyguları, Mısır'da 1952 devrimiyle yeniden yaşar.

Kral Faruk'un devrilmesinden sonraki hayatını, şöyle anlatıyor:

"İhtilali yapar yapmaz, Heliopolis'teki evimize geldiler. Mücevherlerim, bankadaki hesaplarımız, evin eşyaları, herşey kaydedildi. Kolumdaki saate kadar yazdılar. Bir ara çocukların oyuncaklarını da yazmaya başladılar, 'Ne yapıyorsunuz?' dedim. 'Bunlar, oyuncak. Bugün var, yarın yoklar'. Neyse, kaydetmekten vazgeçtiler.

Kral gidince, ihtilalciler, üç kişilik niyabet konseyi kurdular. Kocam da azaydı. Sonra tek başına kral naibi oldu. Ben naibin karısıydım ama bir yerde, Mısır'ın kraliçesiydim.

Banka hesaplarımız bloke edilmişti. Sıkıntı içinde yaşıyorduk. Herşeyden tasarruf etmeye başladık. Lokantada yemek yemenin ne kadar masraflı olduğunu, o zaman anladım. O güne kadar yemek masrafı diye birşey bilmiyorduk. Ama herşeyimize el konulunca, bunu bile düşünmek zorunda kaldık.

Protokol işleri kocamla bana düşüyordu. İdam kararları gibi şeyleri, kocama zorla imzalatırlardı. Yabancı memleketlerin sefirelerini kabul etmek de benim vazifemdi. Aslında bu işlerde kralın sarayını kullanmamız en doğrusuydu ama çekindik. Her işi kendi evimizde yapıyorduk. Kabullerde bana nedime lâzım olurdu, nedimeleri kendi paramla tutardım.

1953 Kasım'ında herşeyimizi müsadere ettiler. Evimize el kondu. Devlet misafirhanesi yaptılar. Tabii, boşalttık. Memleketlerinden kaçıp Mısır'a sığınan Afrikalılar'a verdiler. Adamlar senelerce orada yaşadı.

Sedat sonra, evi bize iade etti. Ama sadece intifa hakkını verdiler. Mülkiyeti Mısır hükümetinde kaldı. Gidip gördüğüm zaman tanıyamadım. Öyle harap etmişlerdi".

Çift, sonraki yıllarda Istanbul'da yaşamaya başlar. Karısından 22 yaş büyük olan Prens Abdülmünim, 1970'te ölür. Cenaze, Enver Sedat'ın yolladığı parayla Kahire'ye götürülür, kraliyet mezarlığına defnedilir. Neslişah Osmanoğlu, şimdi Ortaköy'de yaşıyor.

Fatih'in torunu, Bizans'ı imar ediyor

Bürosu, Paris'in merkezindeki UNESCO gökdeleninin on birinci katında, 1124 numaralı oda olan Fevziye Hayri, 1956'dan beri kayıp olan kocası Muhammed Hüseyin Hayri'nin dönüşünü bekliyor.

Fevziye Hayri, Sultan Abdülmecid'in Nice'de, 1931'de ölen torunlarından İbrahim Tevfik Efendi'nin kızı. UNESCO'nun Paris'teki genel merkezinde, dünyanın dört bir yanındaki eski eserlerin restorasyonu programında çalışıyor.

1928'de Paris'te doğmuş. Sorbonne Üniversitesi'nde gazetecilik ve sosyoloji okumuş, aynı üniversiteden İngilizce ve Fransızca spontane tercümanlık diploması almış. Mısır'a gitmiş, 1949'da Mısır hanedanından Prens Muhammed Hüseyin Hayri'yle evlenmiş.

"Çok acı bir hikayedir" dedi. "Kocamla birbirimizi çok sevmiştik. Çok mutluyduk. Ama talihimiz sürgünlerden açılmış bir kere. Bir gün evimize gelen askerler, kocamı apar topar alıp götürdüler. Nasır'ı devirmeye çalıştığını söylüyorlardı. Beni de sınırdışı ettiler. Prens'ten 1956'dan beri haber alamadım. Sağ mı, öldü mü, onu bile bilmiyorum. Ama içimde bir ses var, günün birinde ortaya çıkacağını söylüyor".

Fevziye Hayri 1962'de UNESCO'ya girmiş. Yedi yıl eğitimci-planlamacı, yedi yıl da haberleşme uzmanı olarak çalışmış. Sonra, teşkilatın kültür bölümüne atanmış. 1978'den buyana, eski eserlerin restorasyonuyla uğraşıyor.

Fatih Sultan Mehmed'in 16. göbekten torunu Fevziye Hayri, UNESCO genel merkezindeki bürosunda konuştuğumuzda, Istanbul'daki Bizans eserlerinin restorasyonunu konu alan uluslararası bir program üzerinde çalışıyordu.

Paris'te bir sabun satıcısı

Bugün, padişah çocuklarının hiçbirisi hayatta değil. Yaşayanlar, ikinci nesil torunlar.

Padişah çocukları arasında en uzun yaşayanı, İkinci Abdülhamid'in kızlarından Şadiye Sultan olur. 1886'da doğan bu sultan, 1977'de, 90 yaşındayken Istanbul'da ölür. Sürgünden 1953'te dönen Şadiye Sultan, Istanbul'a yerleşir, son yıllarını şekerci Ali Muhiddin Hacıbekir'in verdiği Cihangir'deki ufak bir apartman dairesinde, çok büyük sıkıntılar içerisinde geçirir. Darülaceze'ye yatırılması tekliflerini reddeder ve bu apartman dairesinde hayattan ayrılır.

En son ölen padişah oğlu ise, yine İkinci Abdülhamid'in en küçük çocu-

ğu Abid Efendi'dir.

Mehmed Abid, Türkiye'den 19 yaşındayken ayrılır, Fransa'ya yerleşir. Sorbonne Üniversitesi'nin siyasal bilimler bölümünü bitirip, hukuk doktoru olur. Tiran'a gider, 1936'da Arnavutluk Kralı Zogo'nun kızkardeşi Prenses Seniye ile evlenir, sonra ayrılır. Yeniden Fransa'ya döner ve 1966'ya kadar Paris'te kalır. Hayatını, seyyar pazarlamacılık yaparak kazanmaktadır. Son yıllarında, Paris'te kapı kapı dolaşarak bir sabun firmasının ürünlerini tanıtmaktadır. 1966'da, Beyrut'a gider. Hamra Caddesi yakınlarında, ucuz bir öğrenci pansiyonuna yerleşir. Suudi Arabistan'ın o zamanki kralı Faysal'ın bağladığı aylıkla ve Istanbul'daki bazı ailelerin gönderdiği bağışlarla yaşamaya çalışmaktadır. Lübnan'daki akrabaları da şehzadeye yardım etmektedir. Türkiye'ye girişini serbest bırakan kanunun çıkmasından bir yıl önce, 1973'ün 8 Aralık günü, Beyrut'ta sokakta kalp krizi geçirir, aynı gün ölür.

Yakın akrabaları dışında pek kimseyle görüşmemiş, özellikle gazetecilerden kaçmıştır. Son Osmanlılar, Abid Efendi'nin ailesi dışında hiçbir Türk'le görüşmediğini anlatırlarken, "Bizi sevmeyenler halimi görerek sevinir, sevenler ise üzülür. Gazetecilerden, reklamdan ve reklamın insanlar üzerinde yansıttığı çiğ ışıktan hoşlanmıyorum. Geçmişin hatıralarını anlatıp da ne yapacağım? Hatıralar, insanın içinde yaşayan şahsi şeylerdir. Politikayla alâkadar olmuyorum. Hususi hayatım da tamamiyle bana aittir" dediğini söylüyorlar.

Ankara'dan gelen mektup

Mustafa Kemal'in, hanedanın Türkiye dışına çıkartılmasından sonra, Osmanoğulları'ndan sadece bir kişiye mesaj gönderdiğini ve sürgün kararından duyduğu üzüntüyü ifade ettiğini biliyoruz: Mesaj, Beşinci Murad'ın, mesleği profesyonel askerlik olan torunu Osman Fuad Efendi'ye yollanmış.

Şehzade, Birinci Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde, bir Alman denizaltısında görevlidir. İngiliz hücumu sırasında başından yaralanır. 20 yaşındayken, İtalya'nın işgaline uğrayan Libya'ya gider. Üç yıl sonra grup kumandanı yapılır. Emrinde 18 bin asker vardır. Istanbul'dan İtalyanlar'a teslim olması emri geldiğinde "Düşmana teslim olmak namussuzluktur" deyip çöle çekilir. Tunus'a geçer. İtalyanlar tarafından, burada yakalanır. Yatla Napoli'ye gönderilir, esir kampına sevkedilmeyerek bir evde yedi ay göz hapsinde tutulur. Ateşkesten sonra döndüğü Istanbul'da bir ara merkez kumandanı olur. Bu sırada Damat Ferit Paşa'nın politikasını tenkid eder ve sarayda Vahideddin'le arasında sert bir münakaşa geçer.

Osman Fuad Efendi ile, Paris'te kaldığı Royal Bretagne otelinde 1970 Mayıs'ında bir mülakat yapan Hürriyet gazetesi muhabiri Doğan Uluç, şehza-

denin Libya'ya gidişinden birkaç gün önce, Perapalas'ta Mustafa Kemal'le buluştuğunu yazıyor. Şehzade, Mustafa Kemal'in otelin telefon klübesinin hemen yanında kendisine "Gözünü aç. Biz muharebeyi kaybedeceğiz. Trablus'a gidince istiklalini ilân et. Harbiye Nezareti'nden alacağın emirleri dinleme" dediğini anlatıyor. Osman Fuad, aynı mülakatta hanedanı Türkiye dışına çıkartan kanun kabul edildiğinde kendisinin Roma'da olduğunu, Mustafa Kemal'den askeri kuryeyle bir mektup aldığını ve Paşa'nın eski silah arkadaşına "Çok esef ederim anavatan dışında kalışınız için. İstisna yapamadım. Kanun umumi idi" dediğini söylüyor.

Sürgünde yaşadığı Avrupa'da, hanedan reisi olduğu sırada parasızlık yüzünden otellerden atılan bu şehzade, Paris'te 1973 yılında, 77 yaşındayken ölür. Ailesinin başına gelenleri, bir cümleyle yorumlamaktadır:

"Damat Ferit'in yüzünden mahvolduk biz".

Adı sık geçen bir aile

Hanedanın sürgüne gönderilmesinin hemen sonrasından başlayarak günümüze kadar, aileyle ilgili siyasi konularda ve miras meselelerinde, "Sami Paşazadeler" adıyla karşılaşılır.

Sultan Abdülmecid'in kızlarından Mediha Sultan'ın oğlu Sami Bey'in çocukları, torunlarıdır Sami Paşazadeler.

Vezir Ahmed Necip Paşa'yla evlendirilen Mediha Sultan, 1880'de, oğlu Abdurrahman Sami'yi doğurur. Paşa, 1885'te tifodan ölür. Sultan, bir evlilik daha yapar. İkinci koca, o zaman imparatorluğun Londra büyükelçiliğinin genç kâtibi, sonraki yılların ünlü sadrazamı ve Sevres Andlaşması'nın imzacısı Damat Ferit Paşa'dır. Sultan'ın Ferit Paşa'dan çocuğu olmaz ve paşa, karısının ilk kocasından doğan oğlu Sami Bey'i kendi evlâdı sayar. Tek mirasçısı olarak da onu bırakır.

Avrupa ülkelerinde "Prens" diye tanınan Sami Bey'in yedi çocuğu olur. Aile önce Fransa'da yaşar, Nazi işgalinden hemen sonra İngiltere'ye yerleşir. İngiliz vatandaşı olurlar. Londra'da, kira ödemedikleri için sekiz yıl içinde dört kez evlerinden kovulurlar. Bir süre Hindistan'daki Patalia mihracesinden yardım alırlar.

Prens Sami ve oğullarının İngilizler'le temasları, Fransa yıllarından başlar. İngiltere'ye yerleşmelerinden sonra, artarak devam eder. Bu temasları sözkonusu eden belgeler, bugün İngiliz arşivlerinde, kamuya açık olarak bulunuyor. Bu belgelere göre Prens Sami, İngiliz yanlısıdır. Daha önce, Fransa'da yaşayan ve İngiltere'den pek hoşlanmayan Halife hakkında Londra'ya bazı bilgiler vermiştir. Meselâ İngiliz milletvekili H.L.Nathan'ın bir istihbarat mensubuna gönderdiği 7 Kasım 1931 tarihli mektupta, Prens Sa-

mi'nin, bazı İngiliz yetkililerine, Abdülmecid'in yakında Kudüs'e giderek halife ilân edileceğini söylediği yazılıdır. Prensin oğullarından Bahaeddin Sami'yi kaynak alan raporlara göreyse Halife, 1930'lu yıllarda Mısır'a gitmek ve burada kendisine seçkin bir yer sağlamak arzusundadır.

Ailenin, İngilizler'in ifadesiyle "bitmez tükenmez" maddi yardım istekleri devam ederken, Bahaeddin Sami, 1940'ın ilk aylarında İngiliz makamlarına bir başka başvuru yapar. İngiliz ordusunda veya haberalma örgütünde görev ister. Ortadoğu'daki İngiliz birliklerinde subay rütbesiyle verilecek bir çevirmenlik görevini de kabul edebilecektir. İngiliz Dışişleri Bakanlığı, bu konuda Ankara'nın nabzını yoklar. Dönemin başbakanı Şükrü Saracoğlu'nun düşüncesi sorulur. Alınan cevap Londra'nın beklediği gibi olumsuzdur.

Garip bir iddia

Bazı raporlarda, inanılması güç iddialara da rastlanmıyor değil.

Meselâ 7 Eylül 1937 tarihli bir İngiliz deniz istihbarat raporu, Sami ailesinin Türkiye'deki yönetimi devirmek için girişimler yaptığından sözediyor.

Rapordaki bilgiler, şöyle:

Osmanoğulları, 1930'lardan başlayarak ikiye ayrılmıştır. Ailenin bir kısmı Alman, bir kısmı İngiliz yanlısıdır. 1926 ve 1932 yıllarında aile, Alman desteğiyle iki kez iktidara geçme teşebbüsü yapmış olmasına rağmen sonuç alamamıştır. Hanedanın 300 milyon sterlin değerindeki mallarını geri alabilmek için bir şirket kurulmuştur. Bir taraftan da Türkiye'deki Mustafa Kemal yönetimini devirebilmek için 150 bin pound aranmaktadır. Prens Sami ve oğlu Bahaeddin, Keith Williams adındaki bir İngiliz bankacıyla görüşerek 150 bin pound borç vermesini istemiş, Osmanlı hükümdarlarının Türkiye içinde ve dışındaki mallarını rehin göstermişlerdir.

Sözkonusu iki darbe girişimi, hayali bir iddiayı andırıyor. Ne Türk, ne de yabancı kaynaklarda, hanedanın darbe tasavvurlarıyla ilgili hiçbir kayıt yok.

Ama girişimden banker Keith Williams'ın Dışişleri Bakanlığı'na başvurarak garanti istemesiyle haberdar olan İngiliz hükümeti, işi ciddiye alır. Bu sırada Londra'ya ulaşan başka raporlarda, Almanlar'ın Prens Sami'ye Türkiye'ye dönerek tahta geçmeyi teklif ettikleri yazılıdır. Bu raporlara göre İngiltere kontrolündeki Suudi Arabistan veya Hindistan'da, İtalyan- Alman işbirliğiyle Müslüman ayaklanmaları çıkartılacaktır. Hatta Mussolini bile Prens Sami'yi kendi tarafına çekmeye çalışmakta ama İngiliz yanlısı olan prens, bu girişimleri reddetmektedir.

İngiliz tarafı, Osmanlı an'anesine göre ailenin kadın kolundan gelen bir

üyesinin tahtla uzaktan yakından bir ilgisi bulunamayacağı kuralını da gözardı eder ve bu raporu da ciddiye alır. Para temini ve taht girişimi iddiaları, birlikte ele alınır.

İçişleri Bakanlığı banker Williams'la temas ederken, Ankara'daki büyükelçiliğinden, hanedanın Türkiye'ye dönmesi ihtimalini sorar. Büyükelçi Sir Percy Loraine'den gelen rapor, "Prens'in olaylarla ilgili çıkarttığı sonuçlar yanlıştır. Bugün Türkiye'de hanedanı geri getirecek bir hareket olabileceğini sanmıyorum" demektedir.

Prens Sami ise o günlerde, Ortadoğu'da Abdülhamid'in özel mülkü olarak görünen bazı petrol kuyularını geri alabilmek için de çalışmaktadır. Bu maksatla kurulan çokuluslu şirketlerle temas halindedir. Şirketlerden biri olan Royal Trust Company'nin yüzde 50 hissesinin yüzde 5,5'u Sami Bey'in elindedir.

Borç konusu İngiliz makamlarında tartışıldığı sırada Prens Sami, Dışişleri Genel Sekreter Yardımcısı Sir Lancelot Oliphant'a mektup göndermiş ve Alman nüfuzundan, Halife'nin Alman yanlısı oluşundan bahsederek 150 bin sterlinin bulunabilmesi için, bakanlığın desteğini istemiştir.

Bu sıralarda Ankara, Londra'da birşeyler olduğunu hisseder. Londra'daki Türkiye Büyükelçiliği'nin Birinci Sekreteri Hikmet Anlı, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan bilgi ister. Bakanlık, bilgi vermek yerine oyalamayı tercih eder.

Soruşturma, 1938 Nisan'ında tamamlanır. Banker Williams'a, istediği garantinin verilemeyeceği söylenir. Williams parayı ödemez ve Sami ailesinin girişimi sonuçsuz kalır.

Prens Sami'nin oğulları Bahaeddin ve Mahmud Sami'nin, Osmanlı ailesinin malvarlığını geri alabilme çabaları, 65 yıldan fazla hiç durmadan devam etti ve bugün de devam ediyor. Sami kardeşlerin 1990'lardaki miras maceraları, kitabın bir sonraki bölümünde.

Halife Abdülmecid'in torunu Neslişah Osmanoğlu ise, kuzini Bahaeddin Sami'nin geçmişte İngiliz haberalma teşkilatlarında çalıştığı söylentilerine karşı "Hepsi yalan, hepsi uydurma" diyor. "Bahaeddin öyle birşey yapmış olsa, bugün paralı-pullu olurdu. Beş kuruşu yok zavallının. Şimdi, İngiliz hükümetinin verdiği işsizlik sigortasıyla geçinmeye çalışıyor. Onun için İngiliz ajanı diyenler, gençliğini görselerdi keşke. Giyecek sadece bir tek ceketi vardı. Senelerce aynı ceketle dolaştı".

Mediha Sultan'ın oğlu prens Sami'nin kabri, Londra'nın, ünlü Brookwood mezarlığında. Prensin, "İngiltere'ye üstün hizmetler yapanlara mahsus" Brookwood'a defnedilmesi, herhalde sıradan bir rastlantı değil.

Her ailede olduğu gibi

Osmanlı ailesi üyelerinin, birbirleriyle iyi geçindikleri pek söylenemez. Bu, belki de yüzlerce yıl boyunca devam eden saray çekişmelerinin genetik neticesi.

Aile içerisinde, iki ana "klik" var: Abdülmecid ve Abdülaziz soyları. Taa, 19. yüzyılın ikinci yarısından kalma bir sürtüşme içerisindeler. Abdülmecid, tahtta bulunduğu sırada, veliahd olan kardeşi Abdülaziz'i devreden çıkartarak kendisinden sonra yerine oğullarından birini geçirebilmek için kanunnameyi ve hanedan teamüllerini değiştirme teşebbüslerinde bulunuyor. İstediğini yapamıyor fakat, Aziz tarafında, Mecid koluna karşı bir hınç doğuyor. Aynı şeyi, bu sefer Abdülaziz tahta geçtiğinde tatbik etmeye kalkıyor. O da netice alamıyor ve bu sefer Mecid tarafı Azizciler'e karşı kinleniyor.

Mecid soyu da kendi arasında gruplar halinde. Abdülmecid'in tahta geçmiş oğullarının soyundan gelenlerden, "Abdülhamid tarafı", "Sultan Reşadçılar", "Murad kolu" gibi isimlerle bahsediliyor. Bunların arasında da hafif de olsa bir soğukluk var.

Beşinci Murad'ın torunları, Abdülhamid'e ve soyundan gelenlere kırgın. Sebebi, büyükbabalarının Abdülhamid tarafından tahttan indirildiğine ve mallarına el konulduğuna inanmaları. Abdülhamid soyu ise, Reşad koluna kızgın. "Büyükbabamızın mirasına el koyduran, Sultan Reşad'dı" diyorlar.

Dünür olmalarına rağmen, Vahideddin'le Halife Abdülmecid'in birbirlerinden hoşlanmadıklarını, aile saklamıyor. Sebep, Vahideddin'in hilâfetin kendisinde olduğunu sonuna kadar iddia etmesi; Halife'nin ise, yurtdışına çıktığı için Vahideddin'i ihanet suçlamalarına kadar uzanan sözlerle eleştirmesi.

Abdülhamid'in torunlarından Osman Nami Osmanoğlu, Halife ile Vahideddin'in arasının açık olduğundan bahsederken, "Halife, kendisinin de Vahideddin'in gömülü olduğu Şam'a defnedilme endişesi içindeydi. 'Cenazemi sakın Şam'a göndermeyin' diye vasiyet etmişti" diyor.

Abdülaziz tarafı, Abdülmecid çocuklarından ve özellikle Vahideddin'den iyi bir şekilde bahsetmiyor. Meselâ Sultan Abdülaziz'in Nice'de 1977'deki ölümüne kadar radyestezi ve uzaktan tedaviyle amatörce uğraşan torunu Mehmed Abdülaziz Efendi'nin, hâlâ Fransa'da yaşayan kızı Hürrem Sultan, yıllar önce verdiği bir mülakatta, şöylesine sözler kullanıyor:

"Vahideddin'in budalalığı yüzünden bütün hanedan mesul tutuldu. Ben, Fatihlerden geliyorum. Asil Osmanlı sülalesinden. Vahideddin'i reddederim".

Bu anlaşmazlıkların, geçmişte ailenin miras meselelerinde olumsuz rol

oynadığı ileri sürülürse de, aslı yok gibidir. Zira ne Türkiye, ne de başta İngiltere olmak üzere diğer ülkeler, efsanevi Osmanlı mirasından aile üyelerine hisse vermeyi hiçbir zaman düşünmemişlerdir.

Sürtüşme, aile arasında günümüzde de devam ediyor. Ama şimdikiler binlerce dönüm araziler, büyük yalılar ve köşkler için değil, geleneksel geçimsizlik temeli üzerine kurulu günlük anlaşmazlıklardan kaynaklanıyor.

Birkaç görüntü

Osmanoğulları da bir aile ve her ailede yaşanan olağan miras kavgaları, onlarda da var.

Meselâ sıradan bir olay. Istanbul'daki evinde tek başına yaşayan yaşlı bir sultan, birkaç yıl önce ölüverir. Evde çok iyi antikalar olduğu bilinmektedir. Vârislerden birinin bazı parçaları aldığı fısıltısı çıkınca, bir diğer vâris, ölen sultanın evini mahkemeden karar çıkarttırıp, polis marifetiyle mühürletir. Mallar hakim nezaretinde paylaştırılır.

Protokol ise, bir başka konu.

Aileden bazıları, dünyanın artık değiştiğinin, hiçbirşeyin eskisi gibi olmadığının farkında. Yaşantıları, modern çağın çizgisinde.

Ama protokolü hâlâ devam ettirenler de var. Bunlar, genellikle kadınlar. Protokol, hitap şekillerinden yemek kurallarına kadar uzanıyor. Mesela pilav, tek başına yenmiyor. Üzerine naneli limonataya bulanmış marul salatası konuyor. Zira eski saray âdeti böyle.

Halktan biri gibi yaşayan sultanlardan bahsedildiğinde ilk akla gelen, Enver Paşa'nın karısı Naciye Sultan oluyor. Tanıyanlar, her zaman neşeli olan bu sultanın sürgünde veya Türkiye'ye dönüşünde olsun, protokolü hiç önemsemediğini anlatıyorlar. "Bir dostuna telefon edip evde bulamadığı zaman, telefondaki muhatabı 'Kim arıyor?' diye sorduğunda, 'Naciye. Kuruçeşmeli Naciye' derdi" diyorlar.

Böyle bir değişim süreci içerisinde, Osmanlı'yla Cumhuriyet, sadece siyasi değil, daha başka alanlarda da karşılaşır.

Abdülhamid'in kızlarından Refia Sultan'ın çocuğu Rabia Eyüp, Istanbul'daki evinde yalnız yaşamaktadır. Bir hizmetçisi vardır. 1988'de öldüğünde, akrabaları az ama güzel eşyaları olduğu bilinen hanımsultanın evini bomboş bulurlar. Hizmetçi, hanımının hastalığında, işe yarar ne varsa götürmüştür ama akrabalar hiçbirşey ispat edemezler.

Aynı hizmetçi, hanımsultanın ölümünden sonra, tavsiyeyle bu sefer eski cumhurbaşkanlarından birinin Istanbul'da yaşayan karısının yanında çalışmaya başlar. Sultan'ın evindeki alışkanlığını bu evde de devam ettirir. Antikaların eksilmeye başladığı farkedilince gözaltına alınır, mahkemede bir-

kaç yıla mahkum olur.

Cumhuriyet, Osmanlı'ya burada da üstün gelmiştir.

Gerçekten de uğursuzluk mu?

Osmanlı ailesi mensupları, "Ailenin üzerinde bir uğursuzluğun dolaştığını" söylerler. "Başımız, nedense dertten kurtulmuyor" derler.

Çekilen en büyük dert, parasızlıktır. Memleketinden çıkartılan hiçbir hanedanın, Osmanlılar kadar sefalet çektiği görülmemiştir. Bu öyle bir parasızlıktır ki, Beşinci Murad'ın sürgünden sonra Nice'e yerleşen kızı Fehime Sultan sadık bir zenci cariyesinin geceleri sokaklarda dilenerek kazandığı paraya muhtac olacak; Abdülhamid'in kızı Şadiye Osmanoğlu, şekerci Ali Muhiddin'in bağışladığı Cihangir'deki küçük bir apartman dairesinde yoksulluk içerisinde can verecek; yine Abdülhamid'in torunlarından Cahit Osman, sürgün sonrası döndüğü Istanbul'da, yaşayabilmek için çevresinden açıkça maddi yardım isteyecektir.

Abdülhamid'in çocukları arasında, hayatlarının sonuna kadar sıkıntı çekmeden yaşayan sadece iki kişi vardır: Naile Sultan ile Burhaneddin Efendi. Aile, her ikisinin de hükümdarın en çok sevdiği çocukları olduğunu, en fazla ihsan-ı şahaneyi onların aldığını söyler. Sahip oldukları menkul ve gayrimenkulller, hayatlarının sonuna kadar refah içerisinde yaşamalarını sağlamıştır.

Tesadüf mü, yoksa uğursuzluk mu oldukları yoruma kalmış bazı olaylar da vardır.

Ailede, "Hamid" ve "Hamide" adlarının uğursuz olduklarına inanılır ama doğan çocuklara bu isimler yine de verilir. Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan'ın en küçük oğlu Abdülhamid, sakat doğmuştur. Annesi öldüğünde, 38 yaşındadır. Darülaceze'ye yatırılır, 1981'de, hayata büyükbabalarının düşkünler için yaptırttığı bu müessesede veda eder.

Abdülaziz'in torunlarından Mahmud Şevket Efendi'nin tek çocuğunun adı, Hamide'dir. 1923'te, Istanbul'da doğar. Annesi, Abdülhamid'in torunu Adile Hanımsultan'dır. Çift, kızları daha bebekken boşanır. Hanımsultan Mısır'a gider, yeniden evlenir. Küçük Hamide Sultan, babasıyla kalır. Bir ara kısmi felç geçirir. Adını değiştirir, Nermin yapar. Bu sefer Fransa'da geçirdiği bir ameliyat sırasında doktorlar yanlışlıkla dilini keserler. Adını yeniden değiştirir, Nezahat olur. Şimdi Fransa'da, bu şekilde yaşıyor.

Sultanın 1973'te ölen babası Mahmud Şevket Efendi, son günlerinde verdiği bir mülakatta eski karısından bahsederken, "23 yaşında, yüzünü görmeden evlendirildiğim ve sonradan ayrıldığım karım Adile, yarı mefluç kızı Nermin'i bir kere daha görmek istememiştir. Adile şimdi Mısır'da, bir fel-

lahla evli" demektedir.

Hamide, yine Abdülhamid'in kızı Refia Sultan'ın çocuğudur. 1936'da Nice'de, şofbenden sızan gazdan zehirlenip ölür. 18 yaşındadır.

Vahideddin'in ölüm gün ve saati de ilginç bir rastlantıyı hatırlatmaktadır.

San Remo'da yaşayan sabık hükümdar, 1926'nın 15 Mayıs günü, kızı Sabiha Sultan'ın, Nice'de bir kız çocuk dünyaya getirdiği haberini alır. Doğum, o gün sabah saat 10'da olmuştur. Bebeğe Necla Heybetullah adının verilmesini ister. Vahideddin aynı günün akşamı saat 10'da, bu dünyadan ayrılacaktır. 1943'te Mısır hanedanından Prens Amr İbrahim'le evlenen Necla Heybetullah İbrahim, şimdi İspanya'da yaşıyor.

Vahideddin'in tek oğlu Ertuğrul Efendi de, hayatını bir tenis maçı sonrasında kaybeder. Mısır'da yaşayan şehzade, maçın terini atmak için soğuk duş alır, 24 saat sonra hayata veda eder. Abdülmecid'in torunlarından Cengiz Efendi ise, amatör boksördür ve ölümü bokstan olur. 1950'de, Paris'te katıldığı bir müsabakada, kafasına yediği yumrukla can verir.

Bir büyük sorun: Cenazeler...

Son Osmanlılar'ın önündeki en büyük mesele ne bir kısmının hâlâ vatansız olması, ne bitmez tükenmez miras davaları, ne de ailelerini hedef alan, tarihten kaynaklanan suçlamalar.

Asıl dert, ölümlerinden sonra cenazelerinin nasıl kaldırılacağı, nereye defnedileceği.

Hanedan mensupları, herkes gibi kendi aile mezarlıklarına, büyüklerinin, akrabalarının yanına gömülmek istiyorlar. Ama bu mezarlıklar, sıradan kabristanlardan farklı. Divanyolu'ndaki Sultan Mahmud, Eyüpsultan'daki Sultan Reşad türbesi gibi yerler. Buralara defin yapılabilmesi için de, Bakanlar Kurulu'nun izin vermesi gerekiyor.

1952 öncesinde, Türkiye dışında ölen bazı hanedan mensuplarının Istanbul'a gönderilen cenazelerinin, Osmanlılar'ın "ölülerinin bile Türkiye'ye giremeyecekleri" gerekçesiyle geri gönderildiği görülüyor.

Mesela Abdülhamid'in Amerika'da ölen oğullarından Burhaneddin Efendi'nin cenazesi, 1952 öncesinde karısı Aliye Nazlıyar Hanım tarafından Ankara gemisiyle Istanbul'a getiriliyor, hükümet defin izni vermeyince Suriye'ye götürülüp Şam'da, Sultan Selim Camii'ne gömülüyor. Aliye Nazlıyar Hanım daha sonra İttihad Terakki döneminin ünlü Maliye Nazırı Cavit Bey'le evlenecek, kocası idam edilince yeniden dul kalacaktır.

Defin izinleri ise, Sultan Reşad'ın torunlarından Nazım Osmanoğlu'nun 1984 Kasım'ında öldüğünde olduğu gibi bazan kolayca, iki günde çıkabili-

yor. Ama, Abdülaziz'in torunu Gevheri Osmanoğlu'nun cenazesinin 1980'de iki haftaya yakın morgda beklemesi gibi durumlarla da karşılaşılıyor.

Bazan, daha bürokratik olaylar yaşanıyor, cenaze otopsiden son anda dönüyor.

Sultan Reşad torunu Ömer Fevzi Osmanoğlu'nun cenazesinin başına gelenler gibi.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Alman işgalindeki Paris'te, İngiliz casusu sanılarak Gestapo tarafından tutuklanmasının öyküsü ilk bölümde anlatılan Ömer Fevzi Efendi, son yıllarında Ürdün'de yaşamaktadır. Osmanoğulları'nın en yaşlı ikinci erkeğidir, dolayısıyla da aile protokolünde, tahtın ikinci vârisi sayılmaktadır. 24 Nisan 1986'da, Amman'da, 74 yaşında ölür. Büyükbabası Sultan Reşad'ın türbesine gömülmeyi vasiyet etmiştir.

Türkiye'nin Amman büyükelçiliği, Ürdün vatandaşı olan şehzadenin cenazesinin Türkiye'ye götürülebilmesi için gereken muameleleri yapar, Ankara'yı da haberdar eder. Ailenin Istanbul'daki mensupları bu arada başbakanlığa bir dilekçe vererek kuzinlerinin Eyüpsultan'daki Sultan Reşad türbesine gömülmesi için Bakanlar Kurulu'nun karar almasını istemişler ve karar hemen çıkmıştır.

Ömer Fevzi Osmanoğlu'nun cenazesi, 2 Mayıs 1986 günü öğleden sonra, Ürdün Kraliyet Havayolları'na ait bir uçakla, Istanbul'a getirilir. Cenazeye, şehzadenin Ürdün kraliyet ailesinden Prens Naif'le evli olan kızkardeşi Mihrimah Sultan'ın oğlu Prens Asım Ebubekir'le karısı Prenses Leyla refakat etmektedir.

Prens ve prenses, "resmi bir ziyaret yapmadıkları" gerekçesiyle, şeref salonuna alınmaz, iki saate yakın pistin dışında, tabutun yanında bekletilirler. Cenazenin bekletilmesinin sebebi, Türk gümrüğünün, Amman Büyükelçiliği'nin gönderdiği belgeleri eksik bulmasıdır. Belgeler arasında, ölüm nedenini gösteren doktor raporu yoktur. Dolayısıyla bulaşıcı hastalık ihtimali sözkonusudur ve şehzadenin cenazesi, otopsiye gönderilecektir.

Aile üyeleri, havaalanındaki jetonlu telefonlardan Ankara'yı, başbakanlığı arayıp otopsiye meydan verilmemesini isterler. 1-1,5 saat daha beklenir. Gümrük görevlileri tabutu adli tıbba yollayacakları sırada, Ankara'dan bir telsiz emri gelir ve cenazenin aileye teslim edilmesi istenir. Talimatı, o sırada başbakanlık müsteşarı olan Hasan Celal Güzel göndermiştir. O gece Kozlu mezarlığındaki buzhaneye konulan cenaze, ertesi gün Sultan Reşad türbesine defnedilir.

Bitmeyen takip

Hanedan mensupları, sürgünün "en fazla birkaç yıl" süreceğine inanmıştı. Hiç kimse, kadınlara 28, erkeklere ise ancak 50 yıl sonra ülkeye dönüş izni verileceğini tahmin edemezdi.

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin gözü, Osmanoğulları'nın Türkiye'den çıkartılmalarından sonra da yıllarca ailenin üzerinde oldu. "Kim nereye yerleşti, ne yapıyor, ne gibi siyasi faaliyeti var?" gibi soruların cevapsız kalması için, Ankara elinden gelen çabayı gösterdi.

Devrimler peşpeşe gelmiş, cumhuriyetin temelleri sağlamlaşmaya başlamıştı ama, yine de bir "Acaba?" endişesi vardı.

Bu endişeyi gidermek için ilk görev, dışişleri mensuplarına düşüyordu. Osmanlı ailesi üyelerinin yaşadığı ülkelerdeki Türkiye büyükelçilikleri ve konsoloslukları, hanedan mensupları hakkında sürekli bilgi sahibi oldu, Ankara'ya devamlı bilgi aktı.

Meselâ Halife Abdülmecid Nice'e yerleştiğinde, buraya çok yakın olan Marsilya'daki konsolosluğu yeterli görmeyen Türkiye, Nice'de hemen bir konsolosluk açtı. Konsolosluğun tek bir görevi vardı: Halife'nin hareketlerini takip etmek.

Endişelenecek bir durum olduğunda, diplomatik kanallar kullanıldı ve doğrudan devreye girildi. Abdülmecid'in kızı Dürrüşehvar Sultan'ın Haydarabad Nizamı'nın oğluyla evlenmesi, Ankara'da hoşnutsuzluk yarattı. İngiliz hariciyesine üstüste sorular soruldu ve evliliğin siyasal yönü olmadığı cevabı geldiğinde rahat bir nefes alınabildi. Halife'nin 1932 Mayıs'ında damadı ve bazı Müslüman liderlerle beraber Londra'ya giderek bir cami açılışına katılma hazırlığı yaptığı, heyetin kral tarafından da kabul edileceği duyulduğunda, Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan resmen, Halife'ye vize verilmemesini istedi. Bakanlık, isteği kabul etti. Aynı başvuru, Abdülmecid'in Filistin'e gideceği söylentileri çıktığında da yapıldı ve vize verilmesi engellendi.

Şeyh Sait isyanı patlak verip isyancılar Abdülhamid'in Şam'da yaşayan büyük oğlu Selim Efendi adına hutbe okuttuklarında da, Suriye'yi kontrolü altında tutan Fransa'dan, şehzadeyi sınırdışı etmesi istendi. Şehzade, Şam'dan Lübnan'a göç etmeye mecbur oldu. Yine Abdülhamid'in oğullarından Abid Efendi'nin, Arnavutluk Kralı Zogo'nun kızkardeşi Prenses Seniye ile evlenmesi , Ankara'da endişe yarattı, Balkan ülkeleri dışişleri bakanlıklarının kapıları peşpeşe çalındı.

Ankara'nın, sürgünden hemen sonraki yıllarda hanedan konusunda en rahat olduğu ülke ise, Mısır'dır.

Sürgün kanununun çıkmasından sonraki birkaç gün içerisinde Türki-

ye'yi terketmek zorunda olan hanedan mensuplarına, bir ülke dışında, hemen her memleket vize verdi. Sadece Mısır Osmanoğulları'nı kabul etmedi, Kral Fuad, ailenin vize başvurularının hepsini reddetti.

Fuad'ın, hanedanı Mısır'a sokmamasına gerekçe olarak çeşitli sebepler gösterildi. Kral'ın, Halife Abdülmecid'in Kahire'ye yerleşmesi halinde Kavalalı hanedanının gücünün azalacağından korktuğu söylendi; Osmanlılar'ın Mısır'daki mallarını talep edebileceklerinden kaygılandığı anlatıldı; vizeleri ülkede gerçek yönetimi elinde bulunduran İngilizler'in reddettiği iddia edildi veya "Fuad, Osmanlı tahtına karşı içinde gençliğinden beri sakladığı hıncını, aileyi Mısır'a sokmamakla çıkardı" dendi.

Sebep her ne olursa olsun, Mısır hanedanından prenseslerle evlenen birkaç şehzadeye yapılan istisna dışında, Kral Fuad, Osmanoğulları'nı uzun yıllar boyunca Mısır'a almadı, ailenin bazı üyeleri Kahire'ye ancak Fuad'ın oğlu Faruk döneminde yerleşebildiler. Ankara'nın Mısır endişesi de bu tarihten sonra başladı.

İtinayla izlenen hanedan mensuplarından biri, Halife'nin İskenderiye'de yaşayan oğlu Ömer Faruk Efendi'ydi. Şehzadenin, hilâfet bayrağını daha babası hayattayken açacağı ihbarları alan Ankara, İskenderiye Başkonsolosluğu'nu devamlı uyardı. Hatta bizzat Celal Bayar, başbakanlığı sırasında Kahire Büyükelçiliği'ne "devamlı teyakkuz halinde olun" talimatları gönderdi.

Mısır yılları, hanedanın daha birçok mensubunun hafızasına, acı hatıralar nakşetti. Mesela, Abdülaziz'in torunu Aziz Efendi, Abdülnasır tarafından çıkartılan yeni kimlik yasasına uymayı reddetti. Mısır'da yaşayan herkesin kimliği değişecekti ama şehzade, "Ben bu adamın verdiği hüviyeti almam" deyince Mısır'dan sınır dışı edildi. Fransa'ya, Nice'e gitti, orada de Gaulle'e mektup yazarak yardım istedi. Fransız cumhurbaşkanı, Osmanlı şehzadesine "ev kirası ve aylık" olarak 50 bin frank maaş bağladı, bir de pasaport verdi. de Gaulle, kendisinden "para değil sadece kimlik" isteyen Beşinci Murad'ın torunu Osman Fuad Efendi'ye de, Fransız diplomatik pasaportu gönderdi.

★

İşte, bir zamanlar üç kıt'aya yayılmış bir devleti yüzyıllar boyu yöneten aileden bugüne kalanların öyküsü.

Bir şair "Biz ki Osmanlıyız, bizden çok âdem çıkar" demiş ve öyle olmuş.

Osmanlı padişahlarının torunları, şimdi Amerika'dan Avustralya'ya kadar, dünyanın hemen her köşesinde, başka başka ülkelerde yaşıyorlar.

Ve herşeyin özeti, Abdülhamid'in torunu Ömer Nami'nin, Lozan'daki evinde yaptığımız bir sohbette söylediği söz:

"Hanedan, kubbede kalan hoş bir sadadan ibaret".

Üçüncü Bölüm

EFSANEVİ MİRAS

"...Abdülhamid, büyük amcam...
Maalesef, amcam... Yeğenlerinin
malını-mülkünü ellerinden alan, bizi
açlığa mahkûm eden bir amca...
Ailemizin bugün çektiği sefaletin tek
sebebi, Hamid amcanın herşeyi kendi
üzerine geçirmesi..."
(Bir Osmanlı prensesinin,
1991'deki sözleri)

1.
Kadınefendiler sahnede

Geniş bir ailenin üyeleri, yıllarca önce ölmüş büyükbabalarının mirasını istiyor...

Milyarlarca dolar değerinde bir miras bu. Sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalmıyor, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra ortaya çıkan ülkelere de dağılıyor.

Aslında mirasçıların bu istekleri, herkesin hakkı olan birşey. Ailenin büyükleri ölüyor, geride mallarını bırakıyor ve torunlar bu malları talep ediyorlar.

Buraya kadar herşey tamam.

Ama sözkonusu mirası bırakanlar Osmanlı hükümdarları olunca ve en başta Abdülhamid gelince, iş değişiyor. Torunlar mallarına bir türlü sahip olamıyorlar. Hem de nesilden nesile mücadele etmelerine rağmen.

Kitabın bu bölümü, padişah torunlarının, özellikle de Abdülhamid soyundan gelenlerin, 70 yıldan buyana sürdürdükleri bir miras macerasının öyküsüdür.

★

Hanedanın miras mücadelesinde en büyük yeri, Abdülhamid'in mallarını geri alabilme çabası işgal eder. Osmanlı ailesinin miras mücadelesi demek, bir yerde Abdülhamid mirasının geri alınması çabası demektir. 1920 öncesinden başlayan, tazeliğini hâlâ koruyarak bugün bile devam eden bir çabadır bu.

Miras konusunun ayrıntılarına girmeden önce, Osmanlılar'da hükümdar mallarının niteliğini, Abdülhamid dönemindeki durumu, bu hükümdarın kendisine mahsus uygulamasını, Abdülhamid'den sonra tahta geçen Reşad'la Vahideddin'in mirasla ilgili tasarruflarını ve hanedanın Türkiye dışına çıkartılmasıyla doğan hukuki sorunların ana hatlarını anlatmak gerekiyor.

Osmanlı döneminde maliye sisteminin oluşturulmasına kadarki dönemde, hazine iki ana kısımdan meydana gelirdi: İç (enderun) ve dış (birun) hazineler. İç hazine sarayda, bizzat padişahın elinin altındaydı. Bir çeşit ihtiyat hazinesi olarak kullanılır, savaş veya mali buhran gibi olağanüstü durumlarda para transferleri buradan yapılırdı. Dış hazine ise devletin hazinesi gibiydi ve bir çeşit maliye idaresiydi.

Enderun hazinesinde para, kıymetli maden ve mücevher gibi menkullerin yanısıra, gayrımenkuller de bulunurdu. Bunlar tacın malı, yani hükümdarın mülkü olan Emlâk-ı Hakani; hanedan mensuplarının kullanımına ayrılan emlâk-ı şahane ve gelirleri padişaha ödenen "has"lardı. İç hazine, Tanzimat'tan sonra muhasebe sistemlerinin uygulandığı bir kurum haline getirildi, 1855'te Hazine-i Hassa şeklini aldı ve Abdülhamid'in tahta geçtiği 1876'ya kadar Darphane tarafından idare edildi.

İşte, Osmanoğulları'nın günümüze kadar devam eden miras mücadelesi, Abdülhamid'in Osmanlı tahtına oturmasından hemen sonra giriştiği bazı uygulamalarına dayanır.

Bu uygulamalar, ana hatlarıyla şöyleydi:

Abdülmecid'in maliye hazinesine devrettiği, sadece hükümdara değil, bütün aileye ait olan emlâk-ı şahanenin tamamı ve padişah haslarının bir bölümü geri alınıp, Abdülhamid adına tapulandı. Ama bu iş yapılırken, Abdülmecid'in malların devri karşılığında aileye bağlattığı tahsisattan vazgeçilmedi. Çırağan Sarayı'nda hapis tutulan eski hükümdar Beşinci Murad'ın emlâkine hazine-i hassa adına el kondu, menkul mallarıyla mücevherleri de bu hazineye geçirilirken, mirasçılarına ve alacaklılarına hiçbirşey ödenmedi.

Mülk miktarında bu değişiklikler neticesi meydana gelen büyük artış, malların idare edilebilmesi için hazine-i hassanın yeniden örgütlenmesini gerektirdi. Teşkilat 1876'da Darphane'den ayrılarak, ayrı bir kuruluşa dönüştürüldü. Başına Agop Kazaz Efendi, "müdür" unvanıyla getirildi. Müdürlük sonradan "Nazırlığa", Agop Kazaz da "Paşalığa" yükseltildi. Agop Paşa'nın yönetimiyle, uzun yıllar devam edecek sınırsız bir gayrımenkul edinme faaliyeti başladı. Emlâk-ı şahanenin geri alınmasıyla yetinilmedi, imparatorluğun hemen her köşesindeki sahipsiz araziler yayınlanan iradelerle ya hazine-i hassa mülkiyetine geçirildi, ya da hükümdar adına tapulandı.

Hazine-i hassa, bir yerde devlet içinde devlet gibiydi. Gelirleri vergiden

muaftı. Mahkeme ve posta masrafı ödemiyordu. Sahip olunan arazilerde çalışanlar askere alınamıyor ve hatta bu arazilerde herhangi bir vukuat durumunda, asker ve jandarma bile sevkedilemiyordu.

İşbaşında olduğu sürece Abdülhamid'in en yakınları arasına giren Agop Paşa'nın, hükümdarını daha fazla mülk sahibi etmek için nasıl canla-başla çalıştığının kanıtlarından biri, bu kitabın "belgeler" bölümünde yeralan 767 kalemlik gayrımenkul listesidir. Listenin, Abdülhamid'in sadece 1884 yılındaki mal varlığını gösterdiği gözönüne alınacak olursa, padişahın bu tarihten tahttan indirileceği 1909'a kadar geçecek olan 25 yıl boyunca daha ne gibi mallara sahip olduğu da tahmin edilebilir.

Hiç evlenmeyen, annesi ve kızkardeşleriyle beraber yaşayan Agop Paşa'nın ikbal devri uzun sürmedi. Yükselmesi gibi ölümü de ani oldu. Büyükada'daki köşkünün bahçesinde, padişahın hediye ettiği bir ata binerken düştü, oracıkta öldü. Hükümdar, Paşa'nın köşküne gönderdiği bir mabeyinciyle başsağlığı diledi, mabeyincinin ağzından bizzat padişahın taziyetini işiten Paşa'nın annesi ise üzüntüsünü unutup hükümdarı kastederek mabeyinciye "Bir Agob'um gitti ama öteki Agob'um hayatta" deyiverdi.

Agop Paşa'nın ardından hazine-i hassanın başına Mikael Portakal ve Sakızlı Ohannes Efendiler getirildi. Mülk edinmeler ve yatırımlar, onların döneminde de devam etti.

Böylesine bir teşkilat oluşturan Abdülhamid için, "Türk iktisat tarihinde rastlanan en büyük girişimciydi" demek, yanlış olmaz. Hazine-i hassa onun zamanında dev bir yatırım kuruluşu haline geldi, gemi işletmeciliğinden mağazalar zincirine, madencilikten petrol imtiyazlarına kadar hemen her alanda faaliyet gösterdi. Bir yanda geniş arazilerde tarım yapılırken, bir yanda mağaza zincirleri açıldı, hatta Güney Afrika'da altın spekülasyonlarına bile girildi.

Abdülhamid haklı mıydı?

Hazine-i hassayı böylesine zenginleştirme çabası içerisinde olan Abdülhamid, bu işi yaparken, bazı konularda haklıydı.

O dönemin şartları gözönüne alındığında, hükümdarın bazı arazileri hazine-i hassa veya kendi adına kaydettirmekte haklı olduğu, hatta bu haklılığın, kimi yerlerde bir mecburiyet olarak ortaya çıktığı görünüyor.

Mesela Musul'daki petrol sahaları. Buraların Abdülhamid'in özel mülkü haline gelmesi hükümdarın ihtirasıyla değil, siyasi çıkarları gözetmesiyle bağlantılı.

Musul çevresinin hazine-i hassaya kaydedildiği yıllar, Bağdat demiryolu inşaatının devam ettiği döneme rastlıyor. Avrupa ülkeleriyle yapılan ihale

sözleşmesindeki bazı maddeler, demiryolunun her iki tarafında ve bazı yerlerde 30 kilometre genişliğe kadar uzanan yerlerdeki çıkmış ve çıkacak bütün yeraltı ve yerüstü servetlerinin Avrupalılara, özellikle de Almanlara ait olmasını öngörüyor. Bunun anlamı, demiryolu çevresindeki diğer yeraltı servetlerinin yanısıra petrol kaynaklarının da müteahhit şirketlerin eline geçmesinin kabul edilmesi anlamına geliyor.

Böyle bir gelişmeyi önlemenin ise, tek bir yolu var: Sözkonusu yerleri bizzat hükümdar adına tapulatmak. Zira bir mülk veya arazi hükümdara yahut hazine-i hassaya ait olduğunda, dokunulmazlık kazanıyor. Anlaşmalara dayanarak da olsa, hiç kimse bunlar üzerinde hak talep edemiyor.

Musul petrollerinin Abdülhamid üzerine kayıtlı olmasının en büyük nedeni işte budur. Diğer mülkleri bilemeyiz ama, hükümdar Musul petrolleri konusundaki uygulamasında, en doğrusunu yapmıştır.

Sonun başlangıcı

Hazine-i hassanın dokunulmazlığı, Abdülhamid iktidarının son günlerine kadar devam etti. Hükümdar, ikinci meşrutiyetin ilânından sonra, 13 Eylül 1908 günü, "400 bin liralık yıllık iradı bulunan emlâk-ı şahanenin maliye hazinesine devri ve hazine-i hassanın borçlarının ödenmesi için bir istikraz anlaşması hakkında" başlıklı iradesiyle, bazı malları maliye hazinesine vermeye mecbur oldu. Bunu, aynı yılın 5 Aralığında çıkan bir başka iradeyle, yine bazı madenlerle işletme haklarının devredilmesi izledi. Borçları ödemek ise, yine maliyeye düşüyordu.

Abdülhamid'den sonra tahta geçen Sultan Reşad daha ileri bir adım attı ve 26 Nisan 1909'da yayınladığı iradeyle, eski hükümdar döneminde tesis edilmiş olan hazine-i hassada kalan ne kadar mülk ve imtiyaz varsa, hepsini maliye hazinesine nakletti. 20 Ağustos 1909'da çıkartılan bir kanunla da, hazine-i hassanın borçlarının maliye tarafından ödenmesi kararlaştırıldı.

Gerek Abdülhamid, gerek Reşad tarafından yapılan devirlerde rastlanan borçların ödenmesini maliyeye yükleme durumu, tarihçileri başka türlü düşünmeye sevketmiş ve devir işlemlerinin bir lutuf değil, borçları ödeyememekten doğan bir mecburiyet olduğu kanısının doğmasına sebep olmuştur.

Sözkonusu devirler, gerçekten de bir zorunluluğun sonucudur. Ama mali değil, siyasi bir zorunluluğun.

Abdülhamid hazine-i hassayla beraber bütün borçlarını da devlet hazinesine devretmiş ise de, devir işleminin yapıldığı dönem, hükümdarın 31 Mart olayından sonra orduya bir jest yapmak zorunda bulunduğu günlere rastlar.

Zaten Abdülhamid'in sadece hazine-i hassanın bir kısmını değil, nakdi

varlığını tahttan indirilişinden hemen sonra gönderildiği Selanik'te ikinci ve üçüncü ordulara bağışlamış olması, can güvenliğini satın alması demektir. Hükümdar Osmanlı, Deutschebank ve Credit Lionnes bankalarındaki nakit para, tahvil ve hisse senetlerini, 16 Temmuz 1909 günü bu ordulara bağışlar.

Sultan Reşad'ın yaptığı devirlerin ise, gerçek iktidarı elinde bulunduran ve hükümdarı her istediğine boyun eğdiren İttihad ve Terakki'nin arzusu dahilinde olduğunda kuşku bulunmasa gerekir.

Abdülhamid malları ve hazine-i hassa konusundaki gelişmelerin Osmanlı dönemindeki son perdesi, 1921 yılında oynandı ve Vahideddin, 20 Ocak 1921'deki iradesiyle, daha önceden maliye hazinesine devredilen herşeyi, imtiyazlar da dahil olmak üzere, bugüne kadar anlaşılamayan bir sebeple, yeniden hazine-i hassaya verdi. Ama bu irade, zaman bulunamamasından dolayı Meclis-i Mebusan tarafından tasdik edilmediği için, hukukçularca kesinleşmemiş bir karar olarak kabul edildi.

Uluslararası andlaşmalarda

Bu sürüp giden devretmelerden sonra, Sevres ve Lozan dönemleri geldi.

Sevres Andlaşması'na göre, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler, kendi topraklarında kalan ve geçmişte hazine-i hassa adına kaydedilmiş olan tüm gayrımenkullere, hiçbir ödeme yapmaksızın sahip olabileceklerdi. Bu, Abdülhamid adına tapulanmış malların da o devletlerin mülkü olması anlamına geliyordu.

Konu, Lozan görüşmeleri sırasında da gündeme geldi. Tasarının hazine-i hassayı sözkonusu eden bölümleri, Sevres Andlaşması'nın benzeriydi. Türk heyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak alacak ülkelerin hazine-i hassa mallarına sahip olamayacaklarını, bunların bir tür özel mülkiyet sayıldığını iddia etti. Müttefik tarafı ise, Türkiye'nin karşısına Abdülhamid mallarını devlete iade eden iradeleri dayanak göstererek çıktılar. Sonuçta Lozan Andlaşması, anlaşmaya taraf olan devletlerin sınırları içerisinde kalan Osmanlı topraklarıyla birlikte hazine-i hassa mallarını da o devletlerin mülkü kabul etti.

Ancak, iki istisna yapıldı.

- Hazine-i hassa malları konusunda Türkiye'yle Yunanistan arasında çıkan anlaşmazlık, La Haye'deki bir hakemlik mahkemesine götürülecek;
- Hak sahiplerinin, gayrımenkullerin şahsi mülkleri olduğunu ispat etmeleri durumunda, bu mülkler sahiplerine derhal iade edilecekti.

Özellikle bu "şahsi mülk" konusu, Abdülhamid vârislerinin sonraki yıllardaki taleplerinin hukuki dayanak noktasını oluşturacaktı.

TBMM, Lozan'dan sekiz ay sonra, ünlü 431 sayılı kanunu kabul etti. Ha-

nedan mensuplarını Türkiye sınırları dışına çıkartan bu kanun padişah ve hazine-i hassa mülklerinin tamamını devletleştiriyor, hanedan mensuplarının şahıslarına ait mülklerinin de bir yıl içerisinde tasfiye edilmesini öngörüyordu. Tasfiye işi hükümetin bilgisi ve tasdiki dahilinde yapılacak, belirtilen süre içerisinde elden çıkartılmayan malları, bizzat hükümet tasfiye edecekti.

Osmanoğulları'nın bugün bile devam eden miras maceraları, 431 sayılı kanunun tatbik edilmesinden hemen sonra başladı. Bu macera, Türkiye içinde ve dışında, değişik şekillerde seyretti.

Yurt içinde ne oldu?

Türkiye'den birkaç gün içerisinde ayrılmak zorunda bulunan hanedan mensuplarının, tasfiye etmeleri gereken gayrımenkulleriyle ilgili tasarrufları, üç değişik şekilde oldu:

1. Bir kısmı, sürgün kararının tebliğ edilmesinden Türkiye'den ayrılmaları gereken güne kadar geçen birkaç gün içerisinde, gayrımenkullerini en düşük fiyatla elden çıkarttılar. Tam bir yağma yaşandı ve o zamanın parasıyla onbinlerce lira değerindeki köşkler, yalılar ve araziler, birkaç yüz lira karşılığında el değiştirdi.

2. Ailenin bazı mensupları, gayrımenkullerini, Türkiye'de kalan akrabalarının veya güvendikleri yakınlarının üzerine kaydettirdiler. Sürgünün sadece birkaç ay veya birkaç yıl olacağını umuyor, mallarını dönüşte geri alabileceklerine inanıyorlardı. Meselâ Abdülaziz'in torunlarından Mihrişah Sultan, nesi var-nesi yoksa, sürgüne gönderilmeyen annesinin adına kaydettirdi. Abdülhamid'in kızlarından Naile Sultan da, bütün mal varlığını sadık kalfası Ayşe Kemalizer'in (Aksu) üzerine geçirdi. Mallarını bu şekilde devreden sultan ve şehzadeler, Türkiye'ye dönüşlerinde, kalan mülklerine yeniden sahip oldular.

3. Çoğu Osmanoğlu ise, gayrımenkullerinin satılması için bazı kişilere vekâlet verdiler. Hanedan mensuplarına karşı namuslu davranan vekil sayısı, çok azdı. Aile bugün, en büyük hatayı akrabalık bağları olmayan kişilere vekâlet vermekle yaptıklarını söylüyor, "Malımızı-mülkümüzü vekiller yedi. Malları ya çok ucuza sattılar, ya da üzerlerine geçirerek bizlere beş kuruş yollamadılar. Ailenin sürgünde çektiği sefaletin en büyük sebebi, bu vekillerdi" diyor.

Mülklerin bir kısmı, bir yıllık süre içerisinde elden çıkartıldı. Hazinenin oluru alınmadan satılan gayrımenkuller de oldu. Aileye tanınan bir yılın bitiminde, hâlâ aile mensuplarının üzerinde görülen gayrımenkullerin farkedilenleri de, hazine vasıtasıyla sattırıldı. Bu şekilde tasfiye edilen mülklerin

en önemlilerinden biri, Abdülhamid'in büyük oğlu Selim Efendi'nin Boğaz'ın Anadolu yakası sırtlarındaki 24 dönüm arazisiydi. Arazi, Nuri Demirağ'a 6 bin lira karşılığında satıldı.

"Hamid amca" yüzünden mi?

Abdülhamid'in hazine-i hassa politikası bugün hem kendi torunlarını, hem de ailenin diğer kollarından gelen mensuplarını çıkmazlarla karşı karşıya bırakıyor.

Ortada, aile aleyhine bir durum var. Sebebi, hükümdarın bazı eski padişahlara ait birtakım yerleri hazine-i hassa veya kendi adına kaydettirmesinin yarattığı hukuki olumsuzluk.

Abdülhamid'in yalnızca kendi torunları değil, kendisinden önce tahta geçmiş olan bazı padişahların soyundan gelen yeğenleri de, 431 sayılı sürgün yasasının, Abdülhamid, Reşad ve Vahideddin dönemlerinde "emlâk-i müdevvere"yi, yani hazine-i hassayla maliye hazinesi arasında gidip gelmiş olan malları millete intikal ettirmesi yüzünden, herhangi bir hak talep edemiyorlar. Aslında kendi büyükbabalarına ait olan ama hazine-i hassaya veya emlâk-i müdevvereye kaydedilen gayrımenkulleri geri alabilme imkânları yok. Devlete intikal etmiş olan bu mülkler arasında, hükümdarlık yapmış büyük dedelerinin tahta geçmeden önce, şehzadeliklerinde edindikleri mallarla padişahlık yapmamış olan bazı şehzadelerin gayrımenkulleri de var.

Önceki padişahlardan birinin, meselâ Beşinci Murad'ın mallarını örnek alalım.

Bu padişahın soyundan gelenler, 1924'te hanedanın diğer mensuplarıyla beraber Türkiye dışına çıkartıldıkları sırada, kendi isimlerine kayıtlı malları serbestçe satabiliyorlar. Ama bugün büyükbabalarının tahta geçmeden önce, şehzadeliği sırasında tahsisatıyla satın aldığı mülkleri talep ettiklerinde, önlerine şöyle bir hukuki muamma çıkıyor:

- Abdülhamid, tahta geçmesinden hemen sonra, ağabeyi Beşinci Murad'ın sahip olduğu menkul ve gayrımenkullere el koyuyor, gayrımenkuller hazine-i hassaya kaydediliyor. Beşinci Murad'ın vârisleri, babalarının tahttan indirilmesinden önce sahip oldukları saray, köşk veya yalı gibi mülklerde oturmaya devam edebiliyorlar ama bu mülkler hazine-i hassaya ait sayılıyor ve ikametleri Abdülhamid'in iznine bağlı oluyor.

- Abdülhamid'in hazine-i hassanın bir bölümünü maliye hazinesine devretmesi sırasında, aslında Beşinci Murad'a ait olan bazı gayrımenkuller de maliyeye intikal ediyor.

- Sultan Reşad'ın, hazine-i hassanın tamamını maliyeye vermesi üzerine,

Abdülhamid'inkilerle beraber, Beşinci Murad'ın da tüm gayrımenkulleri hazine mülkü oluyor.

- Vahideddin'in iade kararnamesi, geçmişte Murad'a ait olan mülkleri hazine-i hassaya iade ediyor ama Abdülhamid veya Murad malları gibi bir ayırım yapılmadığından, Beşinci Murad'ın gayrımenkulleri, yine Abdülhamid dönemindeki statüye giriyor, yani hazine-i hassa mülkü sayılıyor.

- Ve sonuçta 431 sayılı kanun, hazine-i hassaya olduğu gibi el koyduğundan, Beşinci Murad soyundan gelenler, büyükbabalarının mal varlığının tamamını kaybediyorlar. Bu durumda, hükümdarın tahta geçmesinden önce, şehzadeliği zamanında elde ettiği mülkler de hazineye intikal ediyor.

İşte bu yüzdendir ki Osmanlı ailesinin Abdülhamid kolundan inmeyen diğer mensupları, "büyük amcalarından" bahsederken bugün bile "Abdülhamid dünya çapında çok iyi bir politikacı olabilir ama iyi bir aile büyüğü olduğunu söyleyemeyiz" diyorlar.

Bu düşünce ve sözlere, ben de çok yakından tanık oldum.

Birkaç ay önce, padişah torunu bir hanım dostumla, Beşiktaş tapusuna gittik. Abdülhamid'den önce tahta çıkmış bir padişahın soyundan geliyordu. Türkiye dışında doğmuştu, hâlâ dışarıda yaşıyordu ve Türkçe bilmiyordu. Benden, tercümanlığını yapmamı istemişti.

Ortaköy sahilinde, 40 ada 25 parseldeki arazinin akrabaları üzerine kayıtlı olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Böyle bir kayıt bulur ve mülkün tasfiye edilmemiş olduğu anlaşılırsa, hak talep edecekti.

Kayıtlar çıkartıldı. Bir zamanlar anneannesinin, büyük teyzelerinin yaşadığı sahilsaraylar, onların malı zannettiği araziler, hep hazine mülkü görünüyordu. Ortaköy'den 1950'den sonra kadastro geçirilmiş ve padişah torununun ailesine ait yerler hazineye kaydedilmişti.

Sonra, 1950 öncesi kayıtlar getirildi. Aynı yerler, bu kez Abdülhamid'in özel mülkü olarak ortaya çıktı.

Derken, mesele anlaşıldı. Abdülhamid, tahta çıkmasından hemen sonra, kendinden önce hükümdarlık etmiş bazı padişahların özel mülklerini de üzerine geçirtmiş, onların soyundan gelenlerin, aslında kendilerine miras kalması gereken yerlerde yaşamaya devam etmelerine izin vermiş ama bu, kayıtlarda bir "lutuf" olarak görünmüştü. Hanedan mensubu dostumun şimdi hiçbiri hayatta olmayan akrabaları, padişah babalarına ait yerlerde, Abdülhamid'in "sığıntısı" olarak yaşamışlardı.

Tapu dairesinden çıktığımızda, büyük amcasına artık pek saygı duyduğu söylenemezdi. Abdülhamid'den "ulu hakan" diye bahsedenlerin hiç de hoşlanmayacakları şeyler söylüyordu. Şaka yollu, "Türkiye'de, Abdülhamid'i hâlâ sevenler var. Bu sözleri her yerde etme" diyecek oldum, "O, benim amcam" dedi. "Maalesef amcam. Ailemin malını-mülkünü elinden alan bir amca için de, her şeyi söylemek hakkımdır".

Talepler başlıyor

Osmanlı ailesinin hanedan mallarıyla ilgili taleplerinde, beş değişmez oyuncu vardır:

Vârisler, tapu idareleri, mahkemeler, hazine ve yargıtay.

Senaryo da aynıdır. Vârisler önce tapuya başvurup malların kendi adlarına tescilini isterler. Tapu, 431 sayılı kanunun müsadereyle ilgili maddelerini gerekçe gösterip başvuruyu reddeder. Aile tapuyu mahkemeye verir. Davayı kaybederlerse yargıtaya giderler. Ama kazanırlarsa bu defa hazine yargıtaya gider, "Padişahların el konulmuş malları kaçırılıyor" deyip kararın reddini ister. Son sözü Yargıtay söyler ama bu söz genellikle hazine lehine olur.

Hanedanın Türkiye sınırları içerisinde kalan mallarıyla ilgili ilk talebin yapıldığı 1933 yılından buyana, hep aynı sahnelere rastlandı.

İlk talep, Abdülhamid'in kadınefendilerinden Müşfika ve Emsalinur hanımlara aitti. 431 sayılı sürgün ve müsadere yasası kapsamına alınmayan kadınefendiler, 1933'te, o güne kadar el konulmamış olan ve tapuda Abdülhamid adına kayıtlı duran bazı gayrımenkullerin vârislere iadesini istediler.

Girişim, bir çeşit nabız yoklamasıydı ve ardından "hukuk romanı" oluşturabilecek gelişmeleri getirdi.

Müracaat tapuya yapılmıştı. Tapu, isteği 431 sayılı kanuna aykırı bularak reddetti. Bunun üzerine kadınefendiler, bir asliye hukuk mahkemesinde tapu aleyhine dava açtılar. Hukuki dayanaklarının ana hatları, şu şekildeydi:

- Abdülhamid mallarına el koyan Sultan Reşad iradeleri, Kanun-u esasinin ilan edilmiş olduğu dönemde yayınlanmıştı. Kanun-u esasi müsadereyi yasaklamıştı, dolayısıyla müsadere anlamına gelen iradeler hükümsüzdü.

- Sultan Reşad iradeleri Meclis-i Mebusan'da görüşülmemiş, dolayısıyla tasdik edilmemişti. Bu yüzden kanun hükmünde değildiler.

- Vahideddin'in çıkarttığı irade, Abdülhamid'in mallarına el koyan öteki iradeleri hükümsüz bırakmıştı.

- Abdülhamid, 431 sayılı kanunun yayınlanmasından önce ölmüş, malları vârislerine geçmişti. Dolayısıyla bu kanunun padişahlık etmiş kişilerin mallarını millete intikal ettiren maddesi, kanunun kabulünden önce ölmüş bir kişi için geçerli olamazdı.

- Lozan görüşmeleri sırasında Türk tarafı, Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde kurulan devletlerin sınırları içerisinde kalan Abdülhamid mallarının Türkiye'nin değil, Abdülhamid vârislerinin malı olduğu görüşünü savunmuştu.

- Türk Hükümeti, Abdülhamid vârislerinin, hükümdarın Türkiye Cum-

huriyeti sınırları dışında kalan bazı mallarıyla ilgili başvurularını kabul etmiş ve o ülkelerin ilgili mercilerine ulaştırmıştı.

Dava, 1934 Eylül'ünde kazanıldı. Mahkeme, sözkonusu malların vârisler adına tescil edilmesine karar verdi. Bunun üzerine hazine, kararın 431 sayılı kanuna aykırı olduğunu ileri sürdü ve iptali için Yargıtay'a başvurdu ama 1935 Şubat'ında Yargıtay da mahkemenin kararını tasdik etti.

İlk raund, Müşfika ve Emsalinur hanımlarındı.

1936 yılında, Sultan Abdülaziz vârisleri de mahkemeye başvurdular. Abdülhamid'in kadınefendileri ise, yeni bir girişim için birkaç yıl beklediler. 1941'de, Beşiktaş'taki bir konağın kendi adlarına tescili için yeni bir dava açtılar. Daha önce vârisler lehinde karar vermiş olan mahkeme, bu kez, 431 sayılı kanunun ölmüş padişahların mülklerini de içine aldığı görüşü doğrultusunda, verese aleyhinde karar verdi ve isteği reddetti. Bu görüş değişikliğine Yargıtay da katıldı, birkaç yıl önce Abdülhamid mallarını vereseye iade eden aynı yüksek mahkeme, bu defa yine aynı hükümdara ait malın millete ait olduğu ifadesiyle, 1944 Aralığında, mahkemenin kararını tasdik etti.

Kararlar arasındaki bu çelişki, Yargıtay Genel Kurulu'na getirildi ve 1946 Şubat'ında, vârisler lehine olan bir içtihadı birleştirme kararı çıktı. Kararda, bir kimsenin ölümüyle mallarının vârislerine geçeceği, tapuda intikal işlemlerinin yapılıp yapılmamış olmasının önem taşımadığı kaydediliyor, Abdülhamid'e ait malların da hükümdarın ölümüyle vârislerine intikal ettiği söyleniyor ve sözkonusu mülklerin vereseye iadesi isteniyordu.

Günzberg diye bir dişçi

Bu hukuk maceralarının yaşandığı sırada ve sonraki yıllarda, ortada kadınefendilerden ve hanedan mensuplarından çok, bir başka kişinin adı dolaşmaktadır.

Diş doktoru Sami Günzberg'in.

Osmanoğulları'nın miras mücadelesi boyunca hemen her yerde Günzberg adına rastlanır. Malların tasfiyesinden sürgün yıllarında açılan miras davalarına, hanedan kadınlarının Türkiye'ye döndükten sonraki mal taleplerinden Osmanlı ailesini konu alan Meclis görüşmelerine kadar, hep Günzberg'den bahsedilir. Açılan ilk miras davalarında da kadınefendilerin vekili olarak onun adı vardır.

Kimdir bu Sami Günzberg?

Osmanoğulları'nın anlattığına göre, annesi, Abdülhamid döneminde hareme bohçacılık yapan bir Polonya Yahudisidir. Saraya, kızı Lili'yi de götürmektedir.

Sami adında, bir de oğlu vardır. Sami, Istanbul'da dişçilik yapmaktadır.

Yahudi bohçacı, kadınefendilere nüfuz eder. Oğlunu saraya dişçibaşı yaptırır. Sami, o yıllarda 20 yaşlarındadır. Saray dedikodularına göre aslında berberdir ve para verip bir dişçi diploması satın almıştır.

Dişçibaşı Sami Efendi'nin asıl ortaya çıktığı dönem, Lozan görüşmeleri öncesindedir. Sürgünün ardından, Türkiye'de kalan kadınefendileri tek tek dolaşır, kocalarının el konulmuş mallarına sahip olabileceklerine inandırır ve aldığı vekâletlerle peşpeşe davalar açar.

Sahte belge düzenlediği de olur. Meselâ Abdülhamid'in Lübnan'da yaşayan büyük oğlu Selim Efendi'ye mektup yazıp vekâlet ister. Şehzade, "Damadım varken sana niçin vereyim ki?" cevabını yollar ama Günzberg, Selim Efendi'nin imzasını atarak noterden kendi lehine bir vekâlet çıkartmayı başarır. Yine aynı şehzadenin çocuklarından birinin imzasını taklit ederek, bir mülkün satış bedeli olan 88 bin lirayı kendi üzerine geçirir, imzasını kullandığı kişinin çocukları sahtekârlığı 36 yıl sonra farkedip, Günzberg'i mahkûm ettirirler.

Hanedan mensupları bugün, "Günzberg'in tek bir emeli vardı" diyorlar. "Tel Aviv'e yerleşip İsrail'e başbakan olmak. Bir ara petrol davalarıyla da ilgilendi, Londra'ya birkaç seyahat yaptı. Bu seyahatlerden birinde, ortalarda dolaşmasını istemeyen bazı kişiler onu ayağından vurdular. Hayatının sonuna kadar topal kaldı. Istanbul'da ayrı semtlerde, altı diş kliniğinin sahibiydi ama sadece Beyoğlu'ndaki muayenehanesinde bulunurdu. Muayenehanenin odalarından birinin duvarları baştan aşağı sultan ve şehzadelerin fotoğraflarıyla kaplıydı. Bir başka odada, Cumhuriyet Türkiyesi yöneticilerinin imzalı resimleri vardı. Müşterileri seçkin tabakadandı. Onları statülerine göre, değişik odalarda ağırlardı. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Mustafa Kemal'e, hanedanın Türkiye dışındaki faaliyetleri hakkında bilgi de verirdi. Atatürk Istanbul'da bulunduğu zamanlarda, her cumartesi günü özel bir otomobil gönderir, Sami Dolmabahçe Sarayı'na bu otomobille giderdi".

Sabık dişçibaşının kadınefendilerin kapılarını dava açmaları için aşındırması, 1930'lu yılların başındadır. Özellikle, Abdülhamid'in dördüncü karısı Müşfika Kadınefendi'yi iknaya çalışır ve üç konuyu çözeceğini vaadeder:

1. Türkiye'de henüz el konmamış ve tapularda o ana kadar Abdülhamid adına kayıtlı olan malların geri alınması,

2. Abdülhamid'in Yunanistan sınırları içerisinde kalan gayrımenkulleri konusunun gündeme getirilmesi, bunun için Lozan Andlaşması'nın mübadeleyle ilgili maddelerinin işletilmesi,

3. Yine Abdülhamid'in Türkiye dışında kalan diğer mallarının devletin yardımıyla talep edilmesi, elde edilecek gelirin yüzde 20'sinin alınması, yüzde 80'inin de devlete bırakılması.

Mallarına yakın bir gelecekte kavuşacaklarına inanan kadınefendilere avans da dağıtır. Padişah eşleri, zaten sıkıntı içerisinde yaşamaktadırlar. Bu

genç Yahudi'nin Allah tarafından gönderildiğine inanır ve eski dişçibaşıya hem vekâletlerini, hem mühürlerini, hem de geri alacakları mallarını tasarruf etme yetkisi verirler.

Mahkemelerin kazanılmasıyla elde edilen gayrımenkullerin mülkiyeti, artık kadınefendilerin veya ailenin diğer mensuplarının değil, Sami Günzberg'indir. Aldığı yetki belgeleriyle sözkonusu mülkleri ya kendisinin veya kızkardeşinin üzerine geçirmekte, ya da satmaktadır. Kadınefendilere ise, bahşiş kabilinden düşük meblağlar öder.

Sami ve Lili Günzberg'in elde ettikleri vekâletlerle padişah mallarına sahip olma girişimlerine Türkiye Büyük Millet Meclisi 1949 yılında set çekecek, ama Günzbergler faaliyetlerine yine devam edecek, 1960'lı yıllara kadar yaşayacak, her ikisi de kanserden ölecektir. Sami gırtlak, Lili bağırsak kanseri olmuş, ölmeden önce çok çekmiş; sultanlara göre ise, hanedana yaptığı kötülüklerin cezasını hayattayken görmüşlerdir.

Temyiz ve sonrası

Yargıtay'dan 1946'da çıkan içtihadı birleştirme kararı, Vahideddin dışındaki bütün diğer padişahlara ait mülkleri ailenin yeniden elde etmesi, daha doğrusu bunların Günzberg kardeşlerin eline geçmesi anlamına geliyordu.

Sami Günzberg, Abdülhamid'in kadınefendileri adına tescil ettirdiği gayrımenkullerin satış işlemlerini, vakit geçirmeden kızkardeşi Lili Günzberg üzerine yaptırdı. Bu mülklerden sadece Beşiktaş çevresinde yer alanların bazıları şunlardı:

- Cihannüma mahallesi Serencebey sokağında bahçeli konak.
- Yenimahalle, Posta Caddesi'nde arsa.
- Abbasağa mahallesi Veliefendi sokağında, Kolağası Rıza arazisinin yanındaki arsa.
- Abbasağa mahallesi Veliefendi sokağında, Tuğlacı Sarafim arazisinin yanındaki arsa.
- Abbasağa mahallesi Veliefendi sokağında, Süslü Karakol arsası.
- Abbasağa mahallesi Veliefendi sokağında, Yıldız Sarayı'na bakan arsa.
- Abbasağa mahallesi Veliefendi sokağında, eski Halil Ağa arsası.
- Abbasağa mahallesi Veliefendi sokağında, Duvarcı Kosti arazisinin yanındaki arsa.
- Yenimahalle Posta Caddesi'nde, Antranik menzili yanındaki arsa.

Abdülhamid vârisleri tescilleri tamamladıktan sonra, bu defa 10 binin üzerindeki gayrımenkulü de geri alabilmek için, üstüste davalar açtılar.

Hazine, yeni açılan davalarla ilgili olarak, zaman kazandırıcı bazı tedbirler aldı. Meselâ talep edilen gayrımenkuller için harç ödenmesini istedi ve-

ya davalara müdahil olarak katılıp yargılama süresini uzattı.

O ana kadar mali alanda meydana gelen gelişmeler, bu aşamada siyasal kimlik kazandı. Konu, Meclis'e aksetti. Başbakan Recep Peker, 1946 Aralığında meclis başkanlığına bir yazı gönderdi, 431 sayılı yasanın 8. maddesinin yorumlanmasını istedi. Aslında 1936 Mart'ında Başbakan İsmet İnönü Meclis'ten aynı konuda görüş istemiş ama istek Meclis gündemine alınmamıştı. Sözonusu 8. maddede "Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlık etmiş kimselerin Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilindeki tapuya merbut emval-i gayrımenkulleleri millete intikal etmiştir" deniyordu. Daha önceki mahkeme sürecinde vârisler, maddede geçen "padişahlar" terimiyle sadece son padişah Vahideddin'in kastedildiği iddiasını ileri sürmüşler ve Yargıtay'da da bu yolda bir eğilim belirmişti.

Hükümetin yorum istediği günlerde Meclis, Pasaport Kanunu'nda bir değişiklik yaparak, hanedanın eşleri ölmüş olan damat ve gelinlerinin Türkiye'ye girebilmelerine izin verecek bir yasayı tartışıyordu. Bazı milletvekilleri hazineyi, bazıları da vereseyi savunan konuşmalar yaptılar. Yorumun lehlerine olması için çaba gösteren Abdülhamid vârisleri de, Meclis'e dilekçelerle başvurdular.

Görüşmeler sırasında Sami Günzberg ve kızkardeşi Lili'nin konumu da gündeme geldi. Padişah mallarıyla ilgili davalarda Günzberg kardeşlerin umumi vekil kimliğiyle görünmesi, haklı bir antipati yaratıyordu. Dönemin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, Meclis'te 18 Nisan 1949 günü yaptığı konuşmada "Verese bugünkü değeri ile bir milyar lirayı aşmaktadır. Bu bir milyar liralık malı bütün vereselerden tek tek yok pahasına almış olan Sami Günzberg ile hemşiresi Lili'ye Büyük Millet Meclisi bağışlayacak mıdır, bağışlamayacak mıdır? Sami Günzberg veya hemşiresi Filistin devletinden, Irak devletinden hak iddia edecekmiş diye bir milyara tekabül eden emlâkı, kanunun şu fıkrası bu manaya gelir diye vicdanen kani değilsem nasıl bırakırım?" diyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden, uzun tartışmalardan sonra, hanedanın mirasla ilgili ümitlerini sona erdiren iki karar çıkıyor ve bu kararlar vârislerin elini-kolunu bağlıyordu. 18 Nisan 1949'da kabul edilen ve dul damatlarla gelinlerin Türkiye'ye gelebilmelerine izin veren Pasaport Kanunu'nu değiştiren 5370 sayılı kanunun ek birinci maddesi, ailenin miras üzerindeki bütün haklarını sona erdirdi. 2 Mayıs 1949 günü yapılan yorumla da, padişahlar adına tapuya kayıtlı malların millete ait olduğu ve mirasçılara intikal ettirilemeyeceği söylendi. Aynı hüküm, hanedanın kadın mensuplarıyla kadın tarafından gelenlerin Türkiye'ye girebilmelerine izin veren 1952 affına konulan bir maddeyle de tekrar edildi.

Bu, sadece Abdülhamid'in mirasçılarını değil, öteki padişahların soylarından gelenlerin de gayrımenkuller konusundaki ümitlerini sona erdirici

bir karardı. Üstelik ailenin Türkiye sınırları dışındaki mülkleriyle ilgili taleplerini de etkiliyor ve hanedanın gayrımenkul istekleriyle karşılaşan yabancı ülkelere, bu istekleri reddetmeleri için hukuki dayanak oluşturuyordu.

Şehzadelik malları

1970'li yıllara gelindiğinde, ailenin Türkiye içindeki miras mücadelesinde yeni bir düşünce biçimi ortaya çıktı. Hanedan şimdi, padişah mallarının millete intikal ettiğini kabul ediyor ama padişahların tahta geçmeden önce, tahsisatlarından artırdıkları paralarla satın almış oldukları mülklerin aileye iadesi gerektiğini savunuyor.

Efsanevi mirasın Türkiye'de kalan bölümüyle ilgili istekler, bugün iki ana başlık altında toplanıyor:

1. Tahta geçmeyen, dolayısıyla 431 sayılı kanun kapsamına girmeyen şehzade mülkleriyle sultan mallarının ve padişahların tahta geçmelerinden önce iktisap ettikleri gayrımenkullerin aileye iadesi. Şehzade ve sultan malları için dava açtıklarında, hazine'nin devreye girerek "padişah malını kaçırıyorlar" müdahalesinde bulunmaması.

2. Türkiye sınırları dışında kalan hükümdar mallarından hak talep etmeleri sırasında, Türkiye'nin aileye siyasi destek vermesi.

Uzun yıllarını miras mücadelesine, büyükbabalarının mallarının bir bölümünü kurtarmaya hasretmiş olan bir Osmanoğlu, Abdülhamid'in torunlarından Satıa Turan "Fakirlik ilmühaberi çıkartıp devletten maaş isteyen akrabalarımız var" diyor.

"Şimdi, büyükbabalarımızın türbeleri ziyarete açılıyor. Yani Osmanlılar'ı hem seviyoruz, hem de aileye sıkıntıyı reva görüyoruz".

2.
Hamid Amca'nın kuyuları

Osmanoğulları'nın, Türkiye sınırları dışında kalan mallarını geri alma çabalarının öyküsü, çağdaş Amerikan filmlerini andırır.

Miras mücadelesini araştıranlar, önce bir Woody Allen filmi seyrettiklerini sanırlar. Herşey birbirine girmiş gibidir. Şirketler kurulur, ortalıkta is-

tihbaratçısından milletlerarası dolandırıcısına kadar bazı adamlar dolaşır; garip, sebebi anlaşılmayan bir takım işler yaparlar.

Derken sahnede, Spielberg'in Stephen King uyarlamasını andıran bir başka film belirir. Bazı kişiler ortadan yokolur, hatta bir-ikisi öldürülür. Seyirci anlaşılmaz bir sona ulaşıldığını zannederken, eski kahramanlar yıllar sonra yeniden ortaya çıkarlar.

İşte, böylesine karmaşık bir mazisi vardır miras mücadelesinin.

Son Osmanlılar'ın miras çabalarıyla ilgili olarak ilk kaynağa yani doğrudan Osmanlı ailesine başvurmuş ve sorduğum hemen her soruya cevap almıştım ama cevaplar maalesef doyurucu değildi. Ailenin halen hayatta olan ve geçmişteki mücadele günlerini çok iyi hatırlayan mensupları bile ayrıntıları bilmiyordu. Babalarından, büyükbabalarından aldıkları vekâletlerle ortada mekik dokuyanları tanıyor ama şirketler arasındaki bağlantıları bilmiyorlardı.

Dolayısıyla, bazı sorulara hâlâ cevap bulamadığımı söylemem gerekir. Gerçi yıllar süren bu mücadelenin dosyalarının çoğunu temin etmiştim; yüzlerce sayfa tutan not, rapor ve yazışmalar elimden tek tek geçmişti ama yine de birçok karanlık nokta kalmıştı.

Büyük sermaye grupları tarafından finanse edilen bazı şirketler kurulmuştu. Finansman neye dayanarak, hangi güvenceyle yapılmıştı? Şirketler hisse senedi ve altın karşılığı tahvil çıkartmış, yüklü bir meblağa da sahip olmuşlardı. Ailenin bu paraları almadığı kesindi, o halde kimlerin eline geçmişti? Maksatları şehzade ve sultanları dolandırmak olduğu apaçık görülen bazı kişilere nasıl güven duyulmuş ve hiç çekinmeden umumi vekâletler verilmişti?..

Bu bölümde, Osmanoğulları'nın Türkiye sınırları dışında kalan mülklerini yeniden elde edebilmek için sürdürdükleri ve bugün de devam eden mücadelelerini anlatacağız. Ama, bazı noktaların yine de karanlıkta kaldığını peşinen söylemek zorundayız.

Lozan'da bir istihbaratçı

1924'te başladığı söylenen miras mücadelesinin temelleri, aslında 1922'de atılır. Hanedan bu tarihte henüz Türkiye'dedir ama Abdülhamid'in vârisleri daha önce devletleştirilen, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da elden çıkan ülkelerde kalan mülklerini geri almaya çalışmaktadır. İşin içinde yine Sami Günzberg vardır. Aile, onun aracılığıyla, artık imparatorluk toprakları dışında kalan ülkelerdeki gayrımenkulleri "kurtarması" için, bir İngilizle anlaşır: İşgal Istanbul'undaki İngiliz birliklerinin istihbarat subayı John Bennett ile. Abdülhamid vârisleri, bu İngiliz'e daha sonra vekâletlerini verecek,

hatta bir de şirket kuracaklardır.

John Bennett, miras işine nasıl girdiğini, anılarında şöyle anlatır:

"Abdülhamid'in özel dişçisi Sami Günzberg'i, muayenehanesinde ziyaret ettim. Muayenehane, imparatorluk eşyalarıyla döşenmişti. Duvarlar sultanların, şehzadelerin resimleriyle doluydu.

Sami Bey, bana büyük planından bahsetti: Abdülhamid'in mallarına haksız olarak el konulmuştu. Hükümdarın vârisleri beni tanıyor ve güveniyorlardı. Bana vekâlet vererek, barış konferansında İngiliz hükümeti önünde kendilerini temsil etmemi istiyorlardı.

Birkaç gün sonra, Vahideddin'in harem ağasıyla buluştum. Abdülhamid zamanından beri saraydaydı. Bana, Sultan'ın da konudan haberdar olduğunu söyledi. Zeki olduğumu biliyor ve bir çözüm bulmamı bekliyorlardı.

Daha sonra, şehzadeler beni yemeğe davet ettiler. Yemekte konu hiç açılmadı ama ertesi gün çok etkilendikleri ve beni vekil yapmak istedikleri haberi geldi.

22 Nisan 1922'de, Abdülhamid Estates şirketi için 22 mirasçının 19'uyla bir anlaşma imzaladık, hisse senetlerini teati ettik".

Bennett, sermaye kaynakları bulmak için Türkiye'den ayrılır, Avrupa'ya gider. Abdülhamid vârislerinin güvendikleri kişinin nasıl bir maceracı olduğu, daha sonraki satırlarından anlaşılmaktadır:

"...Berlin'e gidip dostum John de Kay ile buluştum. Musul'la ilgilenen Amerikan petrol şirketleriyle teması vardı. Abdülhamid'in Trablus ve Bingazi'deki zeytinliklerinden alınan üründen çok iyi sabun yapıldığını da biliyordu. Amerikan sermayesi bulabileceğini ama bazı kişilerin kendisinden hoşlanmamaları ihtimaline karşılık, ortada görünmek istemediğini ve geri planda kalacağını söyledi.

... Temaslara başladım. Ama beş param yoktu, günde bir öğün yemek yiyebiliyordum".

O sırada Lozan Konferansı başlamak üzeredir. Vârisler, Bennett'ten, konferansta aile çıkarlarını koruması için girişim yapmasını isterler. Amerikalı hukukçular da aile lehine devreye girer ama sonuç elde edemezler:

"...Lozan görüşmelerinin başlamasından önce, John de Kay, ailenin haklarını konferans gündemine getirmesi için, Amerikalı avukat Samuel Untermyer'le anlaştı. Avukatla Münih'te buluşup beraber Paris'e gittik. Bir uluslararası basın toplantısı yapıp, gazetelere ilan verecekti. Vârislerin davasını anlatmak için ilk aşamanın bu olduğunu söylüyordu.

...Untermyer Londra'ya gitti, ben Paris'te kaldım. New Jersey'de kurulu olan Standard Oil şirketinin başkanı Walter Teagle ile buluştum. Bana Standard Oil Company'nin, şehzadelerin mirastaki hisseleri için 100 bin dolar ve yüzde 2,5 faizli hisse senetleri verebileceğini söyledi. John de Kay'i arayıp teklifi anlattım. John, o anda en büyük hatasını yaptı, 1 milyon dolar peşin

para ve şirketten daha büyük hisse istedi. Walter Teagle'la pazarlığa oturdum. Cevabı 'Arkadaşına fırsatı kaçırdığını söyle' oldu ve anlaşmadan vazgeçti.

...Untermyer ise, konferans resmen başlamadan birşey yapılamayacağını söylüyordu. Bir yandan da Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nı ayarlamaya çalışıyordu.

...Konferans Kasım ayında açıldı. Lozan'a gittim. Gayrıresmi heyetimizin masraflarını, John de Kay finanse ediyordu. 3 ay boyunca, imparatorluk mallarıyla ilgili bir gelişme olmadı. Beklediğimiz Amerikan desteği de gelmemişti. Derken anlaşma imzalandı ve imparatorluk mülkleri, hangi memleketlerde kaldıysa, oranın malı oldu.

...1923 kışında, Londralı bir grup sermayedar, Abdulhamid Estates Incorporated'la ilgilendiklerini söylediler. Ama Libya, Yunanistan, Irak ve Filistin'deki davaları nasıl finanse edebileceğimi bilmiyordum".

Şirketler dönemi

Lozan'da istediğini elde edemeyen aile, anlaşmanın imzalanmasından birkaç ay sonra Türkiye'den sınırdışı edildi. Mal varlıklarına ya el konulmuş, ya da tasfiye edilmişti. Tek bir yol vardı: Türkiye dışındaki gayrımenkullerine yeniden sahip olabilmek. Artık sadece Abdülhamid'in mirası üzerinde değil, hanedan mülklerinin tamamı için çalışılacaktı.

Ama ailenin Istanbul'daki bölünmüşlüğü dışarıda da devam etti. Sürgünün ilk yıllarında, iki gruba ayrılmış bir Osmanlı hanedanı vardı:

1. Abdülhamid soyundan gelenler. "Hamid kolu" deniyordu ve grubun ilk yıllardaki lideri, hükümdarın Lübnan'da yaşayan büyük oğlu şehzade Selim Efendi'ydi.

2. Abdülhamid dışındaki bütün diğer padişahların oğul ve torunları. "Mecid kolu" diye anılıyorlardı. Lider olarak Sultan Abdülmecid'in değil, kardeşi Abdülaziz'in oğlu olmasına rağmen Halife Abdülmecid'i seçmiş ve vekâletlerini ona vermişlerdi. Eski halife bu vekâletlerle, ailenin mallarını hangi ülkede bulunurlarsa bulunsunlar satmak, gelirlerini toplamak ve bu mülklerle ilgili olarak karşılıklı anlaşmalar yapmak konularında yetkili kılınmıştı. Gelirler bankaya yatırıldıktan sonra, aileye paylaştırılacaktı.

Hamid ve Mecid kolları, ayrı ayrı hukuki girişimler yaptı. Bazan aralarında anlaşıp güç birliğine gittikleri de oldu ama bu birleşmeler genellikle çok kısa sürdü ve sonuçsuz kaldı.

Her iki kolun öncelikle yaptığı şey, aynıydı: Hukuki girişimleri finanse edecek sermayedarlar bulmak. Bunun için uluslararası banka ve sermaye konsorsiyumlarına başvuruldu. Ortaklık veya belli bir meblağ karşılığında,

mülkiyetinin kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri gayrımenkullerini devretmeyi önerdiler.

Hamid tarafı, İngiliz sermayedarlar adına hareket ettiğini söyleyen John Campbell'le anlaştı ve Kanada kanunlarına göre çalışacak olan iki şirket kuruldu: Ottawa'da "Societe par Action" ve Montreal'de, 29 Ocak 1932'de, "Consolidated Eastern Corporation Limited". Hamid tarafı, Türkiye dışında kalan tüm gayrımenkullerini, eşyalarıyla beraber bu ikinci şirkete transfer etti.

Consolidated Eastern Corporation, birer dolarlık 5 milyon hisse senedi ve 2 milyon 500 bin adet altın karşılığı tahvil çıkarttı. Tahvillerin yüzde 8'i 20 yılda geri ödeme şartlıydı. Bunların yarısı ücret olarak Campbell'e bırakıldı. Hamid tarafı Türkiye'dekiler dışında tüm gayrımenkullerini, eşyalarıyla beraber bu şirkete transfer etti.

Bir yıl sonra, şirketin faaliyet alanı değişti. Bundan böyle sadece, hükümdar tarafından miras bırakılmış olan malların geliriyle ilgili faaliyet gösterecekti.

Halife Abdülmecid ise, önce "Jefferson Cohn et Ranz" grubuyla sözleşme yaptı. Sözleşmenin 7. maddesine göre grup, 3 ayda bir Halife'ye 75 bin Fransız frangı verecek ve para aileye dağıtılacaktı.

Grup, anlaşmaya bir süre uydu ama ödemeleri durdurunca, Halife, Shirley Jenks adında bir aracıyla anlaştı. Jenks, İngiltere'nin eski bakanlarından ve Portlant Çimento Grubu'nun başkanı Sir Malcolm Stewart'la İsviçreli bankacı Paravicini'nin desteğini almıştı.

Jenks, merkezi Montreal'de olan "Royal Trust Company"nin danışmanlığını yapıyordu. Bu şirketin aracılığıyla, 23 Eylül 1932'de, Ottawa'da iki ayrı şirket oluşturuldu:

1. "The Arosetec Estates Consolidated Limited". Sermayesi, Abdülhamid vârislerinin kurduğu Consolidated Eastern Corporation'da olduğu gibi birer dolarlık 5 milyon hisse senedi ve yüzde 8'i 20 yılda ödemeli 2 milyon 500 bin adet altın karşılığı tahvildi. Abdülmecid, emlak-ı humayunu bu şirkete devretti. Mülklerle ilgili bütün haklar, hasılat ve faizler, şirketin olacaktı. Sermayenin yarısı da, katkısı karşılığında Jenkins'e verildi.

2. "Karillom Limited". Sermayesi Arosetec'le aynıydı ve yine yarısı Jenkins'e verildi. Halife, bu şirkete de mülklerin, petrol şirketlerindeki hak ve faizlerin net hasılatını devretti. Her iki şirketin sosyal merkezi, daha sonra Kanada'nın Charlottetown şehrine nakledildi.

Osmanlılar mahkemelik

Bundan sonra, Hamid ve Mecid taraflarının, şirketler vasıtasıyla ilk kez işbirliği yaptıklarını görüyoruz.

Hisse senetlerinin 2 milyonluk kısmı, Consolidated Eastern Corporation'a yatırıldı. Aile, geri kalan hisseleri elinde tuttu. 1933'te, Consolidated Eastern Corporation ile Arosetec Estates Consolidated arasında bir anlaşma yapıldı ve Consolidated Eastern Corporation, Arosetec'e net gelirinin yarısını vermeyi kabul etti. Buna karşılık Osmanlı ailesi, Karillom Limited'e ait birer dolarlık 2 milyon hisse senedini Consolidated Eastern Corporation'a devredecek ve Arosetec'in net gelirinin yarısını da bu şirkete verecekti.

Anlaşma, ailenin her iki tarafının, mülklerini ortak şekilde ortaya koymaları demekti.

Şirketler, bu dönemde gelir elde etmeye başladılar. Halife'ye, hanedana dağıtması için, iki kez biner İngiliz lirası ödendi. Ailenin o günleri hatırlayan mensuplarının bazısı bu miktarın paylaştırıldığını söylüyor. Meselâ Abdülhamid'in torunu Neslişah Saffet Osmanoğlu, babası şehzade Abdülkadir Efendi'ye aylık verildiğini; yine Abdülhamid'in torunu Satıa Turan da, büyükbabası şehzade Selim Efendi'nin gelirden hissesine düşen miktarı altın olarak aldığını anlatıyor. Bazı akrabalar ise, "Halife kimseye birşey vermedi" diyorlar.

Aile içi yazışmalar dağıtımın yapıldığını ama Osmanoğulları'nın bu yüzden birbirlerine girdiğini ve hanedanın tarihte ilk kez mahkemelik olduğunu gösteriyor.

Yazışmalardan anlaşıldığına göre, mahkemeye kadar uzanan hadiseler, şöyle gelişti:

Liderliğini Beşinci Murad'ın torunlarından Osman Fuat'ın yaptığı 14 kişilik bir grup, Halife'nin geliri dağıtma biçimine itiraz etti. Önceden verdikleri vekâletlerde, paraların bir bankaya yatırılmasının kararlaştırılmış olmasına rağmen, Abdülmecid böyle yapmamış ve hisselere düşen miktarları elden dağıtmıştı. Üstelik bu dağıtım sırasında, şeriata uygun davranılmamıştı.

Bu 14 kişi, Halife aleyhinde Nice Birinci Hukuk Mahkemesi'nde dava açtı.

Halife'nin tepkisi ise, "Mahkeme yetkisizdir!" demek oldu. İki hukuki dayanak ileri sürüyordu Abdülmecid. Mahkeme, yabancılar arasındaki anlaşmazlıklara karışamazdı ve dava konusu olan mülkler ailenin gayrımenkulleri olduğu için karar veremezdi. Ortada bir miras sorunu sözkonusuydu, ailenin gayrımenkulleriyle ilgili olarak Abdülhamid vârislerinin Filistin'de açmış oldukları davalar da sürmekteydi. Bu davalar devam ettiği sü-

rece, Nice mahkemesi yetkisiz sayılırdı.

Osman Fuat tarafı, Halife'nin iddialarını mahkeme başkanlığına bir mektup göndererek cevapladı. Savunma, iki ana görüş üzerine kuruluydu:

1. Davanın tarafları yabancı olmalarına rağmen Fransa'da yaşamaktadırlar. Halife'nin kendisi bile, 1924'ten buyana Fransa'dadır. Dolayısıyla mahkeme, bu kişiler arasında doğan anlaşmazlıkları karara bağlamaya yetkilidir.

2. Halife'nin iddia ettiği gibi, gayrımenkullerin paylaşılması durumu sözkonusu değildir. Abdülmecid aileden aldığı vekâletlere dayanarak mal varlıklarını şirketlere devredip karşılığında hisse senedi ve tahvil almıştır, dolayısıyla davanın gayrımenkullerle ilgili olduğu iddiaları geçersizdir. Zaten daha önceden aileye gönderdiği mektuplarda da, gerektiğinde hesap verme yükümlülüğünü kabul ettiğini yazmıştır. Davanın miras konusuyla da ilgisi yoktur. Abdülhamid vârislerinin Filistin'de açmış oldukları mahkemeler, bu davaya örnek teşkil etmez ve mahkemenin yetkisiz olduğu tezine dayanak sağlamaz. Filistin'de devam eden davalar, ailenin o bölgedeki haklarının iadesiyle ilgilidir, Nice mahkemesinde ise böyle bir durum sözkonusu değildir. Kaldı ki, aile mensupları arasında haklarının korunması gereken 18 yaşın altında genç kızlar da vardır. Dolayısıyla mahkeme yetkisizlik iddiasını dikkate almayıp kendini yetkili kabul etmeli, hatta Abdülmecid bütün masrafları üstlenmelidir.

Hanedana Yunanlı hakem

Taraflar bir süre sonra, hakeme gitme konusunda anlaştılar. Böylelikle hem aile içerisinde dava sebebiyle beliren tatsızlık sona erecek, hem de Fransız adli makamlarında ele alınması imkânsız olan "hisselerin şeriat kurallarına göre dağıtılıp dağıtılamayacağı" sorusuna cevap bulunabilecekti.

Nice Birinci Hukuk Mahkemesi'ndeki davanın ne şekilde sona erdiğini, Halife'nin lehinde veya aleyhinde mi bittiğini, hakeme gitme kararına mahkemede mi varıldığını, bilmiyoruz. Elimizde bulunan Fransızca kaleme alınmış bir aile içi yazışmada davanın sonucundan bahsedilirken, Jenks'in araya girdiği ve mahkemenin 1935 Ekim'inde "supprim?" edildiği söyleniyor. Kelime, Fransızca'da "ortadan kaldırmak, yoketmek" anlamlarına geliyor. Ama davanın hakimlerin kararıyla mı, yoksa tarafların isteğiyle mi ortadan kalktığı, meçhul.

Hakem seçimi, hemen yapıldı. Halife Abdülmecid, Devletler Hukuku Enstitüsü üyesi Andre Mandelstam'ı; karşı taraftaki 14 kişiyi temsil eden Osman Fuat Efendi de, Kahire İstinaf Mahkemesi Hukuk Müşaviri ve La Haye Uluslararası Adalet Divanı eski hakimi Megalos Caloyanni'yi hakem

tayin etti. Hakemler, üç konuda karar vereceklerdi:

1. Mal ve gelirlerin dağılımında şeriat kuralları mı esas alınmalıdır?

2. Şeriat esas alınacaksa, Abdülmecid yaptığı dağıtımda şeriata uygun davranmış mıdır?

3. Şer'i uygulama istenmiyorsa dağıtım hangi temel üzerine ve hangi kurallarla yapılacaktır?

Varılacak sonuçlar taraflara yasal yollarla değil taahhütlü mektupla gönderilecek, hakemlerin kararı son çözüm kabul edilecek, mahkemeye gidilmeyecek ve başka hakemlere temyiz mahiyetinde incelettirilmesi de teklif edilemeyecekti.

1938 protokolü

Hakemlerin ne zaman ve nasıl karar verdiklerini de bilmiyoruz. Son Osmanlılar'ın aile arşivlerinde, bütün aramalarıma rağmen, bu konuda bir belge bulamadım. Ancak 1 Haziran 1938'de Halife ile Osman Fuat arasında varılan protokol, anlaşma sağlandığını gösteriyor.

Protokol uyarınca Jenks'in danışmanı olduğu Montreal'deki Royal Trust Company, bütün hisse senetleriyle altın karşılığı tahvillerin mütevellisi oldu, ayrıca şirketlerden gelecek payları aileye bundan böyle bu Halife'nin değil, Royal Trust'un dağıtması kararlaştırıldı. Hazırlanan bir listede de, gelirlerin 69 mirasçı arasında ne şekilde paylaştırılacağı tayin edildi.

Campbell ve Jenks grupları, zaman içinde birleşti. Mecid tarafı, Hamid kolunun temsilcisi olan Campbell grubuyla hiçbir ilişkiye girmedi. Üstelik kendi vekilleriyle de arası bozuldu ve Jenks'le de bütün ilişkisini kesti, elindeki hisse senetleriyle tahvillerin tamamını, Royal Trust Company'ye devretti.

Jenks ve Campbell ise, kendilerine ait hisse senetlerinin büyük bölümünü, üçüncü şahıslara devrettiler. Şirketlerde önemsiz hisseleri kaldı. Büyük ümitlerle oluşturulan şirketler de amaçlarına ulaşamadıkları için, zamanla kendilerini tasviye ettiler.

Elde edilen, koskoca bir hiç!

Yıllarca devam eden bunca çaba ve masraftan sonra ailenin eline geçen, sadece koskoca bir "hiç"ti.

Hisse senedi çıkartılırken toplanan paraların çok küçük bir kısmı hanedana intikal edebildi. Büyük meblağlar, aileyle finans grupları arasında aracılık yapan veya kurulan şirketleri yönettiklerini iddia eden kişilerde kaldı.

Başarısızlığın sebepleri, aile arasında da tartışıldı tabii. Çoğunluk suçu birbirinin üzerine attı ama doğru değerlendirme yapanlar da oldu. Bunlardan biri, Güney Fransa'da yaşayan sultanlardan birinin kocasıydı. Şimdi hayatta olmayan bu "damat", mirasla ilgili gelişmelerin ana hatlarını, başarısızlığın nedenleriyle birlikte, ailenin sonraki nesillerini bilgilendirmek için, rapor haline getirdi ve kopyalarını ailenin bazı üyelerine dağıttı.

Bir hanedan mensubundan, kendisinin ve damadın adını yazmamak şartıyla elde ettiğimiz bu raporun "Mallar konusundaki pratik çözüme niçin ulaşamadık?" başlıklı bölümünde, başarısızlık sebepleri, 11 madde halinde sıralanıyor:

"1. Ailenin iki kolu, Hamid ve Mecid torunları arasında, bugün de devam eden bir rekabet yaşanıyordu ve hanedanda birlik yoktu.

2. Aile fertlerinin yarıya yakın kısmı güven eksikliği içerisindeydi. Bu yüzden gerekli vekâletleri vermediler.

3. Yapılan girişimler doğru ve yasaldı. Ama birçok üye, aile haklarını yeniden elde edebileceklerine inanmıyorlardı.

4. Geçmişleri, yaşam tarzları ve geçim kaynakları hakkında hiçbirşey bilinmeyen Campell ve Jenks'e sınırsız güven beslenmişti.

5. Girişimlerde ve özellikle gerekli masrafların ödenmesi konularında da birlik yoktu. Sonuçta insan bugün kendi kendine, hisse senetleri ve altın tahvili satışından gelen yüzbinlerce İngiliz lirasının nereye gittiğini soruyor.

6. Talep edilen mal varlıkları, bulundukları ülkeler için önemliydi. Bu ülkeler, ailenin başarı kazanamaması için çeşitli zorluklar çıkarttılar.

7. Avukatlar 1934'te, Lahey Adalet Divanı'na gidilmesini istediler. Jenks, teklifi aileye danışmadan reddetti. Bu konudaki karar, herhalde Jenks'e ait olmamalıydı.

8. Bazı aile üyeleri, Campbell ve Jenks'e satılmışlardı.

9. Aracı ve avukatlar konusundaki seçimler talihsizdi. Kendi çıkarlarından başka birşey düşünmeyen kişiler, avukat olarak tutulmuştu.

10. Ailenin zengin üyelerinin yardım etmeleri halinde, davanın istismarcıların pençelerinden kurtulması mümkündü. Ama bu kişiler, davanın finansmanına katkı yapmadılar.

11. Servetleriyle, ilişkileriyle, gelişmeler konusundaki bilgileriyle ve sağduyularıyla hatalara son verip yapılan manevraları ortaya çıkartabilecek olan bazı aile üyeleri, bundan kaçındılar. Ailenin çıkarları, Standars Oil'in kendi avukatına emanet edildi. Tabii olarak, sonuç alınamadı. Halifenin çok yakın bir danışmanı, Jenks'ten milyonlarca sterlin ve aylık alıyordu. Ortadoğu'da açılan mahkemeler ise, dikkatimizi dağıtıp davayı öldürmekten başka bir işe yaramadı.

Petrol maceraları

Şirketler aracılığıyla yapılan mücadele sürerken, Abdülhamid tarafı, Ortadoğu'da bir başka mücadeleye girişmişti.

Hükümdar'ın Musul petrollerindeki hissesini kurtarma çabasına.

Öncülüğü, Abdülhamid'in Lübnan'da yaşayan büyük oğlu Selim Efendi yapıyordu. Şehzade, Fransa'da bir dönem cumhurbaşkanlığı yapmış olan Etienne Millerand'a vekâlet verdi. Millerand Ankara'yla temas etti, emlak-i humayundan çok küçük bir parçanın sembolik de olsa aileye iadesini istedi, bunu emsal göstererek uluslararası mahkemelerde dava açabileceğini bildirdi. Genç cumhuriyet, teklifi hemen reddetti.

Bu sırada John Bennett, petrol sahalarının yanısıra Yunanistan'da Abdülhamid adına kayıtlı bazı malları da geri almaya çalışmaktaydı.

Nasıl çalıştığını, anılarından izleyelim:

"...22 Ocak 1924'te, İngiltere'de İşçi Partisi iktidara geldi. Bakanların bir çoğu, John de Kay'in dostlarıydı. İngiltere mandasındaki Mezopotamya, Arabistan ve Filistin'deki araziler konusunda bize yardımcı olabilirlerdi.

...Tam bu sırada, imparatorluk ailesi Türkiye'den dışarı çıkartıldı. John de Kay de, Meksika hükümet tahvillerinin satışıyla ilgili bir işten ötürü tutuklandı. Davası dört ay sürdü. Bir ara çıktı, yeniden tutuklandı ve Amerika'ya gönderildi. Amerikan adaletine güvenmekte haklıydı. Orada yargılanıp beraat etti.

...O günlerde, John de Kay'in bulmuş olduğu Amerikan şirketi, bizimle beraber çalışmaktan vazgeçti. Artık yalnızdım. Yeni sermayedarlar arıyordum. Savaş zengini bir grupla temas ettim, altı ay boyunca onlarla beraber Avrupa'da şehirden şehire gezdim. Gece klüplerini dolaştım, bol bol içtim ve nihayet anlaşmaları imzaladık.

...Bir gün Peşte'deyken, oraya yerleşmiş olan bir şehzade, beni eski Yunan adalet bakanlarından Simos'la tanıştırdı. Simos Yunan hükümetinin Abdülhamid'in mallarının özel mülk olduğunu kabul edebileceğini söyledi ve bir yol önerdi: Tarım arazilerini ve madenleri içeren mülklerin bulunduğu bölgelerin kalkındırılması için İngiliz sermayesi temin edebilirsem, iş kolaylaşacaktı.

...Nice'de, Abdülhamid'in mabeyininden Yunanlı avukat Aristidi Georghiades'le karşılaştım. Yunan hükümetinden talepte bulunmamı o da makul karşıladı. Simos'un önerdiği metodun doğru olduğunu söyledi, beni Londra'daki Yunan elçisiyle de görüştürdü".

Bennett 1925 Nisan'ında Atina'ya gider, orada sevgilisi bayan Beaumont'la evlenir ve Georghiades'le beraber çalışmaya başlar. Yunan makamlarıyla görüşmeler yapmaktadırlar:

"...Bu sırada John de Kay sorunu çıktı. Zengin bir Amerikalı bulmuştu. Finansmanı ona yaptırtmak istiyordu. Atina'ya geldi. Gazetelere Amerikan sermayesinden bahseden ilanlar vermeye kalktı. Aristidi, buna karşı çıktı. Atlantik ötesinin Yunanistan'da hoş karşılanmadığını söylüyordu. John de Kay artık bana karşı çalışıyordu.

...Aradan aylar geçti. 1926 ilkbaharında bir sabah, Istanbul'da istihbaratçılık yaptığım sırada benim için de çalışmış olan eski bir ajan, Nicholas Nicolopulos, beni ziyarete geldi. Emlak-i humayuna ait ve Kavala tapusuna tescilli yarım düzine kadar arazi bulmuştu. Benim adıma çalışmak istedi. Makul bir fiyat üzerinde anlaştık. Başka bir kısım arazilerin kayıtlarını da buldu. Müvekkillerim çok memnundu. Bana Aegean Trust'un müdürlüğüyle yılda 5 bin sterlin maaş teklif ettiler. Atina'da bir büro açacaktım".

Ama Bennett, 1928'in 21 Mart'ında tutuklanır. Kavala savcılığı tarafından, tapu senetlerinde sahtekârlık yapmakla suçlanmaktadır. Yardımcısı Nicolopulos da Kavala'da tutukludur.

Eski istihbarat yüzbaşısı daha sonra serbest bırakılacak ve sekiz yıl önce, 24 yaşındayken girdiği Abdülhamid mirası işinden vazgeçecektir.

Üstüste davalar

Abdülhamid veresesi, bu tarihten sonra, Ortadoğu ülkelerinde bir dava koşuşturması içine girdi. Bir yandan arazileri, bir yandan da petrol alanlarını kurtarmak için çalışılıyordu.

Önce, dünyanın en tanınmış devletler hukuku uzmanlarından ailenin haklı olduğu yolunda görüş alındı ve Beyrut Amerikan Üniversitesi hukuk profesörü Ilias Mur'a vekâlet verildi. Mur, İngiliz himayesi altında bulunan Gazze şeridindeki küçük bir araziyi, pilot dava konusu olarak seçti. Aile, İsviçreli avukat Robert Murry'yi de davaya soktu. Yafa'da açılan mahkeme, kazanıldı. Filistin yönetimi, kararı Kudüs'teki istinaf mahkemesinde temyiz etti. Mahkeme dosyayı Londra'ya, Kraliyet Konseyi'ne havale etti. Aile üyelerinden bazıları, Konsey'deki toplantıya bizzat katılarak savunma yaptılar. Karar, davanın yeniden görülmesi ama Yafa yerine Kudüs'e nakledilmesi şeklinde çıktı. Kudüs'te tekrar başlayan mahkemede, Abdülhamid vârislerini Selim Efendi'nin kızı Nemika Sultan temsil ediyordu.

Masrafları, Kanada'daki Consolidated Eastern Corporation karşılıyor üstelik her yıl erkek vârislere 25, kadınlara da 20 altın ödeniyordu. Coca Cola şirketi de sermayedarlar arasındaydı. Ailenin petrol alanlarına yönelmesinden sonra, hisselerin bir bölümü British Petrolium'a satılmıştı. Şirkette 1940'lara kadar Abdülhamid'in kızlarından Şadiye Sultan'ın kocası Reşad Halis Bey söz sahibi olmuş, sonra aile tarafından azledilmiş ve yerini Sultan

Reşad'ın ileriki yıllarda Mısır'da bir zindanda can verecek olan torunlarından Mahmud Namık almıştı. Bir ara kuyular için tahvil çıkartılması düşünüldü ama aile içinde anlaşma sağlanamadı. Yahudi lobisinin davayı desteklemek için aileye para verme önerisi de reddedildi.

Duruşmalar, 1947 yılında, aile aleyhine sonuçlandı. İngiliz hakim, talep edilen arazinin Lozan Andlaşması uyarınca, Filistin'e geçmiş olduğu kararını verdi. Yüksek mahkeme de kararı onayladı. Aynı yıllarda, Lozan Andlaşması'nın mülkiyet konusundaki istisna maddeleri uyarınca karma komisyonlara yapılan başvurular da tek tek reddedilmişti.

Aile, o güne kadar British Petrolium Company'den bir miktar ödenek de alıyordu. Şirket, 1948'de "adresin belli olmadığı" gerekçesiyle parayı bir bankaya yatırdı, ertesi yıl da ödemeleri durdurdu.

Osmanoğulları'nın bu tarihten sonraki petrol mücadelesinde muhatabı, British Petroleum Company olacaktı.

Hayaller, hayaller

Şirket maceraları devam ederken peşpeşe karşılaşılan başarısızlıklar, aile üyelerini mülklerini kurtarabilmek için yeni yollar aramaya sevketti. Artık herkesten başka fikir çıkıyordu.

Malları kurtarma hususunda bir "planı" olduğunu söyleyenler arasında, Abdülhamid'in kızlarından Naime Sultan'ın çocuğu Cahit Osman da vardı. Cahit Osman sürgün yıllarında özellikle Musul petrolleri konusunda çaba sarfetmiş, 1952 affından sonra Türkiye'ye dönmüş, çok büyük geçim sıkıntısı içerisinde 1976'da, Istanbul'da sefalet denebilecek bir yokluk içerisinde, trafik kazasında ölmüştü.

Aşağıda, bu sultanzade tarafından yazılmış, ama kime hitaben kaleme alındığını bilmediğimiz "Sultan İkinci Abdülhamid Mirası İşine Ait Not" başlıklı bir belgenin tam metnini, üslubunu muhafaza ederek veriyoruz. 1950'li yılların sonlarına ait olan belge, çaresiz kalan bir hanedan mensubunun çözüm arayışlarını tam olarak aksettirir biçimdedir.

SULTAN İKİNCİ ABDÜLHAMİD MİRASI İŞİNE AİT NOT

"Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye, Suudi Arabistan, Irak, Trablus ve Kıbrıs'ta birçok arsalar, çiftlikler, ormanlar, binalar, madenler, maden ve rıhtım işletmeleri ve nakliyat imtiyazları ihtiva etmektedir.

Bunlar meyanında bulunan bilhassa Musul petrol kuyularının satılları

ile 40 sene kadar daha hükmü olan işletme imtiyazları ve Beyrut'taki Resulayn çiftliği ile Beyrut'un en kıymetli yerindeki arazi ve binalar çok müstesna bir değer taşımaktadırlar.

Bu tereke üzerindeki haklarımızı ispat eden tapu senetleri ve fermanlar mevcuttur. Bu hakların mevcudiyeti ve tanıtılması hususunda meseleyi dünya çapında birçok hukuk uzmanları ile tetkik edip raporlar yazarak durumun lehimizde olduğunu beyan etmişlerdir. Hatta bu raporlardan bazıları tabedilmiştir.

Bu hukukçular meyanında Birleşmiş Milletler birinci reisi Politis, Sorbon Üniversitesi profesörlerinden Marcel Sibert, Comte Ostrorog, Sir Krips, Maitre Bruel, Englert ve Grimaldi, Amerika'da Kennedy'den evvel namzet olan ve halen Pensilvania Üniversitesi rektörü olup maiyetinde otuz avukat çalıştıran ve yalnız büyük devlet işleri kabul eden Harold Stassen ve Türk hukukçularından temyiz yargıtayı reisliğinden ayrılma avukat Ali Himmet Berki, Prof. Halit Kemal Elbir, Dr.Esat Öztek, Av.Haldun Kip, Sadi Kazancı, Edip Keçecioğlu ve daha birçok hukukçular bulunmaktadır.

Halen benim işlerime bakan vergi itiraz komisyonu reisliğinden ayrılma Av.Remzi Buharalı da bu iş hakkında fikir beyan edecektir. Beyrut avukatların(dan) Jean Lahut da meseleyi incelemiş arzu edilirse işi deruhte edecektir.

Bu itibarla II. Sultan Abdülhamid mirası üzerindeki vârislerin hakları gayrı kabili itirazdır. Esasen Lausanne muahedenamesi bu gibi hakların kurtarılmasına müsait olduğu gibi TC kanunları da Türkiye haricindeki hakların kurtarılmasına mani olacak maddeler ihtiva etmediğinden bu hususta Türkiye devletinin bize yardımcı olması da mümkündür. Yapılan sondajlar daima iyi sonuç vermiştir.

Durum bu derece lehde olmasına rağmen ben bu hususta dava açılmasını doğru bulmuyorum. Çünki böyle bir dava hem çok vakit alır, hem de gerekli harç vesair masrafları karşılayacak durumda değiliz, hakkımızı ilgili devletler tanımadan bizden onları satın alacak olan şahıs ve şirketler bulmamız mümkün değildir. Petrol mevzuuyla yine çok kişi ilgilenir fakat ancak ilgili devletler ile sulhen bir anlaşma hasıl olduğu takdirde bu hususta haklarımızı satın almayı kabul ederler.

Şu halde yapılması lazım gelen şey bir şirketle şarta bağlı anlaşma aktedip onun ödeyeceği devir ve temlik bedelinin bir kısmını 30.000.000 dolarlık bir kısmını feda ederek ilgili memleket ile bir anlaşma zemini hazırlamaya çalışmak gerekmektedir. Bu anlaşmayı ticari bir şekilde halletmeye çalışmalıyız. Ve bu mümkündür ve çok çabuk neticelenebilir.

Bir miras davası şeklinde meselenin halli çok güç olur. Bu sebeple usule uygun bir imtiyaz talebi gerekmektedir. Böyle bir mevzu mektupla telefonla halledilemez. Şu halde oraya gayetle zeki ve muktedir bir şahıs göndere-

rek bir anlaşma zemini temin etmeye çalışmalıyız. Diğer cihetten ise: Bir şirket bulup onunla şarta bağlı bir anlaşma aktetmeliyiz ki sulhen anlaşmak için gerekli fedakarlığı kabul edebilelim. Bundan birçok sene önceki takdiri kıymete göre bu terekenin kıymeti 600.000.000 dolar idi. Bu hesaba Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Arnavutluk'taki mallar malum olan siyasi sebepler muvacehesinde dahil edilmemişti. Halbuki bilahare en değerli hukukçular Türkiye'deki gayrımenkulleri dahi kurtarmanın mümkün olacağını söylediler. Türkiye ile diğer devletler arasında bizim lehimizde anlaşmalar da aktedilmiş bulunuyor. Halen bütün bu memleketlerdeki mal ve mülklerimizi kurtarmak da şüphesiz mümkündür.

Biz, her kim biz vârislere (Yirmi milyon dolar) verirse murisimizden bize intikal etmiş bulunan hakları ona devredeceğiz. (Bu hesaba Türkiye ve diğer memleketler de dahildir. Yani Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya, Arnavutluk) filân.

Kanaatimce bu meseleyi halletmek için derhal bir dernek kurmak ve bu dernek erkânının her hafta toplanmasını sağlamak lazımdır. Bu derneğin azaları aşağıda yazılı kimselerden müteşekkil bulunması muvafık olur.

1. İşi getiren ve dosyayı temin eden Cahit Osman.

2. Bir alıcı bulup ondan şarta bağlı ve garantili mukavelename elde edenler.

3. Gereken masrafı karşılayacak parayı getiren ve bu zatı bize bulanlar.

4. İlgili memleketlerde meseleyi sulhen anlaşma ile halle çalışacak olan şahıslar veya şahısları bize bulanlar.

5. Dosyaları tasnif eden, değerlendiren ve noksan evrakı tapudan ve arşivden bize temin eden kimseler.

6. Çetin Pelit, Remzi Buharalı ve Hikmet Özerdil beyler.

Bu işten hasıl olacak kâr: Önceden tesbit edilecek şartlara göre komite erkanı arasında paylaşılacaktır.

Derhal teşebbüse geçilmesi, suret-i katiyede gerekmektedir. Cahit Osman arsalar satılınca derneğin emrine bir miktar para yatıracaktır.

Sayan bey Irak petrolleri üzerindeki hakkımızı 60.000.000 dolara almak isteyen bir şirket bulmuştu, bu şirketin tek şartı bizim Irak ile sulhen anlaşma imkanı hazırlamamız idi. Kanaatime göre bu işe ticari bir şekil vermek şartıyla, alınacak paranın yarısını, yani 30.000.000 dolarını feda ederek gerekli anlaşmayı temin etmek mümkündür.

Mümessilimizin Irak'a giderek önce lazım gelen tahkikatı yapıp hisselerimizi alacak şirketle de anlaşma aktetmemizden sonra, Irak'a tekrar giderek orada görüşeceği şahıs, herhalde çok zeki bir adamdır, bu zat kendisine 30.000.000 dolar ve bütün haklarımız verilmek şartıyla bulacağımız şirketin usule uygun olarak ve ticari yoldan (hakkımıza muadil) bir imtiyaz talebini iyice düşünmeden reddedemez."

Bir Baron ve bir Ermeni

Aile, çıkmayan candan ümit kesilmez misali, petrol kuyularının kurtarılacağı beklentisini hiç kaybetmedi. Yine temaslar yapıldı, yine hayaller kuruldu.

Bu hayallerden birini, Beşinci Murad'ın Paris'te yaşayan torunlarından Kenize Murad, acı tebessümlerle anlatıyor:

"...1960'lı yıllardaydı. Küçük bir çatı katında oturuyordum. Akşamları çocuk bakıcılığı yapıyor, kazandığım parayla üniversiteye gidiyordum.

Buz gibi bir kış sabahıydı. Kapıcı geldi, Hüseyin Nakip adında birisinin beni telefonla aradığını, numarasını bıraktığını ve çok acele aramamı istediğini söyledi. Benim telefonum yoktu. Acil durumlarda arasınlar diye, yakınlarıma birkaç komşumun telefon numarasını bırakmıştım. Hüseyin Nakip, numarayı herhalde onlardan almıştı.

Sabahları kahve içmeden kendime gelemezdim. Cüzdanıma baktım, sadece 50 santim param vardı. Bulvar kahvelerinde bir fincan kahve, 50 santimdi. O da masaya oturmadan, barın kenarında ayakta içmek şartıyla. Yani telefon edersem kahvemi içemeyecek, içersem de telefon edemeyecektim. O gün bir evde çocuk bakmaya gidecektim ve ücretimi alana kadar, bütün servetim bu 50 santimdi.

Bir bulvar kahvesine gittim. Patrona kaç param olduğunu söyledim ve vaziyeti anlattım. Adam "Rica ederim matmazel" deyip hem kahvemi, hem de telefonu uzattı. Numarayı çevirdim. Karşıma Hüseyin Nakip çıktı. Halife'nin yıllarca özel sekreterliğini yapmış. Fransızca konuşuyordu. "Haftalardır size ulaşmaya çalışıyoruz prenses" dedi. "Çok acele görüşmemiz lazım. Bazı belgeleri imzalamanız gerekiyor. Musul petrollerinin vârisi olduğunuzdan acaba haberiniz var mı?".

Oracıkta nasıl düşüp bayılmadığıma, bugün de hayret ediyorum. Hemen o sabah Hüseyin Nakip'le buluştuk. Bana birçok belgeler imzalattı. Petrol hisselerimin gelmesini beklemeye başladım, hâlâ da bekliyorum".

Gazze şeridi davasının kaybedilmesinden sonra, toplu halde yeni bir girişim için 25 yıl kadar beklemek gerekti ve çabalar 1970'lerde tekrar canlandı.

Bu girişim konusunda, aile şunları anlatıyor:

İsviçre bankalarıyla ilişkisi olan bir Fransız asili, Baron de Verdoct hanedanla temas kurdu ve British Petrolium aleyhine açılacak bir tazminat davasını finanse edebileceğini söyledi. Aileden asil değildi, unvanını satın almıştı. Petrol mücadelesine para için değil, sırf gayesini tatmin etmek maksadıyla gireceğini söylüyordu. Elde edilecek gelir sadece Abdülhamid vârislerine değil, 1938 protokolü uyarınca bütün aileye dağıtılacaktı.

Finansmanı, Baron vasıtasıyla "Societe Bellante, Clauss, Miller & Nolas" şirketi sağlayacaktı. Baronun yardımcısı, Sayan adında bir Ermeni'ydi. İlk aşamada, mülklerle ilgili son durumu incelemesi için Lübnan'a bir temsilci gönderildi ve bu temsilcinin Beyrut'a varışının ertesi günü cesedi bulundu.

Abdülhamid vârisleri, 1974 Eylül'ünde, Societe de Banque Suisse'nin Coranavin şubesinden gönderilmiş mektuplar aldı. Bunlarda oldukça yüksek miktarlar yazılıydı. Meselâ hükümdarın o sırada Istanbul'da, bir bodrum katında, sefalet denebilecek bir yokluk içerisinde yaşamakta olan kızı Şadiye Osmanoğlu'nun hissesinin 2 milyon 100 bin dolar olduğundan bahsediliyordu.

Belgede, ilginç ifadeler vardı. Banka, şirketten, vârislere bu paraların ödenmesi talimatını almıştı ama henüz hesaplara yatırılan birşey yoktu. Şirketin verdiği ödeme emrinin ne anlama geldiğini hiç kimse anlamadı. Ödemeler satıştan elde edilecek gelirler gelmeye başladıktan sonra bölüm bölüm yapılacaktı ve satış gelirlerinin bu bankaya yatırılması şarttı.

Belgenin sahte olduğunun anlaşılması fazla sürmedi. Ortada finansman denebilecek hiçbirşey yoktu. Tahminler, Baron ve Sayan'ın aileden alacakları vekâletlerle petrol şirketiyle kendi adlarına ilişkiye girip başarılı oldukları takdirde, gelirleri kendi hesaplarına geçirmek istedikleri yolundaydı.

Hanedan, Baron ve adamlarıyla ilişkisini kesti, bu teşebbüs de sonuçsuz kaldı.

BELGELER

Osmanoğulları'yla ilgili Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve bazı hukuki belgeler

I.
HİLÂFETİN İLGASINA VE HANEDAN-I OSMANİ'NİN TÜRKİYE CUMHURİYETİ MEMALİKİ HARİCİNE ÇIKARTILMASINA DAİR KANUN

Kanun no : 431
Kabul tarihi: 26 Receb 1342 - 3 Mart 1340 (1924)

MADDE 1 - Halife hal'edilmiştir. Hilâfet, hükümet ve cumhuriyet mana ve mefhumunda esasen mündemiç olduğundan Hilâfet makamı mülgadır.

MADDE 2 - Mahl– Halife ve Osmanlı saltanat-ı münderisesi hanedanının erkek, kadın bilcümle azası ve damatlar Türkiye Cumhuriyeti memaliki dahilinde ikamet etmek hakkından ebediyyen memnudurlar. Bu hanedana mensup kadınlardan mütevellid kimseler de bu madde hükmüne tabidirler.

MADDE 3 - İkinci maddede mezkûr kimseler işbu kanunun ilanı tarihinden itibaren azami on gün zarfında Türkiye Cumhuriyeti arazisini terke mecburdurlar.

MADDE 4 - İkinci maddede mezkûr kimselerin Türk vatandaşlık sıfatı ve hukuku merfudur.

MADDE 5 - Bundan böyle ikinci maddede mezkûr kimseler Türkiye Cumhuriyeti dahilinde emval-i gayrımenkuleye tasarruf edemezler. İlişiklerinin kat'ı için bir sene müddetle bilvekâle mehakim-i devlete müracaat edebilirler.

Bu müddetin mürurundan sonra hiçbir mahkemeye hakk-ı müracaatları yoktur.

MADDE 6 - İkinci maddede mezkûr kimselere masarif-i seferiyelerine

mukabil bir defaya mahsus ve derece-i servetlerine gsre mütefavit olmak üzere hükümetçe tensib edilecek mebaliğ ita olunacaktır.

MADDE 7 - İkinci maddede mezkûr kimseler Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilindeki bilcümle emval-i gayrımenkulelerini bir sene zarfında hükümetin malumat ve muvafakatiyle tasfiyeye mecburdurlar. Mezkûr emlâki gayrımenkuleyi tasfiye etmedikleri halde bunlar hükümet marifetiyle tasfiye olunarak bedelleri kendilerine verilecektir.

MADDE 8 - Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlık etmiş kimselerin Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilindeki tapuya merbut emval-i gayrımenkuleleri millete intikal etmiştir.

MADDE 9 - Mülga padişahlık sarayları, kasırları ve emakin-i sairesi dahilindeki mefruşat, takımlar, tablolar, asar-ı nefise ve sair bilumum emvâli menkule millete intikal etmiştir.

MADDE 10 - Emlak-i Hakaniye namı altında olup evvelce millete devredilen emlak ile beraber mülga padişahlığa ait bilcümle emlak ve sabık Hazine-i Humayun, muhteviyatlarile birlikte saray ve kasırlar ve mebani ve arazi millete intikal etmiştir.

MADDE 11 - Millete intikal eden emval-i menkule ve gayrımenkulenin tesbit ve muhafazası için bir nizamname tanzim edilecektir.

MADDE 12 - İşbu kanun, tarih-i neşrinden itibaren mer'iyül'-icradır.

MADDE 13 - İşbu kanunun icra-yı ahkâmına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

II.
MAHPEYKER, TÜRKÂN, ALİ, RÂNÂ VE HUMEYRA'NIN TÜRKİYE'YE AVDET ETMELERİNE DAİR KANUN

Kanun no : 3662
Kabul tarihi : 5 Temmuz 1939
Resmi Gazete ile neşir ve ilanı : 11 Temmuz 1939 - Sayı:4255

MADDE 1 - Ölü general Enver çocukları Mahpeyker, Türkan ve Ali ile biraderi Kamil kızı Rana'nın ve İsmail Hakkı kızı Humeyra'nın Türk vatan-

daşlığına kabul ve Türkiye'ye gelmelerine müsaade edilmiştir.

MADDE 2 - Bu kanunun mer'iyetinden evvel birinci maddede adları yazılı olanlar hakkında 431 sayılı kanun hükümlerine göre yapılmış muameleler muteberdir.

MADDE 3 - Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

MADDE 4 - Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Hey'eti memurdur.

III.
PASAPORT KANUNUNA BAZI MADDELER EKLENMESİNE DAİR KANUN

Kanun no : 5370
Kabul tarihi : 18 Nisan 1949
Resmi Gazete ile yayım ve ilanı : 25 Nisan 1949 - Sayı: 7190

MADDE 1 - 3519 sayılı pasaport kanununa aşağıda yazılı maddeler eklenmiştir.

EK MADDE 1 - Doğum itibarıyla münderis Osmanlı hanedanından olmayıp bu hanedan azasından biriyle evlenmiş ve ölüm veya boşanma sebebiyle dul kalmış olan ve çocuğu bulunmayan erkek ve kadınların Türkiye'ye gelmelerine Bakanlar Kurulu kararıyla müsaade olunabilir. Şu kadar ki Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlık etmiş kimselerden hilâfetin ilgası tarihinde hayatta olsun olmasın vârislerine intikal yapılmamış herhangi birinin nam ve uhdesinde o tarihte mukayyet bulunan gayrımenkul mallarla 1 Eylül 1324 ve 21 Nisan 1325 tarihli iradelerin mevzuu bulunan gayrımenkul mallar 431 sayılı kanunun 8. ve 10. maddeleri mucibince millete intikal etmiş bulunduğundan bu kanuna müsteniden yurda avdet edenler dahi bu mallar üzerinde irs veya herhangi bir sebebe dayanarak hak iddia edemezler.

EK MADDE 2 - Doğum itibariyle münderis Osmanlı hanedanı azasından bulunan kadınlardan yabancı devlet başkanlarından veya devlet hanedan azasından veyahut elçi veya elçilik vazifesiyle görevlendirilmiş olanlardan biriyle evli olanların transit suretiyle Türkiye'den geçmelerine ve üç aya kadar Türkiye'de ikametlerine Bakanlar Kurulu kararıyla izin verilebilir.

MADDE 2 - 431 sayılı kanunun ikinci maddesinin bu kanuna aykırı hükümleri kaldırılmıştır.

MADDE 3 - Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4 - Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

IV.
VATANDAŞLIK KANUNUNA BAZI MADDELER EKLENMESİNE DAİR KANUN

Kanun no : 5371
Kabul tarihi : 18 Nisan 1949
Resmi Gazete ile yayım ve ilanı : 25 Nisan 1949 - Sayı: 7190

MADDE 1 - 1312 sayılı Vatandaşlık Kanununa aşağıdaki maddeler eklenmiştir:

Ek madde 1 - 5319 sayılı Pasaport Kanununa bazı maddeler eklenmesine dair olan 5370 sayılı kanunun birinci ek maddesi gereğince yurda dönmelerine müsaade edilen kimselerin o kanunda yazılı kayıtlar dahilinde vatandaşlığımıza alınmasına Bakanlar Kurulu karar vermeğe yetkilidir.

Ek madde 2 - 431 sayılı kanunun dördüncü maddesinin bu kanunun hükmüne aykırı hükümleri kaldırılmıştır.

MADDE 2 - Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3 - Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

V.
HİLÂFETİN İLGASINA VE OSMANLI HANEDANI'NIN TÜRKİYE MEMALİKİ HARİCİNE ÇIKARTILMASINA DAİR OLAN 431 SAYILI KANUNUN 8. MADDESİNİN YORUMU (2 MAYIS 1949)

Yorum no : 245
Resmi Gazete ile yayım ve ilanı : 7 Mayıs 1949 - Sayı: 7201

431 sayılı kanunun mer'iyete girdiği tarihte hayatta bulunsun bulunmasın Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlık etmiş herhangi bir kimse namına Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde tapuda mukayyet gayrımenkul mallar bu kanunun 8. maddesi mucibince, kanunun yürürlüğe girmesiyle millete intikal etmiştir.

Binaenaleyh, 431 sayılı kanunun neşrinden sonra bu gayrımenkullerin padişahların mirasçılarına intikali yapılamaz ve bu mallar üzerinde verese tarafından hiçbir hak iddia edilemez.

VI.
HİLÂFETİN İLGASINA VE HANEDAN-I OSMANİ'NİN TÜRKİYE CUMHURİYETİ MEMALİKİ HARİCİNE ÇIKARILMASINA DAİR OLAN 431 SAYILI KANUNUN 2. MADDESİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ VE AYNI KANUNA BAZI MADDELER EKLENMESİ HAKKINDA KANUN

Kanun no : 5958
Kabul tarihi : 16 Haziran 1952
Resmi Gazete ile yayım ve ilanı : 23 Haziran 1952 - Sayı: 8142

MADDE 1 - 3 Mart 1340 tarihli ve 431 sayılı kanunun ikinci maddesi değiştirilmiş ve aynı kanuna aşağıda yazılı maddeler eklenmiştir.

MADDE 2 - Mülga hilâfet ve münderis Osmanlı saltanatı hanedanının padişahlar sülbünden olan erkek azası ve bunların erkek füruu Türkiye'ye gelmek ve Türkiye'den transit olarak geçmekten memnudurlar. Bunların dışında kalanlar Türkiye'ye gelebilirler.

EK MADDE 1 - İkinci madde gereğince Türkiye'ye gelebileceklerin müracaatları halinde, Türkiye'ye gelmek ve Türkiye'de ikamet etmek şartları aranmaksızın vatandaşlığa alınmalarına Bakanlar Kurulu karar verebilir.

EK MADDE 2 - İkinci madde hükmünden istifade edenler bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren umumi hükümler dairesinde mal edinebilirler. Bu suretle Türkiye'de mal edinenlerden ölenlerin ikinci maddeden istifade edemeyen vârislerine ait hisseler sulh mahkemesince bir sene içinde tasfiye olunarak tutarı kendilerine ödenir.

EK MADDE 3 - Bu kanuna müsteniden yurda gelmek hakkını haiz olanlar, 27 Ağustos 1324 ve 20 Nisan 1325 tarihli iradeler ve 431 sayılı kanun ve

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 245 sayılı tefsir kararı gereğince millete intikal etmiş olan bilumum menkul ve gayrımenkul mallar üzerinde miras sebebiyle veya diğer herhangi bir sebeple hak iddia edemezler.

EK MADDE 4 - Türkiye'ye gelenler veya Türk vatandaşlığını iktisab edenler (sultan, hanımsultan, kadınefendi, prens ve prenses) gibi hanedana nisbet ifade eden elkab ve unvanları kullanmaktan memnudurlar.

İkinci madde hükmünden istifade edenlerden memnuiyet hilafına harekette bulunanlar altı aydan iki yıla ve bu unvanları bu kimseler hakkında iltizamen kullananlar üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

MADDE 3 - 431 sayılı kanunun ve diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri ile 5371 sayılı kanun kaldırılmıştır.

MADDE 4 - Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5 - Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

VII.
CUMHURİYETİN 50. YILI NEDENİYLE BAZI SUÇ VE VE CEZALARIN AFFI HAKKINDA KANUN'UN 8. MADDESİ

Kanun no : 1803
Resmi Gazete ile neşir ve ilanı : 18 Mayıs 1974

MADDE 8 - 16.6.1952 tarih ve 5958 sayılı kanunla tadil edilen 26 Recep 1342 ve 3 Mart 1340 tarihli ve 431 sayılı kanunun 2, 3, 4 ve 5'inci maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu durumdan istifade etmek isteyen erkek mensuplar hakkında 431 sayılı kanunu tadil eden 5958 sayılı kanun gereğince kadın mensuplara tanınan haklar uygulanır.

Atiye Sultan vârislerinin 1938'de aldıkları veraset ilâmı

Sultan Mahmud'un kızlarından Atiye Sultan'ın vârisleri, 1938'de, Üsküdar Asliye Hukuk Hakimliği'nden bir ilâm çıkartmışlardı. İlâm, sadece bu sultanın soyundan gelenleri kapsıyordu. 1960 tarihli ilâmın girişindeki 4. maddede Atiye Sultan'ın vârisleri olarak, ilâmda adları geçenler kabul ediliyor.

ÜSKÜDAR
HUKUK HAKİMLİGİ
938/2281

Hakim : İrfan Gürkan S.N. 4029
Davacı : Sait Gür Furat kızı Müfide Çoruh.
Kuzguncuk'ta Paşalimanı Caddesi'nde 72 no'lu köşkte.
Vekili : Avukat Hüseyin Sadeddin Arel
Dava :Veraset

KARAR: 1255 senesinde vefat eden Sultan Mahmud-u Saninin veraseti oğulları Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz ile kızları Atiye Sultan ve Adile Sultan ve Atiye Sultan'ın da 1265 senesinde vefatı ile veraseti zevci Fethi Ahmed Paşa ve kızları Seniye Hanımsultan ve Feride Hanımsultan'a ve Damat Fethi Ahmed Paşa'nın da 1274 senesinde vefatı ile veraseti zevcesi Şemsinur Hanım ve kızları Yegâne ve Güzide hanımlara ve Seniye Hanımsultan ile oğlu Mahmud Celâleddin Paşa'ya ve Damat Fethi Paşa zevcesi Şemsinur hanım da 1297 senesinde vefatı ile veraseti oğlu Mahmud Celâleddin Paşa ve kızları Güzide ve Yegâne hanımlara ve Mahmud Celâleddin paşanın da 1300 senesinde vefatı ile veraseti zevcesi Cemile Sultan binti Abdülmecid ile kızları Fethiye Hanımsultan ve Fatma Hanımsultan ve Ayşe Hanımsultan ve oğulları Celâleddin ve Sakıp ve Ahmed ve Kâzım beylere ve 1302 senesinde Fethiye Hanımsultan'ın vefatı ile veraseti anası Cemile Sultan ile ana baba bir kardeşleri Fatma Hanımsultan ve Ayşe Hanımsultan ve Sakıp ve Celâleddin beylere ve 1307 senesinde Fatma Hanımsultan'ın vefatı ile veraseti anası Cemile Sultan ve ana baba bir kardeşleri Ayşe Hanımsultan ve Sakıp ve Celâleddin beylere ve Sakıp beyin de 1312 senesinde vefatı ile veraseti zevceleri Vicdan ve Dilbeste hanımlar ve kızları Şehime ve Emine hanımlara ve Ahmed beyin de 1324 senesinde vefatı ile veraseti zevcesi Hayriye hanım ve kızı Fatma Dürdane hanım ile oğulları Fethi ve Refik beylere ve 1327 senesinde Güzide hanımın da vefatı ile veraseti kızları Yegâne ve Saite ve Mediha hanımlarla oğulları Memduh ve Sait beylere 1328 senesinde Seniye Hanımsultan'ın da vefatıyla veraseti ana baba bir kardeşi

Feride Hanımsultan ile baba bir kardeşi Yegâne hanıma ve 1330 senesinde Cemile Hanımsultan'ın da vefatı ile veraseti oğlu Celâleddin Bey ve kızı Ayşe Hanımsultan'a ve Celâleddin beyin de 1332 senesinde vefatı ile veraseti karısı Hayriye hanım ve kızları Mevhibe ve Münire hanımlarla oğlu Ziyaeddin beye ve 1333 senesinde Şehime hanımın da vefatı ile veraseti anası Vicdan hanım ve baba bir kız kardeşi Emine hanıma ve Feride Hanımsultan'ın da 1336 senesinde vefatı ile veraseti baba bir kardeşi Yegâne hanıma ve 1337 senesinde Kâzım beyin de vefatı ile veraseti zevcesi Hatice hanım ve oğlu Besim beye ve 1338 senesinde Fethi Ahmed Paşa kızı Yegâne hanımın da veraseti oğulları Hasan ve Alâaddin beylerle kızı Ferdane hanıma ve Temmuz 926'da Memduh beyin de vefatı ile veraseti zevcesi Mediha ve kızları Güzide ve Nüveyre ve Nazan ve Âlime hanımlarla oğlu Rauf beye ve Eylül 926'da Sakıp bey kerimesi Emine hanımın da vefatı ile veraseti validesi Dilbeste ve kızı Müfide hanımlara ve 932 senesinde Ferdane hanımın da vefatı ile veraseti kızı Meliha hanım ile oğulları Fethi ve Tevfik beylere ve 934 senesinde Hayriye hanımın da vefatı ile veraseti oğlu Ziyaeddin beyle kızları Münire ve Mevhibe hanımlara ve 935 senesinde Hasan beyin de vefatı ile veraseti kızları Emine ve İptihaç hanımlara ve 937 senesi Ahmed bey zevcesi Hayriye hanımın da vefatı ile veraseti oğulları Fethi ve Refik ve kızı Fatma Dürdane'ye ve 938 senesinde Vicdan'ın da vefatı ile veraseti kimsesi olmadığından hazineye münhasır kaldığı bu dosya ile mahkemenin 938/2065 no'lu dosyasındaki nüfus kayıtları ve istima kılınan şahitlerin şahadetiyle sabit olduğundan vefat tarihlerine göre mesele-i mirasiyeleri feraiz ve Medeni Kanun hükümlerine göre bilhisap (73.574.645.760) sehimden olup siham-ı mezkurdan (24.524.881.920) sehmi Sultan Abdülmecid'e ve (24.524.881.920) sehmi Sultan Abdülaziz'e ve (12.262.440.960) sehmi Adile Hanımsultan'a ve (169.789.200) sehmi Ayşe Hanımsultan'a ve (21.591.360) sehmi Hatice hanıma ve (151.139.520) sehmi Besim beye ve (54.840.555) sehmi Dilbeste hanıma ve (67.652.928) sehmi Fethi beye ve (67.652.928) sehmi Refik beye ve (37.425 064) sehmi Fatma Dürdane hanıma ve (155.105.280) sehmi Sait beye ve (77.552.640) sehmi Saite hanıma ve (77.552.640) sehmi Mediha hanıma ve (162.714.650) sehmi Ziyaeddin beye ve (88.431.875) sehmi Münire hanıma ve (88.431.875) sehmi Mevhibe hanıma ve (4.284.555.264) sehmi Alâaddin beye ve (19.388.160) sehmi Mediha hanıma ve (45.239.040) sehmi Rauf beye ve (22.619.520) sehmi Güzide hanıma ve (22.619.520) sehmi Nüveyre hanıma ve (22.619.520) sehmi Nazan hanıma ve (22.619.520) sehmi Âlime hanıma ve (121.226.490) sehmi Müfide hanıma ve (714.092.544) sehmi Fethi beye ve (714.092.544) sehmi Tevfik beye ve (714.092.544) sehmi Meliha hanıma ve (2.142.277.632) sehmi Emine hanıma ve (2.142.277.632) sehmi İptihaç hanıma ve (54.840.555) sehmi de hazineye aidiyetine ve Bihter hanımın 1302 tarihinde vefatı ile veraseti babası Bekir beyle anası Yegâne hanıma ve

Bekir bey kızı Saibe hanımın da 1308 senesinde vefatı ile veraseti keza babası Bekir beyle anası Yegâne hanıma ve Bekir beyin de 1325 senesinde vefatı ile veraseti zevcesi Yegâne ve kızı Ferdane hanımlarla oğulları Alâaddin ve Hasan beylere münhasır olup mesele-i mirasiyeleri bermucib-i feraiz 48 sehimen olup 13 sehmi Yegâne hanıma ve 14'er sehimden 28 sehmi Alâaddin ve Hasan beylere ve 7 sehmi de Ferdane hanıma aidiyetine ve 1311 senesinde vefat eden Sait Paşa'nın da veraseti zevcesi Güzide hanım ile kızları Mediha ve Saite ve Yegâne hanımlarla oğulları Memduh ve Sait beylere ve Yegâne'nin de 938 senesinde vefatı ile veraseti kocası Doktor Tevfik ve oğulları Şehsuvar ve kızı Reyan'a münhasır olup miras meseleleri feraiz ve Medeni Kanun'un 449 ve 444'üncü maddeleri mucibince 64 sehimden olup sekizer sehmi Mediha ve Saide hanımlara ve 16'şar sehimden 32 sehmi Memduh ve Sait beylere ve 8 sehmi de zevcesi Güzide hanıma ve üçerden 6 sehmi Şehsuvar ve Reyan'a ve iki sehmi de Doktor Tevfik'e aidiyetine ve emval-i gayrımenkuleye gelince:

Emval-i Gayrımenkule İntikalat Kanunu ile Medeni Kanun'a tevfikan mesele-i mirasiyeleri (41.703.876.000) sehim itibarıyla (10.450.944.000) sehmi Adile Sultan'a ve (10.450.944.000) sehmi Sultan Mahmud'a ve (10.450.944.000) sehmi Sultan Aziz'e ve (766.729.860) sehmi Ayşe'ye ve (124.777.489) sehmi Dilbeste'ye ve (402.375.340) sehmi Fethiye ve (402.375.340) Refika ve (402.375.340) sehmi Fatma Dürdane'ye ve (646.102.360) sehmi Sait'e ve (646.102.360) sehmi Saide'ye ve (646.102.360) sehmi Mediha'ya ve (646.102.360) sehmi Yegâne'ye ve (227.231.820) sehmi Ziyaeddin'e ve (227.231.820) sehmi Münire'ye ve (227.231.820) sehmi Mevhibe'ye ve (25.899,840) sehmi Hatice'ye ve (77.699.520) sehmi Besim'e ve (1.339.229.280) sehmi Alâaddin'e ve (124.025.340) sehmi Mediha'ya ve (74.415.204) sehmi Rauf'a ve (74.415.204) sehmi Güzide'ye ve (74.415.204) sehmi Nüveyre'ye ve (74.415.204) sehmi Nazan'a ve (74.415.204) sehmi Âlime'ye ve (115.047.799) sehmi Güzide'ye ve (669.614.640) sehmi Emine'ye ve (669.614.640) sehmi İptihaç'a ve (513.012.394) sehmi Fethi'ye ve (513.012.394) sehmi Tevfik'e ve (513.012.394) sehmi Meliha'ya ve bilâvaris vefat etmiş olan Vicdan'ın hissesi (54.061.470) sehmi de Hazine-i Maliye'ye ve keza Emval-i Gayrımenkule İntikalat Kanunu'na tevfikan on sehim itibariyle Bihter hanımın anası ve Bekir karısı Yegâne'ye 4 ve 3'erden 6 sehim de Bekir evlatları Alâaddin ve Hasan'a ve 160 sehim itibariyle de 40 sehmi müteveffa Sait Paşa karısı Güzide'ye ve 24'erden 96 sehmi Sait Paşa evlatları Memduh ve Sait ve Saite ve Mediha'ya ve 6 sehmi Sait Paşa kızı Yegâne kocası Tevfik'e ve 9'ardan 18 sehmi mezbure Yegâne evlatları Şehsuvar ve Reyan'a aidiyetine 13/12/938 tarihinde karar verilerek tefhim kılındı.

Kâtip Hakim 4029

T.C.
ÜSKÜDAR
ASLİYE HUKUK YARGIÇLIĞI

İşbu 13/12/938 tarih ve 938/2281 sayılı veraset ilâmında verese meyanında ismi yazılı Prens Sakıb karısı Vicdan 938 yılında bu ilâm tarihinden evvel ölerek veraseti kendinden evvel ölen kardeşi Halid'in kızları Kevser ve Naile nam-ı diğer Kise ile oğulları Kemal ve Naim'e münhasır olduğu bu kerre dinlenen şahitlerin şahadeti ve nüfus kaydı ile sabit olduğundan Vicdan'ın verasetinin ol suretle sübutuna, tarih ve numarası yukarıda yazılı işbu veraset senedinde Vicdan için veraset hissesi olarak iki kalemde gösterilip hazineye aidiyeti yazılan (54.840.55) ile (54.061.470) sehmin müsavat üzere evvel ölen kardeşi Halit'in çocukları Kevser ve Naile nam-ı diğer Kise ve Kemal ile Naime isabeti iktiza eylemesine ve bu veraset senedinin bu suretle tadil ve ıslahına ve işbu kararın mezkur veraset senedi altına zeylen yazılması lüzumuna karar verildi. 8.10.946

Kâtip Yargıç

Osmanoğulları'nın 1960 tarihli veraset ilâmı

Osmanoğulları, 1952 affından sonra, Türk mahkemelerinden birçok veraset ilâmı aldılar. Bunlar, ailenin değişik kollarından gelenlerce, ayrı ayrı çıkartılmıştı.

İlâmlar içerisinde, vârislerin hemen tamamını kapsayanı, Beşinci Murad'ın kızlarından Fatma Sultan'ın küçük oğlu Celâl Refik İris tarafından, 1960'ta Sarıyer Asliye Mahkemesi'nden alındı. Aşağıda, bu veraset ilâmının tam metnini veriyoruz.

SARIYER ASLİYE MAHKEMESİ
HUKUK HAKİMLİĞİ

Esas no : 1960/113
Karar no : 1960/233

Hakim : Necdet Güzelçam 7709
Katip : Ömer Beldibi
Davacı : Celâl Refik İris
Dava : Osmanlı İmparatorluğu padişahlarından Sultan Mahmud (II.), Adile Sultan ve Sultan Abdülmecid kızı Fatma Sultan'a ait veraset senedi verilmesi talebinden ibarettir.
Dava dilekçesi : Davacı Celâl Refik İris vekili Av. Osman Derviş Kuntman, mahkemeye vermiş olduğu 20 Şubat 1960 tarihinde kayıtlı dilekçesinde:

1- Osmanlı İmparatorluğu padişahlarından Sultan Mahmud'un (II.) 2.7.1838 (1255) tarihinde ölümüyle verasetinin erkek çocukları Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülâziz ile kızları Atiye ve Adile Sultanlara kaldığını ve diğer evlatlarının zürriyetsiz olarak öldüklerini;

2 - Bunlardan Adile Sultan'ın 1898 senesinde öldüğünü, kocası Mehmed Ali Paşa'nın kendisinden evvel öldüğünü, çocukları bulunmadığından veresesinin kardeşleri Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülâziz ve Atiye Sultan'a kaldığını;

3 - Bunlardan Sultan Abdülmecid'in 26.6.1861 (1277) tarihinde ölümüyle veresesinin çocukları Sultan Murad (V.), Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Burhaneddin Efendi, Seniha Sultan, Kemaleddin Efendi, Süleyman Efendi, Mediha Sultan, Sultan Abdülhamid, Fatma Sultan, Refia Sultan, Cemile Sultan, Münire Sultan ve Behice Sultan'a kaldığını;

4 - Bunlardan Atiye Sultan'ın 1265 senesinde öldüğünü, buna ait veraset

senedinin Üsküdar Asliye Hukuk Hakimliği'nin 1938/2281 sayılı dosyasında olduğunu;

5 - Bunlardan Fatma Sultan'ın 1300, Refia Sultan'ın da 1296 yıllarında öldüklerini, çocukları olmaması sebebiyle verasetlerinin kardeşlerine kaldığını;

6 - Bunlardan Münire Sultan'ın 1279 yılında ölümüyle mirasçı olarak oğlu Alâeddin'in kaldığını, bunun dahi 1924 yılında bekar ve çocuksuz ölmesi üzerine Münire Sultan'ın mirasının da kardeşlerine kaldığını;

7 - Sultan Abdülmecid'in çocuklarından Sultan Murad'ın (V.) dahi 29.8.1904 tarihinde ölmesiyle mirasının çocukları Selâhaddin, Hatice, Fehime ve Fatma'ya kaldığını; bunlardan Salahaddin'in 1915 yılında ölümüyle mirasının çocukları Rukiye, Adile, Atiye, Nihat ve Osman Fuat'a kaldığını; bunlardan Nihat'ın ölümüyle mirasının Ali Vasıp'a kaldığını; bunlardan Hatice'nin 1930 yılında boşanmış olarak ölümüyle mirasının oğlu Hayri'ye kaldığını; bunlardan Fehime'nin 1928 yılında ölümüyle mirasının kocası Mahmud'la çocukları olmadığından kendisinden evvel ölen kardeşi Salahaddin'in çocukları Hatice ve Fatma'ya (kardeşleri) kaldığını; bunlardan Fatma'nın dahi 1930 yılında ölümüyle mirasının kocası Mahmud Refik İris ile çocukları Ayşe Hatice Refik İris, Mehmed Ali Refik İris ve Celâl Refik İris'e ve bunlardan Mahmud Refik İris'in dahi 9.11.1952 tarihinde ölümüyle mirasının yukarıda isimleri yazılı çocuklarına kaldığını;

8 - Sultan Abdülmecid'in çocuklarından Kemaleddin Efendi'nin 1905 yılında ölümüyle mirasının karısı Sezaıdil ile kızı Münire'ye, Münire'nin de 1939 yılında ölümüyle oğlu Kemaleddin Keredin'e ve Sezaıdil'in de 1943 yılında ölümüyle torunu Münire'nin çocuğu Kemaleddin Keredin'e kaldığını;

9 - Sultan Abdülmecid'in çocuklarından Fatma Sultan'ın 1300 yılında ölümüyle mirasının çocukları olmadığından kocası Nuri Paşa'yla birlikte, o zaman hayatta bulunan kardeşleri Sultan Murad (V.), Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Seniha Sultan, Kemaleddin Efendi ve Sultan Abdülhamid'e (II.) ve daha evvel ölmüş bulunan kardeşleri Burhaneddin Efendi, Süleyman Efendi ve Cemile Sultan'ın çocuklarına kaldığını; bildirmiş ve bu şekilde veraset senedi verilmesini istemiştir.

YAPILAN MUHAKEME:

Davacı vekili davasını ıspat zımnında murisinin sakıt Osmanlı hanedanına mensup bulunması bakımından şahadete istinad etmiş ve bu meyanda tarihçi İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu ile yine tarihçi ve Topkapı Müzesi Müdürü olan Haluk Şehsuvaroğlu'nu şahit olarak ikame etmiştir.

Bundan başka mirasçılardan Ayşe Hatice Refik İris, Mehmed Ali Refik İris ve Celâl Refik İris'e ait Arnavutköy Nüfus Memurluğu'nun 28.3.1960 tarihli nüfus kayıt örneğini de davacı vekili ibraz etmiştir.

Bilhassa dinlenen şahitlerin kanaatbahş ifadeleri mahkemece nazara alınmış ve miras meselesinin halli hususunda ehlivukuf tedkikatı yapılmasına karar verilmiş ve Istanbul Cumhuriyet Müddeiumumiliği Başkatiplerinden İsmail Kut ile Istanbul Barosu avukatlarından Oktay Uzunçarşılıoğlu ehlivukuf olarak tayin edilmişlerdir.

Yapılan tedkikat sonunda ehlivukuflar 17.6.1960 tarihli raporlarını mahkemeye tevdi etmişlerdir.

KARAR:

1- Sultan Mahmud'un (II.) 1839 (1255) tarihinde ölümüyle mirasının çocukları Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülâziz, Atiye Sultan ve Adile Sultan'a kaldığı; bunlardan Abdülmecid'in 26.6.1861 (1274) tarihine ölümüyle mirasının çocukları Sultan Murad (V.), Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Kemaleddin Efendi, Süleyman Efendi, Sultan Abdülhamid (II.), Mediha Sultan, Seniha Sultan, Cemile Sultan, Fatma Sultan, Refia Sultan ve Münire Sultan'a kaldığına; bunlardan Münire Sultan'ın 1863 (1276) yılında ölümüyle mirasının yalnız oğlu Alâeddin'e kaldığı; Sultan Abdülmecid kızı Refia Sultan'ın 1880 (1296) yılında ölümüyle mirasının kocası ve çocukları bulunmadığından kardeşleri Sultan Murad (V.), Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Burhaneddin Efendi, Kemaleddin Efendi, Süleyman Efendi, Sultan Abdülhamid (II.), Mediha Sultan, Seniha Sultan, Cemile Sultan ve Fatma Sultan'a kaldığı; ve bunlardan Fatma Sultan'ın 1884 (1300) yılında ölümüyle mirasının kocası Nuri Paşa ile çocukları olmadığından baba bir kardeşleri Sultan Murad (V.), Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Burhaneddin Efendi, Kemaleddin Efendi, Süleyman Efendi, Sultan Abdülhamid (II.), Mediha Sultan, Seniha Sultan, Cemile Sultan'a kaldığı; ve Sultan Mahmud (II.) kızı Adile Sultan'ın 1898 (1314) yılında ölümüyle mirasının kardeşleri Sultan Abdülâziz ve Atiye Sultan ve kendisinden evvel ölen kardeşi Sultan Abdülmecid'in çocukları Sultan Murad (V.), Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Burhaneddin Efendi, Kemaleddin Efendi, Süleyman Efendi, Sultan Abdülhamid (II.), Mediha Sultan, Seniha Sultan, Cemile Sultan'a kaldığı; yine bunlardan Sultan Murad'ın (V.) 1904 (1320) yılında ölümüyle mirasının çocukları Salahaddin, Hatice, Fehime ve Fatma'ya kaldığı; yine bunlardan Kemaleddin Efendi'nin 1905 (1321) yılında ölümüyle mirasının karısı Sezaıdil ile kızı Münire'ye kaldığı; yine bunlardan Süleyman Efendi'nin 1910 (1326) yılında ölümüyle mirasının karısı Tarzıdil ile çocukları Abdülhalim, Şerafeddin ve Naciye'ye kaldığı; yine ölü Sultan Murad (V.) çocuğu Salahaddin'in 1915 (1331) yılında ölümüyle mirasının çocukları Nihat, Osman Fuat, Atiye, Adile ve Rukiye'ye kaldığı; ve ölü Münire Sultan'ın çocuğu Alâeddin'in de 1924 yılında bekar ve çocuksuz ölümüyle mirasının ölü Salahaddin'in ço-

cukları Nihad, Osman Fuat, Atiye, Adile, Rukiye ile Sultan Murad'ın (V.) diğer çocukları Hatice, Fehime ve Fatma ile Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Burhaneddin Efendi ve ölü Kemaleddin Efendi kızı Münire ile Süleyman Efendi çocukları Abdülhalim, Şerafeddin ve Naciye ile Sultan Abdülmecid'in diğer çocukları Sultan Abdülhamid (II.), Mediha Sultan, Seniha Sultan ve Cemile Sultan'a kaldığı; yine bunlardan Sultan Mehmed Vahideddin'in 15.5.1926 tarihinde ölümüyle mirasının eşleri Nevzat, Nazikeda, Müveddet ile Nazikeda'dan doğma Sabiha ve Ulviye, Müveddet'ten doğma Ertuğrul'a kaldığı; Mediha Sultan'ın 1928 yılında ölümüyle mirasının oğlu Sami'ye kaldığı; Fehime Sultan'ın da 1928 yılında ölümüyle mirasının kocası Mahmud ve çocukları olmadığından kardeşleri Hatice ve Fatma'ya kaldığı; Süleyman Efendi oğlu Abdülhalim'in de bilahare ölümüyle mirasının evlatları Samire ve Cengiz'e kaldığı; Sultan Mehmed Vahideddin'in Müveddet'ten doğma çocuğunun da sonradan ölümüyle mirasının anası Müveddet ile baba bir kardeşleri Sabiha ve Ulviye'ye kaldığı; Naciye'nin de sonradan ölümüyle mirasının kocası Kâmil ile çocukları Mahıpeyker, Türkân, Ali ve Rana'ya kaldığı; ölü Salahaddin çocuğu Nihad'ın da sonradan ölümüyle mirasının eşleri Safiruy ve Nevresten ve çocuğu Ali Vasıp'a kaldığı; Sultan Murad (V.) kızı Hatice'nin 1930 yılında ölümüyle mirasının oğlu Hayri ve kızı Selma'ya kaldığı; Sultan Murad kızı Fatma'nın 1930 yılında ölümüyle mirasının kocası Mahmud Refik İris ile çocukları Ayşe Hatice Refik İris, Mehmed Ali Refik İris ve Celâl Refik İris'e kaldığı; yine Münire Sultan'ın da 1939 yılında ölümüyle mirasının oğlu Kemaleddin Keredin'e kaldığı ve Sezaıdil'in de 1943 yılında ölümüyle mirasının münhasıran ölü kızı Münire Sultan'ın oğlu (torunu) Kemaleddin Keredin'e kaldığı; ölü Abdülhalim oğlu Cengiz'in de 1950 yılında ölümüyle mirasının kardeşi Samire'ye kaldığı; ve ölü Fatma eşi Mahmud Refik İris'in de 9.11.1952 tarihinde ölümüyle mirasının çocukları Ayşe Hatice Refik İris, Mehmed Ali Refik İris ve Celâl Refik İris'e kaldığı; anlaşılmıştır.

Bu itibarla Sultan Mahmud'un (II.) mirasının taksiminde ölüm tarihlerinde mer'i Feraiz, 1284 tarihli Müsakkafat ve Müstagallat-ı Vakfiyenin İntikali Hakkındaki Kanun, 1328 tarihli İntikalat Kanunu ve Medeni Kanun hükümleri tatbik edilmiş ve miras hisseleri ihtisar kaidesinin tatbiki suretiyle kısaltılarak heyet-i umumiyesi (19.008.000) on dokuz milyon sekiz bin hisse kabul edilerek bunun (864.000) hissesinin ölü Fatma Sultan eşi Nuri Paşa'ya ait bulunduğu ve mumaileyhin hayatta olmaması sebebiyle bu hissesinin malum bulunmayan mirasçılarına; (7.392.000) hissesinin Sultan Abdülâziz mirasçılarına; (4.224.000) hissesinin Atiye Sultan mirasçılarına; (825.600) hissesinin Sultan Mehmed Reşad mirasçılarına; (825.600) hissesinin Burhaneddin Efendi mirasçılarına; (825.600) hissesinin Sultan Abdülhamid (II.) mirasçılarına; (508.800) hissesinin Seniha Sultan mirasçılarına; (508.800) hissesinin

Cemile Sultan mirasçılarına; (198.400) hissesinin ölü Süleyman Efendi eşi Tarzıdil'e; hayatta değilse mirasçılarına; (209.040) hissesinin Şerafeddin Efendi mirasçılarına; (41.280) hissesinin Osman Fuat mirasçılarına; (41.280) hissesinin Atiye'ye; (41.280) hissesinin Adile'ye; (41.280) hissesinin Rukiye'ye veya mirasçılarına; (68.800) hissesinin Sultan Mehmed Vahideddin eşlerinden Nevzat'a; (68.800) hissesinin diğer eşi Nazikeda'ya; ve (172.000) hissesinin de diğer eşi Müveddet'e; veya mirasçılarına; (258.000) hissesinin Mehmed Vahideddin'in Nazikeda'dan doğma kızı Sabiha'ya; (258.000) hissesinin Ulviye'ye; (508.800) hissesinin Mediha Sultan çocuğu Sami'ye; (51.600) hissesinin tam mülkiyet olarak ve (103.200) hissesinin de intifa hakkı olarak Fehime kocası Mahmud'a; (52.260) hissesinin Naciye kocası Kâmil'e; (39.195) hissesinin Naciye Sultan çocukları Mahpeyker'e; (39.195) hissesinin Türkân'a; (39.195) hissesinin Ali'ye; (39.195) hissesinin Rana'ya; (5160) hissesinin ölü Nihat eşi Safiruy'a; (5160) hissesinin diğer eşi Nevresten'e; (30.960) hissesinin oğlu Ali Vasıp'a; (116.100) mülkiyetle (25.800) çıplak mülkiyet hissesinin Hatice çocuğu Hayri'ye; (116.100) mülkiyetle (25.800) hisse çıplak mülkiyetin kızı Selma'ya; (825.600) hissesinin Münire Sultan çocuğu ve Sezaıdil torunu Kemaleddin Keredin'e; (209.040) hissesinin Samire'ye; (77.400) hisse tam mülkiyetle (17.200) hisse çıplak mülkiyetin Ayşe Hatice Refik İris'e; (77.400) hisse tam mülkiyetle (17.200) hisse çıplak mülkiyetin Mehmed Ali Refik İris'e; (77.400) hisse tam mülkiyetle (17.200) çıplak mülkiyetin Celâl Refik İris'e: aidiyetine.

2 - Ölü Sultan Abdülmecid kızı Fatma Sultan'ın 1884 (1300) yılında ölümüyle mirasının kocası Nuri Paşa ile çocukları olmadığından baba bir kardeşleri Sultan Murad (V.), Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Burhaneddin Efendi, Kemaleddin Efendi, Süleyman Efendi, Sultan Abdülhamid (II.), Mediha Sultan, Seniha Sultan ve Cemile Sultan'a kaldığı; bunlardan Sultan Murad'ın (V.) 1904 (1320) yılında ölümüyle mirasının çocukları Salahaddin, Hatice, Fehime ve Fatma'ya kaldığı; Kemaleddin Efendi'nin 1905 (1321) yılında ölümüyle mirasının karısı Sezaıdil ile kızı Münire'ye kaldığı; Süleyman Efendi'nin 1910 (1326) yılında ölümüyle mirasının eşi Tarzıdil ile çocukları Abdülhalim, Şerafeddin ve Naciye'ye kaldığı; Sultan Murad'ın (V.) çocuğu Salahaddin Efendi'nin de 1915 (1331) yılında ölümüyle mirasının çocukları Nihad, Osman Fuat, Atiye, Adile ve Rukiye'ye kaldığı; Sultan Mehmed Vahideddin'in 15.5.1926 tarihinde ölümüyle mirasının eşleri Nevzat, Nazikeda ve Müveddet ile Nazikeda'dan doğma çocuğu Sabiha ve Ulviye ile Müveddet'ten doğma çocuğu Ertuğrul'a kaldığı; Mediha Sultan'ın 1928 yılında ölümüyle mirasının oğlu Sami'ye kaldığı; Fehime Sultan'ın 1928 yılında ölümüyle mirasının kocası Mahmud ile kardeşleri Hatice ve Fatma'ya kaldığı; Abdülhalim Efendi'nin de Fehime Sultan'dan sonra ölümüyle mirasının çocukları Samire ve Cengiz'e kaldığı; Er-

tuğrul'un da Abdülhalim Efendi'den sonra ölümüyle mirasının annesi Müveddet ile baba bir kardeşleri Sabiha ve Ulviye'ye kaldığı; Naciye Sultan'ın da sonradan ölümüyle mirasının kocası Kâmil ile çocukları Mahıpeyker, Türkân, Ali ve Rana'ya kaldığı; ve Nihad'ın da Naciye Sultan'dan sonra ölümüyle mirasının eşleri Safiruy ve Nevresten ile oğlu Ali Vasıp'a kaldığı; Hatice Sultan'ın da 1930 yılında ölümüyle mirasının oğlu Hayri ile kızı Selma'ya kaldığı; Fatma Sultan'ın da 1930 yılında ölümüyle mirasının kocası Mahmud Refik İris ile çocukları Ayşe Hatice Refik İris, Mehmed Ali Refik İris, Celâl Refik İris'e kaldığı; ve Münire Sultan'ın da 1939 yılında ölümüyle mirasının oğlu Kemaleddin Keredin'e kaldığı; Sezaıdil'in de 1943 yılında ölümüyle mirasının ölü kızı Münire Sultan'ın oğlu (torunu) Kemaleddin Keredin'e kaldığı; Cengiz'in de 1950 yılında ölümüyle mirasının kardeşi Samire'ye kaldığı; Mahmud Refik İris'in de 9.11.1952 tarihinde ölümüyle mirasının çocukları Ayşe Hatice Refik İris, Mehmed Ali Refik İris ve Celâl Refik İris'e kaldığı; anlaşılmıştır.

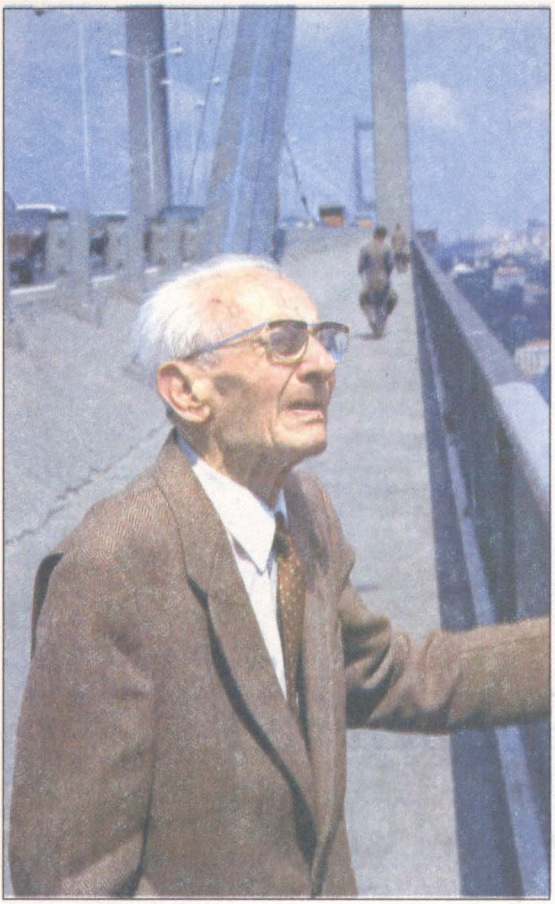
Sultan Abdülmecid kızı Fatma Sultan'a ait miras meselesi, 1284 tarihli Müsakkafat ve Müstagallat-ı Vakfiyenin İntikali Hakkındaki Kanun, 1328 tarihli İntikalat Kanunu ve Medeni Kanun hükümlerinin tatbiki suretiyle ve ihtisaren (12.800) hisse kabul edilerek bunun (3200) hissesinin kocası Nuri Paşa'ya veya mirasçılarına; (960) hissesinin Sultan Mehmed Reşad mirasçılarına; (960) hissesinin Burhaneddin Efendi mirasçılarına; (960) hissesinin Sultan Abdülhamid (II.) mirasçılarına, (960) hissesinin Cemile Sultan mirasçılarına; (240) hissesinin Tarzıdil mirasçılarına; (240) hissesinin Şerafeddin Efendi'nin mirasçılarına; (48)erden (192) hissesinin Osman Fuat, Atiye, Adile ve Rukiye'ye; (80) hissesinin Sultan Mehmed Vahideddin'in eşi Nevzat'a; (80) hissesinin diğer eşi Nazikeda'ya; (200) hissesinin diğer eşi Müveddet'e; (300)erden (600) hissesinin Sabiha ve Ulviye'ye; (960) hissesinin Hatice Sultan çocuğu Sami'ye; (60) hisse mülkiyetle (120) hisse intifa hakkının Fehime Sultan kocası Mahmud'a; (240 hissesinin Samire'ye; (60) hissesinin Naciye Sultan kocası Kâmil'e; (45)erden (180) hissesinin çocukları Mahıpeyker, Türkân, Ali ve Rana'ya; (6)şardan (12) hissesinin ölü Nihad eşleri Safiruy ve Nevresten'e; (36) hissesinin Ali Vasıp'a; (135) hisse mülkiyetle (30) hisse çıplak mülkiyet hakkının Hatice Sultan'ın çocuğu Hayri'ye; yine (135) hisse mülkiyetle (30) hisse çıplak mülkiyet hakkının kızı Selma'ya; (90)ardan (270) hisse mülkiyetle (15)erden (45) hisse çıplak mülkiyet hakkının Ayşe Hatice Refik İris, Mehmed Ali Refik İris ve Celâl Refik İris'e; ve geri kalan 960 hissesinin de Kemaleddin Keredin'e aidiyetine;

2 - Sultan Mahmud'un (II.) kızı ve Sultan Abdülmecid'in kız kardeşi Adile Sultan'ın 1898 (1314) yılında ölümüyle mirasının kardeşleri Sultan Abdülâziz ve Atiye Sultan ile Sultan Abdülmecid'in çocukları Sultan Murad (V.), Sultan Mehmed Reşad, Sultan Mehmed Vahideddin, Burhaneddin Efendi,

Kemaleddin Efendi, Süleyman Efendi, Sultan Abdülhamid (II.), Mediha Sultan, Seniha Sultan ve Cemile Sultan'a kaldığı; bunlardan Sultan Murad'ın (V.) 1904 (1320) yılında ölümüyle mirasının ikinci bölümde gösterilen Fatma Sultan'ın tevali eden münasahasına göre devam ettiği anlaşılmıştır.

Bu itibarla Sultan Mahmud (II.) kızı Adile Sultan'ın miras meselesi yukarıda gösterildiği gibi 1284 ve 1328 tarihli kanunlarla Medeni Kanun hükümlerine göre (28.800) hisse itibar olunarak bunun (9600) hissesinin kardeşi Sultan Abdülâziz mirasçılarına; (9600) hissesinin diğer kardeşi Atiye Sultan mirasçılarına; (960) hissesinin Sultan Mehmed Reşad mirasçılarına; (960) hissesinin Burhaneddin Efendi'nin mirasçılarına; (960) hissesinin Sultan Abdülhamid (II.) mirasçılarına; (960) hissesinin Seniha Sultan mirasçılarına; (960) hissesinin Cemile Sultan mirasçılarına; (240) hissesinin Tarzıdil mirasçılarına; (240) hissesinin Şerafeddin mirasçılarına, (48)erden (192) hissesinin Osman Fuat, Atiye, Adile ve Rukiye'ye; (80) hissesinin Sultan Mehmed Vahideddin eşi Nevzat'a; (80) hissesinin diğer eşi Nazikeda'ya; (200) hissesinin diğer eşi Müveddet'e; (300)erden (600) hissesinin Sabiha ve Ulviye'ye; (960) hissesinin Hatice Sultan çocuğu Sami'ye; (60) hisse mülkiyetle (120) hisse intifa hakkının Fehime Sultan kocası Mahmud'a; (240) hissesinin Samire'ye; (60) hissesinin Naciye Sultan kocası Kâmil'e; (45)erden (180) hissesinin çocukları Mahıpeyker, Türkân, Ali ve Rana'ya; (6)şardan (12) hissesinin ölü Nihad eşleri Safiruy ve Nevresten'e; (36) hissesinin Ali Vasıp'a; (135) hisse mülkiyetle (30) hisse çıplak mülkiyet hakkının kızı Selma'ya; (90)ardan (270) hisse mülkiyetle (15)erden (45) hisse çıplak mülkiyet hakkının Ayşe Hatice Refik İris, Mehmed Ali Refik İris, Celâl Refik İris'e; ve geri kalan (960) hissesinin de Kemaleddin Keredin'e; aidiyetine dair işbu veraset senedi, davacı vekilinin vicahında 23/6/1960 tarihinde tanzim ve tefhim kılındı.

OSMANOĞULLARI'NIN AİLE ALBÜMÜNDEN

Osmanlı tahtının vârisi Mehmed Orhan Osmanoğlu, 68 yıllık bir aradan sonra ilk kez 1992 Ağustos'unda geldiği İstanbul'u, Boğaz Köprüsü'nden seyrediyor.

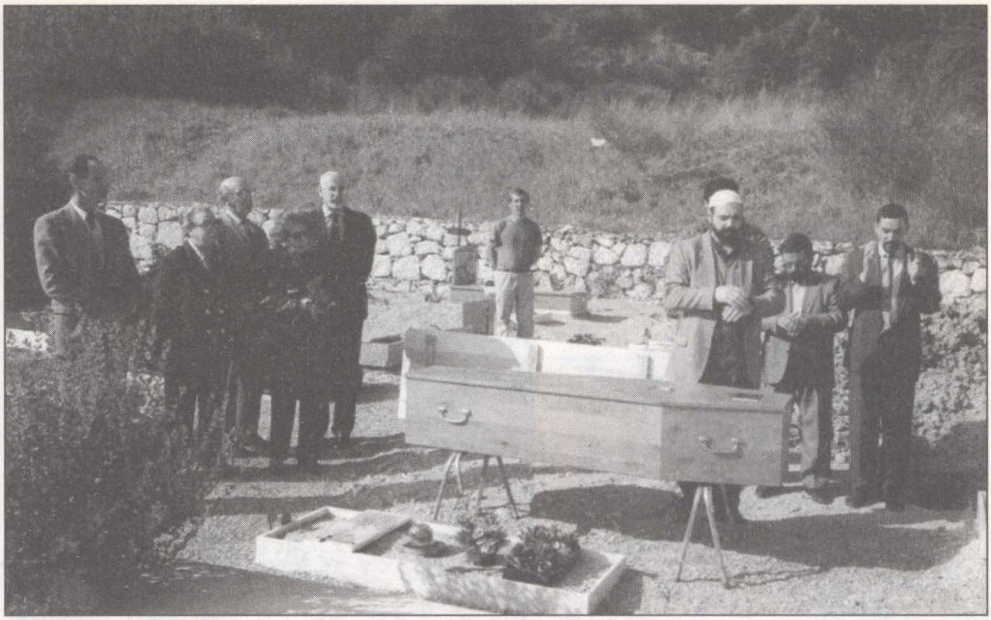
Mehmed Orhan'ın evi, Nice'deki bu apartmanın 30 metrekarelik bir odasıydı (1992).

Mehmed Orhan Osmanoğlu, Nice'de, bir odasında yaşadığı binanın hemen ilerisindeki havuzun başında (1984).

Abdülhamid'in şehzadesi Abdülkadir Efendi'nin oğlu ve Osmanlı Hanedanı'nın 1983 ile 1994 yılları arasındaki reisi Mehmed Orhan Osmanoğlu (1985).

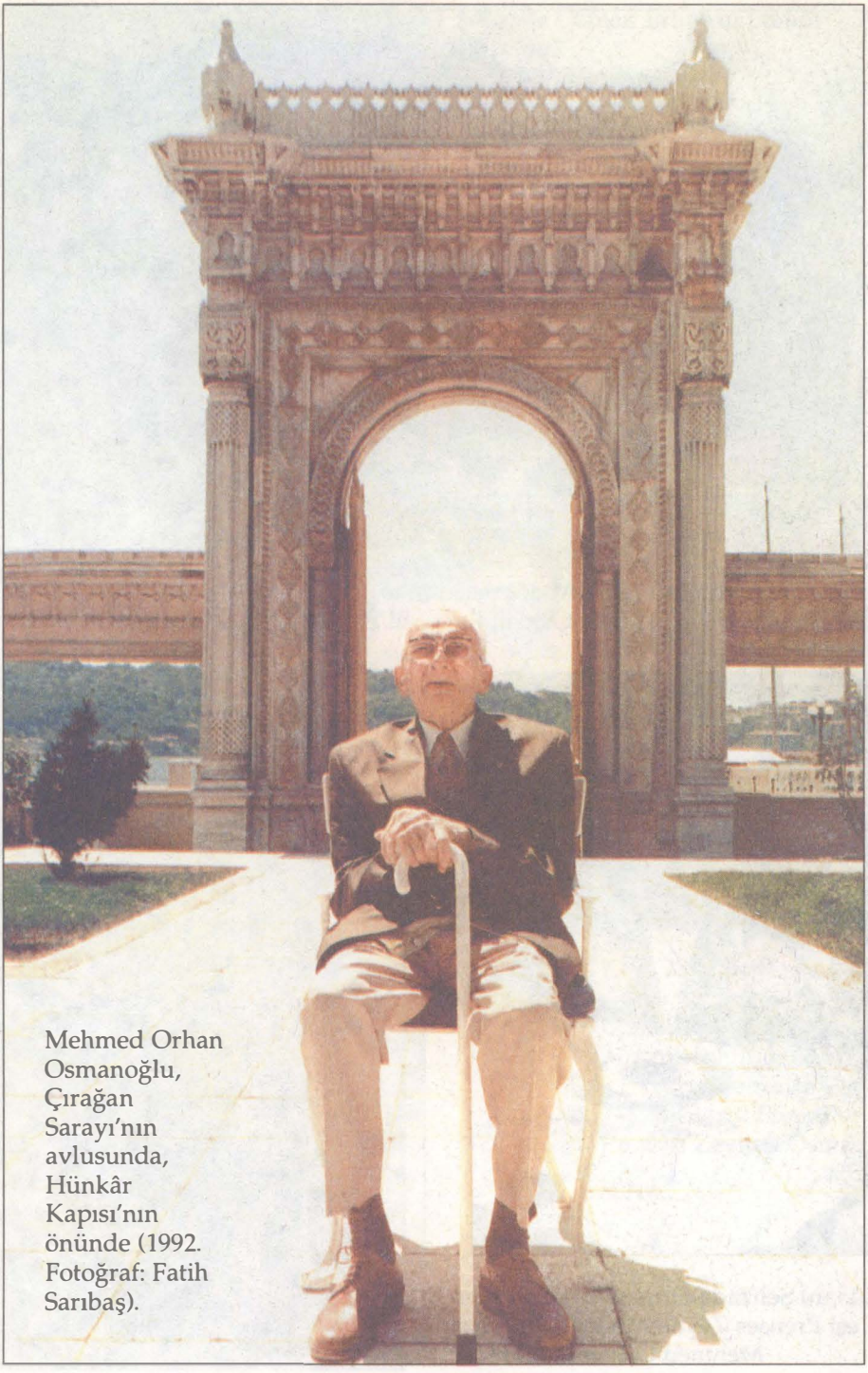
Mehmed Orhan Osmanoğlu'nun, Nice'deki cenaze namazını üç Tunuslu kılmıştı (14 Mart 1994).

Sultan Abdülmecid soyundan Melike Giraudy Osman ile Nice'de (1992).

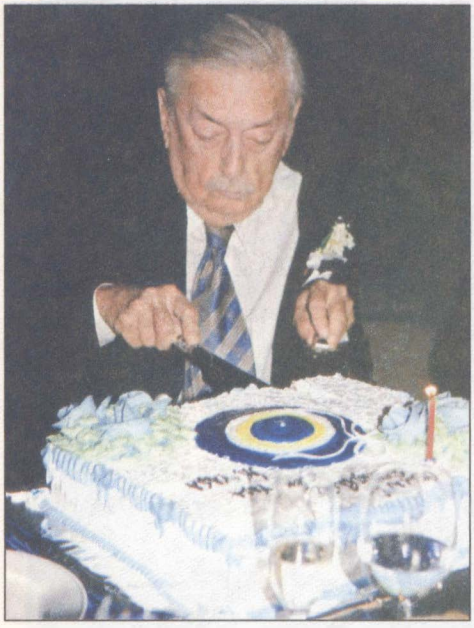
Mehmed Orhan'ın gençliği (1940'lar).

Mehmed Orhan Osmanoğlu, Çırağan Sarayı'nın avlusunda, Hünkâr Kapısı'nın önünde (1992. Fotoğraf: Fatih Sarıbaş).

Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid'in torunu Neslişah Sultan (Osmanoğlu) ve Şehzade Osman Ertuğrul Efendi (1990'lar).

Şehzade Osman Ertuğrul Efendi, Kuşadası'ndaki Kısmet Otel'de 90. doğum günü pastasını keserken (2002).

(Soldan) Şehzade Osman Ertuğrul Efendi, eşi Prenses Zeynep Osman ve Şehzade Mehmed Orhan Efendi (1992).

Şehzade Osman Ertuğrul Efendi (1920'ler).

Kitabın yazarı Murat Bardakçı, Sultan Abdülhamid'in torunu ve Osmanlı tahtının şu andaki vârisi Şehzade Osman Ertuğrul Efendi ve eşi Prenses Zeynep Osman ile (2005).

Sultan Abdülhamid'in New York'ta esrarlı bir cinayete kurban giden torunu Şehzade Abdülkerim Efendi (1930'ların başı).

Sultan Reşad ile Sultan Beşinci Murad'ın soyundan gelen Ayşe Sultan (1990'lar).

Sultan Abdülhamid'in torunu Şehzade Alâeddin Abdülkadir Efendi, Sofya'daki evinde eşi ve kızıyla (1984).

Sultan Abdülhamid'in en küçük şehzadesi Âbid Efendi, Beyrut'ta (1960'lar).

Enver Paşa ile Naciye Sultan'ın torunu Arzu Enver Sadıkoğlu (2004).

Gazi Osman Paşa ile Sultan Abdülhamid'in soyundan Bülent ve eşi Jeannine Osman (Paris, 1999).

(Soldan) Sultan Vahideddin'in torunu Hümeyra Özbaş, Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin torunu Neclâ Sultan (Osmanoğlu) ve Halife Abdülmecid Efendi'nin kızı Dürrüşehvar Sultan (Kuşadası, 1980'ler).

Halife Abdülmecid Efendi'nin kızı Dürrüşehvar Sultan, gelinliği ile (Nice, 14 Kasım 1931).

Halife Abdülmecid Efendi'nin kızı Dürrüşehvar Sultan'ın, Haydarabad Nizamı'nın oğlu olan eşi Âzam Cah ile, Nice'de 14 Kasım 1931'de kıyılan nikâhından.

Beşinci Murad'ın torunu Celâl İris (1916-1997), ailesiyle (arkada soldan): Kızı Resan, torunu Serra, yeğeni Kenize Murad ve eşi Telgüzar İris (İstanbul, 1996).

Sultan Abdülmecid'in soyundan Feyziye Sultan (Paris, 1940'lar).

Sultan Abdülmecid'in soyundan Feyziye Sultan (Paris, 2001).

Hanedandan bir grup, Eyüpsultan'da bir cenaze sonrasında. (Soldan) Sultan Reşad soyundan Reşad Hasan, Banu Hodo, Emel Hodo, Abdülhamid soyundan Salih Osmanoğlu, Sultan Reşad'ın soyundan Prens Asım Naif, Abdülhamid'in torunları Satıa Turan, Neslişah Saffet Osmanoğlu ve Ömer Osmanoğlu.

Bir hanedan düğünü: Sultan Abdülhamid'in torunu Neslişah Saffet Osmanoğlu, Prenses Zeynep Osman, Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin torunu Hanzade Sultan, Osmanlı Hanedanı'nın reisi Şehzade Osman Ertuğrul Efendi, hanedanın gelini Ceylan Palay, eşi Ömer Osmanoğlu ve Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin diğer torunu Neslişah Sultan (İstanbul, 1995).

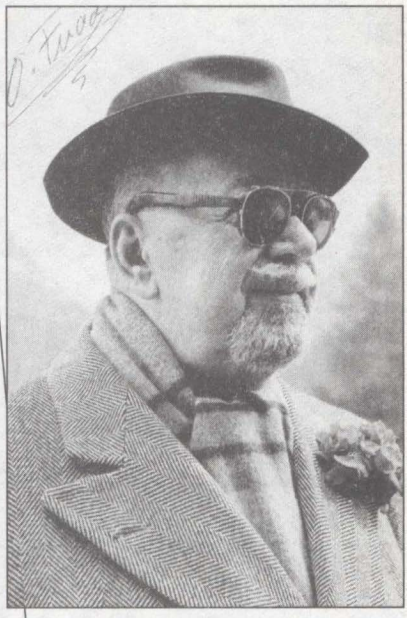
Halife Abdülmecid'in oğlu Şehzade Ömer Faruk Efendi (İskenderiye, 1950'ler).

Halife Abdülmecid'in çocukları: Şehzade Ömer Faruk Efendi ve Dürrüşehvar Sultan (Nice, 1930'ların başı).

Beşinci Murad'ın iki torunu: Nelüfer Pope "Hanımsultan" ve Şehzade Osman Fuad Efendi (Paris, 1970'ler).

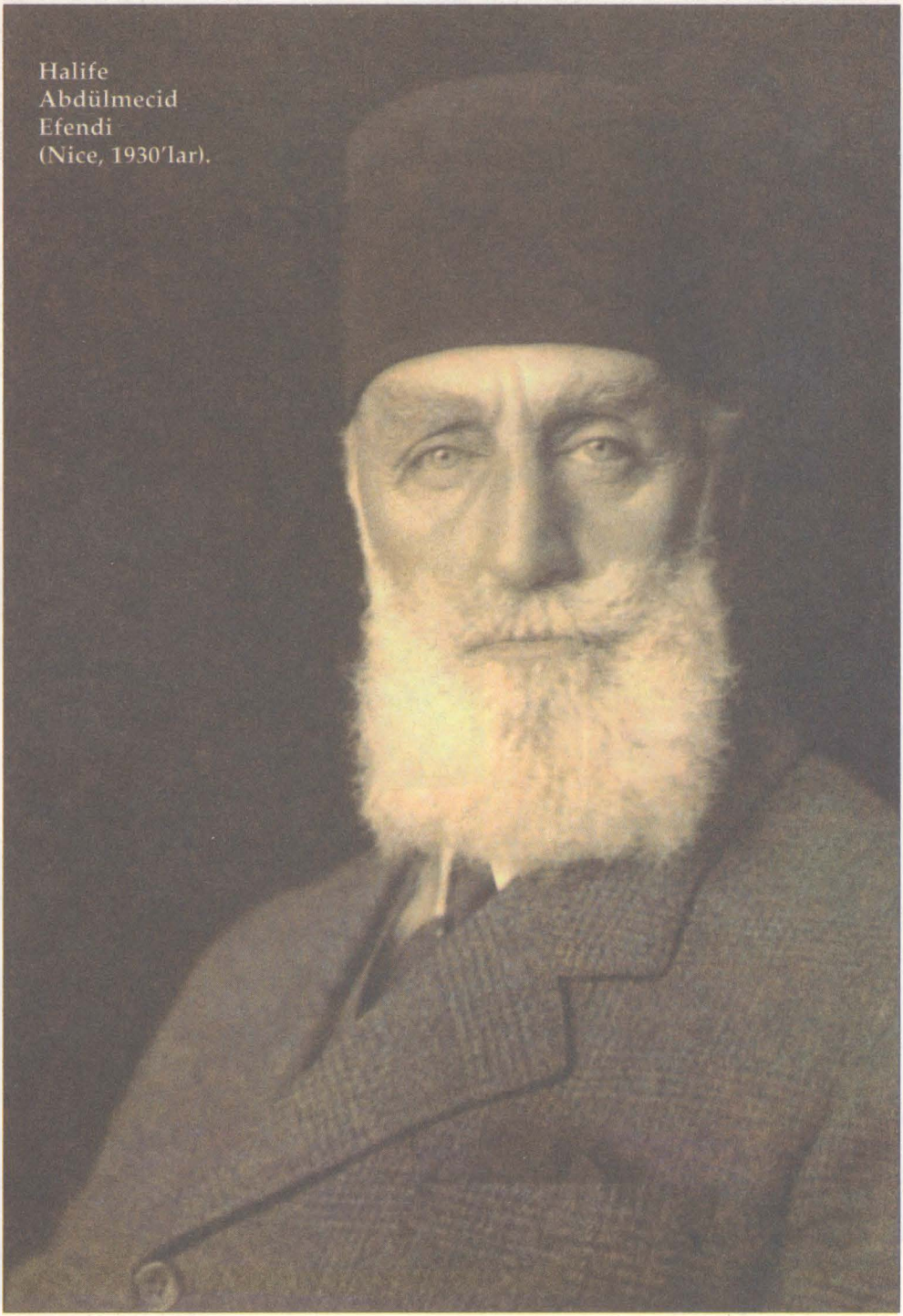
Beşinci Murad'ın torunu Şehzade Osman Fuad Efendi (1970'lerin başı)

Abdülhamid'in torunları Neslişah Saffet Osmanoğlu, Osman Nami Osmanoğlu ve Osman Nami'nin eşi Rothraud (Müşfika) Granzow Osmanoğlu (İstanbul, 1980'ler).

Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin torunu Hanzade Sultan (Paris, 1984).

Halife
Abdülmecid
Efendi
(Nice, 1930'lar).

Sultan Vahideddin'in torunu Hümeyra Özbaş (Kuşadası, 1996).

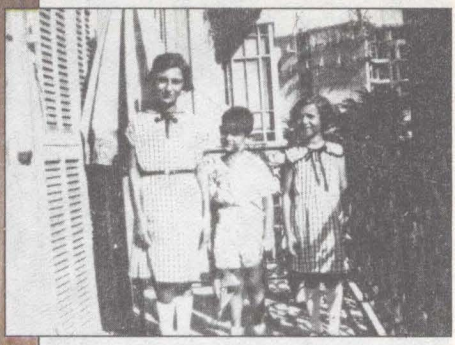

Sultan Vahideddin'in torunu Hümeyra Özbaş (Kuşadası, 1990'lar).

Sultan Vahideddin'in torunu Hümeyra Özbaş ve eşi Halil Özbaş (ABD, 1940'lar).

60 yıl ara ile çekilmiş iki fotoğraf: Sultan Abdülmecid'in soyundan Melike ve Emire hanımsultanlar ile Gazi Osman Paşa ile Abdülhamid'in soyundan Bülent Osman (Nice, 1935 ve 1995).

Beşinci Murad'ın soyundan Kenize Murad (İstanbul, 2005).

Sultan Abdülmecid'in soyundan Kadriye Sultan (Nice, 1920'lerin sonu).

Sultan Abdülmecid'in soyundan Ahmed Kemaleddin Keredin ve eşi Mihriban Keredin (İstanbul, 1984) (üstte). Sultan Abdülmecid'in soyundan Ahmed Kemaleddin Keredin, annesi Münire Sultan'ın Nişantaşı'ndaki konağının bahçesinde bir haremağası ile (1921).

Sultan Abdülhamid'in soyundan iki şehzade: Orhan Osmanoğlu ve Yavuz Selim Osmanoğlu (İstanbul, 1990'lar).

2. Abdülhamid'in torunu Neslişah Saffet Osmanoğlu (Istanbul, 1984).

Bir hanımsultan ile bir Osmanlı gelini, Eyüpsultan'da bir mezar başında: Sultan Reşad'ın soyundan Emel Hodo "Hanımsultan" ve aynı hükümdarın torunu Şehzade Nazım Efendi'nin gelini Halime Lima (1984).

Sultan Abdülmecid'in soyundan Melike Giraudy Osman "Hanımsultan" (Nice, 2000).

Sultan Reşad'ın torunlarından bir grup: Mukbile Sultan (ortada), gelini Athena Christorofides (solda), oğlu şehzade Osman Vasıb Osmanoğlu (arkada ortada), torunu Ayşe Sultan (önde sağda) ve diğer torunları Şehzade Murat ve Selim Efendiler (Londra, 1980'ler).

Sultan Reşad'ın torunu Mukbile Sultan (İskenderiye, 1987).

Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin torunu Necla Sultan, eşi Prens Amr İbrahim ve oğulları Prens Osman (İsviçre, 1950'ler).

Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin torunu Necla Sultan ve Abdülhamid'in torunu Ömer Nami (Cenevre, 1984).

Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin torunu Necla Sultan (Kahire, 1940'ların sonu).

Beşinci Murad'ın torunu Nelüfer Hanımsultan ve eşi Edward Pope (Paris, 1984).

Beşinci Murad'ın torunu Nelüfer Hanımsultan (Paris, 1947).

Sultan Vahideddin'in kızı Sabiha Sultan (önde), kızları (soldan) Neslişah, Hanzade ve Necla Sultanlar ile (İstanbul, 1960'lar).

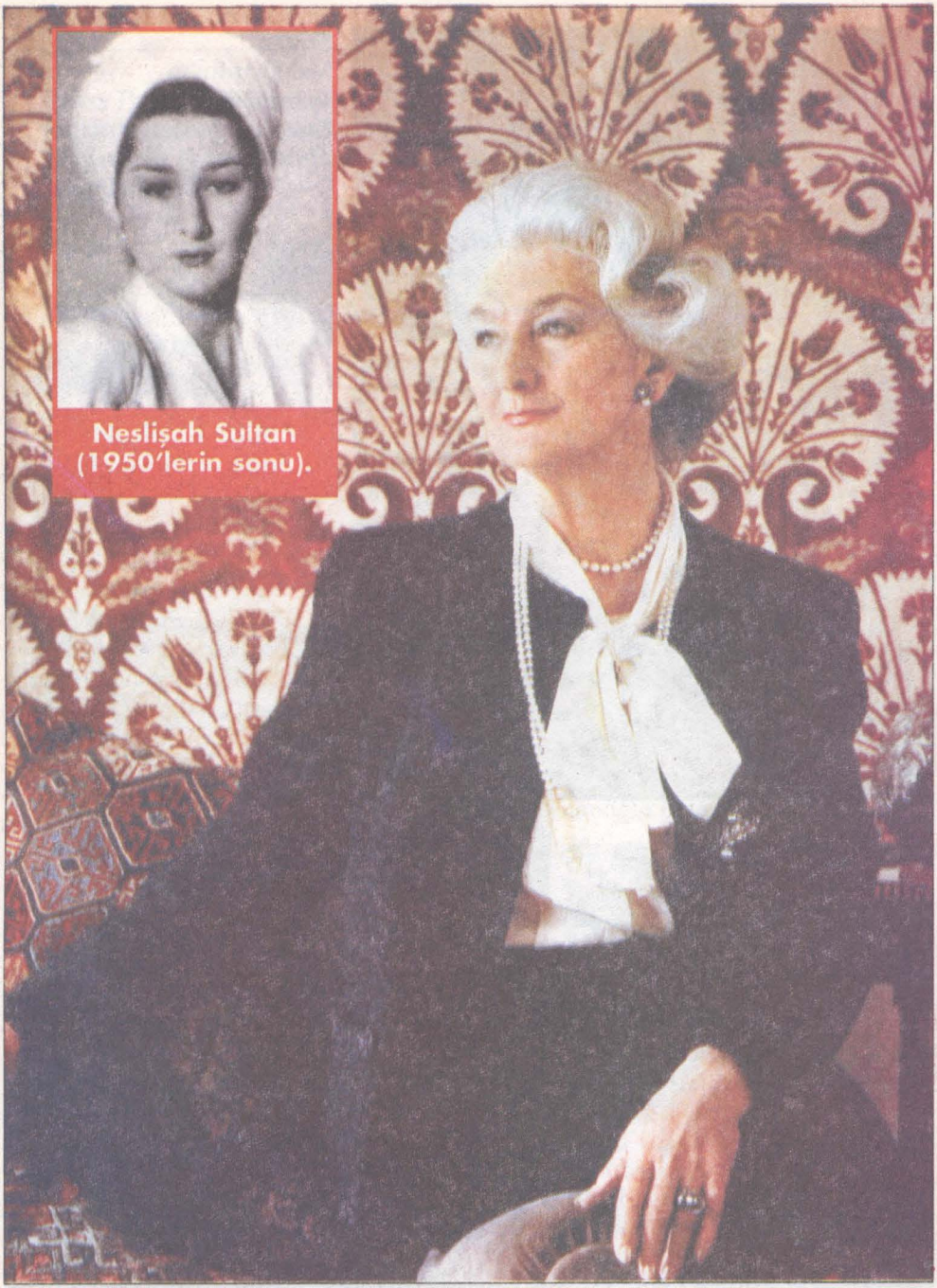
Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin torunu Neslişah Sultan çocukları, bir kuzeni ve dostlarıyla: (Arka sıra soldan) Azize Taylan, Şehzade Osman Vasıb Osmanoğlu, Rahmi Koç, (ön sıra) Neslişah Sultan'ın kızı Prenses İkbal Saviç, Neslişah Sultan ve oğlu Prens Abbas Moneim.

İki kızkardeş: Neslişah ve Hanzade Sultanlar (İstanbul, 1990'lar).

Neslişah Sultan ve Sultan Reşad'ın soyundan Şehzade Ömer Namık (İstanbul, 2004).

Sultan Vahideddin ile Halife Abdülmecid Efendi'nin torunu Neslişah Sultan (İstanbul, 1991).

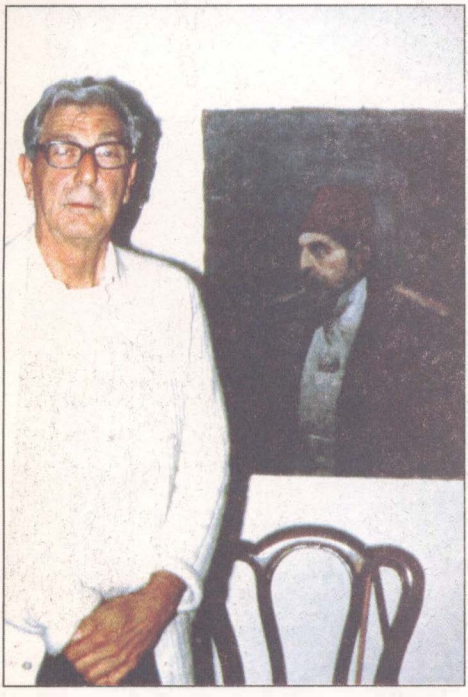
Sultan Vahideddin'in kızı Sabiha Sultan (1950'ler).

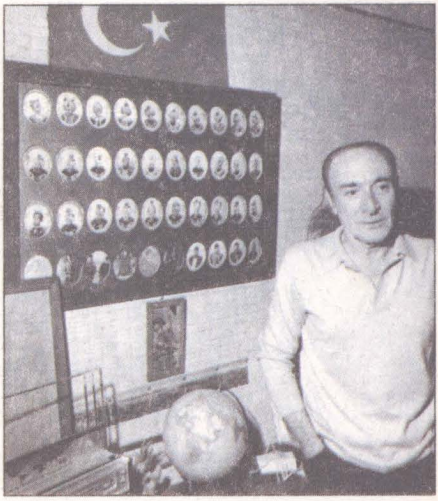
Sultan Vahideddin'in kızı Ulviye Sultan (1950'ler).

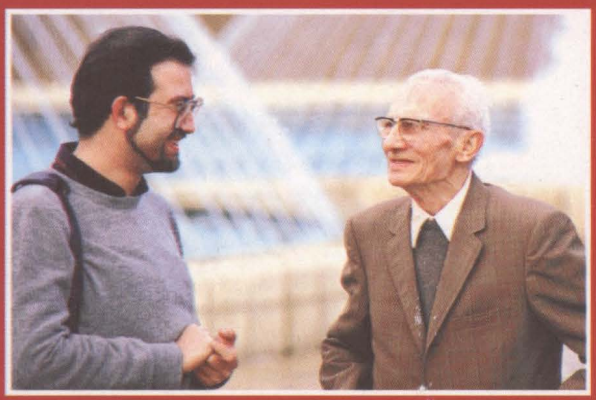
Enver Paşa ile Naciye Sultan'ın torunu Osman Mayatepek ve kızı Mihrişah (İstanbul, 2005).

Sultan Abdülhamid'in torunu Osman Nami Osmanoğlu (İstanbul, 1984).

Sultan Abdülâziz'in torunu Şehzade Şevket Efendi (Fransa, 1970'lerin başı. Fotoğraf: Doğan Uluç).

Kitabın yazarı Murat Bardakçı, Osmanlı tahtının vârisi şehzade Mehmed Orhan ile, Nice'de (1984).

SON OSMANLILAR

Kadın, erkek ve çocuk, 155 kişiydiler....

Osmanlı hanedanı, bu 155 kişiden ibaretti...

1924 Mart'ında, hepsi Türkiye dışına çıkartıldı...

Ellerine ikişer bin İngiliz lirası ve bir yıllık "dönüşü olmayan" pasaport verildi. Mal varlıkları tasfiye edildi...

Türkiye'ye girmeleri ve transit geçmeleri yasaklandı...

Artık ne vatanları, ne de gelirleri vardı... Macera dolu bir sürgün yaşadılar...

Geçinebilmek için, her türlü işte çalıştılar... Kimisi mezar bekçiliği yaptı, kimisi kapı kapı dolaşıp sabun sattı...

Yabancı zindanlarda can verenleri oldu... Kimisi de başka hanedanların mensuplarıyla evlenip yeniden asalet unvanı aldı...

Sürgün, hanedanın kadın mensupları için 28, erkekleri için 50 yıl devam etti. 1974'te, ailenin tümünün Türkiye'ye dönebilmesine izin verildi. Bir kısmı döndü, bir kısmı yıllardır yaşadığı ülkelerde kaldı.

Gazeteci Murat Bardakçı'nın, şimdi dünyanın hemen her tarafına dağılmış olan Osmanlı hanedanının mensuplarıyla görüşerek hazırladığı bu kitap, Ortadoğu'ya ve Avrupa'nın bir bölümüne yüzlerce yıl boyunca hükmetmiş bir aileden bugüne kalanların öyküsünü anlatıyor...

Konusundaki ilk ve tek eser olan bu kitap, bir yerde, Osmanlılar'ın tarih sahnesinden çekilmelerinden sonraki tarihidir...